

KOROŠKI

Swžinar

RAZGLEDI RAVENSKIH ŽELEZARJEV

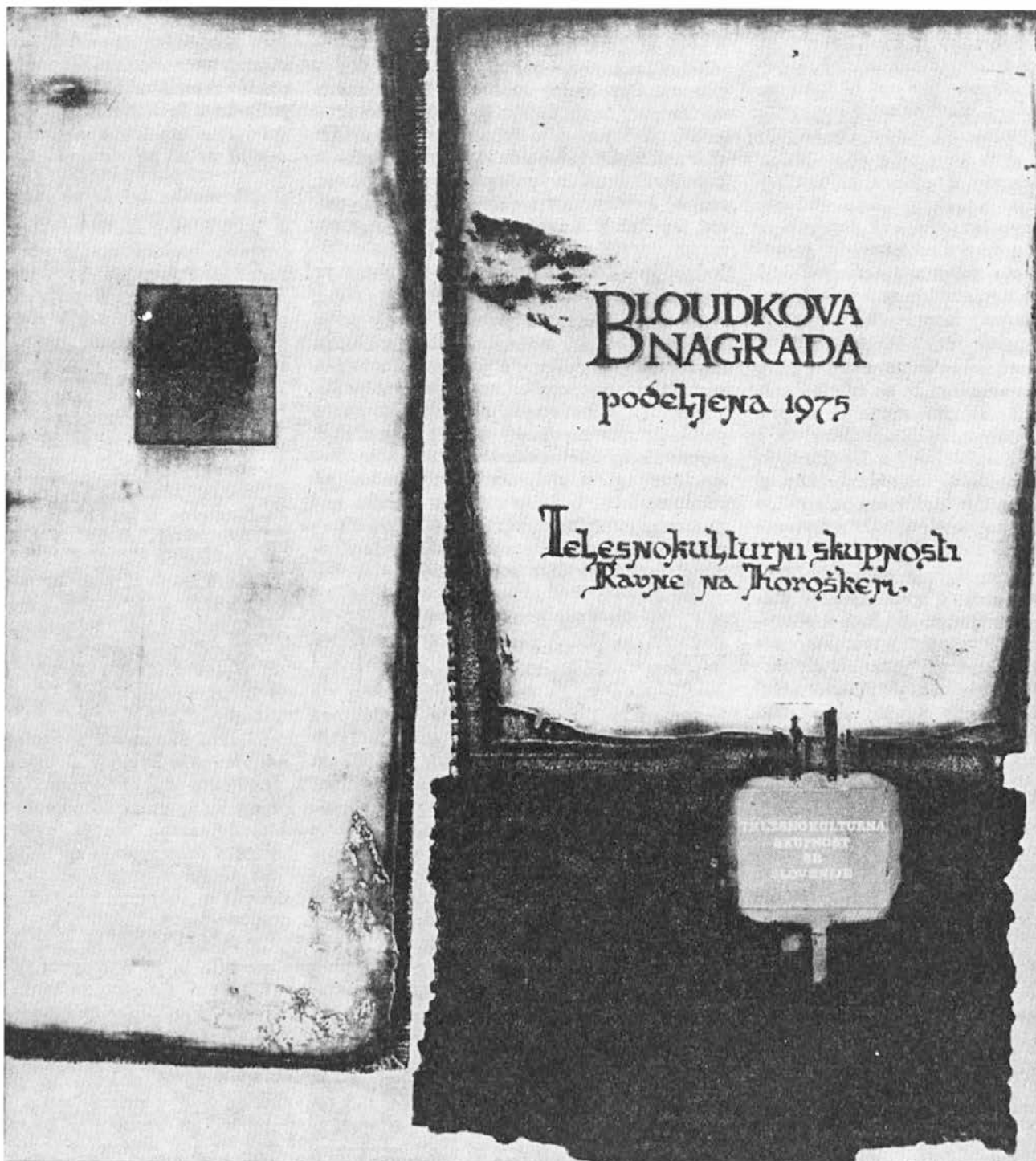
Leto XXVI

Ravne na Koroškem, 28. januarja 1976

Št. 1

SREČNO

1976

Naša dolina je dobila najvišje slovensko telesnokulturno priznanje

Na pragu novega leta 1976

Zatonilo je staro leto in na obzorju je sij novega leta 1976. Živimo v ihti, ki nam z veliko hitrostjo obrača letne čase, in predno se zavemo, smo zopet leto starejši. Zelje in načrti so običajno taki, da nas pri izvrševanju čas prehiti. In tako neizpeljano prenašamo naprej v novoletno ali večletno obdobje.

Letošnji prehod iz enega v drugo leto je za našo socialistično federativno republiko posebnega pomena. Leta 1975 smo sklenili preteklo petletno obdobje razvoja in napredka ter vstopamo v novo obdobje rasti proizvodnje, razvoja samoupravne socialistične družbene ureditve in izboljševanja življenjske ravni v letih 1976 do 1980.

Tudi ob tej pomembni zamenjavi letnega in petletnega obdobja smo zaostali za časom. Kljub dobri volji in nujnosti še nismo dobili vseh potrebnih in obljubljenih sistemskih zakonov, ki naj bi konkretizirali novo ustavo, nismo dobili dogovora o družbenem planu SR Slovenije za obdobje 1976 do 1980.

Tudi sprejemanje dogovora o družbenem planu SFRJ za to petletno obdobje potiskamo v prvo leto njegove realizacije. To seveda velja tudi za občine in samoupravne interesne skupnosti ter na žalost tudi za tiste, ki neposredno ustvarjajo nov dohodek in novo vrednost — za organizacije združenega dela.

Medtem ko se mi motovimo s premalo zasnovanim, usmerjenim in načrtnim presnavljanjem naše samoupravne družbe v njenih temeljih, se ne smilimo času; ta z nezmanjšano brzino hiti dalje. Le tolažimo se lahko: kar nismo storili danes, bomo nadoknadili prihodnje dni, mesece ali celo leta. In tako mimo nas leti tudi neustvarjeno minulo delo.

Preobrazba naše samoupravne družbe po načelih nove ustave, prevzemanje štafetne palice usmerjanja družbene reprodukcije od tistih, ki v njej ustvarjalno delujejo, je dolg zahteven proces. V tem procesu moramo izoblikovati družbeno načrtovanje. Od TOZD do družbenih planov republik in zveze moramo izoblikovati dohodkovno soodvisne reprodukcijske komplekse in razviti samoupravno odločanje od ustvarjanja do delitve dohodka. Vrsta je še zapletenih opravil, ki jim še nismo bili kos in jih prenašamo naprej, pa vendar bo za nas leto 1975 šlo med pomembna leta razvoja socialističnih sil v svetu in našega samoupravnega socializma.

Ne bojmo se novih rodov!

Ob tem, ko so naši narodi in narodnosti slavile 30-letni jubilej zgodovinske zmage nad fašizmom in osvoboditve naše domovine, je na drugi strani zemeljske oble po dolgi in mučni ter kruti vojni končno zasijalo sonce svobode indokitajskim narodom Vietnam, Kambodže in Laosa. Jugoslovanski narodi, ki so preživeli podobne tegobe, najlažje lahko cenijo veličine herojstva in zmage Vietnamcev nad reakcionarji, ki oholo ter krvoločno hočejo zadržati čas in še v atomski dobi kolonialno vladati. Proti njihovi volji nastajajo novoosvojenjene dežele tudi v Afriki, prebujajo se narodi Latinske Amerike, širi se krog

neuvrščenih držav, ki učinkovito razbijajo monopol in monopoliste.

Jugoslovani, ki smo vzor za dežele v razvoju, smo svojo tridesetletnico osvoboditve proslavili v znaku hvalnice na visokih rezultatih gospodarskega razvoja, dvigu življenjske in družbene ravni. Iz porušene smo dobili gospodarsko cvetočo, zdravstveno, socialno, prosvetno, kulturno ter telesnokulturno urejeno domovino. Poleg osvoboditve je prehod na samoupravno družbeno ureditev naša največja pridobitev, ki nam poleg materialnih dobrin daje humane ter demokratske medsebojne odnose.

Četrto stoletje nastajanja prve samoupravne družbe v svetu smo zaradi njenih kvalitet, za katere bi se vsi borili, v preteklem letu tako spontano proslavili.

Kdor hoče napredovati, se ne sme uspravati na doseženih uspehih. Stalno mora stremeti naprej, na višje življenjske dosežke, pa naj bo to v gospodarstvu, kulturi ali športu. Človek je že davno spoznal, da gornje meje ni, in že davno dosegel to, kar si prej še zamisliti ni mogel. In tako povod ter tudi pri nas vsaka naslednja generacija doseže več od predhodne. Na vseh področjih družbenega udejstvovanja se stalno rušijo rekordi.

Tudi sedanja zamenjava generacije, ki je bila prekaljena v težki narodnoosvobodilni borbi, bo pomenila višjo kvaliteto. V novem duhu vzgojena bo nova generacija jugoslovanskih narodov in narodnosti svetu pokazala vse prednosti, ki jih v družbeni reprodukciji nudi podedovano samoupravno razvijanje socializma. Naslednje dolgoročno obdobje bo zato obdobje hitrega napredovanja, rasti proizvodnje, produktivnosti, konkurenčne sposobnosti in družbenega uveljavljanja v svetu.

Oplazila nas je recesija

V letu 1975 je zahodni razviti svet zajela največja gospodarska recesija po drugi svetovni vojni. Že smo bili prepričani, da bo ta burja šla mimo nas, pa vendar nas je oplazila. Predvsem v drugem polletju je nastala stagnacija pri prodaji izdelkov, ki je imela neugodne posledice na rast družbenega proizvoda in produktivnosti dela. Široka akcija za stabilizacijo, ki se je oživela zlasti sredi leta, je naletela na visoke zunanjetrgovinske blagovne menjave. Izvoz na tradicionalna zahodna tržišča je trčil na odpor. Preorientacija v države SEV in dežele v razvoju je bila sicer uspešna, pa vendar ni mogla v celoti realizirati stabilizacijske ambicije v zniževanju zunanjetrgovinskega deficita in primanjkljaja v plačilni bilanci Jugoslavije.

Jugoslovanski proizvajalci zlasti potrošniškega blaga so se znašli pred težkim problemom nasičenosti notranjega trga in nizke konkurenčne sposobnosti v izvozu. Posledica je bila stagnacija proizvodnje, ki je zlasti v drugem polletju dosegla kulminacijo. Zaradi tega gospodarski rezultati v SR Sloveniji daleč odstopajo od predvidenjanj republiške resolucije o družbeno-ekonomski politiki in razvoju ter neposrednih nalogah v letu 1975.

Ocena kaže, da bo rast celotnega družbenega proizvoda v preteklem letu v Sloveniji znašala le 3%, industrijske proizvodnje 5%, zaposlenost je porasla za 5% in produktivnost torej padla za 2%. Izvoz je realno padel za 8%, uvoz pa za 5%. Sredstva za življenjsko raven so porasla za 3%, realni osebni dohodki pa ostali na ravni leta 1974.

Torej namesto povišanja produktivnosti dela za 3%, padec za 2%, namesto dviga izvoza za 10%, padec za 8%. V takih pogojih je bilo življenjsko raven možno razvijati dalje le na račun uvoza in poviševanja primanjkljaja v plačilni bilanci s tujino. Sklenitev petletnega obdobja nam je bila zagrenjena. To pa ne pomeni, da nismo v akciji za stabilizacijo nič uspeli, pa vendar...

Zunanja likvidnost države je bila zadržana z zmanjšanim uvozom, ne pa s povečanim izvozom; umirjanje cen ni posledica boljšega gospodarjenja in zvišane produktivnosti, temveč zmanjšane povpraševanja. Vse te nadloge nas čakajo za prihodnja leta, ko bo s kvalitetnejšim gospodarjenjem treba doseči počasnejšo rast cen in ugled na zunanjih trgih.

Slovske železarne manj prizadete

Tudi Slovenske železarne se niso mogle izogniti posledicam zunanje in notranje recesije. Pohvalimo se lahko, da so te za naše delovne organizacije daleč manjše, pa vendar nismo dosegli naš osnovni cilj 800.000 ton surovega jekla, zapisanega v petletnem načrtu razvoja za zadnje leto 1975.

Slovske železarne so v preteklem letu dosegle okrog:

- surovega jekla 790.000 ton ali 3% več kot leta 1974
 - blagovne proizvodnje 740.000 ton ali 7% več kot leta 1974
 - realizacije 7.175 milio din ali 46% več kot l. 1974
 - izvoza 40 milio \$ ali 5% manj kot leta 1974
 - zaposlenih poprečno 16.440 delavcev ali 4% več kot l. 1974
- Točni podatki bodo šele v zaključnih računih.

Glavni zaostanek v proizvodnji jekla je na Ravnah, ki so v drugem polletju dale 14.000 ton ali 14% manj jekla kot v prvem. To je vplivalo na celo SOZD Slovenske železarne, da je v drugem polletju znižala proizvodnjo za 10.500 ton. Tak padec na Ravnah je posledica zastojev v jeklarni in valjarni, kot tudi prehoda na višje kvalitete.

Podoben padec je tudi v blagovni proizvodnji, ki je v drugem polletju padla za 11.000 ton. Celotno znižanje blagovne proizvodnje je bilo v železarnah, predelovalci pa so v drugem polletju ostali na višini prvega.

Ekonomski položaj se je v slovenskih železarnah v primerjavi z letom 1974 poslabšal, pa vendar je še razmeroma ugoden. Razvita blagovna menjava v državami SEV je omogočila zadrževanje plasmajev izdelkov. S posredovanjem interne banke SŽ so delovne organizacije kljub blokiranim žiro računom na Ravnah in v Štorah normalno poslovale, uvažale reprodukcijski material in izplačevale osebne dohodke. To je zanesljivo dokaz koristi, ki

izvirajo iz poenotene finančne politike v Slovenskih železarnah.

Materialni in poslovni stroški so v letu 1975 rastle hitreje od celotnega dohodka, kar pomeni, da je akumulativnost relativno padla. Izplačanih je bilo bruto preko ene milijarde din osebnih dohodkov, kar je povečanje za 35 %. Bruto akumulacija, ki je seštevek amortizacije in ostanka dohodka, pa je bila dosežena blizu milijarde din. Tako ugotovljena akumulativnost je padla od 13,2 % v letu 1974 na 11 % v letu 1975. Akumulativnost iz seštevka ostanka dohodka in amortizacije nad predpisano pa je bila 7 %.

Leta 1976 začetek novega razvoja

V novo petletno obdobje 1976 do 1980 na žalost vstopamo le z usmeritvijo dela za njegovo prvo leto. Resolucija o družbenoekonomski politiki in razvoju SR Slovenije ter neposrednih nalogah v letu 1976 podobno kot zvezni dokument nič takega ne predvideva, kar ni možno doseči, in nič takega, kar je dosegljivo brez truda.

Napram letu 1975 predvideva:

— povečanje družbenega proizvoda	za 5 %
— povečanje industrijske proizvodnje	za 6 %
— povečanje zaposlenosti	za 3 %
— povečanje produktivnosti	za 2—3 %
— povečanje izvoza	za 6 %
— povečanje uvoza	za 4 %
— povečanje sredstev za življenjsko raven	za 4 %
— povečanje realnih osebnih dohodkov	za 1 %

Zamisli družbenoekonomskega razvoja naše republike v novem letu 1976, ki je vstopno za petletno obdobje do leta 1980, je torej realna akcija, ki naj pomeni zboljšanje strukture gospodarstva, pospeševanje deficitarne dejavnosti, zaviranje inflacije in znižanje zunanjetrgovinskega primanjkljaja. Kljub temu, da bomo s takim načrtovanjem v dveh letih dosegli le skromen napredek — v primerjavi z letom 1974 naj bi bilo leta 1976 družbenega proizvoda 8 % več, produktivnosti 1 % več, izvoza 2 % manj in uvoza 1 % manj, osebni prejemki na zaposlenega pa naj bi bili realno 1 % višji — naloge ne bo lahko speljati.

Ob tem, ko govorimo, da poraba ni usklajena s proizvodnjo, da trošimo več kot proizvajamo, se vendar moramo zavedati, da je poraba gonilo proizvodnje. Izogibati se moramo le potrate in življenja pijanega grofa, ki zapravlja svojo posest.

Iz podatkov resolucije je razvidno, da se leta 1976 predvideva substitucija uvoza z boljšim koriščenjem domačih surovin in reprodukcijskega materiala. To pomeni, vsaka tona dodatnega jekla bo zaželena in tudi tista, ki nam je leta 1975 ušla zaradi zastojev ali celo skozi dno peči. Investicijska poraba bo 7 % višja od dosežka v minulem letu in celo 15 % višja kot leta 1974. Stabilizacijsko bomo ravnali le, če bomo gospodarsko investirali v tisto, ki je deficitarno, in v zboljšanje strukture celega gospodarstva ter oživljanje proizvodnje.

S kreditiranjem prodaje domače individualne, maloserijske in serijske opreme

bomo povečali proizvodnjo domače industrije, glavni ventil porabe, ki bo na široko odprt, pa bo blago in storitve usmerjal preko meje. Izvoz je torej najširši prostor za oživljanje proizvodnje. Več bomo pri tem dosegli, bolje bomo stabilizirali naše gospodarstvo.

Naša sestavljena organizacija združenega dela je med prvimi vpeljala notranjo stimulacijo za povečanje izvoza, in to predelanega jekla. Premiranje izvoza je največji kvaliteten premik v Slovenskih železarnah, ki je postal primer in sestavina republiške resolucije o družbenoekonomskem razvoju v letu 1976. Ta samoupravna odločitev se bo obrestovala.

V Slovenskih železarnah vemo kaj hočemo

V Slovenskih železarnah vemo tudi, kaj v naslednjih petih letih hočemo. Izdelane imamo načrte, ki za leto 1980 pomenijo, da bo SOZD SŽ prava reprodukcijska celota, ki bo sama dala preko milijon ton jekla, ga v dohodkovni soodvisnosti TOZD in delovnih organizacij predelala toliko, da bodo preko polovice realizacije dali končni izdelki kovinsko predelovalne 117. panoge in da bo doseženo devizno samofinanciranje. To je zasnova politike novega petletnega obdobja in s to je usklajeno tudi načrtovanje proizvodnje v letu 1976.

Načrt predvideva 805.300 ton surovega jekla, 750.000 ton blagovne proizvodnje, 8 milijard din realizacije in 50 milijonov dolarjev izvoza. Da bi dosegli primerno povečanje produktivnosti, se predvideva skromno povišanje zaposlenih, ki jih bo poprečno 16.600. Z našim načrtom se torej vgrajujemo v republiško resolucijo družbenoekonomskega razvoja Slovenije v letu 1976. Ker v tem letu še ne bomo imeli novih zmogljivosti, nova hladna valjarna na Jesenicah pa bo dala šele prve tone proizvodnje, bo povečano proizvodnjo treba doseči z dobrim vzdrževanjem in boljšim koriščenjem obstoječih potencialov. Povečanje proizvodnje je najučinkovitejša metoda reševanja ekonomskega položaja industrijske dejavnosti, saj fiksni stroški ostajajo nespremenjeni in v enoti izdelkov padajo. V tem je tudi razlog, zakaj se predelovalna industrija zviija v krčih, saj se

večizmensko delo, ki pomeni boljše izkoriščanje strojev in naprav, zmanjšuje namesto širi. Modernizacija opreme in tehnologije sta imperativ napredka, vendar le, če je bolje izrabljen od starega.

V železarstvu smo navajeni na 3 in 4 izmensko delo, v kovinsko predelovalni industriji pa nekatere delovne organizacije nabavljajo drage avtomatske numerične stroje zato, da opustijo dvoizmensko delo. Tudi znotraj Slovenskih železarn so taki pojavi, zato bo tudi pri nas pred zahtevo za povišanje cen in nove investicije treba izvlačiti rezerve z večizmenskim delom.

Samoupravljanje gonilo napredka

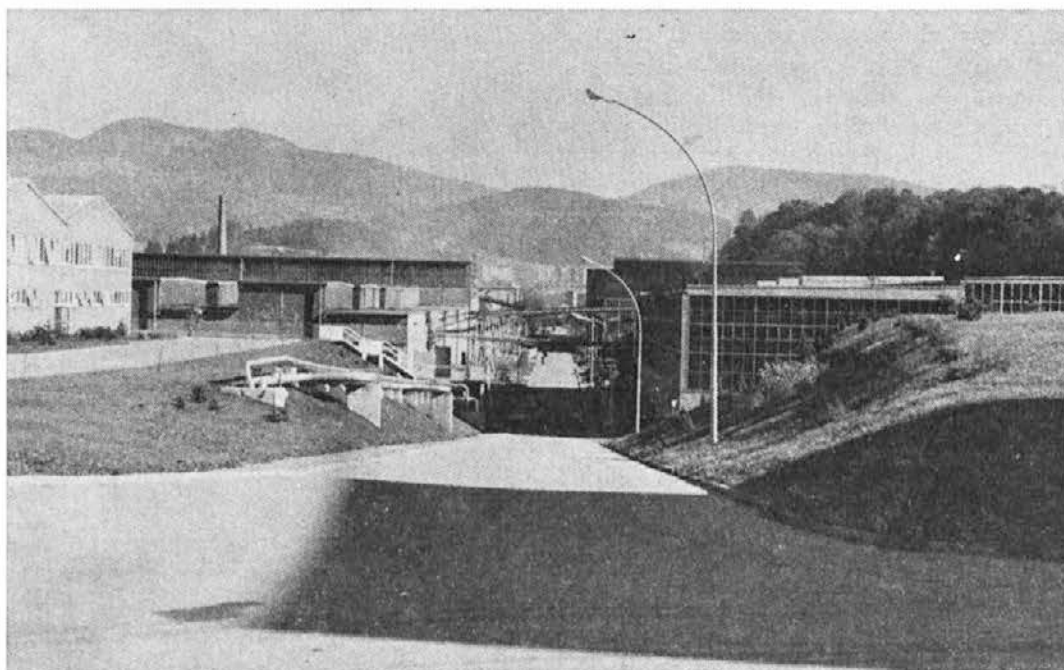
Ogromne so rezerve, ki jih vsebujejo samoupravni družbeni odnosi. Samo od nas je odvisno, koliko jih bomo odkrili in sebi v dobro ter v korist celotnega človeštva dokazali prednosti demokratičnega in humanega razvijanja socializma.

Kljub neprestanemu napredovanju socialistična družbena ureditev še ni dokazala prednosti v ekonomiki. Samoupravni socialistični družbeni odnosi bi morali prvi konkurirati kapitalizmu, ki se ciklično zviija v krčih recesij in se prepoten še vedno ponovno ozdravi. Prav krize v kapitalizmu pospešijo odkrivanje racionalnejših tehnoloških postopkov, združevanje kapacitet, izpeljavo specializacije, modernizacijo sredstev za delo — vse za večjo ekonomičnost, rentabilnost in produktivnost.

Napredek se torej dosega predvsem v času stiske, nizkih cen in težkih pogojev prodaje, ko je v borbi za obstoj treba dokazati svojo sposobnost.

Naš demokratični samoupravni socializem priznava tržišče kot gonilno silo proizvodnje, s svojo plansko komponento pa usklajuje proizvodnjo s porabo. Njegova prednost je torej v tem, da ima borbo za rentabilnost vgrajeno v sistem, le vključiti se je treba.

Napredek, ki je v delovnih organizacijah Slovenskih železarn bil na področju poglabljanja samoupravnih odnosov, je dal dobre rezultate. Že prva faza ustanavljanja TOZD je pokazala, da približuje upravljanje s sredstvi in dohodkom neposrednemu proizvajalcu, sedaj pa je v oblikovanju

Naša magistrala

Foto: F. Rotar

presnavljanje samoupravnih odnosov po ustavi in nov pristop k oblikovanju TOZD. Razprava med delavci naj da najboljše končno rešitev, ki naj pomeni tako število in obseg TOZD, da bodo delavci imeli večjo možnost pri samoupravnem odločanju.

Pri zahtevah za ustanavljanje TOZD pa se je treba držati ustavnih izhodišč in se omejevati na tiste tehnološko in blagovno sklenjene celote, ki so resnično dohodkovni centri, ne pa TOZD ustanavljati v strokovnih službah, kjer se naj oblikujejo delovne skupnosti. Le na ta način ne bomo kompromitirali namena in kot marksisti rekli bobu bob.

Ob delitvi premoženja pa ne smemo pozabiti na moč umskega kapitala. Ne bomo dosegli namena, če osnovna samoupravna celica ne bo imela pogoja za delo, zato optimalnost rešitve rentabilnega poslovanja

ne smemo iskati v preveliki koncentraciji umskih potencialov na račun siromašenja kadrov v TOZD in SOZD na ravni delovnih organizacij. Zavedati se moramo predvsem, da so proizvodne TOZD namen, ostale TOZD in delovne skupnosti pa posledica, zato je treba temelju dejavnosti posvetiti posebno pozornost.

V novem letu nas torej čakajo odgovorne naloge, ki morajo pomeniti razvoj samoupravnih odnosov, večje materialne in dohodkovne dosežke, izboljševanje življenjske ravni in večje zadovoljstvo vseh zaposlenih. Z željo, da bomo to tudi dosegli

vsem zaposlenim v Slovenskih železarnah in vašim družinskim članom želim

**srečno, zdravo in uspešno
novo leto 1976**

Gregor Klančnik

Rudi Vrčkovnik, predsednik skupščine občine Ravne na Koroškem

Uveljavljanje delegatskega sistema in delegatskih odnosov v temeljnih organizacijah združenega dela in drugih samoupravnih skupnostih in organizacijah v občini Ravne na Koroškem

UVOD

Komisija za statut je na osnovi ankete, ki so jo izpolnile delegacije v TOZD, KS in samoupravnih interesnih skupnostih pripravila za sejo skupščine poročilo enoletnega uveljavljanja in izvajanja delegatskega sistema in delegatskih odnosov v naši občini. Komisija se zaveda, da poročilo in ocena, ki izhaja iz ankete, dosedanjega dela, prakse, predlogov, mnenj in stališč, ki so bila izražena v različnih sredinah ni celovita in da bodo delegati, delegacije in njihove konference in družbenopolitične organizacije oceno in poročilo še dopolnile s svojimi predlogi in stališči.

V analizi skušamo opozoriti na nekatere vprašanja, predvsem pa spodbuditi nekatere rešitve v cilju, da čim bolj celovito obravnavamo celotno preobrazbo v naši občini na temelju nove ustave, to pa pomeni, da težimo vsi k temu, da naravnomo naše celotno družbeno življenje tako, da postane delavski razred in delovni ljudje in občani resnični nosilci odločanja o vseh družbenih zadevah na vseh ravneh. Da bomo dosegli ta cilj, pa moramo prilagajati in prilagoditi naš delegatski sistem, njegovo funkcioniranje in delegatska razmerja praktičnim rešitvam, ki so napredne in sprejemljive za nadgradnjo že doseženega.

Doseganja še kar razgibana delegatska dejavnost in razmerja znotraj nje je vnesla v življenje v vseh samoupravnih skupnostih in skupščinah nov duh in nove kvalitete, ki so povsod očitne. Delovni ljudje in občani so v dosedanjem obdobju že pokazali veliko pripravljenost in sodelovanje

pri vseh zadevah, dogovarjali in sporazumevali smo se o važnih vprašanjih kot je referendum, financiranje KS, gradnja objektov za otroško varstvo, šolstvo, kulturo in telesno kulturo in pri tem dogovarjanju in sporazumevanju je bila prisotna velika mera razumevanja skupnih potreb in nalog, kaj se hoče doseči in zakaj. Določena nerazumevanja in odpori so

Rudi Vrčkovnik: delegatski odnosi se morajo neprestano analizirati in preverjati

ob tem zanemarljivo mali, pa tudi ti bodo sčasoma splahneli ob večjem razumevanju družbe in njene rasti na osnovi novih kvalitet, ki jih pogojuje ustava, življenje in praksa.

Široka in razgibana delegatska dejavnost, odmevnost baze in njen vedno večji vpliv na vseh področjih ter nova socialna vsebina terjajo, da se spreminja in spremeni marsikaj, kar je starega in zakoreninjenega v delu in navadah v raznih ustanovah in organizacijah, brez katerih si ne moremo zamisliti sočasnega spreminjanja odnosov in razvijanja teh na določilih ustave. Pod vplivom take preobrazbe so razne strokovne službe, uprave, upravni organi, KS, SIS, TOZD in druge skupnosti, društva in organizacije, pa tudi družbenopolitične organizacije — vse to je pod vplivom novega, ki vsakodnevno terja, da se vse staro in preživelo opusti in spremeni, preobrazi in prilagodi novemu na vseh področjih samoupravljanja. Anketa, ki so jo izpolnili vodje delegacij v sodelovanju s člani delegacij zadeva na skoraj vsa vprašanja in probleme, ki so pomembni za nadaljnjo delo delegacij, delegatov in za razreševanje delegatskih razmerij ter odnosov. Analiza se ukvarja z vsemi tistimi vprašanji, ki pomenijo praktično uresničevanje novega, ki ustreza zaželeni družbeni sredini.

Analiza skuša prikazati vsa poglobljena vprašanja, ki so se v dosedanji praksi pojavljala kot kritika, opozorila, pripombe, predlogi in zamisli.

Kljub nepopolnosti analize pa je res, da bomo ob široki obravnavi vsega, kar prinaša in ob analizah, ki jih bodo naredili v KS, SIS in OZD, dobili nove kvalitetne osnove, zaradi katerih bomo lahko v prihodnje zastavili nove rešitve.

DELEGACIJA V TEMELJNIH SAMOUPRAVNIH ORGANIZACIJAH IN SKUPNOSTIH IN KS

Temeljna delegacija postaja eden izmed osnovnih dejavnikov neposrednega in skupnega odločanja, v to odločanje mora biti vključena njena baza od samoupravnih organov in vseh delovnih ljudi preko njihovih zborov. Izvrševanje te funkcije delegacije se vse prepočasi izvršuje, vse preveč je še zaprta vase in je premalo povezana s samoupravnimi organi in delovnimi ljudmi pri oblikovanju stališč in predlogov. Doseči boljše vsestransko povezanost delegacije z njeno bazo je ena izmed poglobitnih nalog, ki jo moramo izpeljati preko SZDL in sindikata.

Dobro delo delegacije je odvisno še od razvitosti samoupravnih odnosov, od urejenih razmerij med delegacijo in njeno bazo, od osveščenosti delegatov in njihove strokovne in družbenopolitične usposobljenosti, od dobrega obojestranskega informiranja in od aktivnosti in dejavnosti družbeno političnih organizacij v sredinah, iz katerih temeljna delegacija izhaja.

Samoupravni odnosi in razmerja so različni v različnih sredinah, praksa in anketa pa nam pove, da niso najboljše. Osnova za urejevanje in utrjevanje samoupravnih odnosov in razmerij so samoupravni akti od družbenih dogovorov, samoupravnih sporazumov do statutih. Leredko so določila v statutih TOZD, v ve-

liki večini pa jih sploh ni, ki bi se nanašala na urejevanje odnosov in razmerij med temeljno delegacijo, samoupravnimi organi in delovno skupnostjo. V statutih KS je to področje sicer urejeno, vendar bo potrebno še kaj dopolniti in spremeniti. To in še drugo kaže na nujnost, da samoupravni organi v TOZD, KS in drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih čim prej sprejmejo sklep, da se začne postopek za spremembo in dopolnitev njihovih statotov.

Obojestranski pritok informacij je eden ključnih pogojev za funkcioniranje delegatskega sistema. Iz prakse in ankete vemo, da so se doslej informacije pretakale le na nivoju delegacija — skupščina — delegat — delegacija, kar pomeni, da so delegati dobivali informacije, ki se nanašajo na seje zborov, jih na nivoju delegacije obravnavali in na delegaciji dobili informacijo od delegatov, ki so jih delegirali na sejo zbora oziroma skupščine. Z zadnje seje skupščine skušamo posredovati informacijo o najvažnejših vprašanjih, ki jih skupščina obravnava preko delegatske strani v časopisu VEČER, da bi tako vsaj delno seznanili širši krog delovnih ljudi o delu skupščine. Ves ta pretok informacij pa še zdaleč ni zadovoljiv. V prihodnje bo treba pretok informacij v obe smeri izboljšati, predvsem pa odpraviti veliko pomanjkljivost, namreč pretok informacij med bazo in delegacijo in obratno.

Realizacijo te pomembne naloge si ni mogoče zamisliti brez večje aktivnosti delegatov in delegacije kot celote, strokovne in družbenopolitične usposobljenosti delegatov, ki jo moramo doseči z izobraževanjem delegatov. Na nivoju občine bo potrebno čim prej ustanoviti informacijsko dokumentacijski center, ki bo zbiral dokumentacije in posredoval informacije za skupščino, samoupravne interesne skupnosti in KS.

V anketi je veliko pripomb na račun gradiva, ki ga dobijo delegati za seje skupščine, in sicer: da je gradivo preobsežno, da so razlage k posameznim točkam dokaj nerazumljive in da bi bilo treba zagotoviti več časa za razpravo v delegacijah posebno tam, kjer tvorijo delegacije konferenco delegacij.

Obsežnosti gradiva se ne bo dalo v popolnosti izogniti, vendar pa bo v bodoče potrebno v statutu razmejiti pristojnosti in dati večjo samostojnost upravnim organom in izvršnemu svetu skupščine, na seje zbora in skupščine pa le važnejše zadeve, o katerih bo odločal zbor oziroma skupščina, na ta način pa bodo tudi obseg gradiva za sejo manjši. Napisati gradivo ali obrazložitev preprosto, razumljivo in v krajši obliki je naloga delavcev upravnih organov — tega se res še niso naučili. Naloga sekretarja skupščine bo, da bo zavrnil vsako gradivo, ki ne bo tako.

Program dela skupščine mora biti osnova za pripravo gradiva. Če bo s strani načelnikov upravnih organov, izvršnega sveta skupščine in strokovnih služb SIS izkazana potrebna skrb za pravočasno pripravo in posredovanje gradiva, sekretarju skupščine ne bo težko, da se razen izjem, gradivo za sejo skupščine da delegatom najmanj 15 dni pred sejo.

Delegacije so zelo malo ali sploh ne povezane s samoupravnimi organi. V odgovorih ankete ni bilo zaslutiti, da bi doslej kjerkoli delegacija in delavski svet oblikovala skupno stališče, iz česar izhaja, da je delegacija zelo slabo povezana s samoupravnimi organi. Prav tako se delegacije doslej niso povezovale z zbori delavcev pri oblikovanju stališč, informacijah in poročanju. V večini delegacij pa so na seje delegacije vabili predstavnike samoupravnih organov in družbenopolitičnih organizacij, pa tudi vodilne delavce.

Nepovezanost delegacije s samoupravnimi organi, z zborom delavcev in družbenopolitičnimi organizacijami je iskati v tem, da v statutih o tem ni nič, ali pa je zelo malo napisanega in je tako delegacija postavljena iz sistema samoupravljanja in zaprta v lastni krog, pomeni pa tudi to, da so družbenopolitične organizacije premalo bdele nad uveljavljanjem delegatskega sistema v svoji sredini, pa tudi to, da delegacije same pri svojem delu niso bile dovolj prodorne, da bi se vključile v vse oblike samoupravnega in političnega dogajanja. To veliko pomanjkljivost in oviro pri razvoju delegatskega sistema moramo čim prej odpraviti tako, da to vprašanje jasno začrtamo v vseh statutih in da nato družbeno politične organizacije bdijo nad izvajanjem teh določil v praksi.

V statutih temeljnih organizacij združenega dela ni nobenih določil o povezovanju s krajevno skupnostjo in financiranju potreb v krajevni skupnosti. Življenje in praksa pa sta ti dve kategoriji že uveljavili. Ustava sama daje dovolj veliko osnovo, da to zapišemo v naše statute in na osnovi tega in samoupravnih sporazumov urejemo to področje povezovanja. Danes si ne moremo predstavljati razvoja KS brez tesne povezave v TOZD, katerih interes za svoje delavce, ko zapustijo stroje in za njihove družine v kraju bivanja mora biti izražen v vseh oblikah sodelovanja do sofinanciranja skupnih potreb. Le na ta način bo postala KS resnična družbenoekonomska sredina, v kateri bodo združeni interesi delavcev in uresničeni

ne njihove skupne potrebe preko načrtovanja do financiranja. Več o povezovanju med KS in TOZD je zapisanega v statutih KS. Zbori delegatov v KS so sestavljeni tako, da so v njih delegati TOZD, v katerih delajo delavci iz KS, tudi sveti KS so sestavljeni po tem načelu. To je le ena izmed oblik in možnosti povezav med KS in TOZD; za pristno povezanost v cilju, da postane KS resnično trdno povezana z združenim delom, je potrebno najprej zapisati v statute določila o povezavi in jih v praksi tudi uresničevati.

Zelo malo ali nič ni v statutih zapisanega o povezovanju delegacij med seboj za oblikovanje skupnih stališč ali predlogov, tudi v praksi takega povezovanja ni bilo. Iz potreb v posamezni OZD ali krajevnih skupnostih in v cilju enotnega nastopa v posameznem zboru pa se kažejo potrebe, da bi se pred sejo delegacije sestale na skupni seji in oblikovale enoten predlog ali stališče za sejo zbora. Tudi to obliko delovanja bo treba osvojiti in jo zapisati v statute.

V nekaterih delegacijah še nimajo zagotovljenega strokovnega tajnika, kar otežkoča delo delegacije. Nasploh pa lahko ugotovimo, da delo strokovnih tajnikov še ni zadovoljivo, to se kaže predvsem v tem, da na sekretariat skupščine ne prihajajo pravočasno delegatska vprašanja ali pa stališča, ki jih je oblikovala delegacija; ne prihajajo obvestila o delegatih, ki so delegirani za sejo skupščine niti ne pošiljajo zapisnika s sej delegacij. Za nemoteno delo je nujno, da strokovni tajniki delegacij redno in pravočasno pošiljajo na sekretariat skupščine delegatska vprašanja, stališča, ki jih je oblikovala delegacija in spisec delegatov, ki jih je delegirala delegacija na sejo skupščine s potrebnimi podatki. Da bo tudi to urejeno, odgovarjajo predvsem vodje delegacij, ki naj delo strokovnih tajnikov kontrolirajo.

Prostori za sestavljanje delegacij so razen redkih izjem povsod zagotovljeni. Kjer še to ni urejeno, je dolžnost vodje delegacije, da preko poslovnega organa to čimprej uredi.

Tihožitje

Foto: Broman

Anketa je pokazala, da je udeležba na sejah delegacije v veliki večini delegacij slaba, vzroki za to so različni in jih ne bi naštevali, niti se poglobljali v njihovo analizo na tem mestu. V sredinah iz katerih pa delegacija izhaja pa bo to potrebno temeljito opraviti in na ta način pristopiti takoj k odpravljanju vzrokov slabe udeležbe na sejah delegacije. To nalogo bo potrebno izvršiti preko konference SZDL v KS in sindikalnih organizacij v TOZD.

Redni sestanki z vodji delegacij pred vsako sejo skupščine so po mnenju večine koristna oblika dela. Na teh sestankih dobijo vodje delegacij vse potrebne dodatne informacije in pojasnila od članov IS in poročevalcev, kar jim je v korist pri vodenju seje delegacije in oblikovanju stališč. Tudi na teh sestankih udeležba ni najboljša, v kolikor velja ugotovitev, da so koristni in potrebni, bo potrebna večja disciplina vodij delegacij, da se sestanka udeležijo, ali pa, da pošljejo svojega namestnika.

Nobena delegacija doslej še nima poslovnika o delu delegacije, to je pa tudi razumljivo, če vemo, da morajo določila za poslovnik izhajati iz določil statuta, v teh pa kot smo že ugotovili, teh določil ni. Potrebno bo takoj po dopolnitvah statuta pristopiti tudi k izdelavi poslovnika delegacije, to nalogo bodo morale prevzeti strokovne službe in pripraviti osnutek poslovnika za delo delegacije.

KONFERENCA DELEGACIJ

Na anketo oziroma vprašanja ankete, ki so se nanašala na konferenco delegacij, smo dobili zelo malo odgovorov, pa še ti so bili zelo skopi. Iz odgovorov in poznavanja delovanja konferenc delegacij pa lahko izluščimo naslednje ugotovitve:

Nekatere konference delegatov se sploh ne sestajajo ali pa so se sestale enkrat ali dvakrat doslej.

Dobro delajo konference delegacij: OŠ Mežica in Črna, konferenca deleg. državnih organov, konf. del. SDK in družbenopolitičnih organizacij, konferenca delegacij žaga Mušenik in Gozdarstvo Črna, zadruga in kooperanti, privatnih obrtnikov. Dobro ali slabo delo konferenc delegacij doslej je bilo odvisno od tega, kako so se v tisti samoupravni skupnosti, ki naj bi bila organizator, povezovalci in usklajevalci dela angažirali za to delo. Problem povezovanja in usklajevanja stališč je predvsem v tistih konferencah delegacij, v katerih se povezujejo različne temeljne samoupravne organizacije in skupnosti in tistih konferencah delegacij, v katere se povezujejo delegacije iz več manjših delovnih organizacij. Razmisliti pa bo potrebno za v bodoče o oblikovanju skupnih delegacij (25. člen zakona o volitvah delegacij) in izvoliti skupne delegacije v tistih sorodnih samoupravnih organizacijah in skupnostih, ki so sedaj razbite v različne konference delegacij. Zaradi takega stanja v konferencah delegacij obstaja nevarnost, da se konferenca odtuji delovnim ljudem v samoupravnih organizacijah in skupnostih. Za boljše delo konferenc delegacij v sredinah kjer ne delujejo dobro, bo potrebno čim prej pristopiti k akciji preko SZDL in sindikata, v prvi fazi pa sklicati razgovor z nosilci dela de-

legacij in se pogovoriti z njimi o vseh odprtih vprašanjih.

URESNIČEVANJE DELEGATSKIH ODNOSOV V OBČINSKI SKUPŠČINI

Vse bolj prihaja do izraza potreba in odgovornost, da delovni ljudje in občani v občinski skupščini razgrinjajo svoje temeljne življenjske interese in se zavzemajo za njihovo uveljavitev. To potrjuje zelo dobra udeležba na sejah skupščine, aktivna in ustvarjalna razprava in veliko delegatskih vprašanj, ki vnašajo v delo skupščine novo vsebino.

S tem ko smo na zadnji seji skupščine sprejeli izhodišča za spremembo in dopolnitev statuta občine, smo pravzaprav naredili nek mejnik prvega obdobja dela in prvih uspehov, pa tudi slabosti, prešli smo v obdobje iskanja in utrjevanja poti in načinov ustrezne organizacije dela zborov in odnosov med posameznimi zbori. Pazljivo moramo proučiti delovna področja posameznega zbora in na osnovi tega opredeliti pristojnosti med zbori, in kaj je pristojnost skupščine kot celote. Proučiti moramo in opredeliti pristojnosti na relaciji upravni organi — izvršni svet — skupščina. Pri opredeljevanju pristojnosti pa predvsem težiti k samostojnosti, racionalnosti in iskanju takšnih oblik delovanja upravnih organov, IS in skupščine, ki bodo odgovarjale delegatski vsebini dela.

Z opredelitvijo pristojnosti med upravnimi organi in IS bomo dosegli večjo samostojnost in odgovornost upravnih organov, ki morajo postati v nekaterih zadevah samostojni izvrševalci in tudi predlagatelji za seje zborov, oziroma skupščine mimo nekega formalnega potrjevanja na IS kot je to slučaj sedaj. S tem se bo IS razbremenil in se bo lažje posvečal izvrševanju svoje ključne naloge, izvajanju politike in izvrševanju plana občine, odlokov in drugih splošnih aktov. Tudi IS bo moral prevzeti nekatere manj pomembne zadeve v odločanje, ki so doslej v pristojnosti posameznega zbora. S tem bomo razbremenili zbere oziroma skupščino.

Šele takrat, ko bodo zbori samostojno odločali in razpravljali o zadevah, za katere so pristojni in ko bo izvršni svet skupščine dejansko izvršilni organ skupščine, bodo delegati v večji meri izražali in uveljavljali resnične interese baze, iz katere izhajajo.

Dosedanje delo skupščine, kar zadeva njenih dnevnih redov in problematiko, ki jo je obravnavala, narekuje v pretežni meri izvršni svet. Le redko se je pojavil kak drug predlagatelj. Če želimo uveljaviti sprejete ustavne spremembe v skupščini, bodo morale biti delegacije tiste, ki bodo imele odločilno vlogo pri pobudah za oblikovanje programov in dnevnih redov sej zborov in skupščine.

Iz dosedanjega dela skupščine se vidi, da delegati zbora krajevnih skupnosti in zbora združenega dela prinašajo na seje delegatska vprašanja, ki so se razen nekaterih, nanašala na reševanje drobnih, manj pomembnih vprašanj. Zelo malo je pobud za reševanje večjih problemov in politike skupščine. Vzrok za to je iskati v tem, da je naša praksa še mlada, da delegacije še niso čvrsto povezane s samoupravnimi or-

gani in delovnimi ljudmi, pa tudi to, da so bile delegacije s strani družbenopolitičnih organizacij v precejšnji meri prepučene same sebi.

Povezanost delegacij s samoupravno bazo je nujna, za kar so še posebej odgovorne družbenopolitične organizacije, zlasti sindikati in ZK v sredinah, iz katerih izhajajo delegacije. Dejavnost družbenopolitičnih organizacij bo vidna predvsem v tem, kako bodo prisotne kot spodbudnik samoupravnih delegatskih odnosov ter ustvarjalci družbenopolitičnih pogojev za delo delegacij in delegatov.

Družbenopolitični zbor je po dosedanjem statutu zatrtan z različnimi drobnarijami, tako da smo že kmalu po sprejemu statuta postavili vprašanje ali sploh lahko spričo določil za njegovo pristojnost, ki je v statutu, uresničuje svojo ustavno funkcijo. O tem, ko se je delegatsko oblikovala SZDL, je DPZ dobil svojo delegatsko bazo, ki je že zaživela in pričela dajati delegatom za bistvena vprašanja, ki se nanašajo na uveljavljanje ustave in naše politične in gospodarske usmeritve, svoja stališča. Ko bomo še z dopolnjenim statutom razbremenili DPZ in mu dali pristojnosti, ki mu gre, in sicer predvsem razvoj in varstvo v ustavo določenega socialističnega samoupravnega sistema, bo šele polno in ustavno zaživel.

Kljub težavam, ki nastopajo, moramo uveljaviti ločene seje zborov, ki zagotavljajo sproščeno, konkretno in kritično razpravo. Le ločene seje zagotavljajo z ustavo začrtano kakovost v skupščinskem sistemu. Nov statut mora uveljaviti to načelo.

Takoj po sprejemu dopolnjenega statuta bo potrebno pristopiti k izdelavi poslovnikov, ki bodo morali podrobno urediti razmerja med zbori, pri čemer morajo priti do izraza posebnosti njihovih delovnih področij, prav tako pa tudi razmerja do skupščin samoupravnih interesnih skupnosti, do delegacij in do skupin delegatov, ki pošiljajo delegate v skupščine širših družbenopolitičnih skupnosti.

S tem, ko smo dali v razpravo izhodišča za spremembo in dopolnitev statuta, smo pričeli z dvofaznim postopkom pri sprejemu tega akta, tak pristop v večji meri omogoča delegacijam, da v samoupravnih organizacijah in skupnostih oblikujejo smernice, stališča in predloge za delegate preden se izdela dokončen predlog. Tak način dela bo potrebno uveljaviti za vse pomembnejše akte oziroma odločitve, ki bodo dane na posamezni zbor, oziroma skupščino, za kar bo treba zadolžiti predlagatelje gradiva.

Ob tem, ko se bomo odločali in opredeljevali o pristojnosti posameznih zborov, bo potrebno sočasno tudi pretehtati in se odločiti ali bo kazalo ustanoviti še nekatera telesa skupščine — odbore za posamezna področja, za katera področja in kakšne naj bodo njihove naloge v delegatskem sistemu.

SKUPINE DELEGATOV ZA POŠILJANJE DELEGATOV V ZBOR ZDRUŽENEGA DELA IN ZBOR OBČIN

Skupine delegatov za pošiljanje delegatov v skupščino SR spremenijo metodo de-

la in organiziran način pomoči pri pošiljanju delegatov v oba zbora skupščine, funkcijo konference delegacij pa bi morala opravljati za te skupine oba zbora občinske skupščine — zbor KS in zbor združenega dela.

Dosedanje delo skupin delegatov je v bistvu delo kolektivnega poslanca, skupine delegatov niso imele doslej nobenega stika s »konferenco« — zborom glede oblikovanja stališč za sejo zbora občin oziroma zbora združenega dela skupščine SRS iz preprostega razloga, ker do sedaj delo občinskih skupščin ni usklajeno z delom republiške skupščine in še sploh ni razčiščeno, kako to delo uskladiti in katere bi naj bile tiste bistvene zadeve, o katerih naj bi posamezni zbor občinske skupščine v svojstvu konference razpravljali in oblikovali stališča, ki bi jih delegati skupin delegatov prenašali na seje republiških zborov. Ob teh dveh bistvenih vprašanjih pa se pojavlja še vrsto organizacijsko tehničnih, katere tu ne bi navajali. Ko bodo na nivoju republike razčiščeni ti problemi, bo delo v skupinah delegatov za pošiljanje delegatov v republiško skupščino zaživel povezano s svojo delegatsko bazo, dotlej pa bomo morali improvizirati in sami iskati poti in načine, na kak način uspostaviti delegatsko razmerje z občinsko skupščino kot delegatsko bazo. O tem bo potrebno še razmišljati in skušati v statutu občine oblikovati določila, ki se nanašajo na pošiljanje delegatov v oba zbora republike skupščine in o delegatski bazi, za te delegate in njihove povezanosti z njo.

Posvetovanja o delu skupin delegatov za skupščino SRS so doslej izoblikovala naslednje:

Da bo delo skupščin družbeno političnih skupnosti učinkovito in da bo na sejah skupščin SRS in SFRJ prihajal bolj do izraza vpliv delegatske baze je v prihodnje nujno uskladiti programe dela skupščin. Občinske skupščine kot delegatska baza za skupščino SRS in SFRJ morajo obravnavati vsa pomembnejša gradiva, o katerih bosta sklepali skupščini in na ta gradiva dajati svoja stališča in pripombe. Izvedba teh dveh nalog je na videz lahka, v resnici pa bosta zahtevali na nivoju občin mnogo dela in odgovornosti vseh subjektov, ki so dolžni pripravljati gradiva za občinsko skupščino, ob tem pa je treba poudariti še to: skupščine občin se bodo lahko bolj vključevale v oblikovanje aktov na nivoju republike in zveze le, če bodo vsa pomembnejša gradiva dana v razpravo v osnutkih in seveda tudi pravočasno.

Naša skupščina je sprejela sklep in priporočilo, da dobijo vsi delegati skupščinskega poročevalca v katerem so objavljena vsa podrobnejša gradiva za republiško in zvezno skupščino. Za delegacije krajevnih skupnosti bo naročilo poročevalca poravnal proračun. Za delegacije temeljnih delegacij združenega dela pa je priporočila, naj bi ga naročili v TOZD. S tem, ko bodo dobili delegati vsa pomembnejša gradiva za skupščini SRS in SFRJ je storjen šele en korak naprej, naslednji so odvisni od tega, kako bo baza v celoti odmevna na ta gradiva; pri tem mislimo na to, kako se bodo delegati angažirali, gradiva predelali, oblikovali stališča, mnenja in

predloge na nivoju delegacij, pa tudi to, kako bodo v samoupravnih skupnostih samoupravni organi, zbori delavcev in drugi subjekti prenašali na delegacijo svoja mnenja, stališča in predloge, ki naj jih delegacija prenaša v skupščine.

Naloga delegacije ni, da samo ona sama oblikuje stališča, v to važno nalogo se mora vključiti širša baza, samoupravni organi in družbenopolitične organizacije. Vsi naštetih pa morajo za boljše delo najti pot do delegacije in delegacija do njih.

ZAKLJUČEK

Gradivo o funkcioniranju delegatskega sistema v naši občini, ki ga objavljamo v Koroškem fužinarju je temeljno gradivo, ki so ga obravnavale družbenopolitične organizacije občine. Na osnovi tega gradiva je bil izdelan predlog stališč, o katerem so široko razpravljali v krajevnih konferencah SZDL. Na osnovi teh razprav je občinska konferenca SZDL sprejela oceno in konkretne naloge pri nadaljnjem uveljavljanju delegatskega sistema in odnosov v občini. To oceno in naloge, ki iz nje izhajajo so obravnavali in sprejeli tudi vsi zbori naše skupščine.

Ciril Vidrih, predsednik obč. sind. sveta

Delo in naloge občinskega sindikalnega sveta

Uvod:

Dobro leto je od tega, ko smo se delegati na republiškem in zveznem kongresu sindikata dogovorili, kako bomo usmerjali delo v naslednjem obdobju. Vsi ti dogovori in sklepi so bili prej obravnavani in usklajevani na vseh nivojih sindikalne organiziranosti in dani v razpravo celotnemu članstvu.

Osnovna usmerjenost in delovanje sindikata kot politične organizacije delovnih ljudi mora potekati v osnovni organizaci-

Vse razprave, zaključki in sklepi, ki so bili sprejeti, so začetek odgovornega pristopa vseh družbenopolitičnih organizacij in skupščine občine v cilju, da se delegatska razmerja in odnosi neprestano analizirajo v vseh samoupravnih skupnostih, akcijo za to morata voditi socialistična zveza delovnih ljudi in sindikati. Ob tem pa je treba poudariti, da je odgovorna obravnava tega važnega družbenopolitičnega vprašanja stalna in neprestana naloga tudi vseh delegacij in vseh delovnih ljudi in da je od tega, kako deluje naš delegatski sistem in razmerja znotraj njega, v veliki meri odvisno, kako uspešni smo in bomo pri uresničevanju naše ustave. Zato z dokumenti, ki jih je sprejela konferenca SZDL in skupščina, razprave o uveljavljanju delegatskega sistema niso končne in zaključene. Naloga družbenopolitičnih organizacij v vseh samoupravnih skupnostih v sedanjem trenutku je, da v svoji sredini izvršijo podobno analizo in na osnovi nje sprejmejo oceno in sklepe za nadaljnje delo v lastni sredini.

Prepričan sem, da bo ta sestavek spodbuda za akcijo v samoupravnih skupnostih in če je to res, je svoj namen dosegel.

ji. Ta mora biti organizirana tako, da omogoča neposredni vpliv slehernega člana, kajti le tako so lahko izraženi pristi interesu našega članstva. Taka izhodišča so narekovala tudi organizacijske spremembe, da smo iz nekaterih velikih osnovnih organizacij ustanovili več manjših, ki delujejo na prostorski, tehnološki in organizacijski zaokroženi celoti. Na tak način se je število osnovnih organizacij povečalo za 30 in sedaj na območju Občinskega sindikalnega sveta dela 85 osnovnih

»Druve«

Foto: S. J.

organizacij. Z ustanavljanjem novih organizacij združenega dela pa se bodo ustanovljale tudi nove osnovne organizacije sindikata in bo to število še večje. Druga značilnost pri izpopolnjevanju sindikalne organiziranosti je sestav izvršnih odborov v osnovnih organizacijah. Ti so sestavljeni iz poverjenikov, ki so jih izvolile sindikalne skupine. Sindikalni poverjenik mora skrbeti za sprotno obveščanje skupine članstva, ki ga je izvolila kot delegata v izvršni odbor, o vseh sklepih in stališčih, dogovorjenih na seji izvršnega odbora in obratno in sporočati zahteve svoje skupine za urejanje problemov v okviru osnovne organizacije. Sindikalne skupine so organizirane predvsem tam, kjer je članstvo osnovne organizacije zaposleno v več oddelkih in izmenah in vsak oddelek ali izmena tvori svojo sindikalno skupino.

Za usklajeno delo med osnovnimi organizacijami je potrebno povezovanje in so zato ustanovljene konference na nivoju delovne organizacije. V občinskem merilu pa se osnovne organizacije povezujejo v odbor kovinarjev in odbor prosvetnih delavcev.

Druge osnovne organizacije, ki nimajo pogojev za ustanovitev svojega odbora z ozirom na delovno pripadnost pa so neposredno vezane na občinski sindikalni svet. Ta je tudi odgovoren za celotno sindikalno aktivnost v občini. Taka sindikalna organiziranost je bila potrjena tudi na občinskih zborih.

Osnovno načelo sindikalne aktivnosti mora biti: nič kar je pomembno za člana, ne sme mimo osnovne organizacije sindikata. V današnjem času je pa toliko pomembnih zadev, da zahtevajo od vsake sindikalne organizacije stalno prizadevanje, razgovor s članstvom, obveščanja in usklajevanja stališč. Ni mogoče trditi, da tako delujemo v vseh osnovnih organizacijah, niti na drugih nivojih. Opažamo pa, da je v večini osnovnih organizacij večja aktivnost in da se predvsem izvršni odbori postopno zavedajo svoje odgovornosti. Še posebej pa se trudijo nekateri posamezniki in tem bomo morali dati posebno priznanje.

Tudi v sindikatih so hudi kadrovske problemi. Vsak se otepa funkcije, še posebno predsedniške, ker je zelo pogosto tarča kritike in pritiskov. Redno usposabljanje in primerno nagrajevanje bi vsekakor zmanjšalo ta problem. Potreben pa bo tudi drugačen odnos drugih do sindikalnega dela. Seminarji in konkretne, dobro načrtovane akcije, bodo usposobile vodstva sindikalnih organizacij za še bolj prizadevno in učinkovito delo.

Naše delo v letu 1975

(izvleček pomembnejših nalog)

V februarju je bil na plenarni seji obravnavan in sprejet letni delovni program, poslovnik o delovanju občinskega sindikalnega sveta, potrjen zaključni račun za 74. leto in sprejet finančni načrt za 75. leto. Nadalje so člani sveta ugotovili, da so bili občni zbori v osnovnih organizacijah dobro pripravljene in tudi izvedeni. Člani občinskega vodstva sindikata so sodelovali na večini občinskih zborov.

V marcu je občinski sindikalni svet obravnaval predlog o finansiranju skupne

porabe v občini, ki je bil soglasno sprejet. Nadalje smo se dogovorili o potrebnih pripravah za izvedbo referendumov za zbiranje sredstev, predlagali dopolnitve programov in sprejeli sklep, da bo sleherni član sveta sodeloval pri pripravah v določenih osnovnih organizacijah. Za uspešen izid referendumov je bila taka aktivnost nujna. Predsedniki osnovnih organizacij so bili še posebej pismeno seznanjeni z njihovimi nalogami v pripravah na referendum.

Konec meseca maja smo na sejo sveta povabili 37 prizadevnih sindikalnih funkcionarjev, ki so po predlogu posebne komisije prejeli srebrni častni znak Zveze sindikatov Slovenije. Častni znak so prejeli tudi osnovne organizacije iz železarne in rudnika.

Obravnavali smo gospodarske dosežke v letu 74 predvsem iz nekaterih socialnih vidikov. Ponovno smo opozorili na potrebo po novih delovnih mestih za mladino, žene in invalide ter na temeljito analizo

Ciril Vidrih: nič, kar je pomembnega za delavca, ne sme mimo organizacije sindikata

zaposlovanja. Čeprav beležimo velik porast števila na novo zaposlenih, še kljub temu ni zmanjšana ta problem. Nadalje smo ugotovili, da so bili realni osebni dohodki za normalen delovni čas celo za 5% nižji in le veliko število nadur je omogočilo pokriti višje življenjske stroške. Pregledali smo tudi, kako se uveljavlja »sindikalna lista« in kje se odstopanja. Zaključek je bil, da morajo Izvršni odbori v osnovnih organizacijah že v juniju pregledati, če so odstopanja od stališč in zakaj.

V aprilu in maju smo imeli seminarje za vse sindikalne poverjenike po tako imenovanem »A« programu. V dveh popoldnevih so udeleženci poslušali pet tem od osnovnih nalog sindikata do konkretnih organizacijskih oblik dela ter o splošni ljudski obrambi in samozaščiti. Udeležba je bila bolj slaba, zato smo seminarje ponovili v jeseni. Na teh seminarjih je sodelovalo 480 sindikalnih poverjenikov. Seminarji so bili v vseh krajih.

Junija smo obravnavali predlog samoupravnih aktov zdravstvene skupnosti in dali več pripomb s področja socialne varnosti in osebnega standarda zaposlenih in njihovih družin. Pripombe smo posredovali zdravstveni skupnosti in republiškem svetu zveze sindikatov. Dogovorili smo se tudi o vključevanju osnovnih organizacij sindikatov v samoupravno planiranje. Naloga vseh osnovnih organizacij je, da preko delegatov sodelujejo pri planiranju ne le v TOZD, ampak tudi v krajevni skupnosti in občini. Julija smo se na razširjeni seji sveta, kateri je prisostvovala večina predsednikov osnovnih organizacij sindikata dogovorili za izvedbo dveh, zelo pomembnih nalog in sicer: uresničevanje politike za gospodarsko stabilizacijo in uresničevanje ustavne vsebine samoupravljanja v TOZD in OZD. Sprejeti sklepi so vsebinsko in časovno opredeljevali naloge vsakega izvršnega odbora v osnovnih organizacijah sindikata.

Družbena akcija za stabilizacijo je potekala ob prizadevanju vseh družbenopolitičnih organizacij in jo je usmerjal koordinacijski odbor za stabilizacijo gospodarstva v občini.

V septembru je svet raspravljalo o poteku ukrepov za stabilizacijo in samoupravnem organiziranju ter ocenil, da akcija za stabilizacijo gospodarstva poteka zadovoljivo. Izdelani in obravnavani so bili stabilizacijski programi v večini TOZD. Analizo samoupravljanja, izdelano po posebnem opomniku, ki ga je priporočil republiški svet Zveze Sindikatov, je poslala le polovica osnovnih organizacij. Za zamudnike so bili sklicani posebni razgovori. Izdelana ocena o razvoju samoupravnih odnosov je bila temeljito obravnavana na konferenci sindikata v železarni in rudniku, ter tovarni lesovine in lepenke. Ob tem so bile tudi proslave ob 25-letnici samoupravljanja v teh kolektivih. Predsedstvo občinskega sindikalnega sveta je imenovalo posebno komisijo za spremljanje samoupravnih odnosov. Ta je proučila vse dospele analize stanja samoupravljanja po opomniku in bo tudi vnaprej stalno spremljala razvoj samoupravljanja.

V oktobru je bil sklican skupni posvet predsednikov osnovnih organizacij sindikata, sekretarjev osnovnih organizacij ZK in predsednikov samoupravnih delavskih kontrol.

Podana je bila ocena o poteku akcije za stabilizacijo gospodarstva v naši občini in smer nadaljnjih prizadevanj. Vse osnovne organizacije so bile zadolžene, da razpravljajo o devetmesečnih periodičnih obračunih in ob tem proučijo ukrepe za izvajanje njihovih stabilizacijskih programov.

Novembra je bil organiziran posvet o družbenem planiranju, ki se ga je udeležila večina predsednikov, kjer so se temeljito spoznali s celotnim področjem samoupravnega načrtovanja razvoja gospodarstva.

Na zadnji razširjeni seji občinskega sindikalnega sveta, ki je bila decembra je prisostvovalo poleg članov sveta tudi več kot polovica predsednikov osnovnih organizacij. Obravnavali smo analizo razvoja samoupravljanja v naši občini in poročilo družbenega pravobranilca samoupravljanja. Razprava je dopolnila in potrdila sta-

lišča komisije. Sprejeti so bili sledeči sklepi, ki jih zaradi aktualnosti navajam v celoti:

1. konstituiranje TOZD. Plenum ugotavlja, da so delavci v večini delovnih organizacij že ustanovili TOZD in s tem ustvarili temeljne pogoje za nadaljnji razvoj samoupravljanja. V železarni Ravne in Instalaterju Prevalje so tik pred ustanovitvijo TOZD. Plenum poziva osnovne organizacije sindikata v železarni Ravne in Instalaterju, da pospešijo priprave za ustanovitev TOZD. Osnovne organizacije sindikata Stavbenika in večjih dislociranih obratov pa, da pristopijo k izdelavi analize o družbenoekonomskih pogojih za ustanavljanje TOZD.

2. Samoupravni splošni akti. Iz analize in še posebej iz poročila družbenega pravobranilca samoupravljanja izhaja, da v nekaterih delovnih organizacijah oblikovanju samoupravnih splošnih aktov ne posvečajo dovolj pozornosti. Tako se na primer posamezna področja iz medsebojnih razmerij še vedno urejajo s pravilniki namesto s samoupravnimi sporazumi: v železarni Ravne, Koloniale Maribor, Merx Celje, Gradis Ljubljana, Kinegraf Prevalje, Povrtina Maribor itd. Enako nesprejemljiva je praksa, da se medsebojna delovna razmerja urejajo v okviru delovne organizacije, namesto v okviru TOZD.

Pogosto so prisotni problemi v postopku sprejemanja in v vsebini samoupravnih splošnih aktov.

Še posebej zaskrbljujoče je, da ima le 7 delovnih organizacij organizirano strokovno službo za pripravo, spremljanje, dopolnjevanje in izvajanje samoupravnih splošnih aktov.

Plenum poziva vse TOZD in delovne organizacije, da vprašanju samoupravnih splošnih aktov posvetijo posebno pozornost. V ta namen je potrebno v vseh večjih delovnih organizacijah ukrepati, oziroma organizirati službe za oblikovanje samoupravnih splošnih aktov in jih ustrezno ovrednotiti. Te službe morajo strokovno delati na oblikovanju, spremljanju in dopolnjevanju vseh samoupravnih splošnih aktov — (statutov, samoupravnih sporazumov, pravilnikov, poslovnikov), spremljati njihovo izvajanje, spremljati razvoj samoupravnih odnosov in dajati strokovno-politične pobude za njihov razvoj.

3. Družbenoekonomski odnosi. Iz analize izhaja, da obstaja vrsta odprtih vprašanj na področju ekonomskih odnosov med TOZD, v ospredje stopajo problemi cen, solidarnosti, prelivanja sredstev, planiranja, sanacije itd. Ob tem pa je očitno, da samoupravni poslovodni, kakor tudi strokovni in politični organi vlagajo mnogo naporov za razreševanje teh problemov.

Plenum opozarja osnovne organizacije sindikata na dve skrajnosti, proti katerima se morajo odločno zoperstaviti, poizkus, in sicer: da kljub ustanovitvi TOZD ostane v delovnih organizacijah centralistično upravljanje in razpolaganje s sredstvi in drugič poizkus TOZD, da postanejo podjetje v podjetju, da ne vidijo skupnih interesov, ne združujejo sredstev itd.

Prva skrajnost ohranja stare odnose in ne omogoča razvoja samoupravnih odnosov, druga pa pomeni razbijanje delov-

ne organizacije, kolektivistično pojmovanje družbene lastnine in ovira razvoj proizvodnih sil.

4. Samoupravni odnosi. Na področju samoupravnih odnosov kaže analiza pozitivne rezultate pri razvijanju in uveljavljanju zborov delovnih ljudi in samoupravnih delovnih skupin. Ti dve obliki sta se v zadnjem času močno uveljavili in dajeta velik prispevek k demokratizaciji odnosov med ljudmi, obveščanju, možnostim večjega vpliva neposrednih proizvajalcev, kontrole itd. Analiza kaže na naslednje konkretne probleme nadaljnega razvoja samoupravnih odnosov:

Zbori delovnih ljudi še niso dovolj kvalitetno pripravljani, saj delavci običajno šele na zboru dobijo informacijo o vprašanju, o katerem bodo odločali:

Predlogi za odločanje niso pripravljani v več variantah, ampak v eni, katero brani predlagatelj in delavci običajno nimajo druge izbire, kot da jo sprejmejo:

Delegati v delavskih svetih so še vedno člani delavskega sveta v starem pomenu, saj se v večini delovnih organizacij sploh ne povezujejo s skupino, katero v delavskih svetih predstavljajo. V enakem položaju so delegati v delegacijah za občinsko skupščino in samoupravne interesne skupnosti:

Pomembno slabost v delu predstavlja pomanjkanje poslovnikov o delu zborov delovnih ljudi, delavskih svetov in delegacij, kar povzroča delo brez ustaljenih metod, brez kontrole izvajanja sklepov itd.

Te in druge slabosti terjajo, da se osnovne organizacije sindikata bolj posvetijo obravnavi praktičnih problemov samoupravne prakse. Zato plenum zadolžuje osnovne organizacije sindikata, da sproti spremljajo samoupravno prakso, analizirajo posamezne probleme in predlagajo konkretne rešitve.

5. Družbenoekonomsko usposabljanje. Plenum poudarja pomen družbenoekonomskega in idejnopolitičnega usposabljanja delavcev in ugotavlja, da v zadnjem obdobju v občini ni ustrezne aktivnosti na tem področju, razen na področju izobraževanja sindikalnih aktivistov. Zato plenum poziva delavsko univerzo, da pride pred organe samoupravljanja v TOZD in OZD s konkretnimi programi; osnovne organizacije sindikata pa so dolžne, da jih podprejo in skupno s organi samoupravljanja zagotovijo udeležbo čim širšega kroga neposrednih proizvajalcev.

6. Pravna pomoč. Organizirana pravna pomoč ima velik pomen za pravno varstvo delavca, njegovo obveščenost in počutje. Ker pa je organizirana samo v petih delovnih organizacijah plenum poziva ostale osnovne organizacije sindikatov, da pristopijo k organiziranju pravne pomoči. Večje delovne organizacije jo morajo same organizirati, manjše pa se lahko povežejo v okviru krajevne skupnosti. Vsi člani sindikata se naj poslužujejo pravne pomoči na nivoju občinskega sindikalnega sveta.

7. Te sklepe naj obravnavajo vsi izvršni odbori z delavskimi sveti na skupni seji.

Kaj nas čaka v letu 1976

Letni delovni načrt občinskega sindikalnega sveta sprejema letna konferenca in

usklajuje vse aktivnosti osnovnih organizacij in občinskih odborov sindikata kovinarjev in prosvetnih delavcev. Predlog letnega načrta izhaja tudi iz sklepov 8. kongresa Zveze sindikatov Slovenije ter iz sklepov 7. kongresa Zveze sindikatov Jugoslavije. Predlog letnega delovnega načrta bi bil sledeč:

Področje samoupravljanja:

— Organizirali bomo javno razpravo o zakonu o samoupravnem združenem delu. O predlogu zakona bo razpravljala komisija za razvoj samoupravljanja. Po sprejetju zakona bomo zaradi pomembnosti organizirali širše razprave v osnovnih organizacijah. Nosilec naloge bo komisija za razvoj samoupravljanja. Rok: februar in marec.

— Ustanovili bomo klub samoupravljalcev. Inciativni odbor že deluje in bo pripravil vse za organizacijo za delovanje kluba in za podpis samoupravnega sporazuma o ustanovitvi in delovanju kluba. Nosilec naloge je inciativni odbor. Rok: februar.

— Spremljali bomo uveljavljanje delegatskega sistema in delegatskih odnosov, predvsem na nivoju TOZD in OZD ter na nivoju sindikalne organiziranosti. Nosilec naloge je komisija za razvoj samoupravljanja in predsedstvo občinskega sindikalnega sveta. Rok: naloga je stalna.

— Izdelali bomo analizo razvoja samoupravljanja in ocenili razvoj samoupravnih odnosov v samoupravnih skupnostih. Ob tem bomo tudi ocenili izvrševanje sklepov sprejetih na razširjeni seji 17. dec. 1975. Nosilec naloge je komisija za razvoj samoupravljanja s sodelovanjem izvršnih odborov osnovnih organizacij. Rok: november.

Področje družbenoekonomskih odnosov

— Sodelovali bomo pri sprejemanju osnovnih smeri razvoja v družbenem srednjeročnem načrtu 1976 — 1980. Nosilec naloge bo občinski sindikalni svet. Rok: predvidoma maj.

— Spremljali bomo uresničevanje stabilizacijskih nalog, ki je dogovorjeno v stabilizacijskih programih na področju gospodarstva ter skupne in splošne porabe. Nosilec naloge bo občinski sindikalni svet skupno s koordinacijskim odborom za stabilizacijo. Rok: ob periodičnih običajnih.

— V okviru prizadevanj za stabilizacijo gospodarstva bomo zasledovali družbeno produktivnost. Ocenili bomo: nagrajevanje po delu, odsotnosti z dela, zaposlovanje, nadurno delo in ekonomičnost dela. Nosilec naloge bo komisija za oblikovanje in delitev dohodka in občinski sindikalni svet. Rok: v marcu in oktobru.

— Spremljali in usklajevali bomo družbeni dogovor za oblikovanje in delitev dohodka in osebnih dohodkov v regiji in občini. Proučili bomo probleme, ki nastajajo pri sporazumevanju posameznih dejavnosti. Nosilec naloge je komisija za oblikovanje in delitev dohodka in Medobčinski svet Zveze sindikatov za koroško regijo. Rok: stalna naloga.

— Po potrebi bomo tolmačili »Sindikalno listo 76« in spremljali njeno uresničevanje preko internih aktov. Ob koncu leta bomo zbrali pripombe za dopolnitev in spremembe sindikalne liste. Nosilec na-

loge je komisija za oblikovanje in delitev dohodka, občinski odbori in predsedstvo. Rok: stalna naloga.

Področje socialne politike

— Z ostalimi družbenopolitičnimi dejavniki bomo oblikovali stanovanjsko politiko v občini. Izoblikovali bomo enotna merila za: dodeljevanje družbenih stanovanj, za kreditiranje stanovanj in za racionalno izgradnjo stanovanj. Nosilec naloge je komisija za usmerjeno stanovanjsko gradnjo in občinski sindikalni svet. Rok: stalna naloga.

— Spremljali bomo splošne ukrepe v socialni politiki za obvladovanje socialnih razlik (bolezni, invalidnosti, otroški dodatek, socialne podpore). Nosilec naloge je predsedstvo s sodelovanjem ustreznih služb in samoupravnih interesnih skupnosti. Rok: naloga je stalna.

— Spremljali bomo gibanje življenjskega standarda in življenjskega minimuma (Metodo bo predpisal republiški svet Zveze sindikatov). Na ta način bomo vplivali na politiko oblikovanja osebnih dohodkov. Nosilec naloge je predsedstvo in občasna komisija. Rok: april in oktober.

Področje izobraževanja

— Spremljali bomo izvajanje družbenega dogovora o štipendijski politiki. Analizirali bomo izvajanje dogovora in podpis samoupravnega sporazuma o štipendiranju. Število razpisanih in podeljenih štipendij, kriterije za dodeljevanje in ostalo problematiko. Nosilec naloge je občinski sindikalni svet s pomočjo temeljne izobraževalne skupnosti in kadrovske službe. Rok: v oktobru ali novembru.

— Proučili bomo problematiko osnovnega šolstva in uvajanje celodnevne šole. Nosilec naloge je občinski odbor prosvetnih delavcev in samoupravna skupnost za vzgojo in izobraževanje. Rok: v juniju.

— Sodelovali bomo pri oblikovanju programa kulturne dejavnosti in si prizadevali, da bo v osnovnih organizacijah usposobljen organizator kulturnega življenja. Nosilec naloge je občinski sindikalni svet in samoupravna kulturna skupnost. Rok: september.

— Z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami bomo pospeševali družbeno izobraževanje po programu, ki ga je sprejela občinska konferenca SZDL Ravne na Koroškem. Predvsem pa bomo skrbeli, da bodo sindikalni funkcionarji obiskovali seminarje po »B« programu. Organiziran bo tudi seminar za člane samoupravne delavske kontrole. Nosilec naloge je predsedstvo s sodelovanjem delavske univerze. Rok: od januarja do maja.

Področje oddiha in rekreacije, telesne kulture in športa.

— Zbrali bomo problematiko, ki nastopa pri letnem oddihu naših članov in proučili možne rešitve. Proučili bomo tudi kakšne so možnosti klimatskega in ostalega preventivnega zdravljenja. Nosilec naloge je komisija za socialno politiko. Rok: v maju.

— Športno rekreativna dejavnost je dobro zasnovana in že razvita za kar skrbi telesnokulturna skupnost s svojimi organizacijami. Poskrbeti moramo za športna rekreativna tekmovanja v okviru TOZD in

v občini ter za usposabljanje organizatorjev rekreacije v vsaki TOZD. Nosilec naloge je komisija za oddih in rekreacijo ob sodelovanju s TKS in ZTKO. Rok: naloga je stalna.

Področje sindikalne organiziranosti

— Občinski sindikalni svet in predsedstvo bosta imenovala stalne in občasne komisije za posamezna področja delovanja.

— Proučili bomo možnost ustanavljanja novih občinskih odborov sindikatov.

— Skupno z Zvezo socialistične mladine bomo ustanavljali aktivne mladih delavcev povsod tam, kjer ti še ne delujejo.

— Naša stalna naloga je spremljati delovanje sleherne osnovne organizacije.

— Kjerkoli so dani pogoji, bomo ustanovili novo osnovno organizacijo sindikata.

— Skrbeli bomo za sprotno obveščanje ter v ta namen redno izdajali »Sindikalni bilten«.

— Pravočasno bomo pripravili finančni načrt in predložili tudi zaključni račun. Za vse navedene naloge so odgovorni delavci na občinskem sindikalnem svetu in predsednik.

Druga področja

— Občasno, vendar vsaj enkrat letno bomo zbrali podatke o zbranih sredstvih z referendumom in o izvrševanju sprejetih programov.

— Skrbeli bomo za stalno kadrovsko politiko in požrtvovalne ter uspešne sindikalne aktiviste nagrajevali s priznanji. Zato bomo vsako leto ob prazniku dela podeljevali častne znake sindikatov Slovenije in skrbeli tudi za druga priznanja. Uredili bomo, da bodo vsi sindikalni funk-

F. Rotar

Naša železarna je dobila srednjo plaketo JLA

Ob dnevu jugoslovanske ljudske armade je bila na Prevaljah srednja prireditelva, na kateri so podelili priznanja JLA. Slovesnosti so se poleg predstavnikov družbenopolitičnega življenja in skupščine občine Ravne med drugim udeležili tudi pripadniki obmejnih graničarskih enot iz Dravograda ter republiški sekretar za ljudsko obrambo general Miha Butara.

Srednjo plaketo JLA, s katero je železarno Ravne odlikoval zvezni sekretar za ljudsko obrambo, armadni general Nikola Ljubičič, je predal predsedniku DS ŽR inž. Alojzu Knezu sekretar za ljudsko obrambo general Miha Butara. Naša tovarna je to priznanje naše armade dobila na osnovi visoke stopnje podružbljanja v SLO ter za dolgoletno vzorno sodelovanje z JLA.

Ob predaji srednje plakete JLA je republiški sekretar za ljudsko obrambo general Miha Butara med drugim dejal:

»Vsa leta je vaš veliki kolektiv bil vzor pri graditvi naše armade. Zadnji veliki gozdni požar, ki je divjal v Mežiški dolini je zahteval nadčloveške napore. Vaši ljudje so z ostalimi tudi te premagali. Mo-

cionarji — volenterji opravljali sindikalno delo neovirano ob rednem delu.

— S področja varstva človeka pri delu in varstva okolja bomo pripravili skupno z ustreznimi strokovnjaki analizo in predloge za zmanjševanje tega kvarnega vpliva.

— Na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite moramo izpopolniti obrambni načrt občinskega sindikalnega sveta.

— S pomočjo Medobčinskega sveta Zveze sindikatov moramo boljše sodelovati s sosednjimi občinskimi sindikalnimi sveti v regiji. Še posebej pa moramo izdelati program za sodelovanje s pobrateno občino Čačak ter nadaljevati z občasnimi sindikalnimi srečanji delegacij iz Nove Gorice in Ptuj.

ZAKLJUČEK

Izvrševanje sprejetih sklepov smo sproti preverjali. Vse naloge so bile usklajene in v glavnem naprej načrtovane. Vse sklepe občinskega sindikalnega sveta so obravnavale in izvrševale tudi osnovne organizacije.

Predlog programa za delo občinskega sindikalnega sveta v letu 1976 je v razpravi v vseh osnovnih organizacijah, posredujemo pa ga širšemu krogu članstva tudi s tem sestavkom. Pričakujemo, da bo dopolnjen in tudi sprejet na letni konferenci občinskega sindikalnega sveta in da bo kot skupni dogovor obsega in načina dela postal osnova za skupno prizadevanje vseh sindikalnih organov in članstva za boljši in uspešnejši jutri vseh delovnih ljudi, ki jim ob tej priložnosti čestitam k vsem delovnim zmagam v preteklosti ter jim želim srečno in uspešno leto 1976.

ram reči tudi to, da se je v zadnjih letih vaša proletarska enota v železarni na raznih preizkušnjah dokaj dobro izkazala. Še posebej na poligonu v Puli, saj je tam zabeležila zelo dobre rezultate.« Želim si, je še ob koncu dejal Miha Butara, da bo sodelovanje še v bodoče tako tesno povezano kot je bilo do sedaj.

Na svečani prireditvi na Prevaljah je Miha Butara izročil posebno republiško priznanje Ludviku Smonkerju za dolgoletno delo na področju priprav in uspehov v SLO, odličja 22. december pa sta prejela občinska konferenca ZSMS Ravne in občinski odbor ZRVS.

Ob dnevu JLA so izredno in redno napredovali v višji čin rez. vojaške starešine občine Ravne.

V svečanem govoru je komisija teritorialne enote občine Ravne Jernej Kožar dejal:

Tovarišice in tovariši!

Naša armada, JLA proslavlja svoj 34. rojstni dan. Ta dan je obletnica prve akcije prve proletarske brigade, brigade, ki so jo oblikovali po sklepu vrhovnega štaba

Osrednjo plaketo JLA je železarni podelil republiški sekretar za ljudsko obrambo Miha Butara

NOV in POJ v majhnem kraju Rudu, v osrčju Balkana.

Letos že tridesetič svobodni proslavljamo dan rojstva JLA, kot praznik vseh oboroženih sil SFRJ, delovnih ljudi in občanov, vseh naših narodov in narodnosti.

Ustanovitev I. proletarske brigade je bila velikanskega pomena za nadaljnji razvoj NO vojske in oboroženega boja proti okupatorju in silam domačih izdajalcev. Naše oborožene sile so nastale v NO vojni in revoluciji in v svojem razvijanju nadaljujejo slavne borbene tradicije NO vojske, prve proletarske brigade in vseh udarnih enot.

Splošni ljudski značaj, ki ga dajemo proslavi, manifestira trdno povezanost vseh delovnih ljudi z oboroženimi silami SFRJ in poudarja pomen praznovanja v jubilejnem letu, ko smo praznovali 30-letnico osvoboditve in zmage nad fašizmom.

Naše oborožene sile pod vodstvom KP in tovariša Tita, so zmagoslavno končale štiriletni oboroženi boj v veličastni sestavi 52 divizij vseh vrst in rodov, v katerih se je borilo nad 800.000 borcev. Z zmago nad sovražnikom se je začelo najdaljše obdobje miru v naši zgodovini, toda za ta mir smo darovali na žrtvenik domovine 1.700.000 življenj.

Čeprav smo v NO vojni dosegli popolno zmago nad fašističnimi zavojevalci in domačimi izdajalci, za JLA v osvobodjeni domovini ni bilo mirovanja. V komaj osvojenih deželi se je soočila z novimi revolucionarnimi nalogami:

— uničiti ostanke kontrarevolucionarnih izdajalskih band, ki so s pomočjo in podporo mednarodne reakcije poskušale nadaljevati odpor in nas ovirati pri obnovi v vojni opustošene dežele; ter organizirati vojaški pouk, idejno-politično in vzgojno delo za nadaljnjo krepitev oboroženih sil kot instrumenta nove ljudske oblasti. JLA se je neposredno vključila v obnovo in izgradnjo dežele, na delo na vseh področjih družbenoekonomskega, političnega in kulturnega življenja celotne družbe, ki je stopila na novo pot, na pot socialističnega napredka.

V preteklem tridesetletnem obdobju so se jugoslovanska ljudska armada in naše oborožene sile razvijale kot neločljiv del družbe, kot njena neomajna opora pri zagotavljanju miru in varnosti naših meja. Njihova moč in borbena sposobnost so izvirale iz nerazdružljivih vezi z delavskim razredom in delovnimi ljudmi, iz enotnosti z vsemi narodi in narodnostmi Jugoslavije.

Vedno smo izhajali iz tega, da je socializmu nujen mir kot bistven pogoj za uveljavitev novih družbenoekonomskih odnosov, ki so zasnovani na delu in enakopravnosti, humanosti in solidarnosti ljudi, in v katerem odpravljamo izkoriščanje človeka po človeku. Hkrati pa smo ves čas vedeli, da v obstoječih pogojih mednarodnih naspotij, ko je grožnja s silo in uporabo sile zelo razširjena, da je v teh pogojih mogoče zagotoviti mir in varnost le z zanesljivo obrambno močjo. To pomeni, da smo lastne oborožene sile razvijali in krepili izključno za obrambo pridobitev NO vojne, zaščito svobode, neodvisnosti in naše izbrjane pravice, da svoje notranje življenje urejamo brez kakršnegakoli vmešavanja od drugod.

Dogodki so nam dali prav. Čeprav je bila naša država večkrat izpostavljena organiziranim in močnim zunanjim pritiskom in grožnjam, čeprav je v vseh takih situacijah prihajalo do povezovanja zunanjih sil in notranjega sovražnika, smo mi, po zaslugi razvitega obrambnega smisla in sposobnosti, vedno uspeli premagati vse pritiske in grožnje in ostali smo dosledni lastni poti socialistične graditve in neodvisni zunanji politiki.

Skladna borbena izgradnja naših oboroženih sil in njihova razredna-socialna usmeritev in opredeljenost, v smislu socialističnega samoupravljanja, bratstva in enotnosti in neuvrščene zunanje politike, je rdeča neprekinjena nit, ki nas veže na štiriletni oboroženi boj. Naše oborožene sile so se vedno izgrajevale in razvijale kot nenadomestljiv instrument obrambe socialistične samoupravne in neuvrščene Jugo-

slavije. Delovni ljudje so, ne glede na težave, ki so jih morali premagati, vedno dali še kako potrebna sredstva za krepitev svojih oboroženih sil. To delamo zato, ker smo na osnovi dolge in krvave zgodovinske izkušnje prišli do najglobljega spoznanja, da lahko le v svobodni in neodvisni domovini gradimo družbeni red, ki ustreza našim stoletnim težnjam in bistvenim razrednim in socialnim interesom, da lahko gradimo samoupravno socialistično družbo enakopravnih ljudi. Hkrati pa si delovni ljudje neprestano prizadevamo, da z lastno proizvodnjo oskrbimo oborožene sile z večino moderne oborožitve in z vsemi drugimi borbenimi sredstvi. Zato so naše oborožene sile v vseh etapah povojnega razvoja razpolagale in razpolagajo z vrhunsko oborožitvijo ter opremo.

Izredni uspehi v krepitvi obrambnih sil Jugoslavije do zdaj pričajo ne le o čedalje razvitejši zavesti glede pomena obrambnih priprav, ampak tudi neposredno dokazujejo moč in realnost naše obrambne zamisli, učinkovitost našega obrambnega sistema. Prvič v zgodovini je kaka država neposredno organizirala sile delovnih ljudi in občanov, celotne družbe kot svojo obrambno silo. Z osvojitvijo koncepta SLO smo organizirali naše obrambne priprave tako, da niso ločene od drugih področij družbenega dela. Obrambne naloge čedalje bolj postajajo vsakodnevna dejavnost vseh družbenih dejavnikov — od delovnega človeka do najvišjega organa v federaciji. Tako je sleherni nadaljnji napredek v razvoju samoupravnih socialističnih odnosov, krepitvi bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti na temelju enakopravnosti, v krepitvi gmojnega temelja razvoja države, hkrati tudi dejavnik krepitve obrambne moči Jugoslavije.

Na temelju dela tovariša Tita smo zasnovali in praktično oblikovali sistem vse-ljudske obrambe. Priprave na obrambo države nimajo konca, ukrepov se moramo lotevati stalno, vzporedno z razvojem zunanjepolitičnega položaja in z zahtevami vojaške znanosti in tehnike. Na teh osno-

Zasluzeno priznanje za železarno Ravne

Foto: F. Rotar

vah izgrajujemo vseljudo in vsejugoslovansko strategijo. V Jugoslaviji pripravljamo totalno strategijo za totalno obrambo, v kateri bomo angažirali vse sile in vse zmogljivosti naše družbe, da bomo sposobni biti vojno do zmage. Angažiranje vseh sil mora zajeti organizacijsko udeležbo v odporu vseh družbenih komponent, človeškega in materialnega faktorja.

Da bi se uspešno postavili po robu agresiji, moramo biti tako organizirani, da bo vsaka oseba v naši državi čutila, da je v vojni, da je odgovorna za obrambo, oziroma, da se od vsakega človeka zahteva, da razmišlja in zavestno prispeva k odporu. Pri tem dajmo vlogi mladih še večji poudarek.

Zgradili smo dve izredno močni komponenti oboroženih sil — jugoslovansko LA in TO ter ju usposobili za učinkovito bojevanje v vseh razmerah. Hkrati pa razvijamo in nenehno izpopolnjujemo tudi vse druge prvine obrambnega sistema, ki se nenehno bogati z vedno novimi dosežki in odpira vedno nove možnosti lastnega razvoja in izpopolnjevanja. Zanesljiva zaščita naše neodvisnosti, našega samoupravnega socialističnega razvoja nas stalno obvezuje za trajno in nenehno zavzemanje za krepitev in izpopolnjevanje moči naše obrambe. Obramba domovine je temeljna in neodtujljiva pravica delovnih ljudi. To pravico, ki je seveda tudi dolžnost, pa ne smemo pojmovati samo v smislu pripravljenosti na oboroženi boj v primeru agresije, temveč kot pravico delovnih ljudi, da so vključeni takó v oblikovanje politike obrambe, kot tudi v izvajanje obrambnih priprav; in to na vseh ravneh: v oboroženih silah, krajevnih skupnostih, občini, republiki in federaciji. V tej pravici in dolžnosti v pripravah vidimo smisel podružbljanja celotnih obrambnih priprav.

Mednarodne okoliščine, v katerih proslavljamo 30-letnico mirnodobskega razvoja naših oboroženih sil in letošnji dan JLA, označuje plima osvobodilnih, revolucionarnih in progresivnih teženj ogromne večine narodov in dežel. V progresivnih naporih sveta igra samoupravna socialistična Jugoslavija pomembno vlogo. Naša država daje ustvarjalni prispevek uresničevanju polne enakopravnosti v mednarodnih odnosih. Toda druga stran sodobnih mednarodnih odnosov nam odkriva, da sile imperializma in hegemonije še vedno na široko uporabljajo sredstva pritiska in grožnje nasproti neodvisnosti in samostojnim deželam, v prizadevanju, da bi ohranile pozicije prevlade ter odnose podrejenosti. Pri tem uporabljajo vojaške grožnje, ekonomski in politični pritisk, spodbujanje izdajalskih elementov, najrazličnejša sredstva in metode specialnega bojevanja. Tudi na našo deželo skušajo vplivati od zunaj. Ti poskusi dejansko niso nikoli prenehali, čeprav se je spreminjala njihova jakost. Do tega prihaja predvsem zato, ker je socialistična, samoupravna in neuvrščena Jugoslavija primer neodvisnega in samostojnega razvoja v notranjem razvoju in mednarodnih odnosih. Pri tem antisocialistične in antisamoupravne sile, nacionalisti in liberalci, dogmatiki in informbirojevci, ki predstavljajo osamljene grupacije brez podpore v lastnem narodu, iščejo podporo zunanjih

činiteljev, le-ti pa se vdajajo iluziji, da nas bodo v skupni povezavi z omenjenimi izdajalskimi grupicami lahko ovirali na naši poti.

Naš enoten odgovor na vse to je: Nihče nam ne bo vzel svobode iz rok. Milijonske množice samoupravljalcev se zavedajo svoje vloge, svojih možnosti in svojih moči. Imamo 8-milijonsko SZDL, organizirano mladino, enotno ZK, armado, ki bo, če bo potrebno, štela milijone. Imamo v socialističnem duhu vzgojeno TO, imamo SLO organizirano vsepovsod. Pripravljeni smo se upreti in braniti naš samoupravni sistem.

Čvrsta moralno-politična enotnost ljudstva in njegovih obrambnih sil je bila in je ostala eden izmed faktorjev naše sposobnosti in bistven pogoj varnosti in neodvisnosti dežele in razvoja samoupravnih socialističnih družbenih odnosov. Zato moramo ohranjati ter nenehno razvijati in krepiti moralnopolitično enotnost. Močno delovanje subjektivnega faktorja vztrajno neguje duh socialističnega patriotizma in internacionalistične solidarnosti z osvobo-

Leopold Golobinek, tajnik KS

Krajevna skupnost Mežica

Krajevna skupnost Mežica obsega šest naselij: Mežico, Podkraj, Breg, Onkraj Meže, Plat in Lom in meri 2626 ha. Strnje in del naselja leži vzdolž bregov reke Meže in Šumca ter ga na severu omejuje naselje Senčna vas, na jugu pa industrijska cona Glančnik in naselje Polena. V zadnjem času pa se naselje intenzivno širi proti zahodu na področje Mrvovo in Stržovo.

V Mežici živi 4151 prebivalcev s 1318 gospodinjstvi. Zaposlenost naših delavcev je razumljivo največja v Rudniku Mežica — 780 delavcev, v železarni Ravne 110, v Tekstilni tovarni Prevalje 100, medtem ko je 650 delavcev zaposlenih v drugih TOZD in ustanovah na področju naše občine, nekaj pa se jih mora voziti na delo v Velenje in v sosednjo Avstrijo. V glavnem so to ženske. Mežica je izrazito rudarsko naselje, kjer je možnost zaposlovanja za ženske v rudniku minimalna, druge lahke industrije pa tudi ni, zato je zaposlenost v naši krajevni skupnosti sorazmerno nizka. Zaradi tega imamo okrog 200 žensk, ki bi se lahko zaposlile, če bi imeli na voljo primerna delovna mesta. Samoupravni organi v rudniku in KS si prizadevajo, da bi na območju Mežice zgradili tovarno za sestavljanje akumulatorjev, kjer bi bilo možno zaposliti pristo delovno silo, seveda tudi ženske, kar bi znatno pripomoglo k zvišanju osebnega standarda naših družin, na drugi strani pa bi se s tem v naši krajevni skupnosti lahko bistveno zvišal tudi družbeni standard, kar bi omogočalo hitrejši razvoj našega kraja.

Na področju naše krajevne skupnosti živi 60 kmetov, kar pomeni skupno 180 ljudi. Seveda je procentualno malo kmečkega prebivalstva za število kmetij. Verjetno bo nujno na področju kmetijstva storiti več za razvoj in obstanek le-tega, predvsem na intenzivnem preusmerjanju

dilnimi in revolucionarnimi gibanji in vsemi naprednimi silami v svetu; z vsakim dnem se bolj utrjuje pripadnost interesom delavskega razreda, socialističnemu samoupravljanju in nacionalni enakopravnosti, bratstvu in enotnosti. Zato je moralno-politična enotnost naših oboroženih sil tako pomembna. Vse to je orodje delavskega razreda, narodov in narodnosti za zaščito njihovih zgodovinskih interesov.

Naše oborožene sile lahko pojmujejo po njihovi množičnosti in strukturi kot najpopolnejši izraz notranje stabilnosti samoupravnega socialističnega sistema in njegovega mednarodnega ugleda, kot neizpodbiten dokaz moralnopolitične enotnosti delavskega razreda in delovnih ljudi, bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti.

Tovarišice in tovariši!

Na današnji praznik JLA čutimo ponos in radost, da smo pod vodstvom ZK in tovariša Tita izgradili enotne obrambne sile vse družbe, ki so prok naše neodvisnosti, svobode in mirnega nadaljnega razvoja.

posameznih kmetij za specializacijo kmetijske proizvodnje. Seveda moramo s skupnimi prizadevanji izboljšati organiziran odkup kmetijskih pridelkov, omogočati kmetom vključitev v enakopravne tržne odnose kmetijske proizvodnje ter s tem obdržati mladino na kmetijah. Po sedanjih podatkih je v Mežici le 4,3 odst. kmečkega prebivalstva, zato je nujno potrebno izboljšanje življenjskih pogojev kmetijskih proizvodnih delavcev, da se ne bo še vnaprej zmanjševalo prebivalstvo v kmetijstvu na našem področju.

Krajevna skupnost Mežica je industrijsko sorazmerno razvita, v glavnem v pogledu rudarstva, medtem ko ostale industrije in obrti primanjkuje. Zaradi tega se bomo morali temeljito potruditi ter se pogovoriti z delavci v TOZD o nadaljnjem razvoju kraja in usmerjenosti gospodarstva, če nočemo zaostajati za ostalimi KS v občini.

Na področju KS Mežica je v zadnjih štirih letih le bilo zgrajenih nekaj objektov, ki so bistveno pripomogli k izboljšanju družbenega, pa tudi osebnega standarda naših občanov. Rudnik je na Glančniku zgradil tovarno za izdelavo flotacijske in lesne opreme, s tem pa je zaposlil večje število delavcev vseh profilov. Gostinsko podjetje »Peca« pa je v celoti adaptiralo in dogradilo hotel, ki je danes verjetno najmodernejši v naši občini, pa tudi izven nje. Zgradilo je tudi zimsko-športni rekreacijski center z dobro urejenimi smučišči, žičnico in nekaj vlečnicami, ki omogočajo našim delovnim ljudem dovolj zimsko-športne rekreacije, seveda imajo zgrajeni objekti zmogljivosti večjega in širšega značaja za razširitev zimskega turizma na območju naše KS in občine. Na področju šolstva oziroma otroškega varstva smo dobili nov vrtec, ki s svojimi kapacitetami zadošča našim potrebam. Primanjkuje pa

nam učnih prostorov v šoli, predvsem pa je nujno potrebno zgraditi novo telovadnico. S to novo gradnjo bi pridobili tudi nekaj učnih prostorov ter začeli razmišljati tudi o celodnevni šoli. Zgradili smo novo samopostrežno trgovino »Zila«, trgovino za barve, lake in kemikalije na Partizanski cesti in trgovino za kmetijske potrebe. Seveda pa nam primanjkuje trgovin, predvsem na zgornjem delu Mežice, kjer je bilo v zadnjem času zgrajenih največ zasebnih stanovanjskih hiš. Republiški cestni sklad je rekonstruiral republiško cesto skozi Mežico, s tem pa smo uredili tudi pločnike in zelenice v naselju. Dobili smo tudi novo poslopje banke, ki omogoča prebivalcem zgornje Mežiške doline urejanje vseh bančnih zadev. V zadnjih štirih letih je Rudnik zgradil nekaj stanovanj, kar pa je seveda vse premalo. Večji napredek v naši KS je bil dosežen v letu 1975, ko je bil izglasovan krajevni samoprisevek. Asfaltirali smo okoli 5000 m² krajevnih cest, uredili smo cestno razsvetljava na Podjurski ulici, Fužinarski poti, na Mrvovem in v Senčni vasi, skupno okoli 1 km. Komunalni sklad skupščine občine Ravne pa je dogradil novi vodovod. Gradbeno podjetje »Stavbenik« je zgradilo 45-stanovanjski blok za trg, od katerih je Rudnik Mežica odkupil 25 stanovanj, solidarnostni stanovanjski sklad 13, 7 stanovanj pa so odkupile ostale TOZD in družbenopolitične ustanove. Na področju stanovanjske izgradnje naša KS izredno zaostaja, saj bi potrebovali v tem času najmanj 50 stanovanj, zgrajenih s sredstvi solidarnostnega sklada, da bi lahko rešili najnujnejše prosilce iz tega sklada. Na področju stanovanjskega gospodarstva bi bilo nujno storiti mnogo več, da bi lahko rešili stanovanjski primanjkljaj v Mežici. Tu želim poudariti to, da naj bi tudi podjetja in ustanove, ki imajo sedež izven naše krajevne skupnosti, namensko gradila nekaj stanovanj. Železarna Ravne ima iz našega območja zaposlenih okrog 120 delavcev, Tekstilna tovarna Prevalje 100, TRO in Inštalater nekaj, ki se vozijo na delo izven območja naše KS. Mislimo, da naj bi samoupravni organi teh gospodarskih organizacij združenega dela posvetili temu najosnovnejšemu problemu svojih delavcev, ki živijo v Mežici, mnogo več pozornosti in začeli reševati probleme svojih delavcev, ki so brez stanovanj. Lani smo delili iz solidarnostnega sklada le 13 stanovanj in še to tretjino garsonjer, prošnja pa je 48, od katerih so vsi prosilci upravičeni do stanovanj (predvsem so to mlade družine oziroma delavci, ki delajo na raznih težkih delovnih mestih, v turnusih in podobno, tako da so potrebni počitka, kar pa nekaterim sedanje stanovanjske razmere sploh onemogočajo). Naša krajevna skupnost ne zaostaja le na področju stanovanjskega gospodarstva, zaostajala je tudi v komunalni urejenosti kraja, saj smo imeli v Mežici kar dve tretjini krajevnih cest neasfaltiranih. Pred vhomom v Mežico imamo stara gospodarska poslopja, ki že zdavnaj ne služijo več svojemu namenu, kvarijo pa izgled kraja. Prav tako imamo še v centru nekatere stanovanjske hiše, ki so nujno potrebne temeljite adaptacije in urejenosti ali pa jih je treba zamenjati z novimi; primanjkuje nam otroških igrišč in podobno.

Da bi premagali oziroma odstranili gospodarsko in komunalno zaostajanje, smo tudi v krajevni skupnosti Mežica sprejeli osnutek samoupravnega sporazuma o gospodarskem in družbenem razvoju KS Mežica za obdobje 1976—1980, ki predvideva angažiranje vseh gospodarskih in družbenopolitičnih faktorjev, ki lahko vplivajo na hitrejši razvoj kraja.

Udeleženci sporazuma so: krajevna skupnost, SIS s področja družbene dejavnosti, TOZD na območju KS, TOZD izven naše KS, katerih delavci živijo v naši KS, SIS s področja gospodarstva, druge asociacije v občini in širših družbenih okvirih, IS skupščine občine in Občinska konferenca SZDL.

Da bi dosegli večji napredek v gospodarstvu, povečali družbeni standard, povišali zaposlenost in osebni standard ljudi, kakor tudi boljšo komunalno opremljenost kraja, predlagamo program skupnih ciljev razvoja KS Mežica za obdobje naslednjih petih let.

Število prebivalcev v KS ostaja v zadnjih letih enako, kar pomeni, da se kraj ne razvija dovolj hitro. V industriji je največje in edino podjetje Rudnik, v gostinstvu pa gostinsko podjetje Peca. Le ti dve OZD imata sedež v naši KS, vsa druga podjetja so locirana izven naše KS. Da bi dosegli hitrejšo rast kraja bi morali povečati industrijski razvoj, skladno pa tudi ostale gospodarske panoge.

I. GOSPODARSTVO

1. Mežica je izrazito industrijsko naselje, saj ima le še 4,3 % kmečkega prebivalstva, kar je za obmejno področje zelo neugodno. Zaposlenost je 39,5 %, kar je za tak izrazito industrijski kraj premalo. V naslednjem obdobju bi morali zvišati zaposlenost vsaj na 45 %, kar bi zahtevalo 200 novih delovnih mest.

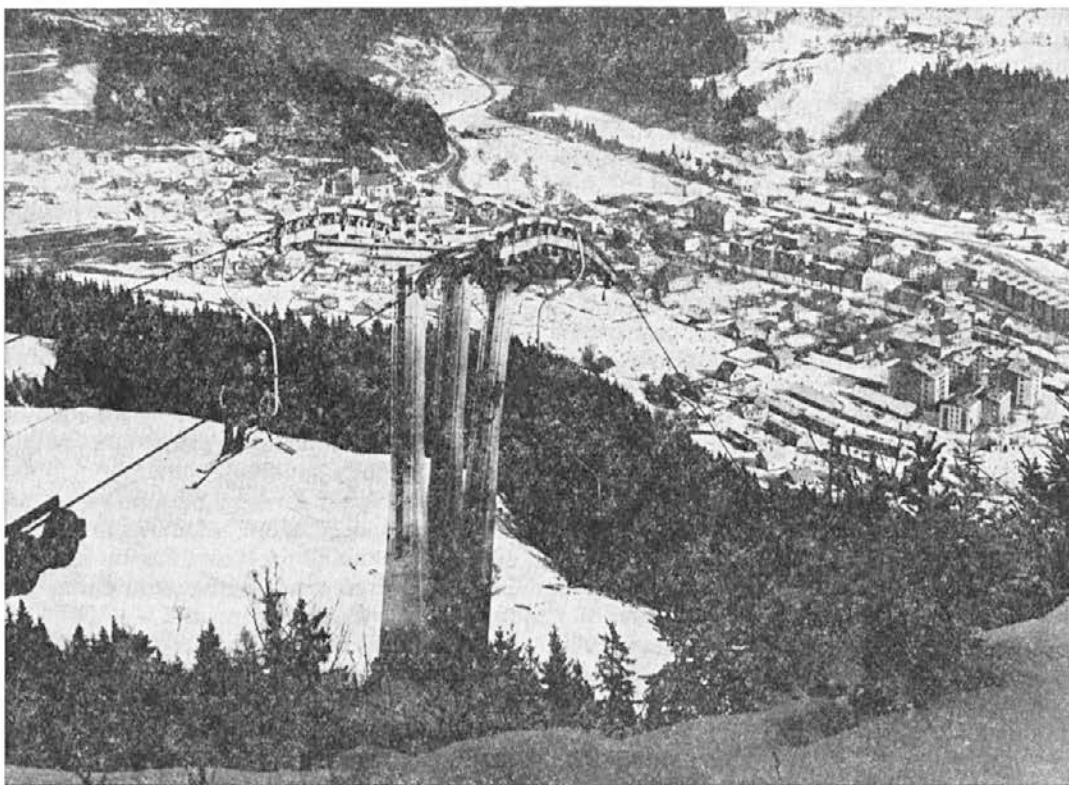
Rudnik Mežica, kot glavni nosilec gospodarstva v kraju, namerava širiti akumulatorsko in strojno industrijo ter s tem povečati realizacijo in zaposlenost. Delno

povečanje pričakujemo tudi od TOZD izven KS, kjer so zaposleni naši prebivalci. Dejstvo, da smo obmejni kraj in da si ne moremo privoščiti odseljevanje prebivalcev ter zaposlenost žena, da jim ne bo treba na delo v sosednjo Avstrijo, nas zavezuje, da uredimo čimprej stvar zaposlovanja in rasti kraja. Z ozirom na to, da je industrija glavni in skorajda edini vir dohodka prebivalstva, pričakujemo za razširitev naših TOZD pomoč in sodelovanje občine, bančnih ustanov in širše družbene podpore. Rudnik je odvisen od zunanjih cen in njihov dohodek zelo niha. Potrebovali bi tudi druge vrste industrijo ali terciarne dejavnosti, ki bi ta nihanja zapolnile. Na ta način bi lahko zaposlili tudi mlade kadre z višjo in visoko izobrazbo, da nam ne bi uhajali.

2. Sodelovanje pričakujemo tudi na področju sicer manjše, a za nas kljub temu pomembne gospodarske panoge, turizmu. Turizem in gostinstvo sta se v zadnjem času razširila in tu obstaja 30 delovnih mest. V naslednjem obdobju predvidevajo razširitev sistema smučarskih žičnic in povečanje gostinskih površin, kar bi sčasoma tudi dalo nekaj delovnih mest, predvsem za ženske.

3. Smo na območju dveh TOZD gozdnega gospodarstva Črne in Raven. Tu želimo predvsem izpopolnitev gozdnega cestnega omrežja, v prvi vrsti pa cesto Mežica—Potočnik—Štenge. Ta cesta ima poleg gospodarskega pomena — spravila lesa s Pece, pravitako tudi turistični pomen za izhodišče na Peco. Pravitako želimo sofinanciranje ceste Mežica—Reht, ki je tudi važna za maloobmejni promet.

4. V Mežici je le 4,3 % kmečkega prebivalstva in to število še pada. Mislimo, da je v našem interesu, da to število vsaj ohranimo, morali pa bi ga povečati z ozirom na obmejno področje. Tu pričakujemo pomoč kmetijske zadruge, gozdnega gospodarstva in občine. Predvsem bi morali razširiti obdelovalne površine in omogočiti mehanizacijo kmetij. Izvesti bi bilo po-

Mežica pozimi

Foto: R. Vončina

trebno neke vrste stimulacijo, da bi mladi ostali na kmetijah.

5. V KS je z urbanističnim načrtom rezervirana industrijska cona, v kateri imajo TOZD možnost širiti industrijske objekte. Komunalna oprema je zelo ugodna. Na razpolago je dovolj vode, ob velikih potrebah pa tudi dodatni viri. V bližini bo kanalizacijski kolektor s čistilno napravo in urejene ceste. Tako so možnosti za postavitev industrijskih objektov zelo ugodne.

6. Stanovanjsko gospodarstvo:

Do nedavnega je na območju KS gradil stanovanja le Rudnik. V zadnjih dveh letih smo pridobili nekaj stanovanj solidarnostnega sklada, neznan del pa tudi od drugih OZD. Po nerazumljivem ključu so bila v zadnjem času tudi skoraj vsa upokojeviška stanovanja koncentrirana na Prevaljah.

Od skupno 1640 zaposlenih dela izven naše KS 590 prebivalcev, za katere podjetja, ki imajo sedež izven naše KS, niso zgradila skoraj nobenega stanovanja. Enak problem je tudi na področju stanovanj za zaposlene v zdravstvu, šolstvu in trgovini. Pravitako se podjetja s sedežem izven naše KS obnašajo tudi na področju kreditiranja individualne izgradnje.

Zaradi vsega tega je problem stanovanj v naši KS zelo velik. V bodoče pričakujemo hitrejšo rast stanovanj, ki bi jih gradile predvsem TOZD. Pri tem smatramo, da bo še vedno glavni investitor Rudnik z največ zaposlenimi, morajo pa graditi tudi druge OZD, kot je Železarna Ravne s 120 zaposlenimi, ki ni do sedaj pri nas gradila nič, enako pa tudi Tovarna nogavic, »Stavbenik«, Viator in Inštalater Prevalje, kakor tudi trgovska podjetja ter zdravstvo in šolstvo. TOZD naj bi v tem obdobju zgradile 200 stanovanj, od tega rudnik 160, ostali TOZD 40 stanovanj, iz solidarnostnega sklada pa 50 stanovanj, skupno 250. Pospešiti moramo tudi kreditiranje individualne izgradnje ali financirati komunalno opremo. Na ta način bi lahko do neke mere uredili stanovanjski problem, ki nas tare že več let. S tem pa bi se zmanjšalo tudi odseljavanje iz zgornje Mežiške doline.

Nekaj sredstev bi bilo potrebno izločiti tudi za vzdrževanje starih stanovanjskih hiš, pri tem pa urediti tudi njihovo zunanost, predvsem na trgu v Mežici.

II. KOMUNALNO GOSPODARSTVO:

Pri urejanju komunalnih naprav moramo doseči sporazum predvsem med KS, SIS in TOZD. Na področju komunalne ureditve predvidevamo izgradnjo novega vodohrama s 500 m³, rekonstruirati glavne vodovodne veje v naselju. Kanalizacija je sorazmerno dobro urejena, manjkajo še nekateri vodi iz novih naselij in čistilna naprava, kar bomo morali v naslednjem 5-letnem obdobju dograditi. Asfaltirati moramo še drugo polovico ulic in poti, kolikor še niso, ter dokončati manjši del cestne razsvetljave.

Leta 1973 smo odprli novo pokopališče, ki pa je le delno urejeno. Zgraditi moramo novo mrliško vežo ter dokončno urediti pokopališki prostor in okolje. Dokončno moramo urediti nasade, otroška igrišča, predvsem na Poleni ter trg Svobode in trg pred cerkvijo. Na Poleni moramo po-

staviti TV pretvornik za I. in II. program ter dopolniti TV pretvornik na Šumahovem vrhu za II. program. Zgraditi moramo mostove v Senčni vasi in na Šumcu na Smrečnikovem. V celoti je treba komunalno opremiti in urediti zemljišča za blokovno gradnjo ter za individualno gradnjo na Stržovem. Montirati nameravamo telefonske vode na Lom, Volinjak in na Plat. Za uresničitev teh potreb predvidevamo združena sredstva iz krajevnega samoprispevka, iz komunalnega sklada občine in od OZD v višini 15.800.000 din.

III. DRUŽBENA DEJAVNOST:

Programiranje in financiranje nalog iz teh področij (področja skupne porabe) se naj samoupravno ureja in vsklajuje v okviru KS, TOZD, SIS in občine, pravitako pa naj bo to naloga tudi širše družbene skupnosti.

Otroško varstvo v Mežici je dobro. Leta 1971 je bil zgrajen nov vrtec, ki zaenkrat še zadošča, vendar bi po programu občinske skupnosti otroškega varstva v prihodnjem petletnem obdobju morali vključiti vsaj 32 % vseh otrok v otroško varstvo. V kolikor bo ta program uresničen, kar si seveda želimo, bodo kapacitete sedanjega vrtca premale za 20—25 %. V tem obdobju verjetno ne bo sredstev za povečavo vrtca, morali pa bomo načrtovati povečavo v naslednjem obdobju.

V preteklih letih je bila Mežiška šola adaptirana. Urejeni so bili osnovni šolski prostori, prekrita je bila streha, medtem ko je ostala odprta gradnja telovadnice, rekonstrukcija in popravilo centralne kurjave ter ureditev šolske kuhinje. Z ureditvijo teh pomanjkljivosti in seveda z dopolnitvijo kadrovske zasedbe bi lahko postopoma začeli uvajati celodnevno šolo v Mežici. Rudnik Mežica namerava povečati sedanjo rudarsko šolo in s tem izboljšati kadrovsko strukturo svojih delavcev, predvsem v jami.

Na področju zdravstva, ki ga vodi Koroški zdravstveni dom — TOZD Ravne, delujejo sedaj v Mežici sledeči oddelki: splošna ambulanta, zobna ambulanta, obratna ambulanta Rudnika Mežica, diagnostični laboratorij ter patronažna in babiška služba. S sodelavci, ki se vozijo z Raven in Slovenj Gradca pa rešujejo varstvo otrok in žena.

V letu 1976 naj bi pridobili zdravnika za varstvo otrok in mladine. Tako bi imeli tri zdravnike, kar bi zaenkrat zadoščalo.

Zdravstveni dom namerava v letu 1976 z racionalizacijo hodnikov in pridobitvijo enega prostora preurediti vse ambulantne prostore, da bodo bolj funkcionalni. Do leta 1980 pa bo potrebno stavbo povečati in s tem pridobiti nekaj prostorov, ki bi jih že kmalu potrebovali.

Pri nastavitvi novega zdravnika in pri izvajanju specializacije zdravnikov bo nastal stanovanjski problem. KS bo skušala na tem področju zdravstvenemu domu pomagati po svojih zmožnostih.

Socialno skrbstvo je na področju Mežice dokaj dobro urejeno, saj imamo zelo malo podpirancev. Problem je v tem, da so občinske podpore zelo nizke. Nekateri podpiranci živijo pri kmetih, ki pa jih nekoliko tudi izkoriščajo.

V prihodnjem obdobju bi bilo potrebno

podpore občutno zvišati, da bi ti ljudje lahko samostojno živeli.

Na področju kulture je v Mežici predvsem aktivna gledališka skupina, ki v sodelovanju s Prevaljami dosega velike uspehe. Pravitako je aktiven pevski zbor, ki je imel že samostojne koncerte. Ti dve zvrsti kulture sta v Mežici že od nekdaj zelo aktivni, zato smatramo, da je najprimerneje to tudi dalje razvijati.

Zelo dober obisk beležimo tudi v knjižnici, saj je v primerjavi z ostalimi kraji zelo visok odstotek izposojenih knjig. V bodočem srednjeročnem programu predvidevamo v Narodnem domu povečanje odra ter namestitve stalnih sedežev, obenem pa tudi obnovitev dvorane. Tu morajo sodelovati: Kulturna skupnost, krajevna skupnost in kinopodjetje.

Pravitako mora biti na prioritetnem mestu preureditev bivše Bargetove vile v dom družbenopolitičnih organizacij. Z izselitvijo pritličja (3 stanovanja) bi pridobili nove prostore za knjižnico, ker so sedanji pretesni, poleg tega pa še prostor za mladino in nekaj drugih prostorov za društva ali za likovne razstave. V prihodnjem obdobju pa bi morali izseliti tudi stanovalce v nadstropjih. Pri stanovanjskem problemu tega objekta bi morali sodelovati Rudnik Mežica in KS.

V Mežici so tudi redne kinopredstave. Od odgovornih v tem podjetju zahtevamo naj poskrbijo za to, da bomo lahko gledali kulturne filme.

Vse družbenopolitične organizacije in ustanove bi morale v bodoče posvečati več pozornosti vzgoji otrok, mladine in odraslih na področju komunalne kulture, da bo Mežica dobro urejena.

Na področju telesne kulture imata v Mežici tradicijo smučanje in odbojka, v zadnjem času pa tudi nogomet, namizni tenis in nekaj drugih panog. Smatramo, da naj bi se intenzivno razvijale le te športne zvrsti, obenem pa naj se krepki rekreacija, kamor naj bi pritegnili čim več ljudi. V prihodnjem obdobju moramo zgraditi novo telovadnico, ki je omenjena že v programu šolstva in to v l. 1976. Dokončati moramo stadion z atletskimi stezami ter slačilnice in sanitarije za tekmovalce, verjetno ob Narodnem domu. Urediti bi morali filtrirno napravo za kopališki bazen, dokončati tenis igrišče in drsališče, nadaljevati z gradnjo sistema smučarskih žičnic in prog proti Peci, kar je zajeto tudi v programu turizma. Asfaltne ploskve igrišč v Mežici in na Poleni so zajete v komunalnem programu. S takimi osnovami bi se telesna kultura lahko v bodoče normalno razvijala.

OSNUTEK PROGRAMA DEL ZA LETO 1976:

I. GOSPODARSTVO:

1. Industrija:

Na področju industrije, kjer je glavni nosilec Rudnik, pričakujemo začetek izvajanja srednjeročnega programa. V tem programu je načrtan razvoj akumulatorske industrije v Mežici in začetek povečave tovarne opreme Mežica. Prav tako pričakujemo delno povečanje zaposlenosti, ne le pri TOZD rudnika, temveč tudi pri drugih OZD izven naše KS, kjer so zaposleni naši prebivalci.

2. Gozdno gospodarstvo:

Od TOZD gozdnega gospodarstva pričakujemo dograditev ceste na Lomu — 5 km ter pripravo za nadaljnjo izgradnjo gozdnega cestnega omrežja. Za te ceste so predvsem zainteresirani kmetje in tudi KS.

V letu 1975 bi moral biti gotov telefonski vod na Lom. Financiran je iz sredstev GG, občine in kmetov. V letu 1976 bi moral biti vod resnično zgrajen.

3. Kmetijstvo:

Nosilec akcije na tem področju je Kmetijska zadruga Prevalje. V letu 1976 namerava začeti z izvajanjem srednjeročnega programa, ki zajema preusmeritev kmetij. Na področju Mežice nameravajo v prihodnjem letu organizirati reden odkup mleka na 15—20 kmetijah.

KZ Prevalje naj nam da program, katere kmetije bodo v Mežici preusmerjene na živinorejo.

4. Turizem:

Nosilec razvoja turizma je Gostinsko podjetje »Peca«. Tu pričakujemo nadaljnjo ureditev smučarskih prog, sofinanciranje dograditve tenis igrišča in drsališča ter ureditev okolice hotela.

Od Skupščine občine pričakujemo odkup in rušenje »Vivodove« štale, ki nikakor več ne spada v to okolje.

5. Gostinstvo:

Z dograditvijo hotela smo pridobili nekaj kvalitetnih gostinskih prostorov. Smatramo, da so tudi usluge na višini.

Gostinsko podjetje »Peca« namerava v l. 1976 graditi v sklopu avtobusne postaje bife, pozneje pa tudi zgornje prostore.

6. Trgovina:

V l. 1975 smo pridobili dva lokala. Trgovino kmetijske zadruge s kmečkimi potrebščinami in trgovino s steklom in barvami. S tem se je stanje trgovin precej izboljšalo. Obenem pa je bila ukinjena trgovina z živili pri cerkvi in urejena namesto te trgovina s kovinskimi izdelki. To nikakor ne odgovarja prebivalcem zgornjega dela Mežice, ki se spričo individualne gradnje precej širi. Smatramo, da bi moralo trgovsko podjetje Koloniale ob tej trgovini aktivirati še en prostor in ga urediti za prodajo živil.

Z izgradnjo avtobusne postaje, ki jo namerava podjetje »Stavbenik« graditi za trg, bomo pridobili poleg prodaje tobaka še en ali dva trgovska prostora.

7. Stanovanjska izgradnja:

V letu 1976 pričakujemo, da bi morale TOZD zgraditi v Mežici vsaj 40 stanovanj. TOZD rudnika naj bi zgradila 30, ostale TOZD s sedežem izven naše KS pa vsaj 10 stanovanj.

Od solidarnostnega sklada pričakujemo izgradnjo vsaj 10 stanovanj. Na tak način bi v l. 1976 zgradili 50 stanovanj, kar bi bilo v skladu s srednjeročnim programom.

II. DRUŽBENA DEJAVNOST:

1. Otroško varstvo:

Vrtec v Mežici, zgrajen l. 1971, je še dovolj velik, zato je glavna naloga v tem, da se vključi čimveč predšolskih otrok v varstvo, kar je tudi v skladu s srednjeročnim programom SIS.

2. Šolstvo:

— Na področju šolstva bi morali doseči popolno zasedenost delovnih mest in zmanjšati osip učencev.

— Na področju investicij moramo zgraditi novo telovadnico, ker so v sedanji pogojni nemogoči. Financirala bi se naj iz prispevka TOZD in iz 20% dela krajevnih samoprispevkov v občini. Izgradnjo zagotavlja občinski prioritetni program.

— Potrebno bi bilo tudi urediti kotlovnico centralne kurjave.

— Rudnik Mežica bo pripravil projekte za povečanje rudarske šole in začel graditi prostore za rudarsko godbo.

3. Zdravstvo:

— Koroški zdravstveni dom namerava v l. 1976 pridobiti zdravnika za varstvo otrok in mladine, ki po sistemizaciji še ni zasedeno.

— S pridobitvijo enega prostora namerava preurediti in modernizirati vse ambulantne prostore, da bodo bolj funkcionalni in s tem tudi izboljšati usluge.

4. Socialno skrbstvo:

Na področju socialnega skrbstva bi bilo potrebno nekoliko dvigniti podpore podpirancev, medtem ko je bilo ostalim problemom že sedaj posvečeno precej pozornosti. Na področju naše KS je zelo malo teh problemov.

5. Kultura:

Na področju kulture smatramo, da bi se še naprej razvijale obstoječe panoge, to je gledališka skupina, pevski zbor in knjižnica.

Gledališka skupina si bo prizadevala preiti na delo preko abonmajev, kar bi bilo za kraj zelo koristno. Pevski zbor naj bi prirejal koncerte doma in drugod, obenem pa izpopolnjeval proslave skupno z gledališko skupino in drugimi. Knjižnici bi morali zagotoviti večje prostore, ker je zelo obiskana. Povečati bi morali oder v Narodnem domu. To naj bi financirali: Kulturna skupnost, KS in društvo Svoboda.

6. Telesna kultura:

Razvijale naj bi se obstoječe panoge: smučanje, odbojka, nogomet, splošna telesna kultura in rekreacija, delno pa tudi ostali športi.

III. KOMUNALNA DEJAVNOST:

Dela, ki se predvidevajo v letu 1976:

- Izgradnja mrliških vež do III. faze
- Asfaltiranje cest v naselju in cestna razsvetljava
- Kanalizacija Stržovo
- Komunalna ureditev gradbenih zemljišč
- Rekonstrukcija na vodovodu
- Ureditev TV pretvornikov Polena in Šumah
- Obnovitev mostov na Šumcu in Škratkovcu
- Ureditev otroških igrišč v Mežici in Poleni
- Popravila v Narodnem domu
- Ureditev trga Svobode
- Vzdrževanje komunalnih naprav
- Vzdrževanje cest
- Razna komunalna dela: Pokopališče, kopališče in druga popravila.

Franc Čuk, tajnik KS

O položaju in delu krajevne skupnosti Prevalje

Ustava je krajevno skupnost opredelila kot temeljno samoupravno skupnost naše družbe, v kateri se delovni ljudje in občani za uresničevanje določenih skupnih interesov in potreb samoupravno organizirajo in se s samoupravnim sporazumevanjem ali na drug način povezujejo z organizacijami združenega dela, s samoupravnimi interesnimi skupnostmi in drugimi samoupravnimi organizacijami, ki so zainteresirane za sodelovanje, oziroma so dolžne sodelovati pri zadovoljevanju skupnih potreb občanov, njihovih družin in gospodinjstev, ki tvorijo skupno z nami življenjsko, gospodarsko in geografsko celoto.

Teritorialno območje krajevne skupnosti Prevalje obsega: Prevalje, Belšak, Breznico, Poljano, Dobjo vas, Dolgo brdo, Zgornjo Jamnico, Šentanel, Kot, Lokovico, Leše, Navrški vrh (del), Uršljo goro (del), Stražišče, Podkraj (del), Suhi vrh in Strojno.

Prevalje šteje 3785 prebivalcev in meri 75.070 km² površine.

Na območju krajevne skupnosti Prevalje deluje 46 delovnih organizacij, ki se ukvarjajo z: industrijo (6), gradbeništvom (2), trgovino (6), gostinstvom (2), obrtništvom (27) in druge (3).

Da bi se uresničilo in utrdilo samoupravljanje občanov in da bi se uspešno organizirale stanovanjske, zdravstvene, gospodarske, socialne, telesnokulturne, kulturnoprosvetne in druge dejavnosti ima krajevna skupnost naslednje samoupravne organe:

- zbor delegatov delovnih ljudi in občanov,
- svet krajevne skupnosti,
- vaško skupnost Šentanel in Lokovico,
- svet zaselka Dobjo vas in Leše,
- delegacijo krajevne skupnosti,
- posebne in splošno delegacijo samoupravnih interesnih skupnosti,
- poravnalni svet,
- odbor za splošno ljudsko obrambo,
- koordinacijski odbor za družbeno samozajetost,
- in razne druge komisije, skratka v organih krajevne skupnosti je vključenih preko 260 delegatov, oziroma krajanov.

V upravljanju imamo:

vodovodno in kanalizacijsko omrežje, pokopališča, cestno razsvetljava, občinske ceste, parke in zelenice, športne in kulturne objekte, oziroma vse objekte in javne

naprave, ki služijo za zadovoljevanje potreb naših občanov.

Delovna skupnost krajevne skupnosti zaposluje 45 delavcev in posedujemo mizarstvo, vodovodno inštalatersko ter mehanično delavnico.

Povprečna letna realizacija znaša 5 milijonov 865 tisoč dinarjev, v tem letu pa bo znašala že skoraj 1 milijardo starih dinarjev.

Bližamo se zaključnemu obdobju dosejanega petletnega razvojnega programa. Izvedbo tega najlažje ocenijo delovni ljudje v posameznih delovnih sredinah ali v okolju svojega prebivališča.

Napačna bi bila ugotovitev, da je storjenega toliko, da nam v naslednjem petletnem obdobju 1976—1980 ne bo potrebno vlagati posebnih naporov v delu in sredstvih. Prav tako bi bila napačna trditev, da nismo napravili precejšnjega premika na gospodarskem in negospodarskem področju v preteklem obdobju.

Marsikdo, ki že nekaj časa ni bil na Prevaljah, se večkrat začudeno sprašuje, češ od kod tako nagle spremembe v zunanem videzu kraja, skratka kraj se v zadnjem petletnem obdobju načrtno urejuje, odeva se iz leta v leto v vse boljše krojena oblačila, katerih modni kreatorji pa smo mi vsi krajanji — upravljalci.

V srednjeročnem obdobju 1971—1975 smo zgradili 2588 metrov kanalizacije, zgradili preko 2000 metrov poti za pešce, asfaltirali ceste Fara, Prisoje, Ugasle peči in cesto Prevalje—Leše. Uredili in asfaltirali smo prostor pred gasilskim domom, zgradili nov most čez Mežo, delno asfaltirali pokopališče »Barbara«, zgradili avtobusno postajališče z objekti. Dogradili smo manjšo dvorano za potrebe gasilstva, do tretje faze pa dom upokoencev, dogradili smo televizijski pretvornik. Postavili smo spomenik NOB, zgradili rekreacijski center Klemenov vrh z vlečnico, avtomobilsko cesto Stoparjev most—Šentanel, odprli smo nova vodovodna zaježja, imamo novo cestno razsvetljavo skozi Prevalje, preuredili smo kulturni dom ter zgradili športni dom z dodatnimi igrišči.

Za vse navedene investicije in za vzdrževalna dela smo porabili preko 1 milijardo in pol starih dinarjev.

Tudi na področju gospodarstva so bili razveseljivi premiki. Dobili smo novo tovarno nogavic, obrtno podjetje »Inštalater« je zgradil nove proizvodne hale, TOZD — tovarna rezalnega orodja je iz male obrtne dejavnosti postala večje industrijsko podjetje, to velja tudi za TOZD — tovarno pohištva. V tovarni lesovine in lepenke so se popolnoma avtomatizirali. Gradbeno podjetje »Stavbenik« je postalo iz malega gradbenega podjetja veliko mehanizirano gradbeno podjetje. Skoraj v celoti so se obnovili trgovski poslovni lokali, trgovsko podjetje »Borovo« je zgradilo novo trgovino, v tem letu pa smo dobili tudi obnovljen gostinski lokal.

Dobili smo tudi nov zdravstveni dom in s tem zagotovili preventivno in kurativno zdravstveno varstvo, saj imamo sedaj splošno in obratno ambulanto ter fizioterapevtsko ambulanto.

Tudi na področju kmetijstva je bilo dosti narejenega, obnovile so se kmetije in

preusmerile v specializirano proizvodnjo. Razveseljivo je, da naše kmetijstvo v celoti krije potrebe mesa in mleka.

Na področju naše skupnosti ni več kmetije, do katere ni avtomobilske ceste. Tudi kmečki turizem je dobil svoje mesto, saj to je eden izmed načinov, kako obdržati mlade ljudi na posestvu.

Na področju stanovanjske izgradnje tudi beležimo zelo razveseljive rezultate, saj v 25 letih ni bilo zgrajenega toliko, kot v zadnjem srednjeročnem obdobju.

Tudi na področju prometa in PTT službe je napredek, saj smo dobili novo pošto s telefonsko centralo, ki ne bo služila samo Prevaljam, temveč celi občini.

Avtobusne zveze imamo v vse oddaljene kraje, kot Leše, Lokovico, Šentanel ter lokalne proge Prevalje—Ravne in Prevalje—Kotlje.

Tudi na področju telesne kulture je bil zaradi delno urejenega financiranja dosežen velik napredek.

Skratka, srednjeročni program za obdobje 1971—1975 smo z manjšimi odstopanji v celoti realizirali.

V srednjeročnem načrtu 1976—1980 ima poleg rednega vzdrževanja komunalnih objektov asfaltiranje cest, zastavljeno dokončanje kanalizacije, izgradnje avtobusnih postajališč, obnovo mostov in drugo.

Navajamo večje investicije, ki so:

— zaradi zaščite okolja je nujno pristopiti k izgradnji toplovoda na Prevaljah.

— zagotoviti je čistočo reke Meže s tem, da se prekinejo vsi odtoki fekalij, kakor tudi izliv odplak v reko Mežo.

— za zaselke Personalni, Spodnji kraj in Dobjo vas se morajo zgraditi potrebne trgovine,

— pri načrtovanju stanovanjskih hiš v družbeni lastnini moramo upoštevati, da bodo v večjih soseskah potrebni razni servisi, obrtne delavnice, trgovine ter druge dejavnosti, ki bi lahko bile v pritličju takih stavb.

— pri projektiranju novih zazidalnih okolišev moramo upoštevati površine za zelenice, parke ter otroška igrišča,

— pri načrtovanju novih zazidalnih okolišev je nujno potrebna načrtna komunalna ureditev,

— zazidalna zemljišča na ravninskem delu Prevalj naj bi se uporabila zaradi pomanjkanja prostora izključno za družbeno blokovno gradnjo, medtem ko naj bi se zazidalna zemljišča na obronkih Prevalj ter ostalih zaselkih Leše, Šentanel, Poljana in Lokovica uporabila za gradnjo zasebnih stanovanjskih hiš,

— urbanistično je obdelati okoliš Polje, ki meri okrog 10 hektarjev in zadostuje za približno 700 stanovanjskih enot blokovne gradnje v katerih bo lahko stanovalo okrog 3000 ljudi,

— zgraditi moramo nove šole na Lokovici, Šentanelu in Strojni,

— zgraditi moramo otroško varstveno ustanovo na Prevaljah,

— zgraditi bo treba družbenopolitični dom, v katerem bi bila dvorana s 600 sedeži in dve manjši dvorani s 40—50 sedeži, v kletnih prostorih naj bi bilo štiristezno kegljišče s prizidkom hotelskega objekta s 30 prenočitvenimi prostori,

— zemljišče pod železniško postajo, ki se sedaj uporablja kot lesno skladišče mo-

ramo pridobiti in urediti v dodatna igrišča za tenis, rokomet, odbojko ter otroška igrišča,

— pri obstoječem športnem objektu je treba dograditi prostore in garderobe,

— obnoviti je treba vsa obstoječa igrišča, tribuno pa pokriti,

— v Dobji vasi (Log) je primerno urediti igrišče za mali nogomet, košarko in odbojko,

— na Lešah in v Šentanelu je primerno urediti že obstoječa igrišča,

— sedežnica, ki je na zalogi, naj se preuredi v vlečnico in postavi na Lešah.

Z referendumom smo uspeli in v tem je zagotovilo, da bomo zgradili družbenopolitični dom, oziroma kakor koli ga že imenujemo. V njem bo štiristezno kegljišče, ena večja in dve manjši dvorani in klubski prostori za vsa društva.

Dobili bomo nov otroški vrtec na Prevaljah. Dogovarjamo pa se tudi za prizidek starega.

Zgradili bomo vrtec tudi na Lešah, kakor tudi šole na Lokovici, Šentanelu in Strojni.

V srednjeročnem programu je zapisanega zelo veliko, omenili smo le nekaj bistvenih postavk.

Z vso resnostjo pa planiramo v programu dela in finančnem načrtu za poslovno leto 1976, da bomo asfaltirali cesto Stoparjev most—Šentanel. Po načrtu bomo uredili center vasi Šentanela in postavili spomenik NOB. Zgradili bomo novo vodovodno omrežje ter zagotovili pitno vodo. V Šentanelu bomo pristopili tudi k gradnji poslovne-stanovanjske hiše, v kateri bo trgovina.

Na Lešah bomo uredili najnujnejšo kanalizacijo tako, da bomo lahko asfaltirali vas Leše.

Po vsej verjetnosti bo na Lokovici že zgrajena nova šola s prostori za družbeno dejavnost. Zgradili pa bomo tudi avtobusno postajališče.

V Dobji vasi bo trgovsko podjetje »Merx« pristopilo h gradnji trgovine s prehranbenimi artikli. Zgradili bomo pločnik od uprave Železarne Ravne do zaselka Dobje vasi. Dogovarjamo se, da bi zgradili pločnik tudi iz Raven do upravnega poslopja železarne Ravne. Prav zanesljivo bo zgrajena kolesarska steza Ravne—Prevalje.

Na Prevaljah se prične in se bo tudi dokončala gradnja nove trgovske hiše »Varteks«. Pristopilo se bo tudi k obnovi zgradbe Intes-Koloniale, v kateri bo sodobna prodajalna kruha in družbena prehrana z delikateso. Odprla se bo nova trgovina v zaselku »Personalni«. Petrol Ljubljana bo pri Viatorju zgradil bencinsko črpalko. V bivših prostorih ambulante na Prevaljah bo urejena — cvetličarna.

Pristopili bomo k obnovi opornega zidu zgradbe Vidali do zgradbe Peče. Zgradili in asfaltirali bomo pločnik od Tovarne rezalnega orodja do Viatorja.

Dokončno bomo uredili kanalizacijo v Spodnjem kraju in Ob Meži. Za potrebe pokopališča »Barbara« bomo zgradili parkirišče in novo cesto ter pristopili k razširitvi pokopališča.

Prepričani smo, da bomo s samopriskevki občanov, temeljnih organizacij združenega dela, s sredstvi pridobljenimi s sa-

Jože Borštner, dipl. ing., direktor tehničnega razvoja

RAZVOJ ŽELEZARNE RAVNE

1. Izhodišča za razvoj

Odkar se je na Ravnah začela proizvodnja jekla, je bila usmerjena v posebne vrste izdelkov. Oddaljenost od surovinskih virov, dolge poti do potrošnikov in prostorska utesnenost, so odločale o izbiri izdelkov in s tem tudi proizvodnih naprav. Masovna proizvodnja, vezana na prevoz velikih količin in obsežne naprave, ne pride v poštev. Spomnimo se naše sosede — prevalske železarne, ugasle ob koncu prejšnjega stoletja, in se kljub naprednemu tehnološkemu postopku ni mogla obdržati.

Še dve odločilni stvari vplivata na naš nadaljnji razvoj. Ker železarna zaposluje predvsem moško delovno silo, že nastopa njeno pomanjkanje ob relativno veliki stopnji industrializacije v regiji in bližini meje. Na drugi strani je zaposlenost žensk ob tem sorazmerno majhna. Zato je treba usmerjati zaposlovanje v lažje industrijske obrate oz. mehanizirati delo v težkih obratih, kjer se le da.

Pri načrtovanju razvoja moramo upoštevati tudi dejstvo, da dela veliko naših obratov z izredno iztrošenimi osnovnimi sredstvi, in da je mehanizacija na nizki stopnji. Tudi naša tehnologija v metalurških obratih je glede na današnji razvoj tehnike sorazmerno zastarela in jo je treba zamenjati ali izpopolniti, drugače pomeni to stagnacijo ali celo propad.

Skrb za delovne pogoje, za primerno življenjsko raven in varstvo okolja je kljub velikim stroškom, cilj, ki se mu ne moremo in nečemo izogniti.

Naravni pogoji in sedanje stanje tako usmerjajo naš razvoj in s tem tudi investicijske naložbe v:

- proizvodnjo plemenitih jekel, ki prenesejo dražji vložek, daljši prevoz in za katere so potrebne manjše proizvodne naprave,

- povečano proizvodnjo končnih izdelkov iz lastnega jekla,

- racionalnejše delo z odpravljanjem ozkih grl, povečanjem produktivnosti in izboljšanjem kvalitete,

- obnovo iztrošenih naprav, uvedbo sodobnejše tehnologije in avtomatizacijo,

- lažje fizično delo z mehanizacijo in
- izboljšanje delovnih pogojev in varstvo okolja.

Posebna skrb mora biti posvečena energiji in surovinam. Doslej je v svetu prevladovalo splošno mnenje, da sta na razpolago v neomejenih količinah. Dogodki zadnjih let pa so pokazali, da je treba z njimi varčevati in da bo za njuno izgradnjo oz. pridobitev treba vložiti velika sredstva. Tudi naša železarna bo morala skupaj z ostalo slovensko in jugoslovansko industrijo za energijo vlagati dodatna sredstva. Prav tako bo potrebno prispevati svoj delež za vložek v obliki sovlaganj s slovenskimi in jugoslovanskimi železarnami, pa tudi z inozemskimi partnerji.

moupravniimi sporazumi ter s sredstvi investitorjev, sposobni izvršiti naloge, ki smo si jih zadali v programu za poslovno leto 1976.

2. Razvoj železarstva v Jugoslaviji

Proizvodnja jekla v svetu je v zadnjih desetih letih hitro naraščala in se povečala od 325,4 milj. ton v letu 1965 na 707,6 milj. ton v letu 1974. Pri tem je odpadel največji delež povečanja na vzhodno Evropo in Japonsko, sorazmerno pa tudi na dežele Evropske gospodarske skupnosti.

Jeklo je še vedno, kljub konkurenci lahkkih kovin in kemijsko pridobljenih snovi, eden glavnih reprodukcijskih materialov v industriji. Predstavlja osnovo gospodarskemu razvoju, njegova proizvodnja in potrošnja sta pokazalca industrijske zmogljivosti vsake države. Potrošnja je v medsebojni odvisnosti od osnovnih pokazalcev razvitosti kot so družbeni proizvod, narodni dohodek, obseg industrijske proizvodnje in drugih.

Napovedi za potrošnjo jekla v Jugoslaviji predvidevajo:

	1975	1980	1985
potrošnja v milj. ton	5,0	7,0	9,0
kg/prebivalca	240	310	370

Pri tem je predvideno, da bo uvoz okoli 20 % potrošnje in izvoz okoli 10 % celotne proizvodnje. To pomeni, da naj bo proizvodnja v l. 1980 ca. 6 milj. ton in v l. 1985 okoli 8 milj. ton surovega jekla.

Iz podatkov pa vemo, da bo po oceni proizvodnja v l. 1975 okrog 3 milj., in da bomo uvozili jekla za okrog 30 % naših potreb. Taka potrošnja ne bo bistveno preseгла 4 milj. ton, kar je za 20 % manj kot predvideva napoved.

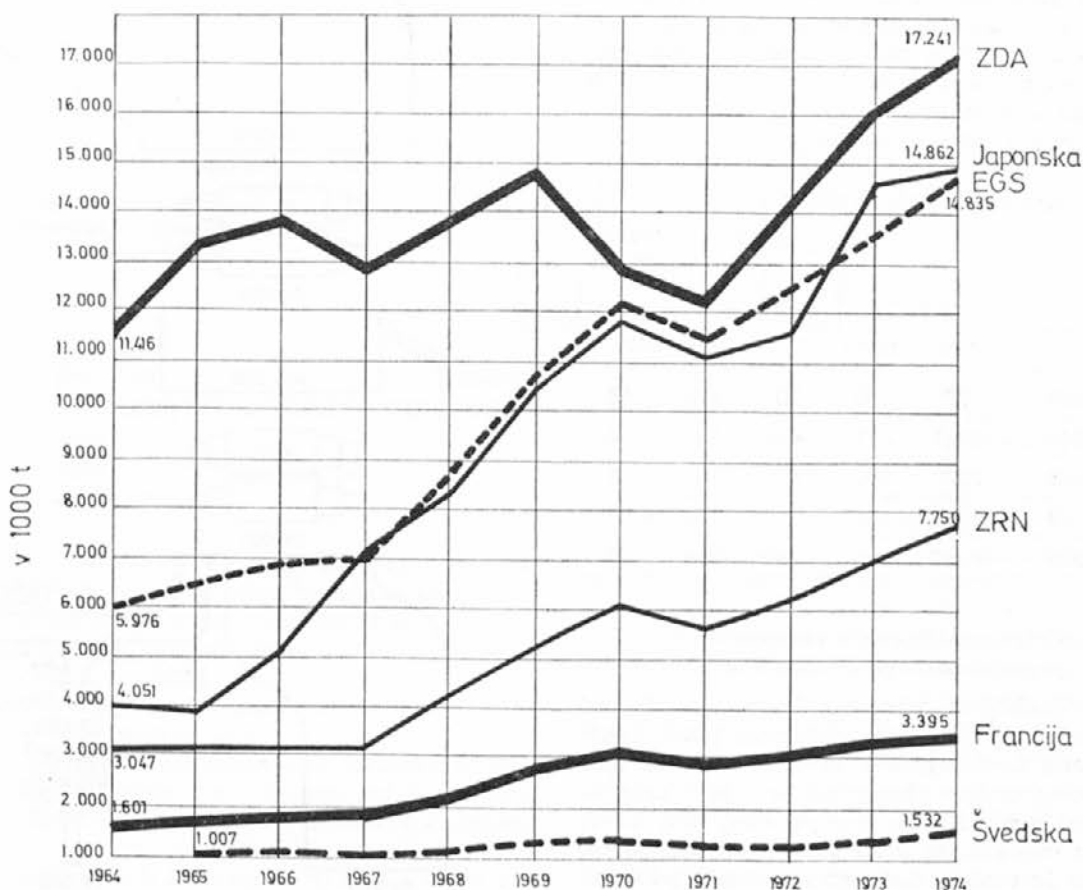
Značilno za razvoj našega železarstva zadnjih let je majhna potrošnja jekla na prebivalca (pod 200 kg/preb.), nizka lastna

proizvodnja in velik uvoz (pribl. $\frac{1}{3}$ potrošnje). To nas uvršča med nerazvite države. Čeprav v državnem merilu srednjeročni načrt še ni usklajen, lahko predvidevamo, da se bo proizvodnja jekla v tem obdobju skoraj podvojila na okrog 6 milj. ton in v naslednjem obdobju na okrog 8 milj. ton. Že za to bodo potrebna izredna sredstva, prilagoditi pa bo potrebno tudi predelovalno industrijo. Nekatera predvidevanja oz. želje za ostvartev zmogljivosti za 15 milj. ton surovega jekla v obdobju do l. 1985 so gotovo neuresničljive in neutemeljene, ker mora tudi potrošnja slediti proizvodnji. Orientacija železarstva pretežno na izvoz je v naših razmerah proizvodnje in opremljenosti nesmiselna.

Delež slovenskih železarn v jugoslovanski proizvodnji jekla pada (tabela 1), kljub temu, da se je v zadnjih 15 letih proizvodnja podvojila. Naravni pogoji in usmerjenost Slovenije niso pogojili razvoja velike železarne, kakor v ostalih republikah. V vse večji meri se Slovenske železarne preusmerjajo v plemenit program, povezan tudi s predelavo jekla v končne izdelke.

Jugoslovanska proizvodnja plemenitih jekel je dosegla v l. 1974 pribl. 400.000 ton ali 14 % celotne proizvodnje jekla. V tej količini so Slovenske železarne udeležene s pribl. 77 % (310.000 t). Pri tem nosi največji delež železarna Ravne, ki je izdelala 157.000 t plemenitih jekel, oz. 40 % celotne jugoslovanske proizvodnje plemenitih jekel.

Delež plemenitih jekel je v naši proizvodnji jekla visok. Če ga primerjamo s potrošnjo pade na pribl. 10 %. V svetu se danes po podatkih EGS, kjer sedaj prištevajo tudi mikrolegirana jekla k plemenitim, giblje delež plemenitih jekel od 9—14 % (zaokroženo), ne upoštevajoč Švedske, kjer predstavlja 25 % celotne

Slika 1 — Razvoj proizvodnje jekel v razvitih državah v zadnjem desetletju. Vir: Podatki urada za statistiko EGS, Bruxelles (po reviji *Aciers speciaux*, 1974, št. 31)

Slika 4 — Osnovni postopki odplinjevanja jekla

bo jugoslovanska (dolgoročna) za 2,5-krat. Če računamo, da železarna Nikšič načrtuje povečanje proizvodnje za okrog 200.000 t pretežno za plemenita jekla, slovenske železarne povečanje za 300.000 t, in da je sedanja proizvodnja plemenitih jekel približno 400.000 t, bi bila skupna proizvodnja ca. 900.000 t plemenitih jekel ali 11 %

— predelave 1/4 lastnega jekla v vrednosti polovice celotne prodaje v končne izdelke znotraj SŽ, zato je potrebno nadaljnje združevanje k kovinsko predelovalnimi delovnimi organizacijami, ki pretežno predelujejo jeklo iz SŽ,

— v okviru življenja sposobnih, zaokroženih gospodarskih celot izenačiti zunanjetrgovinsko bilanco SŽ,

— izvoz konkurenčnih izdelkov in enakomerna porazdelitev bremen izvoza med TOZD,

— oskrbovanje s surovinami preko dolgoročnih pogodb in z vezavo prodaje naših izdelkov,

— preusmeritev prodaje na ožje gospodarsko področje Slovenije in boljša koordinacija razvoja in preusmeritve na tem področju.

Te smernice vključuje tudi razvojni načrt železarne Ravne. Pri tem je treba poudariti, da program ni vezan samo na petletno obdobje, temveč sega zaradi zaokroženosti v naslednje dolgoročno obdobje. Priprave na naložbe v metalurgiji so namreč dolgotrajne, odločitve daljnosežne. Pri naših možnostih za financiranje je izvedba počasna, posebno še, ker v posa-

Proizvodnja v preteklem obdobju

Tabela 2

leto	surovo jeklo ton	blagovna proizvodnja		izvoz	
		ton	v 000 din	ton	000 \$
1970	153.734	103.400*	436.787	32.599	5.790
1971	170.804	119.382	617.850	10.896	3.568
1972	177.328	119.197	695.493	22.574	5.034
1973	189.062	128.724	861.220	32.249	8.541
1974	192.691	129.015	1.313.624	30.531	13.821
1975	193.700	131.530	1.911.173	10.771	11.225

* brez prodaje ingotov

Količinsko je razviden zmeren porast proizvodnje, ki je v skladu z našimi načrti. Po vrednosti je rast hitrejša, bolj zaradi inflacije kot pa prehoda na višje vrste jekel ali večje produktivnosti. Izvoz je doživel bistveno spremembo. Količina je padla, vrednost pa relativno narasla. To je posledica preusmeritve metalurških izdelkov na mehansko obdelane izdelke. Taka preusmeritev je utemeljena z večjo potrošnjo jekla v državi in z večjo konkurenčno sposobnostjo na zunanjih trgih.

Po usmerjenosti lahko prodajo razdelimo pribl. 40 % na Slovenijo in bližnje ozemlje Hrvaške, 40 % na ostale republike in 20 % na izvoz. Podčrtati je treba še, da je v pretečenem obdobju železarna poslovala brez izgub, in da je glede na iztrošenost osnovnih sredstev tudi stalno poviševala amortizacijo, ki je dosegla v I. 1975 180 milj. din.

Takšna je slika naše delovne organizacije v preteklosti in sedaj, in to je dediščina za poslovanje naprej.

4. Razvojni načrt železarne Ravne

Osnove

Zapisali smo že, da je na podlagi analiz študije o razvoju železarske industrije v SFRJ, ki jo je izdelalo Združenje jugoslovanskih železarn, predvideno dolgoročno pokrivanje potrošnje jekla (v 000 t):

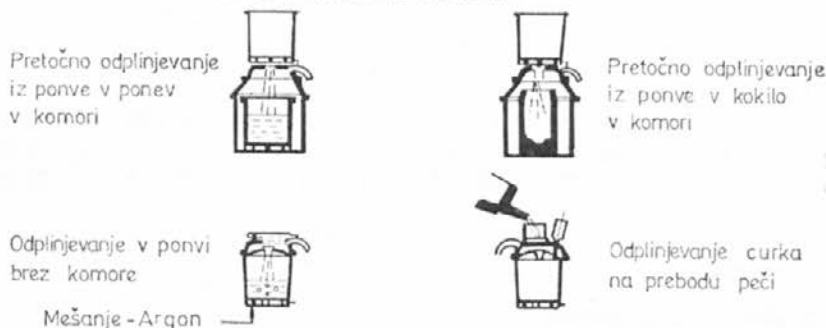
- domača proizvodnja 8000 ton
- izvoz 800 ton (10 % proizvodnje)
- ostanek za domačo porabo 7200 ton
- uvoz 1800 ton (20 % potrošnje)
- razpoložljivo jeklo za potrošnjo 9000 ton

V ta dolgoročni okvir se morajo vključiti načrti jugoslovanskih in slovenskih železarn. Mogoče bodo usklajevanja pri srednjeročnih in dolgoročnih načrtih dala nekaj drugačnih napovedi, vendar glede na tržne in finačne možnosti večjega odstopanja ne more biti.

Slovenske železarne načrtujejo v naslednjem razvojnem obdobju povečanje proizvodnje jekla od sedanjih 800.000 na 1 do 1,1 milj. ton. Od tega odpade 255.000 t na železarno Ravne. Slovenska proizvodnja jekla se povečuje za pribl. 25 %, dočim se

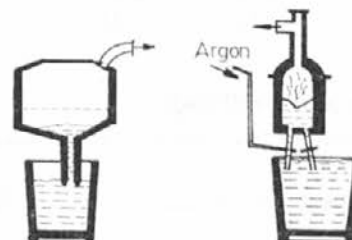
od celotne proizvodnje oz. 10 % od celotne potrošnje jekla. Relativno počasnejši razvoj proizvodnje plemenitih jekel v primerjavi z ostalim jeklom je pri naši potrošnji gotovo realen.

1. BOCHUMER VEREIN POSTOPKI S KOMORO IN BREZ KOMORE

2. DORTMUND - HOESCH POSTOPEK Z DVIGANJEM TALINE

3. RHEINSTAHL - HAEREUS POSTOPEK S KROŽENJEM TALINE

Slika 5 — Praktična izvedba postopkov odplinjevanja

V osnovah razvojnega programa Slovenskih železarn so poleg povečane količinske proizvodnje poudarjene zlasti še:

- izpopolnjena tehnologija izdelave in predelave jekla,
- sprememba v sortimentu jekel v smeri višjevrednih vrst,
- povečana stopnja metalurške in mehanske predelave v končne izdelke in zato intenzivnejša medsebojna oskrba z jeklom,
- večja specializacija proizvodnje po posameznih železarnah in s tem večja gospodarnost in večja povezanost v Slovenskih železarnah,

meznih fazah ni mogoče prehitovati. Zato je seveda potreben tudi vrstni red. Poleg splošnih izhodišč, ki so bila že omenjena, program še predvideva:

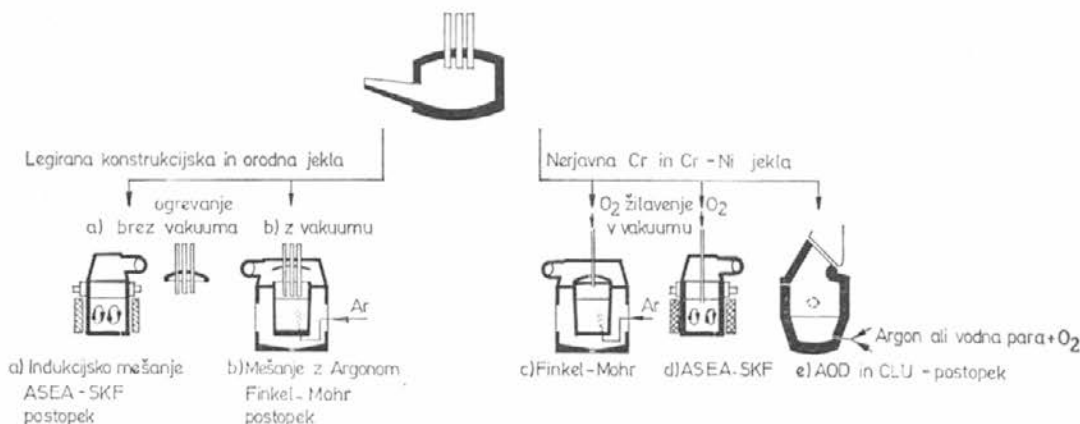
— usklajeno rast posameznih obratov na podlagi skupnih razvojnih načrtov. Pri tem je poudarek predvsem na uskladitvi kapacitet oz. odpravljanju ozkih grl, višji produktivnosti in sodobni tehnologiji.

— pospeševanje takih izdelkov, ki bodo konkurenčni na domačem trgu in izvozu.

— energija in vložek sta šibki točki našega programa. Zaradi odvisnosti od uvoza surovin in energije bo potrebno proizvodnjo usmerjati v take izdelke, da bo možna posredna ali neposredna menjava.

— rast zaposlovanja mora ostati v okvirjih, ki jih postavljajo možnosti razvoja našega koroškega območja in Slovenije.

— usmeritev k višjevredni proizvodnji

Slika 6 — Možni postopki za metalurgijo v ponvi in žilavenje pri plemenitih jeklih

jekel in večji finalizaciji bo povzročila tudi spremembo v strukturi zaposlenosti. Zato bo treba usmerjanje pri šolanju in štipendiranju. Brez ustreznih ljudi ni možno uspešno izvršiti nobenega programa.

— učinkovitost investicijskih naložb, merjena s prirastkom družbenega proizvoda na enoto investicijskih sredstev, se mora povečati.

Primerjava količinske proizvodnje pred in po investiciji

Tabela 3

	1974		po invest.		indeks	
	skupna	blagov.	skupna	blagov.	skupna	blagov.
	2	3	4	5	4:2	5:3
1. metalurška proizvod.						
— valj. pal. jeklo	83.773	68.693	130.000	102.000	155	149
— valjane gredice	125.499	18.041	150.000	2.000	119	11
— kov. pal. in odk.	23.213	16.889	38.000	27.000	164	160
— hlad. predelano jeklo	5.550	5.550	15.000	15.000	270	270
— jeklena litina	9.758	7.660	15.000	11.100	154	145
2. mehanska predelava						
— stroji, strojni in nadomestni deli	5.645	5.108	11.500	10.500	203	206
— pnevmatski stroji	381	381	650	650	171	171
— vzmeti	5.932	5.932	12.000	12.000	202	202
— rezilno orodje	815	815	1.750	1.750	215	215

Obseg proizvodnje po investiranju

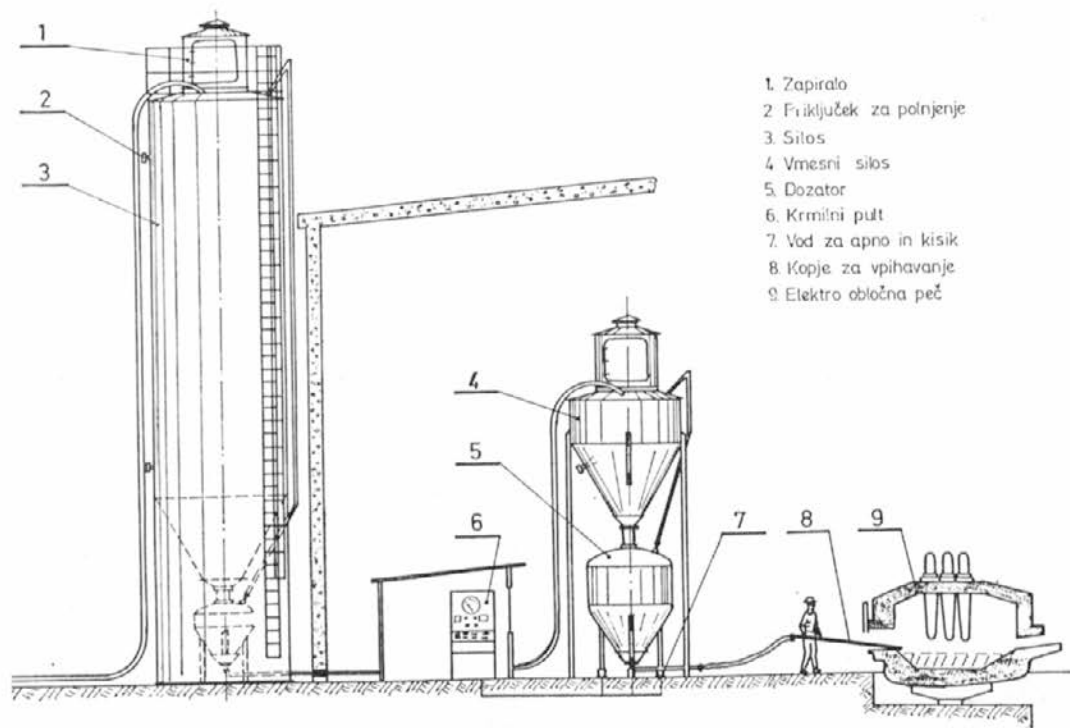
Značilnosti načrtovane proizvodnje so predvsem:

- večja predelava v železarni in
- kvalitetnejši sortiment.

V nadaljevanju so prikazani glavni kazalci načrtovanega obsega proizvodnje. Poudariti je treba, da so to orientacijske številke, ki so odvisne od vsakokratnega tržnega položaja in seveda od pravočasne modernizacije obstoječih in izgradnje novih naprav. Zato se namenoma ne vežemo na leto, temveč na izpeljavo celotnega razvojnega načrta. Večina teh kazalcev je že več ali manj znanih, vendar jih zaradi lažje orientacije podajamo v strnjeni obliki še enkrat.

Primerjave so prikazane za leto 1974, (ni še podatkov za l. 1975).

V tabeli 3 je prikazan količinski obseg po investiranju. Razlika med skupno in blagovno proizvodnjo pomeni lastno predelavo. Pri rezilnem orodju so upoštevani industrijski noži, brzorezno orodje in rezilno orodje iz programa Tovarne rezilnega orodja.

Slika 7 — Razpored naprav za vpihavanje apna in dodatkov v elektro peč

Pretok posameznih količin med obrati je prikazan v sl. 3 v obliki grafikona.

Kakovostni sortiment jekla

Pregled predvidenih vrst jekla prikazuje tabela 4.

Bistven premik pomeni povečani delež plemenitih jekel (od 81 na 87,5%) ter pri tem večji delež orodnih in posebej močno legiranih jekel.

Primerjava po sestavi je razvidna v tabeli 5.

Vrednost blagovne proizvodnje

Ocena vrednosti prodanih izdelkov je možna le na osnovi stalnih prodajnih cen z upoštevanjem kakovostnega premika in spremenjenih količin za posamezne vrste jekla oz. izdelke.

Primerjava realizacije pred in po investiranju je razvidna v tabeli 6.

Celotna realizacija naj bi narasla za skoraj trikrat pri 1,4-kratnem povečanju količine. Delež mehansko obdelanih proizvodov naj bi po vrednosti dosegel 33% (1974 — 28%) pri količinski udeležbi 15% (1974 — 10%) celotne blagovne proizvodnje. V l. 1975. je ta delež znašal 10% po količini in 27,5% po vrednosti.

Od skupne količine 182.000 t v vrednosti 3,658 milj. din je predvideno:

- na domačem trgu 152.000 t (83,5%)
2,976 milj. din (81,4%)
- v izvozu 30.000 t (16,5%)
682 milj. din (18,6%)

Dolarska vrednost izvoza znaša 40,1 milijona \$.

Poraba vložka in energije

Za 255.000 t surovega jekla računamo pri 92-odstotnem izplenu 280.000 t kovinskega vložka. Bilanca je razvidna iz tabele 7, poraba energije pa v tabeli 8.

Vrste jekla Tabela 4

jekla po namenu uporabe	1974		po investiranju	
	ton	%	ton	%
1. navadna jekla	864	0,4	—	—
2. kvalitetna jekla	34.965	18,2	32.000	12,5
3. plemenita jekla	156.862	81,4	223.000	87,5
3.1 konstrukcijska jekla	131.644	68,32	161.500	63,33
3.2 orodna jekla	17.298	8,98	43.600	17,10
3.3 brzorezna jekla	170	0,9	2.500	1,0
3.4 nerjavna, ognjevarna	7.750	4,02	15.400	6,04
s k u p a j	192.691	100	255.000	100

Jekla po stopnji legiranosti Tabela 5

jekla po sestavi	1974		po investiranju	
	ton	%	ton	%
1. ogljikova jekla	74.665	38,7	52.400	20,5
2. legirana jekla	103.612	54,0	165.300	64,9
3. visoko legirana jekla (nad 5 % legur)	14.414	7,3	37.300	14,6
s k u p a j	192.691	100	255.000	100

Vrednost prodaje Tabela 6

	doseženo 1974		po investiciji	
	ton	000 din	ton	000 din
1. toplo valjano jeklo	86.680	535.286	104.000	1.134.000
2. kovano jeklo — kovano palič. jeklo in odkovi	16.889	187.788	27.000	594.000
3. hladno predel. jeklo	5.264	67.154	13.000	325.000
4. vlečena žica	286	7.919	2.000	132.000
5. jeklo-litina	7.660	143.569	11.100	421.800
6. stroji in strojni deli	5.108	148.210	10.500	525.000
7. pnevmatski stroji	381	40.494	650	90.000
8. rezilno orodje	815	99.011	1.750	250.000
— industrijski noži in brzorezno orodje in žage	442	48.636	1.230	156.400
— orodje za obdelavo lesa in pile	337	50.375	520	93.600
9. vzmeti	5.932	68.561	12.000	186.000
10. realizacija — osnovne dejavnosti	129.015	1.297.992	182.000	3.657.800
11. realizacija pomož. dejavnosti	—	15.632	—	10.200
12. eksterna realizacija skupaj	—	1.313.624	—	3.668.000
i n d e k s	100	100	141	297

Bilanca vložka Tabela 7

	Lastni Nabav.		Uvoz	
	Skupaj	odpadki v SFRJ	Uvoz	Uvoz
Surovo železo	28.000	—	28.000	—
Staro železo ali delno Fe-goba	235.000	75.000	35.000	125.000
Fe-le-gure	17.000	—	13.500	3.500

Poraba energije Tabela 8

	Nabav.		Uvoz	
	Skupaj	v SFRJ	Uvoz	Uvoz
Elektroener-gija, MVh	255	255	—	—
Butan-propan, t	3.350	3.350	(posr. uvoz)	(posr. uvoz)
Zemeljski plin, 000 Nm ³	62.000	—	62.000	62.000
Mazut, t	3.450	3.450	(posr. uvoz)	(posr. uvoz)

Opomba:

Lastni odpadki — 30 % proizvodnje jekla.

Nabavljeno staro železo — 150 kg/t jekla.

Uvozno staro železo lahko do 60 % nadomestimo s Fe-gobo.

Energija je poleg vložka uvozna postavka saj moramo razen električne energije neposredno ali posredno (prek nafte) vse uvažati. Zamenjava naših izdelkov za vložek in energijo bo važna postavka v našem gospodarjenju v bodočnosti.

Kadri

V izhodiščih je bilo poudarjeno, da naj bi rast zaposlenosti bila v skladu z regionalnimi možnostmi in s predvidevanji načrta Slovenije. Dejansko imamo v programu samo 2-odstotno letno rast zaposlovanja, kar je pod slovenskim poprečjem. Razliko moramo pokriti z moderno produktivno opremo in boljšo organizacijo.

Sodobnejša oprema pomeni tudi večjo strokovnost pri upravljanju in vzdrževanju. Zato bo nujen kadrovski premik k višjim kvalifikacijam in potrebno ustrezno izobraževanje.

5. Pot za doseg ciljev

Za doseg ciljev, ki smo jih postavili, so potrebne naložbe v osnovna in obratna sredstva.

Kaj nameravamo?

Jeklarna

Proizvodnja jekla se bo dvignila od 192.000 t v letu 1974 na 255.000 t po investiciji.

Za to povečanje ne bodo postavljeni novi tehnološki agregati, temveč le agregati za izboljšanje kvalitete v obliki vakuumskih ponovčnih peči. Ker se pri tem del tehnološkega postopka prenese v ponev, se s tem poveča osnovna kapaciteta talilne obločne peči in količina surovega jekla za približno 25—30 %. Izboljšanje kvalitete se pokaže v enakomernostih in boljših lastnostih in večji čistosti jekla. Manjša poraba legur pa prinese zaradi natančnih zadetkov analiznih mej velike prihranke. Pri nerjavnih jeklih je možna uporaba tudi cenejših legur.

Dodatne investicije so poleg ponovne metalurgije še usmerjene:

— v skladiščenje in pripravo vložka in dodatkov,

— modernizacijo obstoječih električnih peči (regulacija, transformatorji) in ostalih naprav v jeklarni (vpihovanje apna in dodatkov),

— povečanje in preureditev livnega prostora,

— na zmanjšanje fizičnega dela in izboljšanje delovnega okolja (mehanizacija, odpraševanje),

— na uvedbo avtomatizacije s procesnim računalnikom, kjer je to mogoče,

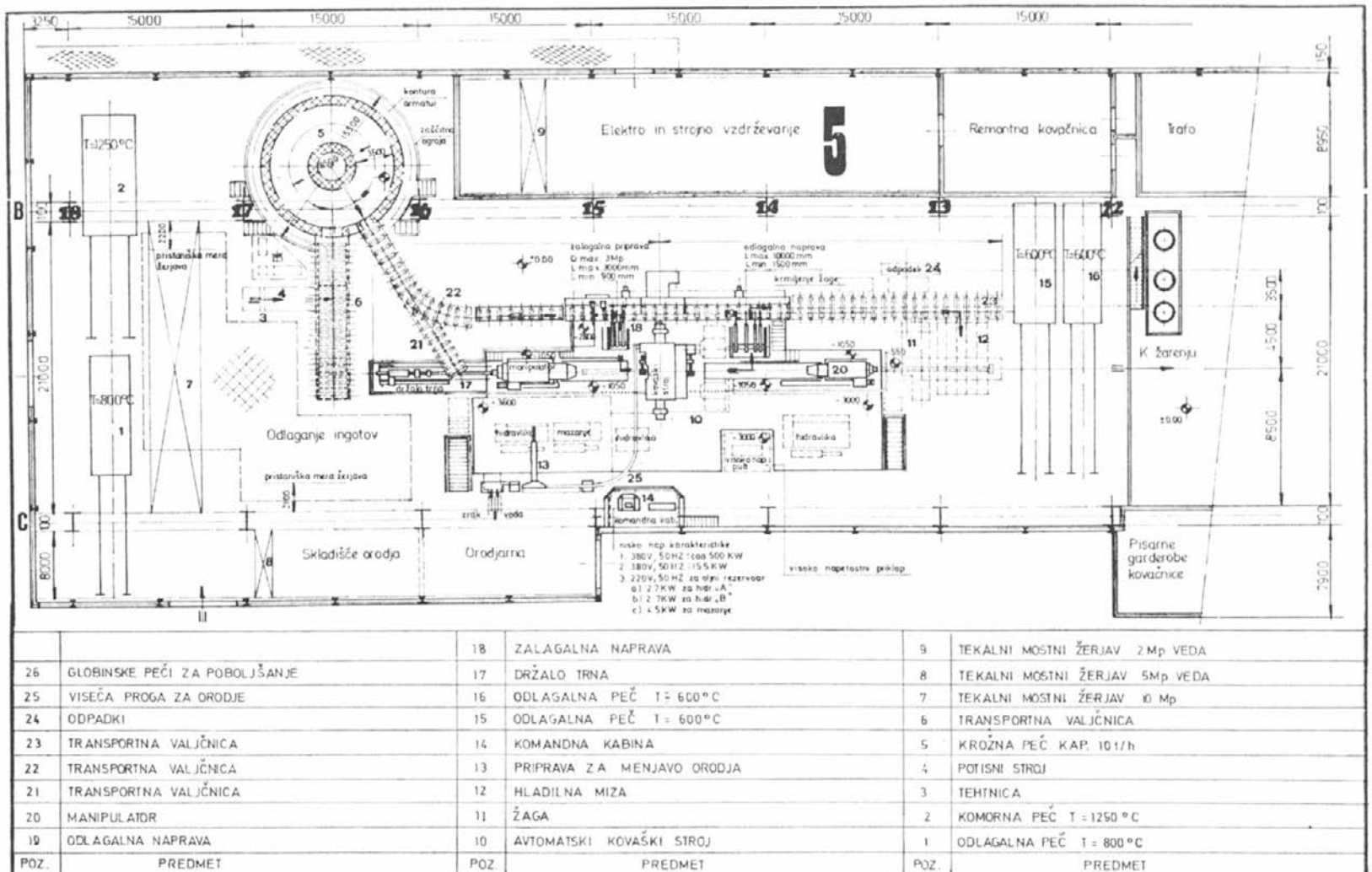
— v naprave za kontrolo procesa in lastnosti jekla v kemijskem in metalurškem laboratoriju,

— v dodatno napravo za pretaljevanje pod žlindro (EPŽ).

Naj se malo dalje pomudimo pri ponovni metalurgiji, vpihovanju apna in pretaljevanju pod žlindro. Ti postopki so namreč bistveno važni za napredek naše kakovosti in za povečanje kapacitet v jeklarni.

Metalurgija v ponvi

V bistvu se je začela metalurgija v ponvi z vakuumskim odplinjevanjem taline. Prednosti so znane že dalj časa. Industrijska uporaba se je lahko začela šele z razvojem velikih in sposobnih vakuumskih črpalk, ki zmorejo doseči vakuum 0,5 Torra. S tem je bila dana tehnična možnost za degazacijo jekla. Na Ravnah tako napravo imamo in jo tudi s pridom uporabljamo.

Slika 8 — Tehnološka ureditev avtomatskega kovaškega stroja ϕ 200 do ϕ 80

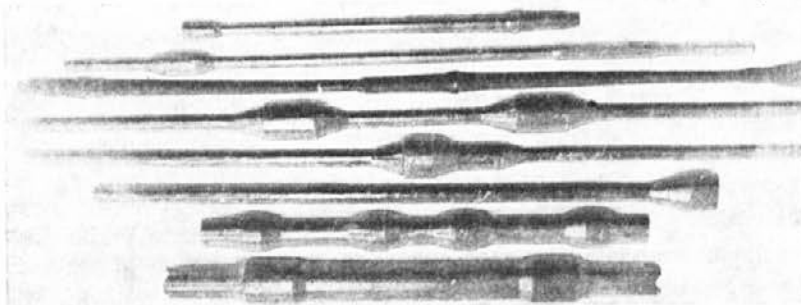
Pri odplinjevanju (degazaciji) ločimo tri osnovne načine (slika 4):

- degazacija v ponvi,
- pretočna degazacija curka in
- degazacija delnih količin z dviganjem ali kroženjem taline.

Tehnične izvedbe naprav so znane (slika 5). Pri tem je za poln učinek degazacije važno mešanje taline, ki se vrši z vpihanjem inertnega plina (argona).

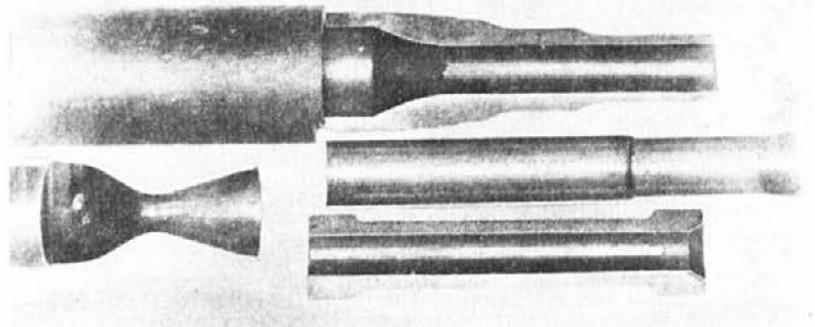
Posledica odplinjevanja je močno znižanje vodika in tudi dušika. Delno znižanje kisika pa se ni vedno pokazalo, kot bi pričakovali, v večji oksidni čistoči jekla. Navadno je treba odplinjevanju v vakuumu priključiti še izločevalno dezoksidacijo. Degazacijski postopek je vezan na velike temperature izgube. Zato je potrebno močno pregretje taline v talilni peči, kar slabo vpliva na izdržljivost ognjestalne obloge peči in ponve ter na lastnosti jekla. Zaradi časovno omejene možnosti za izločanje vključkov tudi čistoča ni prav ugodna, čeprav se to delno kompenzira s povečanim vplivom dezoksidacije s C prek CO-faze v vakuumu.

Slika 9 — Rotacijsko simetrični odkovki, kovani na kovaškem stroju

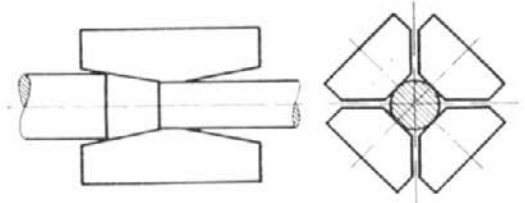

Slika 10 — Debelostenska cev, kovana na kovaškem stroju

Za plemenita jekla sama degazacija ni bila dovolj za izboljšanje kvalitete, sploh še, ker ni ničesar doprinesla k povečanju kapacitete. Vznikla je ideja, da bi del metalurških procesov kot dezoksidacijo, legiranje, odžveplanje, prinesli v ponovco in s tem spostili osnovno peč predvsem za taljenje in oksidacijo. Pri tem so se kot velika zapreka pokazale temperature izgube. Treba je bilo najti pot za dodatno ogrevanje. Potek CO reakcije v vakuumu je dal zamisel za učinkovito in gospodarno žilavenje v vakuumu s kisikom.

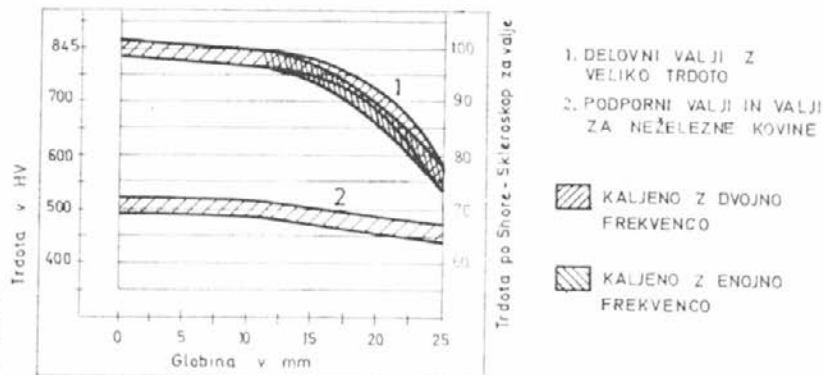
Po rešitvi teh problemov se je poleg izboljšanja kvalitete prikazala še možnost povečanja kapacitete peči, ker je metalurško delo prenešeno v vakuumsko ponev.

Slika 11 — Kovanje v kovaškem stroju s štiri rimi kladivi

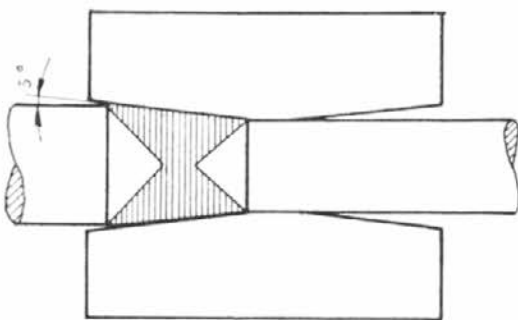
Paralelno k temu je šla tendenca k izgradnji UHP peči (peči z veliko močjo), ki so po svoji izvedbi take, da morajo biti do kraja izkoriščene. Zato jih je treba izkoristiti res čim bolj kot talilne agregate. Za plemenita jekla je na splošno izkoristek peči še važejši, ker moramo računati z dolgimi rafinacijskimi periodami.

Slika 12 — Prekovanje jedra pri vsestranskem kovanju na kovaškem stroju

Vse te zamisli so bile odločilne pri izbiri naslednje stopnje v tehnologiji plemenitih jekel v elektro pečeh.

Po raztalitvi vložka, odfosforjevanju in predoksidaciji s kisikom v oblačni peči sta se v industrijskem merilu izkristalizirala dva postopka za metalurgijo v ponvi (slika 6).

Slika 13 — Kalilna globina pri hladnih valjih

— Degazacija, legiranje, odžveplanje v ponvi z dodatnim ogrevanjem pri istočasnem ali izmeničnem odplinjevanju za legirana konstrukcijska in orodna jekla.

— Prenos odgorevanja ogljika pri nerjavnih Cr in CrNi jeklih v ponev, izkoriščajoč pri tem žilavenje s kisikom pri zmanjšanem parcialnem tlaku CO.

Napredek obeh postopkov je zahteval paralelno tudi razvoj ognjestalnih materialov za reakcijske ponve zaradi posebnih zahtev po obstojnosti na temperaturne spremembe in na mehansko obrabo ter kemijsko obstojnost v vakuumu. Bazični materiali na osnovi MgO-Cr in visokoaluminatni materiali zadoščajo tem zahtevam. Isto velja tudi za razvoj zapirala, ki med postopkom ni v stiku s talino. Pri tem se danes uporabljajo izključno hidravlična zasunska zapirala. Tudi porozni kamni za vpihovanje argona so bili problem, ki pa je z uvedbo posebne opeke (mullit) rešen.

Naraven razvoj je pomenila izpopolnitev obstoječih naprav za odplinjevanje z dodatno napravo za ogrevanje. Mešanje z argonom je bilo v glavnem pri obstoječih napravah že vgrajeno. Pri tem je možno ogrevanje v vakuumu 200 Torr, kar ima Finkel-Mohr postopek (slika 6 b) ali ogrevanje brez vakuuma, kot je to pri ASEA-SKF postopku (slika 6 a).

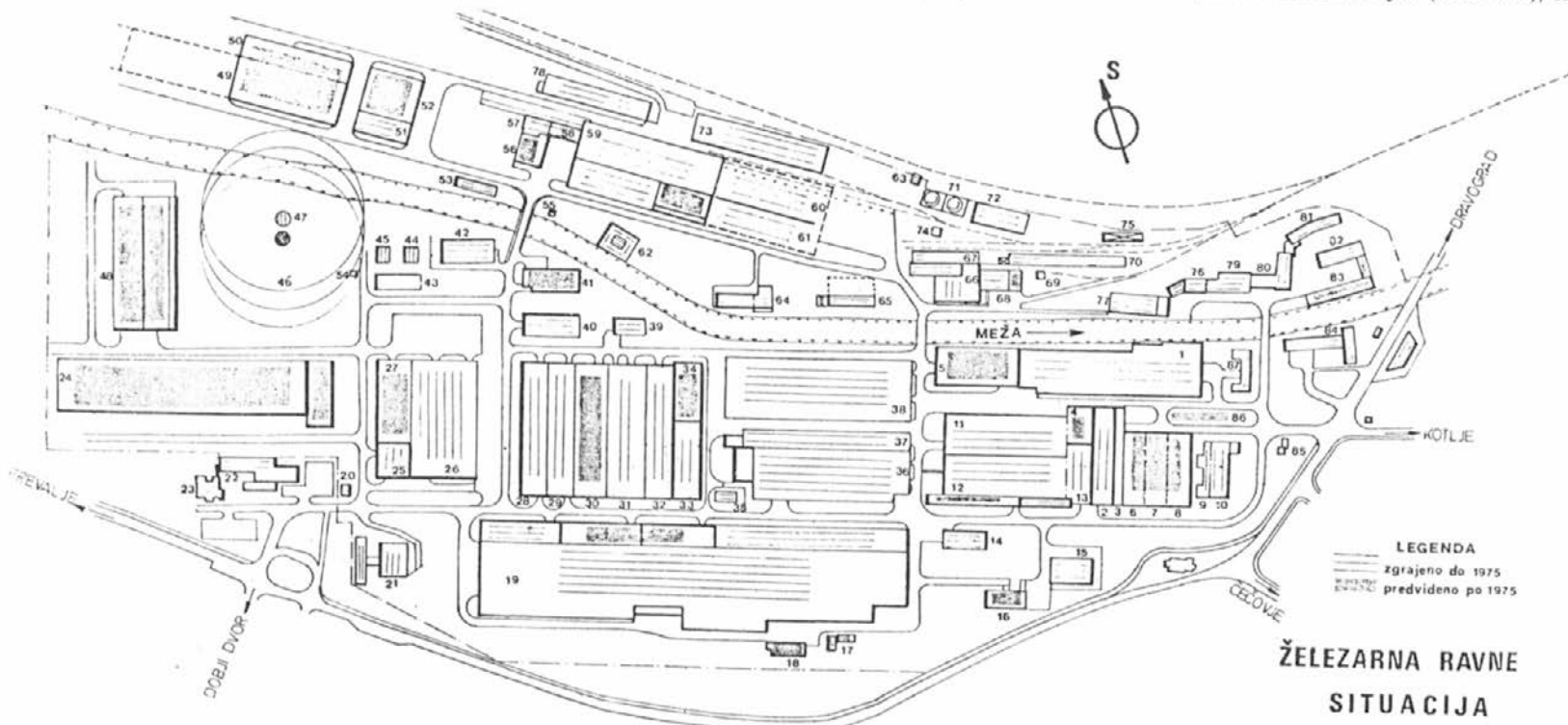
Pri prvem postopku je možno ogrevanje v vakuumu in odplinjevanje pri 0,5 Torr večkrat menjavati. Pri ogrevanju v vakuumu naj bi bila aktivnost ogljika večja in tako metalurško ugodnejša. Tok naj bi bil mehkejši, brez vročih mest ob stenah ponve. Strokovna mnenja o učinku tega ogrevanja so danes deljena, posebno ker nastopajo dodatne težave s tesnjenjem.

ASEA-SKF postopek ima ogrevanje na zraku in mešanje induktivno namesto z argonom. Prednost tega postopka je hitra menjava žilindre v ponvi, ki se z induktivnim mešanjem še pospeši. Pomanjkljivost je gotovo dražja, dodatna oprema za mešanje in delna izdelava ponve iz nemagnetnega jekla. Očitki glede slabše izdržljivosti ognjestalne obloge zaradi induktivnega mešanja ob današnji kvaliteti materialov niso več zanimivi.

Oba postopka prineseta znižanje temperature v peči, homogeniziranje kopeli z mešanjem in izločanje dezoksidacijskih ostankov in natančno temperaturo litja. Za nas prideta po kvalitetni plati v poštev oba postopka. Dokončna odločitev bo odvisna od analize investicijskih stroškov, potrebnega prostora in možnosti prilagoditve našim razmeram.

Žilavenje v vakuumu je v prvem trenutku za nas videti manj zanimivo, ker je delež nerjavnih jekel relativno majhen. Vendar izkušnje drugih kažejo, da se da tudi pri majhnih količinah v relativno kratkem času pokriti povečane stroške za nabavo opreme s povečanim izplenom kroma. Zato vsaj v jeklarni I te možnosti ne smemo izpustiti.

Izdelava nerjavnih jekel je danes možna klasično v elektro pečeh s pihanjem kisika k najnižjim vsebnostim (0,02 % C) ogljika, pri čemer je odgorek kroma velik in izdržljivost peči zaradi visoke temperature slaba. S tem se znižuje kapaciteta peči. Ti dve pomanjkljivosti odpadeta, če prenesemo žilavenje izven peči. Pri tem se fizikalnokemijsko izkoristi premik ravnotežja C-O-Cr v talini pri znižanem CO-tlaku. Ta CO-tlak je možno znižati z vakuumom ali z razredčevalci (npr. z Ar ali vodno paro). Ogljik pri tem pade na najnižjo vsebnost, odgorek Cr je minimalen. Tehnično je žilavenje v vakuumu možno v ponvi po Finkel-Mohr ali ASEA-SKF postopku (sliki 6 c in d) ali v konvertorjih (slika 6 e), ki

Slika 14 — Pregled vseh rekonstruiranih in na novo zgrajenih objektov: 4. čistilnica ingotov, 5. težka kovaška linija, 6. lahka kovaška linija, 7. srednja kovaška linija, 8. groba obdelovalnica odkovkov in jeklolitine, 16. kemični laboratorij, 17. center za varstvo pri delu, 18. garderobe valjarne, 24. lahka valjarna, 27. orodjarna, 30. obrat valjev, 34. priprava vložka in konstruk., 41. jedilnica, 46. zaščitni pas za rezervoar BP, 48. livarna posebne litine, 49. jeklovlek, 50. sušilnica lesa in skladišča, 52. skladišče profilov, 56. EPŽ II, 83. garaže II, 86. skladišče polizdelkov kovačnice

so v tem primeru grajeni izključno za proizvodnjo nerjavnih jekel. Znana sta dva konvertorska postopka: AOD postopek za vpihovanje kisika z Ar in CLU postopek za vpihovanje kisika z vodno paro. Po pihanju je treba pri konvertorjih talino preliti v ponev in nato odliti. Za naše razmere pride v poštev vakuumsko žilavenje v ponvi, ki je ista za ogrevanje, mešanje in degazacijo.

Kot povzetek lahko rečemo, da je možno z vakuumsko metalurgijo in dodatnim ogrevanjem prenesti iz peči v ponev:

- odplinjevanje,
- odžveplanje,
- homogeniziranje temperature in sestave,
- dolegiranje,
- dezoksidacijo,
- žilavenje v vakuumu.

Učinek tega je boljša kvaliteta jekla in povečana kapaciteta peči. To sta pa dva cilja, ki smo ju zasledovali pri planiranju razvoja, zavedajoč se, da je dobro jeklo osnova za nadaljnje delo v ostalih obratih. Zato moramo, kljub velikim stroškom, te naprave pri nas postaviti.

Vpihavanje apna in uprašenih dodatkov

Posebej je treba omeniti kot napredek v tehnologiji in v lažjem fizičnem delu vpihovanje apna in dodatkov v prahu. Pri vpihovanju na začetku procesa s kisikom je možno hitro in učinkovito odfosforjevanje. Možni so vsi kasnejši dodatki žlindre, naogljčenje in podobnega v natančno odmerjenih količinah — brez ročnega dodajanja.

Pogled na tako napravo da slika 7. Ves potek dodajanja je praktično avtomatičen, od nastavitve potrebne količine do transporta v peč. Normalen transport snovi je pnevmatski, po potrebi pa tudi s kisikom ali drugim plinom.

Elektro pretaljevanje pod žlindro (postopek EPŽ)

Način pretaljevanja pod žlindro je bil že večkrat opisan. Hotel bi samo poudariti glavne prednosti tega načina.

Postopek električnega pretaljevanja jekla pod žlindro (EPŽ) je najnovejši jeklarski postopek za proizvodnjo jekel vrhunske kakovosti z enakomerno in gosto kristalizacijo ter vrsto pomembnih kakovostnih lastnosti.

V prvi razvojni stopnji je bil ta postopek usmerjen predvsem k proizvodnji »ultračistih« jekel z minimalno dosegljivo količino vključkov in zelo majhno vsebnostjo jekla. Danes, ko se razvijajo na področju jeklarske tehnologije drugi, cenejši postopki za odžveplanje, postaja zniževanje z EPŽ vse manj pomembno, vzporedno pa pridobiva na pomenu stopnja enakomernosti doseženih in garantiranih lastnosti v vseh smereh, ki jo dosegamo s kontrolirano kristalizacijo. Na tem kakovostnem področju glede zanesljivosti ne more EPŽ postopka nadomestiti noben drug poseben postopek, ki je danes v industrijski rabi.

Tehnološke pogoje pretaljevanja je mogoče spreminjati in jih usmerjati k zahtevani kakovostni karakteristiki. S tehnološkimi prijemi lahko vplivamo na izoblikovanje makro- in mikrostrukture, s čimer

je mogoče doseči posebne tehnološke in fizikalne lastnosti jekla. Če tehnologijo pretaljevanja še posebej uskladimo s tehnologijo vroče predelave, lahko dosežemo optimalno stopnjo enakomernosti v vseh smereh, kar je prav posebnega pomena pri mehanskih lastnostih, v vzdolžni, prečni, radialni ali tangencialni smeri.

Enakomernost lastnosti v različnih smereh ima velik pomen tudi na področju toplotnega obremenjevanja jekel in obstojnosti pri dinamičnih obremenitvah. Usmerjevanje kristalizacije med strjevanjem ingota lahko zelo izboljša predelavno sposobnost, kar poveča stopnjo izplena pri vroči predelavi ali pa sploh omogoča predelavo težkih predelavnih jekel in zlitin za posebne namene.

Makro- in mikroizceje so minimalne, kar vpliva neposredno tudi na sposobnost za poliranje, na boljšo obstojnost dimenzij in oblike, na boljšo korozijsko obstojnost, zmanjšano občutljivost pri kaljenju ali posebnih pogojih uporabe.

EPŽ postopek se uporablja tam, kjer omogoča doseganje posebnih lastnosti, kakršnih z drugimi postopki ni mogoče zagotavljati. S tem je že upravičena višja cena. Lahko pa se uporabi tudi za katerokoli jeklo, če so stroški pretaljevanja poplačani z boljšim izplenom, manjšim kakovostnim tveganjem in podobnim.

V splošnem vrsta jekla ne predstavlja omejitve za predelavo po EPŽ postopku, kar pomeni, da se z ustrezno prilagoditvijo tehnologije da pretaliti vsako jeklo in o uporabi tega postopka odločata le zahtevana kakovost in ekonomičnost.

Razvoj postopka je v zadnjem času izredno intenziven, tako po količini proizvedenega jekla kot po področju uporabe.

V zadnjih desetih letih se je količina EPŽ jekla petkrat povečala in danes presega 1 milijon ton. Še bolj zanimivo pa je, da je v letu 1960 najtežji EPŽ ingot tehtal 5 ton, danes pa se že približujemo teži 300 ton ob napovedovanju še večjih.

EPŽ naprava je v bistvu obročna peč s samotatilno elektrodo. Elektrodo je možno pripraviti s predvaljanjem, predkovanjem ali najekonomičnejše, s posebnim litjem v obliki tankega ozkega ingota. Več manjših elektrod je možno tudi zvariti v večjo. Taljenje izvajamo pri določeni napetosti in toku, ki skupaj s hitrostjo pomika določujeta pogoje za hitro taljenja in skupaj s pomikom kokile (kristalizatorja) odločilno vplivata na kristalizacijo. Talino pokriva močno bazična žlindra, ki dobro odžvepla.

Naša obstoječa naprava ima kristalizator do premera 400 mm in teže ingota 2 toni. Nova naprava bo imela premer 1000 mm za ingot teže do 15 ton in letno kapaciteto 3500 ton. Glavni odjemalec pri nas bo nov obrat hladnih valjev (približno dve tretjini), ostalo bo šlo za različno močno legirana jekla in jekla za vojno industrijo.

Valjarna

Proizvodnja polfabrikatov bo narasla od 125.499 ton na 150.000 ton in paličastega jekla od 83.773 ton na 130.000 ton.

Poleg povečane količine je predviden predvsem izboljššan sortiment k plemenitšim in višje legiranim jeklom.

V zvezi s tem je treba v obstoječi valjarni odpraviti ozka grla pri ogrevanju in

težki progi, termični obdelavi in kontroli. Za kvaliteto dela so posebej važne dodatne naprave za valjanje v ožjih tolerancah, predelava peči za ogrevanje z minimalnim razogljčenjem ter naprave za odpravljajanje škaje pod pritiskom, dalje dodatne možnosti površinskega čiščenja in kontrole brez porušitve ter žarenja v varovalni atmosferi. Na teh področjih nam manjkajo naprave in stroji, ali pa so neustrezni oziroma s premajhno kapaciteto. Nujna je nadaljnja mehanizacija na srednji progi in v adjustaži, kjer je še veliko težkega fizičnega dela.

Ena bistvenih zahtev za povečanje proizvodnje je ločitev lahke od srednje proge, ki sedaj služi pri valjanju na lahki progi kot predproga. S tem bo povečana kapaciteta srednje proge, dana bo tudi možnost za razširitev dimenzijskega območja valjanja od sedanjega $\varnothing 7$ do $\varnothing 18$ na $\varnothing 5,5$ do $\varnothing 28$. Poleg tega bo obstajala možnost za valjanje posebnih profilov (pile, noži), česar pri normalnih zaprtih progah ni mogoče. Lahka valjarna bo posebna zaokrožena celota s kapaciteto 30.000 t lahkega paličastega jekla. Nameščena bo v posebni hali, kamor bo prestavljena sedanja lahka proga, dograjena pa predproga in končna proga ter termična obdelava in adjustaža. S tem bo možna redna oskrba domačega jeklovleka (okoli 17.000 ton) in drugih kupcev, ki jeklo v tem dimenzijskem območju nujno potrebujejo.

Kovačnica

Proizvodnja bo narasla od 23.213 ton na 38.000 ton.

V obstoječi kovačnici bo treba zaradi izboljšane sortimenta izpopolniti še adjustažo ter dodatne peči za termično obdelavo. Na novo je predvidena tudi groba mehanska obdelava odkovkov.

Najvažnejša naložba bodo avtomatski kovaški stroji s pripadajočimi pečmi za ogrevanje in termično obdelavo. S tem bodo doseženi večja produktivnost, ožje tolerance, boljši izplen in lažje fizično delo. Dosedanje kovanje paličastega jekla na parnih in delno pri manjših dimenzijah na zračnih kladivih je zastarelo in neekonomično. Poleg tega je pa za posluževanje kladiv potrebno veliko ljudi, kar se pri kovaškem stroju zmanjša za okoli 70 %. Sedaj pa nekaj več podatkov o kovaških linijah.

Predvidevamo postavitev treh linij:

- težka linija — za okroglo 80 do 200 mm,
- srednja linija — za okroglo 100 do 40 mm,
- lahka linija — za okroglo 50 do 10 mm.

Sestavni deli linije so:

- predgrejne oziroma odlagalne peči,
- ogrevalna peč,
- transportne naprave od peči do kovaškega stroja,
- avtomatski kovaški stroji,
- žaga za vroči razrez,
- transportne naprave od stroja do ohlajevalnih peči,
- ohlajevalne peči.

Če je na razpolago ustrezen prostor in če to zahteva program, je možno v linijo vključiti tudi žarjenje v kontinuirni peči.

Pri nas taka peč ni predvidena. Primer za razpored take linije je razviden v sliki 8.

Program obsega kovanje:

- okroglega, kvadratnega in ploščatega paličastega jekla,
- rotacijsko simetričnih odkovkov (osi, gredi, valji) (slika 9),
- votlih debelostenskih cevi (slika 10).

Kovanje okroglih in kvadratnih palic na kovaškem stroju s štirimi kladivi, tako da je prekovanje jedra popolno (sliki 11 in 12). Pri ploščatem se kuje samo z dvema kladivoma. Pri močno legiranih jeklih, npr. brzoreznih, se s tem prepreči tudi razkovanje jedra.

Pogon kladiv je mehanski, ker je s tem možno hitrejšo kovanje kot pri hidravličnem pogonu. Tako poteka kovanje tudi do petkrat hitreje kot na stiskalnicah ali kladivih. Pri tem je možno doseči veliko močnih udarcev na minuto. Pri težki kovaški liniji je sila na par kladiv 800 ton pri številu udarcev do 270/min. Hitra deformacija ima za posledico tudi dobro zadržanje temperature kovanja in enake dimenzijske tolerance kot pri valjanju. Površina je brez napak, ker natezne napetosti praktično ne nastopajo. Ves potek od zakladanja ingota v ogrevno peč do razreza poteka mehanizirano oziroma polavtomatsko, samo kovanje pa polavtomatsko ali lahko tudi avtomatsko prek računalnika na podlagi luknjanih trakov.

Ob vsakem prehodu skozi stroj se vedno prekuje palica v vsej dolžini. Zato je v nasprotju s kovanjem na stiskalnici ali kladivu, kjer ni kovanja v celi dolžini, struktura enakomerna in ni prehodne pregrete cone na meji med enim in drugim gretjem. Zaradi samo enkratnega gretja je tudi razogljiven sloj manjši.

Pri močno legiranih jeklih prinašajo boljše površine in manjši odpadki na koncih velik prihranek z izboljšanjem izplena za 5—20%. Poudariti je treba še izboljšanje mehanskih lastnosti cevi, kovanih prek trna, v primerjavi s klasično izdelavo z vrtanjem. Pri tem se doseže manjše razsipanje lastnosti, predvsem raztezkov in žilavosti. Zaradi dobre površine je možno popboljšanje takoj po kovanju, brez prehodne obdelave.

Tehnološki postopek obsega:

- sprejem in kontrolo ingotov iz jeklarne,
- žarjenje in čiščenje ingotov (po potrebi),
- uskladičenje ingotov v kovačnici (vroči v odlagalnih pečeh),
- predgrevanje hladnih ingotov,
- zalaganje in ogrevanje ingotov ali gredic v ogrevni peči,
- transport do kovaškega stroja,
- kovanje na kovaškem stroju,
- razrez v vročem na žagi,
- transport do odlagalnih pečeh,
- ohlajanje v odlagalnih pečeh ali prenos vročih izdelkov na toplotno obdelavo.

Toplotna obdelava je običajno na drugem mestu, kjer so na razpolago komorne ali kontinuirne peči. Pri velikih strojih je možno vključiti kontinuirno peč neposredno v kovaško linijo, vendar morajo biti za to na razpolago dovoljne količine v ne preveč razdrobljenih kvalitetah.

Prednosti kovanja v kovaški liniji lahko strnemo v naslednjem:

- velika produktivnost stroja,
- izboljšanje kvalitete odkovkov zaradi dobrega prekovanja jedra, lepe površine in ozkih toleranc,
- zmanjšanje števila ljudi zaradi mehaniziranega ali avtomatiziranega dela na eno tretjino in še več,
- enakomeren ritem proizvodnje in enakomernost kvalitete izdelkov,
- ekonomičnost kljub velikim investicijskim stroškom zaradi kovanja samo v eni vročini, boljšega izplena, večje produktivnosti.

Dejstvo je, da danes ni več kovačnice za prosto kovanje plemenitih jekel, ki ne bi imela postavljenega vsaj enega kovaškega stroja. Klasično kovanje na kladivih, četudi so moderna, pride v poštev samo še za fazonske odkovke, medtem ko ostanejo stiskalnicam težji odkovki.

Jeklovlek

Razširitev sedanjega obrata predvideva povečanje proizvodnje vlečenega, luščenege in brušenege jekla od 5.550 ton na 15.000 ton.

Izboljšanje kvalitete in dimenzijski sortiment valjanega jekla bo omogočil boljše in rednejše oskrbovanje jeklovleka z vložkom, kar je osnova za perspektivno povečanje proizvodnje.

Obstoječi stroji in naprave so iztrošene oziroma neprimerne za kvalitetnejše delo. Produktivnost je nizka, manjka tudi ustrezna možnost za termično obdelavo. Bistveno se bo spremenil sortiment v smer močnejše legiranih jekel (orodja in brzoreznega jekla, nerjavna in grelna žica, jekla s specialnimi lastnostmi, jekla za kroglične ležaje). Zato je predvidena premetitev obrata v novo halo in ustrezna opremljenost s stroji in napravami za termično obdelavo (vakuumске pečeh). Od obstoječe opreme bo velik del neuporaben.

Livarna

Proizvodnja bo porasla od 9.800 ton na 15.000 ton.

Povpraševanje po ulitkih iz posebne nerjavne, ognjevarne, na obrabo obstojne in druge litine za armature, obrabne dele itd. je vse večje na domačem trgu in v izvozu. Ulitki so v glavnem majhne teže in potrebujejo posebno tehnologijo pri izdelavi jekla, formanju, litju, čiščenju in termični obdelavi. To proizvodnjo nameravamo izločiti iz sedanje livarne in združiti v novi hali z dvema proizvodnima linijama. V prvi bo formanje brezokvirno, v drugi pa v školjkah (Croning). Odpravljena bo tudi sedanja Croning-livarna. Predvidene so naprave za pripravo peska, peči za taljenje, naprave za formanje, čiščenje in termično obdelavo. Skupna proizvodnja v novem oddelku bo 3.200 ton. Pri tem se bo sprostila v obstoječi livarni, kjer bodo sicer potrebne nekatere rekonstrukcije obstoječih naprav. Na novo je predvidena tudi groba obdelava litine.

Pri livarni je dana tudi druga možnost, da namesto linije za brezokvirno formanje postavimo avtomatizirano linijo za klasično formanje z notnim peskom v obstoječi livarni. Stvar študije je, ali bo možno tako linijo v obstoječo livarno postaviti ali ne. Po tej varianti je izvedba cenejša, ker priprava peska in nekatere druge naprave že obstajajo. Odločitev je še odprta.

Kalilnica

Starejši obrati nimajo lastne termične obdelave za svoje izdelke. Predvsem se ta pri gotovo obdelanih izdelkih vrši za vse obrate v centralni kalilnici, ki je opremljena z globinskimi pečmi za žarjenje, kaljenje in popuščanje ter solnimi kopelmi za toplotno obdelavo orodij. Manjkajo peči in naprave za površinsko termično obdelavo, tj. za plinsko cementacijo, nitriranje in žarjenje v varovalni atmosferi. S temi bo

Spomini na prave zime

Foto: F. Kamnik

v tej kalilnici možno izvršiti vsako vrsto termične obdelave, ki pride v praksi običajno v poštev. Za to kalilnico pa ostane teža omejena na 2 toni.

Stroji in strojni deli

Proizvodnja bo povečana od 5.108 ton na 10.500 ton.

Proizvodnja strojev, predvsem stiskalnic, strojnih delov in sklopov, nadomestnih delov za težko industrijo (trni, recipienti, pilger valji, hladni valji), velikih orodij za preoblikovanje, v glavnem iz jekla lastne železarne, poteka v skupnem obratu kot organizacijski enoti. Splošni problem obrata je izredna zastarelost strojev in druge opreme ter pomanjkanje možnosti določenih vrst termične obdelave, posebno za večje strojne dele iz odkovkov ali litine.

Program je zelo obsežen in doslej niso bili organizirani posebni specializirani oddelki. Če hočemo v posameznih skupinah izdelkov doseči večjo produktivnost, boljšo kvaliteto ter povečati proizvodnjo, bo potrebno opremo in ljudi specializirati in skoncentrirati na enem mestu. Tak je tudi nadaljnji koncept razvoja izdelkov tega obrata. Pri tem je predvideno načrtno uvajanje numerično krmiljenih strojev (NC), kjer je to smotrno. Investicijski program je usmerjen v sistematsko modernizacijo ter nadomestitev strojev in termične obdelave. Pri tem je že predvidena organizacija specializiranih oddelkov za:

- stroje,
- strojne in nadomestne dele,
- hladne valje in
- velika orodja za preoblikovanje.

Pri tem bo pa določen strojni park služil za nekatere faze obdelave vsem oddelkom, ker se tako izognemo podvojitvi kapacitet. Za izdelavo mehanskih stiskalnic in drugih strojev so prostori v glavnem pripravljeni, potrebna pa je modernizacija strojev. To velja tudi za strojne in nadomestne dele.

Nekaj več besed o hladnih valjih.

Z modernizacijo in razširitvijo proizvodnje valjev bomo povečali kapaciteto od 500 ton na 2000 ton. Pri tem naj bi bila maksimalna teža 5,5 tone pri največjem premeru 750 mm. V zadnji fazi bodo prišli v poštev tudi Senzimir valji. Zato je treba pri vložku računati s klasičnimi vrstami jekla OHV ter z močno legiranimi orodnimi in brzoreznimi jekli.

Izgradnja naj bi bila v dveh fazah. V prvi pridejo v poštev valji pod \varnothing 500 po sedanji tehnologiji, v sedanjem sortimentu, v količini 1000 ton. V bistvu pomeni to samo razširitev obdelovalnih možnosti z upoštevanjem potrebne termične obdelave. Dokončna faza izgradnje je možna le ob istočasni izgradnji ustreznih naprav v jeklarni (EPŽ), delno v kovačnici (kovaški stroj) za majhne valje pod \varnothing 200 in v termični obdelavi za poboljšanje težkih odkovkov.

Oprema v samem obratu bo obsegala obdelovalne stroje — stružnice in brusilne stroje ter dodaten stroj za indukcijsko površinsko kaljenje z dvojno frekvenco. Posebna prednost tega je večja kalilna globina (primerjaj sliko 13). Kalilna globina (trdote nad 750 HV) se poveča za okoli 5 mm, kar je za uporabnost valjev velike-

ga pomena. Dodatno bodo potrebne še tudi peči za popuščanje in naprave za podhlajenje.

Izvoz v Sovjetsko zvezo in potrošnja na domačem trgu že sedaj zagotavljata prodajo večjega dela proizvodnje. Odpirajo se še nadaljnje možnosti tako v izvozu kot doma. Hladni valji so gotovo eden naših najbolj zahtevnih izdelkov, kjer je treba doseči višek v metalurški in mehanski tehnologiji. Zato bodo oprema, kadri in tehnološka disciplina še posebej važni.

Doslej velikih orodij za preoblikovanje skoraj nismo izdelovali. V povezavi s proizvodnjo stiskalnic je nujno, da začnemo tudi z izdelavo orodij za hladno in vroče preoblikovanje, ker jih naročniki stiskalnic v vedno večji meri tudi zahtevajo. Predvidena je razširitev prostora z dograditvijo hale ter namenska oprema za mehansko in termično obdelavo.

Pnevmatski stroji in orodja

Povečanje proizvodnje od 380 na 650 ton.

S sedanjim programom in stroji je ta obrat dosegel stopnjo, ko ni več mogoče obdržati proizvodnje na sedanjem nivoju, še manj zadostiti pogojem za perspektivo. Zastarelost opreme ne dovoljuje potrebne produktivnosti in kvalitete, program sam pa ne zadovoljuje več trga. Predvidena je modernizacija opreme in dopolnitev programa, pri čemer se bo zaradi racionalnejšega dela treba povezati z inozemskimi proizvajalci. Utesnjenost in neposredna povezava s termično obdelavo zahteva tudi razširitev prostora, kar na sedanji lokaciji ni mogoče. Zato je nujna izgradnja nove hale. Nova lokacija pa ni vezana na neposredno območje železarne.

Industrijski noži

Proizvodnja naj bi narasla od 415 ton na 1.130 ton.

Proizvodnja nožev je prek polovice orientirana na izvoz, in to v glavnem na ameriški trg. Del opreme je tak, da ni več mogoče zadostiti kvalitetnim zahtevam kupcev. Pri tem je še produktivnost majhna in stroški previsoki. Zato je nujna modernizacija strojev, delno z uvedbo numeričnih. Dograditi je treba tudi kapacitete za toplotno obdelavo, ker ta že sedaj predstavlja ozko grlo. Potrebne pa so še dodatne tehnološke faze v termični obdelavi.

V okviru tega obrata je samostojen oddelek za proizvodnjo krožnih žagnih listov in segmentov iz brzoreznega jekla. Čeprav se danes razvijajo tudi drugi načini rezanja, je klasičen način še vedno v pretežni meri v uporabi in bo povpraševanje za žagnimi listi in segmenti ostalo, oziroma se bo še povečalo, če bodo kapacitete za proizvodnjo na razpolago. Po sedanji tehnologiji velikoserijska proizvodnja segmentov ni mogoča, maloserijska pa ni rentabilna. Zato bo treba oddelek opremiti z namenskimi stroji ter urediti termično obdelavo.

Rezalno orodje

Povečanje od 337 na 520 ton.

Proizvodnja teče v dveh obratih: proizvodnja pil, kjer ni predvidena posebna razširitev, oziroma rekonstrukcija, ter proizvodnja rotacijskih orodij za obdelavo lesa. Slednja je perspektivna, zato je za povečanje kapacitet, razširitev sortimenta in

uvedbo novih tehnoloških postopkov predvidena oprema za mehansko in termično obdelavo.

Prodaja pil zaostaja in bo treba resno misliti na preusmeritev proizvodnje. Zato bo potrebna nova oprema, ker je sedanja strogo namenska. Potreben bo zrel predudarek pri izbiri novega programa.

Vzmetarna

Proizvodnja bo narasla od 5.932 ton na 12.000 ton.

Povečana proizvodnja listnatih kamionskih vzmeti je delno vezana na novo proizvodno linijo, ki je že v prodaji, delno pa na rekonstrukcijo obstoječe linije. Pri tem je treba modernizirati kalilno in popuščno peč ter kalilni stroj.

Tehnične službe

V tem obdobju je predviden prehod na zemeljski plin. Treba bo zgraditi notranje plinovode, reducirno postajo in predelati peči. Z dodatnimi napravami bo potrebno omogočiti tudi paralelno obratovanje z butan-propanom, ki ga že sedaj uporabljamo v železarni. Pri elektroenergetiki bo potrebno v glavni transformatorski postaji dodatno postaviti transformator 20 MVA in položiti ustrezne razvode.

Vse večja mehanizacija in urejeno gospodarjenje z materiali bo zahtevalo (posebno v povezavi z računalniki) urejena skladišča surovin in pomožnih materialov, rezervnih delov, goriv in maziv ter skladišča polfabrikatov in gotovih izdelkov. Vse mora biti povezano z racionalnim transportom. Temu področju doslej ni bilo posvečeno dovolj pozornosti.

Mehanizacija in avtomatizacija imata kot posledico zahtevnejše in obveznejše vzdrževanje. Dodatno bo potrebno opremiti delavnico za izdelavo rezervnih delov ter izpopolniti opremo oziroma ustrezne laboratorije za meritve, testiranje in odkrivanje defektov.

Ostalo

Nove naložbe bodo potrebne tudi za razširitev računalniškega centra, posebno še, ker je predvidena postopna uvedba procesnih računalnikov.

Pri urejanju delovnega okolja so največja postavka odpravevalne naprave v jeklarni in čiščenje odpadnih voda, kar je še neurejeno in zaradi razpotegnjene lokacije tehnično težko rešljivo. Predvidena je tudi ureditev higienskih prostorov ter jedilnice in dodatna oprema za gasilsko in varnostno službo.

Posebej so predvidena sredstva za izdelavo projektov ter morebitni odkup zemljišč.

Koliko sredstev bo potrebnih?

Naložbe bodo potrebne v osnovna in obratna sredstva.

Za naložbe v osnovna sredstva bomo potrebovali:

	000 din	delež %
Metalurška proizvodnja	1.378.000	72
Mehanska predelava	385.000	20
Tehnične službe	115.000	6
Ostalo	35.000	2
S k u p a j	1.913.000	100

Tehnična struktura investicij v osnovna sredstva:

	000 din	delež %
Gradbena dela	398.400	21
Domača oprema	445.400	23
Uvozna oprema	823.200	43
Carina in ostalo	246.000	13
S k u p a j	1.913.000	100

Celotna naložba v osnovna in obratna sredstva bo po sedanji oceni:

	000 din
Osnovna sredstva	1.913.000
Obratna sredstva	532.000
S k u p a j	2.445.000

6. Kako naj bi zbrali sredstva?

Financiranje bo možno v glavnem:

- iz lastnih sredstev,
- z dolgoročnimi domačimi in tujimi krediti,
- s sovlaganjem domačih ali inozemskih družabnikov.

Lastna sredstva, ki jih tvori amortizacija in ostanek dohodka za poslovni sklad, bodo predvidoma pokrivala 30 do 50 % vrednosti naložb. To bo odvisno od trenutne finančne zmogljivosti, od zanimanja kreditorjev za posamezne projekte in od prednostnega vrstnega reda po družbenem načrtu. S pospešeno amortizacijo, ki sedaj obsega 8 % celotnega dohodka in bi v bodoče prišla na ca. 10,5 %, naj bi dosegli večjo lastno reprodukcijsko sposobnost.

Dolgoročne kredite (preko 5 let) bi najemali pri domačih bankah v obliki finančnih kreditov in pri inozemskih v obliki komercialnih in finančnih kreditov. Seveda je zadolženost možna le do določene meje. Že danes plačujemo okrog 30 % lastnih razpoložljivih sredstev za odplačila kreditov. Pri tem bodo v bodoče s predpisi postavljene strožje meje kot doslej. Poseben način financiranja je sovlaganje. Tega doslej pri nas nismo imeli. Pri nekaterih projektih bo kazalo ta način pospešiti, posebno pri inozemskih partnerjih, ki se zanimajo za nekatere naše izdelke. Sami pa bomo nastopali kot sovlagatelji pri napravah za proizvodnjo surovin in pri energiji. Celoten program je obširen, nekdo bi rekel celo preambiciozen. Pri globljem razmišljanju pa vidimo, da ne pomeni nič bistveno novega, le hojo vstric z modernjšo tehnologijo, pri večji produktivnosti in lažjem ter varnejšem fizičnem delu. Tak razvoj je gotovo naša pravica in dolžnost, drugače bomo nazadovali. Najtrši oreh pri izvajanju bo zbiranje sredstev za izvedbo posameznih projektov. Na zunaj bo potrebna velika vztrajnost in iznajdljivost, na znotraj pa solidarnost, da ne bomo sredstev po nepotrebnem drobili. Treba se bo držati vrstnega reda in seveda tudi potrpeti, če vira sredstev ne bo takoj. Brez solidne in zakonite podlage tudi ne bomo mogli ničesar začeti.

7. Kaj naj bi naložbe prinesle?

Modernizacija in vlaganja v osnovna in obratna sredstva morajo prinesiti tudi večjo učinkovitost celega poslovanja:

- v produktivnosti in
- realnih osebnih dohodkih,

— v hitrejšem obračanju obratnih sredstev,

- v večji stabilnosti lastnih obratnih sredstev,
- v rentabilnosti, izraženi z različnimi kazalci,
- v čim krajšem roku vračanja vložnih sredstev.

Orientacijski izračun kazalcev učinkovitosti kaže, da so predvidevanja pravilno usmerjena. Preverjanje pa je potrebno od projekta do projekta.

Letni, srednjeročni in dolgoročni načrti bodo prinesli konkretne številke za posamezne kazalce.

Vsak projekt mora vsebovati tudi izračun ekonomičnosti naložb, ki bo eden od glavnih kriterijev za vsakokratno odločitev. Zavedati se je treba, da brez ugodnih kazalcev uspešnosti tudi ne bo možno pritegniti kreditorjev k financiranju.

8. Kakšen naj bi bil vrstni red?

Projekte smo razdelili v tri skupine:

- projekti v dokončanju,
- novi projekti, ki obsegajo predvsem modernizacijo in preusmeritve,
- rekonstrukcije, ki zajemajo velike nadomestitve opreme v vseh obstoječih obratih, kjer ni predvidena modernizacija celega obrata.

Vrstni red je tak:

1. Dokončanje projektov, ki se prenašajo iz leta 1975

- modernizacija valjarne (adjustaža je že v delu),
- rekonstrukcija vzmetarne,
- orodjarna za velika orodja,
- livarna posebne litine.

Pri livarni bo odvisno od udeležbe vojne industrije, ali bomo projekt začeli v celoti ali pa etapno. Vse štiri projekte bomo končali ali nadaljevali v letu 1976. Zaključeni bodo do konca leta 1977.

2. Novi projekti

prednostna stopnja 1:

- modernizacija jeklarne,
- modernizacija kovačnice,
- razširitev proizvodnje hladnih valjev,
- preusmeritev proizvodnje pil,
- delovni pogoji, garderobe livarne, jedilnica.

Prvi trije projekti so med seboj povezani in odvisni eden od drugega. Pri jeklarni moramo začeti z modernizacijo topilnice I in z razširitvijo EPŽ za težke odkovke. Izgradnja bo dinamično časovno razporejena. Če ne bo naenkrat dovolj sredstev, bomo z modernizacijo topilnice II začeli za modernizacijo topilnice I. Z vsemi projekti bomo začeli v letu 1976 in končali po predvidevanjih v letu 1978.

Prednostna stopnja 2:

- modernizacija proizvodnje pnevmatičnega orodja,
- uvedba zemeljskega plina,
- izgradnja energetskih virov — 1. del.

Za vse te projekte bomo v letu 1976 pripravili ustrežno dokumentacijo. Z naložbami bomo začeli v letu 1977. Dokončane naj bi bile v letih 1978—1979.

Prednostna stopnja 3:

- lahka valjarna,
- jeklovlek,

— promet,

- delovni pogoji — čiščenje odpadnih vod, center za VPD,
- izgradnja energetskih virov — 2. del.

Prva dva projekta sta med seboj povezana zaradi vložka v obliki valjanega jekla. Začetek naložb v letu 1978 in naprej do leta 1980, konec v letu 1980 do 1982.

Pri tem je treba poudariti, da morajo biti spremljajoče dejavnosti, ki neposredno zadevajo projekt, tj. energijo, transport, promet, kontrolo, vzdrževanje, skladišča, AOP, zajete v samem projektu. Le objekti iz te dejavnosti, ki se tičejo večjih projektov, se obravnavajo posebej.

Vse obstoječe obrate bo v tem obdobju potrebno vsaj delno rekonstruirati oz. zamenjati obstoječo opremo, seveda tudi to na podlagi naprej izdelanih elaboratov. Pri tem ne gre za uvajanje nove tehnologije. Take programe bo treba izdelati za livarno, kalilnico, stroje in strojne dele, industrijske nože in rezilno orodje. Za valjarno že obstaja in se tudi že izvaja. Potrebno ga bo še dopolniti. Sredstva za te rekonstrukcije bodo predvidena tekoče v vsakem letnem načrtu po prednostni stopnji za vsako leto posebej.

Naveden vrstni red in čas izvršitve je okvirni. Po predpisih bo potrebno o vsakem od navedenih projektov še posebej sklepati, ko bodo izdelani dokončni investicijski programi in seveda znani viri financiranja.

9. Kaj pa družbeni standard?

Poglejmo najprej stanovanjsko izgradnjo.

V preteklem obdobju 1971—1975 smo vselili skupno 278 stanovanj. Poleg tega je še 29 naših delavcev dobilo stanovanja iz solidarnostnega sklada. Pri tem je treba povedati, da v l. 1971 ni bilo vseljivega nobenega stanovanja. Petletno poprečje znaša 55,6 stanovanj letno oz. 61,4 stanovanj, upoštevajoč solidarnostna stanovanja, ki so zgrajena pretežno iz naših sredstev.

Za navedeno gradnjo smo v teh letih plačali:

— za gradnjo	95.265.000 din
— za anuitete	18.379.000 din
S k u p a j	113.644.000 din

Poleg tega smo še dali za zasebno izgradnjo 20.824.000 din. Skupni stroški stanovanjske izgradnje so bili torej 134.468.000 din ali poprečno 26.893.000 letno. Od tega je 77,7 % lastnih sredstev.

K temu je treba še zapisati, da smo se na račun vseljenih stanovanj v l. 1975 še zadolžili za 18 milj. v l. 1976, kar moramo pravzaprav prišteti k stroškom za stanovanja v letu 1975. Računsko bodo zato datjave za l. 1976 izredno velike, stanovanj pa manj kot v l. 1975.

Iz navedenih podatkov se da sklepati, da je bil naš plan zgraditi 100 stanovanj letno (80 družbenih, 20 zasebnih) le malo preširok, kljub velikim sredstvom. Precenili smo naše možnosti. Takih let kot je 1975, ko smo dali za stanovanjsko izgradnjo 56 milj. din in 1976, ko bomo morali poravnati poleg enake vsote še dolg iz leta 1975, ne bo kmalu. Ne smemo namreč pozabiti na leto 1970 in 1971, ko nismo mogli skoraj ničesar izdajati za stanovanja.

Mitja Šipek, dipl. ing.

Vloga in mesto kontrole kakovosti v novem sistemu TOZD

Končno je napočil čas, ko bo naša delovna organizacija zaživela v novi dolgo napovedani obliki — razdelila se bo na samostojne temeljne organizacije.

Smisel takšne razdelitve je v tem, da samoupravni odnosi med člani teh organizacij pridejo do polne veljave, pri tem pa mora vsaka posamezna temeljna organizacija poslovati čim bolj gospodarno in samostojno — pokrивati mora svoje stroške in še več, prispevati mora v sklade, skratka biti mora ekonomična in seveda pri vsem tem ne sme opustiti svojega osnovnega cilja — strokovnosti in kvalitete.

Take zahteve, ki jih ni malo, se med seboj bijejo, predvsem pri TOZD, ki niso izrazito proizvodne, npr. vzdrževanje, razvoj, kvalitetna kontrola, upravne službe in še vrsta drugih.

Do sedaj so bile take skupine »obešene« na proizvodne obrate in ker niso mogle direktno prikazovati svojega dobička, so jih obratni ljudje večkrat tudi smatrali za privešek, za breme, čeprav brez njih ne bi mogli poslovati.

Sedaj smo torej enakopravni vsaj teoretično, pri tem pa tudi v bodoče ne bomo mogli vsi direktno prikazovati dobička, pa vendar ga bomo morali ustvarjati. Kakšna bo torej pot do optimalne rešitve. Če se zadržimo pri kontroli kvalitete, ki se načrtuje v bodoči organizaciji združena, to pomeni, da bo pod isto TOZD tako vhodna,

medfazna, končna kontrola, vsi laboratoriji, ki delajo večji del svojih del za proizvodnjo in kontrolo njenih izdelkov in polizdelkov, prevzemna služba in statistična služba za potrebe kontrole kakovosti. Kakorkoli se bi že spremenila organizacija, ostane dolžnost, da morajo biti kontrolirani vsi izdelki za prodajo. Obseg dela torej narekujejo proizvodni obrati.

Druga dolžnost pravtako ostane — vsi izdelki morajo zapustiti železarno čim boljše kvalitete, torej dodobra kontrolirani, opremljeni z atesti in z vsemi potrebnimi dokumenti, ki jih tržišče zahteva.

Poleg teh dveh glavnih dolžnosti pa je še vrsta drugih, kot ta, da se zbirajo podatki o kvaliteti in opozarjajo proizvodnjo na pomanjkljivosti, nadalje, da skrbimo za dotok in izobrazbo specializiranih kadrov v kontroli, da vzdržujemo s kupei čim bolj redne stike in reagiramo na vsakršne pripombe kupcev glede kvalitete naših proizvodov in končno smo dolžni skrbeti, da bodo čim boljše kontrolirani vsi proizvodi in polproizvodi, ki jih kupimo in služijo za našo proizvodnjo ter eventuelne pomanjkljivosti v zahtevanem roku reklamiramo.

Dolžnosti torej ne manjka. Sedaj pridejo na vrsto pravice.

Prva in neizpodbitna pravica je, da kvalitetna kontrola daje samostojno oceno o kvaliteti in s tem o uporabnosti proizvoda

— to je bolj dolžnost, kot pravica. Ni bilo malo poizkusov v zadnjem času, da se v presojo kvalitete posameznih podjetij vmešajo institucije, ki nosijo ime in napisano pravico, da veljajo kot nepristranski arbitri za izdelke. To zahtevo so postavili ravno z razlago, da kontrola, ki spada v odločanje posameznih TOZD, ne more biti objektivna. Taka trditev bi bila nekoliko opravičljiva, če bi kontrola kvalitete zares spadala direktno k TOZD. V naši shemi ni tako. Kontrola kvalitete je samostojen TOZD, ki mora imeti direktno vezo z vrhom vodstva podjetja, kakršenkoli že ta bil, vendar brez posrednikov.

Tako smo lahko tako zahtevo zavrnilo — predstavljamo si kako bi izgledalo, če bi prevzem materiala vršila neka tuja institucija, namesto našega prevzemnega oddelka. Že sedaj z roki šestokrat nismo na tekočem in pa nihče tega ne bi delal zastonj, dodatni stroški pa bi bremenili kupca, torej poviševali ceno izdelka.

TOZD v naši novi shemi bodo povezane v matrični obliki ali drugače povedano, dolžnosti in pravice TOZD bodo razporejene v eni ravnini kot lovke, ki otipajo sleherni kotiček v organizaciji in sicer na enakopravni osnovi.

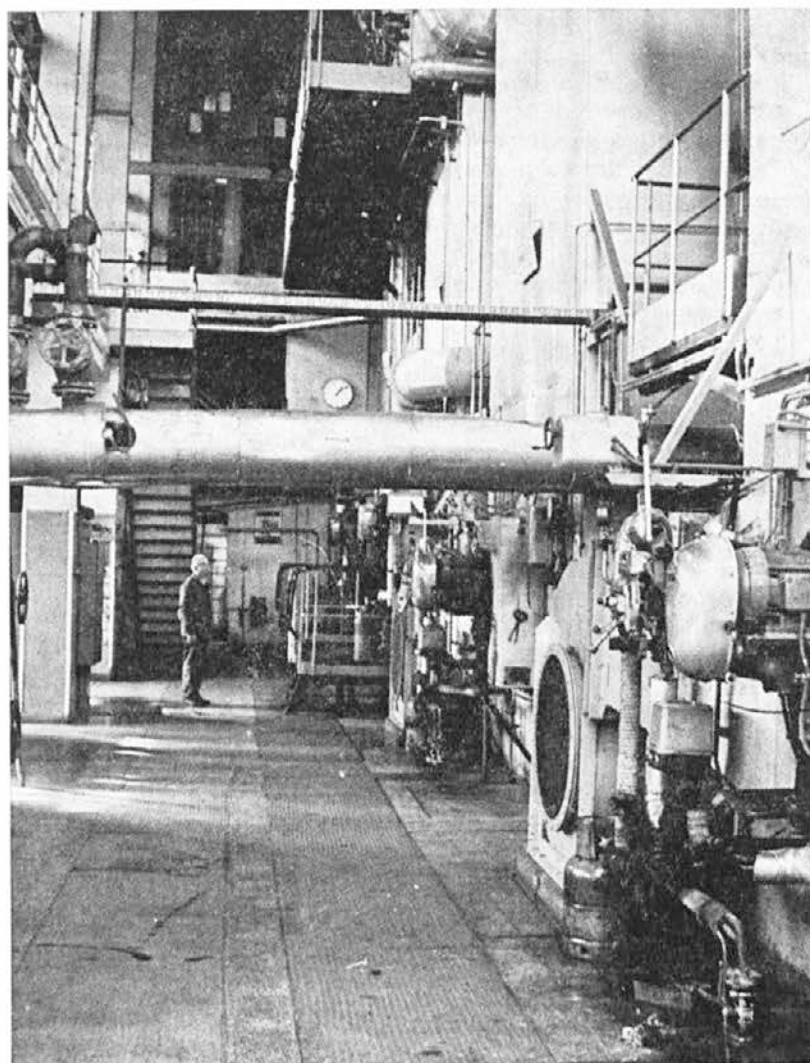
Kako se naj tak TOZD preživlja!

Z delom seveda, to pomeni, da mora svoje usluge zaračunavati po nekem vnaprej izdelanem ceniku del. Tu pa se problemi pričnejo kopičiti. Cenik del je sorazmerno lahko postaviti za serijske proizvode s točno vnaprej določeno tehnologijo kontrole. Najprej je torej za vsak izdelek potrebno natančno opisati postopke kontrole, v kolikor to še ni storjeno. Za vrsto izdelkov je

Iz tega bi sledilo, da tudi v bodoče večjih prispevkov iz ostanka dohodka ne bo možno predvidevati, kvečjemu manjše. Naš stanovanjski prispevek je že sedaj največji v Sloveniji. Zato je realna ocena, da smo zmožni v poprečju letno zgraditi le 60 družbenih stanovanj, kolikor jih bo tudi v l. 1976, pri čemer bi krediti zasebnikom ostali. K temu bo gotovo še prišlo letno nekaj stanovanj iz solidarnostnega sklada. Tudi pri stanovanjih namreč ne bo dopustno, da se vnaprej zadolžujemo, posebno še, ker nam bo pri sredstvih za ostale naložbe, ki so naš kruh, zelo trda predla.

Pri družbenem standardu bo v tem razvojnem obdobju treba tudi narediti korak naprej pri počitniškem domu. Zavedati se moramo, da se je možno le na osnovi dokumentiranih dejstev odločati o bodočem načinu našega letovanja. Najbrž bo kombinacija stalnih mest v lastnih domovih in spremenljivih na različnih mestih, tisti način, ki bo sprejemljiv tudi za nas.

Naša delovna skupnost bo gotovo v bodočnosti kot doslej morala prispevati k ureditvi kraja, h gradnji nove šole, za kulturo in telesno kulturo. Z razvojem po našem programu bo možno za to prideliti in oddvojiti določena sredstva. Vse bo pa odvisno od splošnega gospodarskega stanja in seveda pridnosti in discipline posameznika ter naše enotnosti v prizadevanju za dobro gospodarjenje.

Kotlarna
Foto: F. Kamnik

postopek kontrole že določen in zapisan, nista pa zapisana čas in stroški take kontrole. Brez tega ni mogoče postaviti cenika del. Pri tem se je treba odločiti za stopnjo zanesljivosti. Če je kontrola stoprocentna, bo zanesljivost največja, pri zelo zahtevnih izdelkih je stoprocentna kontrola lahko tudi večkratna. Primer: valji za hladno valjanje morajo biti ultrazvočno kontrolirani kar trikrat — najprej po kovanju in normalizaciji, nato po grobi obdelavi in nazadnje še po termični obdelavi in na koncu še s penetrantskimi metodami na razpoke, in še trdoto je treba izmeriti pred dimenzijsko kontrolo. Taki kontroli bi lahko rekli, da je stoprocentna, seveda pa tudi temu primerno draga.

Pri individualnih, torej neserijskih izdelkih sta postopek kontrole in stopnja zanesljivosti mnogo bolj komplicirana in običajno zavisi od kompliciranosti izdelka in pomembnosti v uporabi, in jo lahko le sproti določamo tedaj, ko je naročilo še v pripravi dela in se mora vpisati tako jasno kot je le mogoče v proizvodni akt. Seveda pa postopek kontrole lahko bistveno vpliva tudi na ceno izdelka, zato mora biti popolnoma jasn in upoštevan že pri sklepanju pogodbe.

Če pomislimo, koliko vrst izdelkov nudimo kupcem, potem lahko pričakujemo zelo obsežno delo na pripravi tehnoloških predpisov kontrole in vrednotenju dela kontrole.

Osnovna in obratna sredstva za izvajanje kontrole:

Večji del osnovnih sredstev, predvsem večjih vrednosti kot so kontrolni avtomati, precizni merilni instrumenti itd. so sedaj last obratov bodočih TOZD. Deloma, predvsem na defektoskopiji, vsi v trgalnici, laboratorijski kalilnici in kemijskem laboratoriju ter ostalih laboratorijih so osnovno sredstvo le teh.

Bodoča TOZD kontrola kvalitete, se bo morala v bodoče posluževati istih, torej svojih in »tujih«. To se že da nekoliko urediti, manj enostavno pa je vprašanje nabave novih dodatnih ali nadomestilo izrabljenih naprav. Če bi TOZD kontrole morala sama skrbeti za obnovo in nabavo novih, bi morala biti krepko subvencionirana, če pa tako ne, pa morajo TOZD, ki take vrste usluge potrebujejo, same nabavljati potrebne naprave in potrošni material — to pa je lahko izdatna postavka v proračunu neke TOZD.

Če se bomo znali pametno dogovarjati, bo vse teklo v redu, če pa ne, pa lahko pričakujemo zelo nevarne, lahko tudi usodne zastoje pri kontroli in prodaji naših proizvodov. Na to je treba misliti že od vsega začetka reorganizacije.

Obseg kontrole je nov element:

Primer hladnih valjev je zelo poučen. Najbrž ga ni v podjetju, ki bi si upal trditi, da je tako opisana več kot stoprocentna kontrola odveč, če se le spomni na eksplozijo valja pri termični obdelavi ali pa pred leti na brusilnem stroju. Obakrat je le srečno naključje naneslo, da ni prišlo do človeških žrtev.

Drugačna pa je slika pri proizvodih in predvsem polproizvodih, ki so namenjeni tako imenovani — »široki potrošnji«. Tak izraz je zelo hinavski. V široki potrošnji se

kaj lahko zgodi, da jeklo služi za zelo delikatne namene in bi po tej logiki moralo biti kvalitetno še bolj neoporečno, saj ne vemo v kakšne namene bo služilo, vemo le to, da se takemu jeklu največkrat izgubijo rojstni podatki in njegova osebna izkaznica — atest — ko prepotuje že kakih pet skladišč.

Grda razvada, pa ne samo pri nas je taka, da trdijo posebno obratni ljudje, ki vidijo v prvi vrsti le tone, da je za široko potrošnjo tako in tako jeklo itak dobro. Največkrat imajo prav, prav pa imajo le zato, ker končni uporabnik takega jekla ne najde več poti do proizvajalca, da bi mu slabo kvaliteto jekla reklamiral, če se že tako pripeti. Druga grda in nemoralna navada pa je čakati, da bo kupec izdelke itak sam spravil v red, ker jih tako močno rabi, da jih nima časa reklamirati, ali pa si tega sploh ne upa.

Takšno obnašanje prinese tehnološko nedisciplino v naše proizvodne obrate in kazi dobro ime naših izdelkov. To je posebno čest slučaj pri jekleni litini. Bodoča TOZD kontrola na take tolažbe seveda ne bo smela reagirati, ker bo neposredno kriva, če gre nekvaliteten izdelek iz tovarne. Lahko pa pričakujemo, da bodo o stopnji kvalitete mnenja deljena. Proizvodne TOZD bodo seveda skušale izhajati s čim manjšim obsegom kontrole zaradi stroškov kontrole, kontrolna TOZD bo terjala zadostno stopnjo kontrole, da bi zagotovila primerno kvaliteto. Eden drugemu ne moreta ukazovati, lahko se le dogovarjata bolj ali manj uspešno, ukazuje pa lahko kupec.

Razvoj kontrolnih metod:

Kontrolne metode se razvijajo z modernizacijo tehnike. Hiter napredek elektronike omogoča nove kontrolne postopke, o katerih se nam pred leti še sanjalo ni. Novi kontrolni postopki pa so potrebni tudi pri novih vrstah izdelkov, tako jekel kot izdelkov iz njega ter na podlagi izkušenj in zah-

tev kupcev. Kontrolni postopki se torej spreminjajo iz dneva v dan, zastareli se opuščajo, nadomestijo jih modernejši. Če kontrolnih postopkov ne bi razvijali in izpopolnjevali, bi postala kontrola cokla proizvodnji, namesto, da bi ji pomagala. Bodoča TOZD kontrole bo torej morala skrbeti za to, da bodo kontrolni postopki moderni in čimbolj zanesljivi, s tem v zvezi pa seveda nastopijo dodatni stroški — stroški razvoja kontrolnih postopkov. Ta vir je sedaj dotekal centralno, vsak obrat je avtomatsko prispeval k temu ne glede na to ali bo ta kontrolni postopek uporabljal ali ne. V bodoče bo treba razmisliti, kako se bo ustvarjal fond za razvoj kontrolnih postopkov, ker centralnega fonda verjetno ne bo več, ali pa se je treba o njem dogovoriti. Če bi morala TOZD kontrole iz svojih sredstev vzdrževati tudi razvoj kontrolnih postopkov bi morala neprimerno zvišati ceno storitvam. Tudi to je eden od načinov, verjetno pa manj primeren. Prepustiti to skrb nekemu tretjemu pa ne bi kazalo, saj mora živeti sredi med kontrolnimi problemi in ne bi bilo zadosti, da bi jih samo opazoval. Čas bi bil prekratek.

Kadri:

Kontrola proizvodov v železarni take vrste kot je ravenska, zaposli najrazličnejše poklice od kemikov, metalurgov, električarjev do fizikov in strojnikov. Z visokostrokovnimi kadri, ki jih naj dajejo strokovne šole je vedno problem, posebno še z metalurgji, ki jih ni, vendar se z istim problemom srečujemo v še večji meri v obratih.

Specializirane kadre srednjih kvalifikacij pač naročimo iz obratov in jih bomo morali še naprej. Nekatere je potrebno še s specializiranimi tečajji dopolniti za taka dela, kot so ultrazvočni in magnetni postopki kontrole, iskrenje itd.

Večje težave pa nastopijo, ko naj bi obrat odstopil sposobnega visokokvalificira-

Za strojem

Foto: F. Kamnik

nega sodelavca kontroli. Najrajši se iznebijo slabih, bolnih, lenih in zapitih. To seveda ne gre, kako naj tak sedaj kontrolira sposobnega in vestnega. Takšna politika je ustvarila še drugo hudo nadlogo — mnenje, da mora biti kontrola slabše nagrajena kot pa obratni ljudje. Če so tam sami nesposobni tako ali drugače, potem je tako mnenje tudi upravičeno, malo pa je bilo vmes demagogije. S takšno prakso moramo seveda v bodoče v celoti prekiniti. V kontroli naj bi bili praviloma le najboljši, takšni, ki imajo ugled pri sodelavcih. To je še posebno važno pri medfazni kontroli. Kako naj predelavec upošteva strokovno mnenje sumljivega strokovnjaka in kako naj se kupec zanese na njegovo dokončno besedo. Dobri in vestni strokovni ljudje pa bodo zahtevali tudi primerno nagrado za svoje delo, brez tega seveda kontrola ne bo nikoli prišla na zeleno vejo. Novi pravilnik o delitvi osebnih dohodkov je to mnenje v veliki meri tudi upošteval, kar nam daje upanje, da bo strokovnost kontrole pridobila. Dobri kontrolni kadri so v največjo pomoč proizvodnji, zato jih ne smemo obžalovati, če so ravno tam in opozarjajo že na prve spodrsaljaje, predvsem v medfazi.

Povezava TOZD kontrola z drugimi TOZD:

Organizacijska shema v matrici omogoča zelo popolno sodelovanje z vsemi TOZD na enakopravni osnovi. Ta možnost pa prav nič ne koristi, če se v življenje ne vpelje sodelovanje. V prvi vrsti naj bi bodoča TOZD kontrole preko fazne in končne kontrole opozarjala proizvodne TOZD na pojav napak ali pomanjkljivosti na izdelkih.

Nadalje je nujna povezava s TOZD razvoj in raziskave. Predvsem so raziskave osnova potrditve ugotovitev kontrole v nepojasnjenih ali sumljivih primerih. Groba preiskava se včasih izpelje kar v proizvodnem obratu, n. pr. razrežemo ulitek na sumljivem preseku. Ali je to smiselno, ali ne mora pokazati ekonomski izračun. Lahko pa trdimo, da bi že vsaj deset let lahko obratoval visokovoltni roentgen, ki bi ga nabavili za ceno ulitkov, ki smo jih razrezali, le da takega izračuna ni nihče napravil, morda bo v bodočih TOZD, ko bo treba štediti pod lupo, tak izračun le napravljen. Pri odkovskih s skritimi napakami si seveda z roentgenom po večini ne moremo kaj prida pomagati. Če hočemo potrditi ultrazvočno diagnozo, moramo pač razrezovati kot do sedaj, le da bo potrebno najdene rezultate skrbneje urejati in jih spravljati v arhivo, da bi bili na razpolago v ponovnih vprašljivih primerih.

Ali bo proizvodna TOZD hotela prevzeti stroške razrezovanja ali ne, verjetno ne bo mogla in smela odločati le ona sama, temveč bo na mestu zopet dogovor. Zahtevnejše in obsežnejše preiskave pa morajo seveda izvajati za to usposobljeni visokokvalificirani kadri kot uslugo, bilo kontroli bilo proizvodni TOZD. Tudi pri tem bo potrebno izračunati stroške, ki bodo nastali. Obseg dela pa se seveda ne sme ustavititi samo pri naročenih raziskavah, ker proizvodne TOZD s svojimi kadri ne bodo mogle dati dolgoročno perspektivo raziskav, temveč jih mora načrtovati razvoj. Takšni stroški so večkrat kar občutni in

bodo morali biti pokriti s strani vseh proizvodnih TOZD, podobno kot razvoj kontrolnih postopkov. Tudi v tej smeri bo potreben temeljit premislek.

Da bo pri svojem delu raziskovalec moral koristiti usluge obratov in TOZD kontrole, n. pr. priprava in vrednotenje prob, je zopet stvar načrtnega dogovora o možnostih, terminih in cenah uslug. Da se bo delo vsaj v začetnem obdobju nekoliko zakompliciralo moramo pričakovati, upamo pa tudi, da se bo poslovanje medsebojnih storitev in uslug sčasoma uteklo, da ne bo preobremenjevalo administracije in s tem še podražilo proizvode.

Nova organizacija naj bi spremenila tudi stare nazore:

Oddelek kontrole kakovosti je v železarni rasel s proizvodnjo. Tisti, ki smo se vključili v kolektiv takoj po vojni, se še dobro spominjamo, kako je rasel ta otrok, pa še zelo zanimiva je njegova življenjska pot.

V letu 1945, takoj po vojni, je pričela proizvodnja na ostankih predvojne in medvojne zastarele železarne. Kemijske analize sta opravila dva do največ trije laboranti, vodil jih je pokojni Jevšnikar, priučen laborant, ki pa je imel neverjeten smisel za preciznost in ogromno potrpljenje. Ogljik, žveplo in mangan to je bilo v glavnem vse kar je jeklarje zanimalo, o legiranih jeklih ni bilo sledu.

Mehanski laboratorij je imel en sam trgalni stroj na ročni pogon. Pri prevzemu je komandiral pokojni Mrkva, ki je imel v prvi vrsti na skrbi termično obdelavo. Bil je na tem področju priučen, vedel pa je za vse »finte«. Če si gonil črpalko na trgalnem stroju hitreje, so bili rezultati slabši, zato nas je učil, da je treba črpati počasi. Na srečo je bilo le malo trgalnih prob, sicer bi nam odpadle roke. Rezultat si lahko izboljšal tudi tako, da si sebi v prid izmeril probo v gornjo toleranco.

Peskovni laboratorij je imel naprave še iz vojnih časov, delal pa ni nič. To leto smo ga aktivirali.

Ko je glavna direkcija za črno metalurgijo odločila, da mora tudi v guštanjski železarni zaživeti OTK, je bil na mesto šefa OTK postavljen ing. Novak. Tedaj je bil v mehanski obdelavi en sam kontrolor tov. Jug, v čistilnici odlitkov pa pravtako en sam, pokojni tov. Medvešek. Drugod pa samostojne kontrole ni bilo in razen metra in kljunastega merila nikakršnih merilnih pripomočkov.

V letu 1952 je dobil metalurški laboratorij, ki je obsegal trgalnico, peskovni laboratorij in metalografski laboratorij vse v enem prostoru — še svojega šefa. Počasi se je pričela kontrola po obratih razraščati.

V letu 1953 smo dobili že prvi ultrazvočni aparat, v odpremnem skladišču je delovala že kontrola odpreme, katero je dolga leta vodil tov. Močnik Polda.

S hitrim povečanjem obsega proizvodnje se je povečevalo tudi število kontrolnega osebja v drugih obratih. Metalografija se je opremila s sodobnimi mikroskopi, kemijski laboratorij z modernejšimi napravami vse do kvantometra, defektoskopija je nabavila sodobne naprave za iskanje skritih napak v jeklu, mehanski laboratorij je dobil svojo delavnico prob, bolj na pritisk mehanske obdelovalnice, ki se je že naveli-

čala deliti usluge — izdelovati probe, ki so bile vse številnejše in vse bolj komplicirane. Tedanji mojster, pokojni Hromc je tako argumentiral: »ne moremo več slediti zahtevam OTK, ker hočejo, da jim izdelujemo rezance«.

Število kontrolorjev v obratih je sicer rastlo, vendar je prevladalo mnenje, da je kontrola lahek posel, zato ga lahko opravlja kdorkoli, torej je tam predvsem pribeljal invalidov, nosečih žen in sploh ljudi, ki v proizvodnji niso uporabni. Tako mnenje je seveda vplivalo tudi na plače, ki so bile kontroli odmerjene, zato na tako mesto niso hoteli ljudje, ki so bili polno zmogljivi in strokovno na višini. To nas tepe še danes.

Končno se je izoblikovala še statistična služba pri OTK, ki je pokazala koliko je v proizvodnji izmečka, koliko reklamacij in podobnih spodrsaljajev.

V tem trenutku pa se je pojavil nov »moment« v proizvodnji — kako pred kontrolo prikriti dejanski izmeček, odnosno kako ta izmeček prekrstiti na odpadke ali neuspelo proizvodnjo, skratka kako zmanjšati občutek krivde.

Sistem nagrajevanja je mnogo pripomogel k takemu početju, dajal je potuho kar vsem. Preizkušali smo vse mogoče sisteme kot avtokontrolo, ki je bila osnova za prehod pooblastila kontrole na proizvodne obrate. Ta oblika kontrole je v celoti odpovedala, ker smo pač precenjevali človekov karakter. Ta poseg je tudi kriv, da še danes v nekaterih obratih nimajo neodvisne končne kontrole, temveč jo izvajajo obrati sami, seveda prikrojeno v trenutni prid, večkrat pa v dolgoročno škodo.

Zal moramo priznati, da obratov skoraj nismo opremljali s sodobnimi kontrolnimi razpravami, razen redkih izjem n. pr. cirkograf v jeklovleku. Opremljali pa jih nismo zaradi tega, ker so se obrati branili večjih izdatkov za kontrolo, ker so pač bolj ali manj lahko prodali tudi nekontrolirano robo. Tako lahko vidimo v uporabi kontrolne naprave v obratih, ki so stare več kot trideset let in že davno spadajo v staro železo.

Odstotek izmečka v posameznih obratih in na posameznih izdelkih se je nekako umiril, nihanja so neznahtna, tak rezultat pa je v veliki meri zasluga večšega rokovanja s podatki in bi marsikdaj izgledalo drugače, če bi se dejanski izmeček, predvsem v medfazi, prikazal kot izmeček in ne kot odpadke ali kaj podobnega. Tako varanje samega sebe je še danes stalna praksa, pa ne samo v naši železarni, tudi drugod je tako.

Nova organizacija bo take malverzacije, ki pa jih je težko dokazati, sama izključila, ker bo učinek dela direktno prikazan v dobičku posameznih TOZD, približno tako, kot če se zaletiš z avtomobilom pa nimaš zavarovanega. Lahko tak nesrečen primer imenuješ karambol, trčenje ali kar neverjetnost pa nas vseeno enako drago stane.

Reorganizacija naj ne bi bila samo premeščanje pisalnih miz in osebja, temveč predvsem drugačno gledanje tako na uspešno delo, kot na količino proizvoda in predvsem na kvaliteto dela in s tem neposredno na kontrolo kvalitete. Le tako bo reorganizacija imela svoj smisel.

Nova oblika samoupravljanja naj pospešuje inovacije in študijsko dejavnost:

Ze več let opažamo, da smo v Jugoslaviji z izumi, inovacijami in lastnimi patenti dobesedno na zadnjem mestu med industrijsko srednje razvitimi državami. Letošnje leto, ki je posvečeno novatorski dejavnosti pa je časopise napolnilo s članki in razpravami o vsem tem. Dejansko se moramo resno vprašati, kje so vzroki za tako skromno žetev, ko pa vemo, da s tehničnimi pripomočki nismo ravno na zadnjem mestu, kaj šele s kadri.

Vemo tudi, da je v Jugoslaviji registriranih na stotine institutov vseh vrst in da so nekateri opremljeni bolj kot pa v najbolj razvitih industrijskih deželah. Znano je tudi, da dajamo sorazmerno velika sredstva za raziskave, čeprav še daleč ne dosežemo odstotka od družbenega proizvoda v naprednih industrijskih državah. Tudi ni tajna, da naši strokovnjaki v inozemstvu po večini veljajo kot dobri ali celo zelo dobri in da uveljavljajo izume in patente, katerim inozemci zavidajo, prenekateri takih izumov pa se pojavijo v naši industriji kot tuja licenca, kupljena za drag denar.

Če analiziramo vsa ta dejstva lahko trdimo, da je neuspeh mogoče pripisati izključno le človeku in okolju v katerem živi in dela.

Človek, strokovnjak, ki dela in predvsem z delom živi, dela predvsem iz veselja do dela in uspehov dela, ne samo zaradi plačila za to delo — seveda pa mu za delo pripada plačilo, za boljše delo večje plačilo. Za sodelavca, ki je predložil neko racionalizacijo, ki družbi prinaša dobiček, običajno ni sporno, da dobi za to določeno odškodnino. Za sodelavca inženirja, ki je izumil napravo ali postopek, in ga je v praksi uveljavil tako, da prinaša družbi velik dobiček, pa je primerna odškodnina že problematična. Po velikem dobičku, bi mu sicer pripadala odškodnina, ki je velika, vendar ne more rasti linearno, saj je delo izvršil z družbenimi sredstvi in običajno največji del v službenem času, ali pa vsaj velik del, tedaj je uspeh njegovega dela avtomatsko že tudi delna lastnina družbe. Ta problem nikakor ni zadovoljivo rešen med avtorji in porabniki izumov. Uravntimerka, ki je dolgo časa vladala v našem sistemu nagrajevanja in ki je še danes deloma prisotna je velik vzrok, da je tudi sposobne in dela voljne strokovnjake omrtvičila. Najbrž ni pametnega človeka, ki bi trdil, da mora za izum, ki prinese družbi eno milijardo na leto dobiti kar 10 % ali sto milijonov. Da pa lahko novator, ki je predložil izboljšavo, ki je prinesla družbi en milijon lahko za to enkratno delo dobi 10 %. Ni pa stimulatívno, da oba dobita enako, torej stotisoč — da v plačilni listi ne bo prevelikih razlik, ki bi dišale po socialnem razlikovanju, ker ima inženir že tako ali tako večjo plačo od »fizičnega delavca«.

Vedeti je namreč treba, da so velike iznajdbe plod dolgoletnega študija in dela in njihovo koriščenje nosi vsaj v začetku vedno večji ali manjši riziko s seboj, ta riziko pa je vedno usmerjen najprej na avtorja.

Verjetno se najde v vsakem primeru nekompromis. Stimulacija bi morala biti jasno določena. Za tak ekonomski dobiček — tako plačilo, ki pa mora biti navzgor ome-

jeno, vendar tako, da se v človeških merah spleča zanj potruditi.

Pri tem je popolnoma mogoče realno oceniti delež doprinosa, ki ga je nudila družba kot so sredstva, instrumenti, material in delovna sila, ki je potrebna v pomoč pri raziskovalnem delu.

Ne bomo pogrešili, če na kratko zaključimo, da je bil sistem stimulacije prikrojen po slovensko — »rajši vidim, da ostanem brez mleka, samo da sosedu koza crkne.« (podčrtal urednik)

Žal so komisije, ki so imele na skrbi novatorstvo podlegle marsikdaj demagoškim občutkom in niso nikoli kazale posebne volje, da potisnejo voz čez klanec, da ne govorimo o patentnih uradih in postopku za pridobitev pravic patenta, ki je bil tako kompliciran in dolgovezen, da je patent v tem času zastarel.

Ob takih razmerah so seveda tudi idealisti dvignili roke po stari šegi — čemu bi se trudili in mučili, če lahko brez tega normalno živim tako kot oni, ki na take reči sploh ne mislijo.

K vsemu temu pa lahko dodamo še bridke izkušnje iz prakse. Namreč take, da nekateri sodelavci z ljubosumjem gledajo na uspehe onega, ki se trudi pa če pri tem prav nič ne zasluži. Namesto, da bi mu pomagali, pa mu še mečejo polena pod noge in se veselijo njegovega neuspeha. **Marsikdo, ki bo to prebiral bo na skrivaj zardel in si bo moral priznati da je pacek.** (podčrtal urednik)

Takšno razpoloženje je ne samo nekoristno, celo nevarno je tako za družbo, ki tako izgublja ogromni intelektualni kapital, katerega ima v mladih strokovnjakih in je zanj plačala lepe denarje, ko jih je šolala, izgubljajo tudi strokovnjaki sami, ker ne gredo v korak z razvojem. Kdor pa v tem poletu moderne tehnike zastane le za par mesecev, je ostal na stranskem tiru, življenje ga prehiti in se le težko enakopravno vključi v tekmo s časom in tehniko.

dipl. inž. Jože Šegel

Procesni računalnik v jeklarni

Članek je povzetek nekaterih poglavij iz »Projekta uvedbe procesnega računalnika v jeklarno železarne Ravne«. Med drugim ima namen, da seznanji širšo javnost o uporabnosti procesnih računalnikov, ki so v zadnjih letih doživeli izreden razvoj. Težko bi našli panogo ali področje, kjer se ne uporabljajo.

Procesne računalnike uporabljajo v znanosti, v raznih inštitutih in laboratorijih, v zdravstvu, vojski, kemijski, farmacevtski, kovinski in težki industriji, itd. V metalurgiji jih srečamo na elektro obločnih pečeh za izdelavo jekla, LD konventorjih v valjarnah, napravah za kontinuirano litje, avtomatiziranih livarnah in drugje. Zasluge za tako uspešen prodor lahko pripisujemo univerzalnosti, zanesljivosti in cenenosti sodobnih procesnih računalnikov.

Vloga procesnih računalnikov v železarne

V razvoju uvajanja računalnikov v železarne Ravne nastopajo v integralnem informacijskem sistemu procesni računalniki

Niso redki primeri, ko nekateri inštituti in zares sposobni strokovnjaki sprašujejo ljudi iz industrije ali bi lahko uporabili neko super novo metodo pri svojem delu, metodo so razvijali in razvili, ker se je že nekje v svetu pojavila ali pa vsaj ideja o njej, razvijali pa so jo zato, ker so pač zaposleni v inštitutu. Pot bi morala biti ravno obratna. Industrija bi morala v prvi vrsti povedati kaj želi, na te želje bi morali strokovnjaki iskati odgovor. Res je, da strokovnjaki v nekem ožjem področju kot n. pr. v črni metalurgiji niti ne poznajo možnosti, ki jih nudijo druge veje znanosti in tehnike v pomoč pridobivanju, uporabi in kontroli jekla, kot strokovnjaki iz drugih vej, n. pr. elektronike, fizike itd. ne poznajo potreb metalurgije.

Če takšen most manjka, ga je treba zgraditi, vzpostavljati je treba življenjske stike med enim in drugimi, kajti univerzalnih strokovnjakov danes ni in ne morejo biti, kot je bilo to mogoče za časa Edisona.

Taki poizkusi so bili že storjeni, n. pr. simpozij o uporabni fiziki. Odziv praktikov iz metalurgije pa ni bil ravno blesteč in tudi praktični zaključki so bili dokaj skromni. Vedno je po sredi denar. Če bodo TOZD same odločale o tem, bo problem verjetno še težji, vsaj v začetku, ko bo število ljudi, ki samostojno odločajo še večje, torej takih, ki povezave ne morejo poznati, ker pač niso strokovno usposobljeni za to.

Na drugi strani pa bo treba strokovnjake, ki se že od šolskih klopi zadržujejo samo v inštitutih in v centrih zbežati iz gnezda na teren in jih soočiti z realnostjo, ki je v železarnah črna, umazana in na zunaj prav nič privlačna, v bistvu pa tako interesantna, da bi vsakdo od aktivnih strokovnjakov v njej lahko našel svoje strokovno zadovoljstvo.

Reorganizacija v samoupravljanju mora predvsem najti mesto tudi v srcih in pameti ljudi, potem bo zanesljivo uspela — in samo tako bo uspela.

kot inteligenčni terminali za hitro zbiranje in predajo informacij ter za direktno kontrolo in vodenje tehnoloških procesov. V centralni računalnik lahko pridejo preko procesnega računalnika informacije v najbolj izvorni obliki in so zaradi tega kvalitetnejše. Poleg tega, da z njimi resnično ažurno vodimo zaloge na skladiščih in tok materiala skozi obrate, jih lahko učinkovito uporabimo za kontrolo procesov in delno ali popolno avtomatizacijo posameznih tehnoloških procesov. Veliki centralni računalniki postanejo še posebej učinkoviti in bolj izkoriščeni, če nanje vezemo mrežo terminalov in procesnih računalnikov. Podobno pa velja tudi za procesne računalnike, da so učinkovitejši, če jih povežemo z velikim računalnikom, ki ima velike zmogljivosti v obdelavi podatkov in v velikih bankah podatkov.

Pri uvajanju procesnih računalnikov je potrebno vsak zaključen tehnološki proces posebej obravnavati ali je avtomatizacija procesa gospodarna ali ne, oziroma,

do katere stopnje je gospodarna. V svetu in še posebej na zahodu so razvili in uspešno uporabljajo procesne računalnike za vodenje elektro obločnih peči pri izdelavi jekla. Razmeroma veliki variabilni stroški (ferolegure, električna energija idr.) lahko že pri mali racionalizaciji postopka prinesejo velike prihranke. Zato so tudi v železarni Ravne najprimernejše prve aplikacije na področju jeklarne, kjer lahko najhitreje pričakujemo povrnjene investicijske stroške. Vendar so razmeroma perspektivne tudi aplikacije v drugih obratih kot npr. v valjarni optimizacija razreza valjanca, itd.

Uporaba procesnih računalnikov v industriji ni nova, zato lahko delno računamo pri realizaciji programa z izkušnjami drugih firm. Večina podjetij iz ZDA, Japonske in Evrope, ki ima procesne računalnike trdi, da so glavne koristi pri uporabi teh:

- izboljšana kvaliteta proizvodnje,
- večja zanesljivost in enakost proizvodnje in
- nižji proizvodni stroški.

Še posebej znane firme, ki izdelujejo procesne računalnike so ameriške, kot DEC (PDP8, PDP11 procesni računalniki), Hewlett-Packard, IBM in evropske kot Siemens, ASEA in druge. Slika 1 kaže procesni računalnik PDP11.

Izkušnje pri delu na velikem IBM računalniku so pokazale, kako pomembno je, da imamo dovolj močno skupino lastnih strokovnjakov. Premočna navezanost na razne inštitucije ali računalniško firmo postane kritična še posebej takrat, ko mora izdelan sistem pričeti delati v neposredni proizvodnji in ko je potrebno izdelane programe popravljati, dopolnjevati in razvijati dalje. Vendar to ne pomeni, da (še posebej v prvi fazi dela) ne smemo izkoristiti izkušnje drugih.

Karakteristike procesnih računalnikov

Procesni računalniki, ki jih bomo obravnavali, so digitalni računalniki s prirejenimi vhodno izhodnimi enotami. Mnogi pravijo, da so to računalniki na bazi senzorjev.

Za procesne računalnike je značilno:

- delo v realnem času,
- delo na principu prekinitvev,
- vhod preko senzorjev,
- hitra centralna enota,
- razmeroma malo klasično vnašanje podatkov,
- razmeroma malo tipkanih informacij,
- večja zaščita od zunanjih vplivov,
- večja zanesljivost dela,
- dela 24 ur na dan,
- potreba po rezervnem računalniku,
- potreba po direktnem upravljanju in
- dela za določene aplikacije.

V splošnem se procesni računalniki uporabljajo za:

- zbiranje podatkov,
- kontrolo procesa,
- avtomatizacijo procesov,
- avtomatizacijo laboratorijev in
- teleprocesing.

Če primerjamo centralni — komercialni računalnik (HOST) s procesnim računalnikom vidimo, da se razlikujeta med seboj. Primerjavo vidimo na sliki 2.

V širšem informacijskem sistemu procesni računalniki dopolnjujejo centralne računalnike in jih nikakor ne zamenjujejo. Z delitvijo dela med eno in drugo vrsto računalnikov pridejo do izraza dobre lastnosti enih in drugih računalnikov.

Delitev dela je naslednja:

a) Procesni računalniki:

- zbiranje podatkov,
- kontrola procesa v realnem času,
- vodenje procesa,
- delne obdelave in statistike (največ tedenske),
- minimalna BATCH obdelava.

b) Centralni (HOST) računalnik:

- BATCH obdelave,
- vzdrževanje banke podatkov,
- obdelave komercialno-ekonomskega značaja,
- statistike,
- izdaja delovne dokumentacije,
- optimizacije,
- kontrola in vodenje procesnih računalnikov,
- teleprocesing.

Prednosti vodenja elektro obločnih peči s procesnim računalnikom pri izdelavi jekla

Vedno večje in bolj stroge so zahteve po kvaliteti in sortimentu jekla. Jeklarne sledijo tem zahtevam, vendar ima tu odločilno vlogo procesna oziroma tehnološka oprema. Pri tem se je treba opreti na avtomatske aparate in zato danes ni moderne jeklarne brez avtomatskih ali polavto-

matskih kontrolnih sistemov. Še posebno važni so ti kontrolni sistemi pri elektroobločnih jeklarskih pečeh. V svojem stremljenju za znižanje proizvodnih stroškov in povišanje storilnosti se v zadnjem času vedno bolj množično uvaja popolnoma avtomatska kontrola, oziroma vodenje procesa s procesnimi računalniki.

S procesnim računalnikom lahko v jeklarni uspešno rešujemo problematiko naslednjih področij:

- znižanje proizvodnih stroškov (nižja poraba ferolegur, električne energije itd.),
- povečanje proizvodnje,
- izboljšanje nivoja in enakomernosti kakovosti jekla,
- znižanje stroškov neuspele proizvodnje,
- časovna sinhronizacija dveh elektroobločnih peči in ene vakuumske naprave,
- zaposlovanje kadrov z nižjo strokovno izobrazbo,
- večja disciplina dela,
- ažurno materialno poslovanje v jeklarni,
- eliminiranje človeških napak zaradi fizične in psihične utrujenosti delavca.

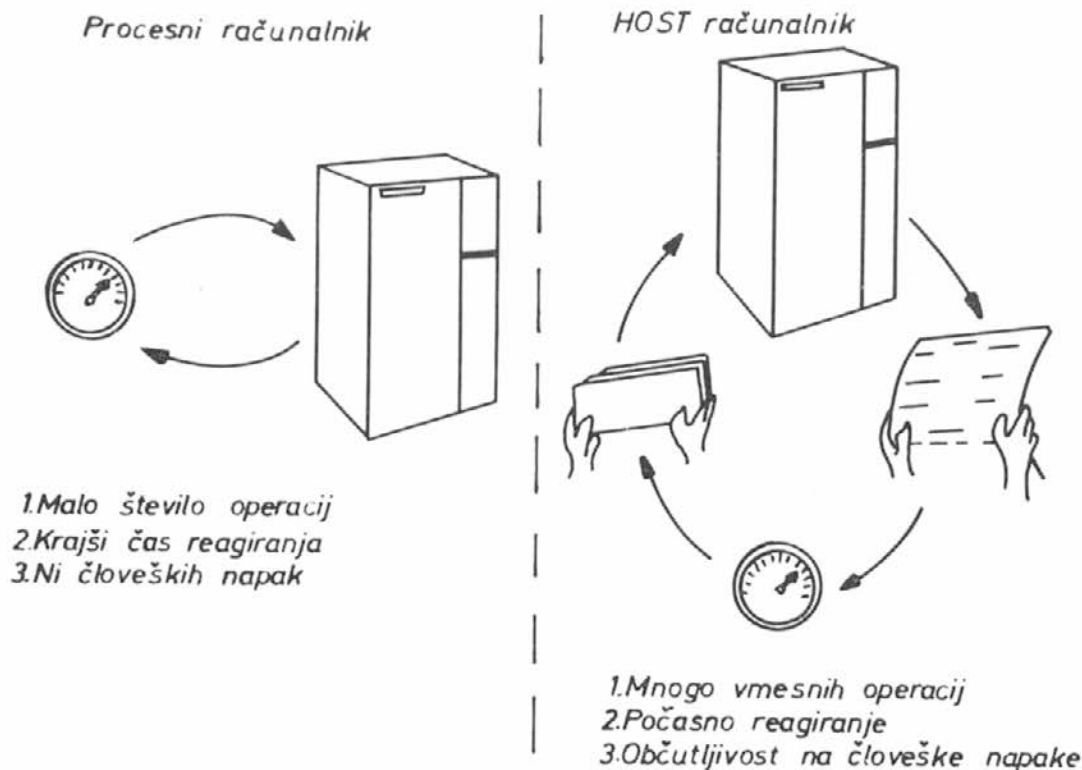
Možne aplikacije uporabe procesnega računalnika razdelimo po skupinah:

a) Metalurške in materialne aplikacije

- optimizacija priprave vložka,
- materialna bilanca šarže,
- redukcija stroškov ferolegur z zoženjem distribucije elementov v kemijski analizi.
- minimizacijo porabe dragih ferolegur,
- toplotna bilanca in izračun temperature taline,

Slika 1 — procesni računalnik PDP 11

Slika 2 — shematski prikaz razlik v delovanju procesnih in HOST računalnikov

— izračun količine kisika za oksidacijo in
— optimizacija vzdržnosti obzidave peči.

b) Energetske aplikacije

— vodenje električne moči na posamezni peči,
— razdelitev razpoložljive električne energije po pečeh.

c) Organizacijske aplikacije

— spremljanje zalog na skladiščih jeklarne,
— vodenje topilca pri izdelavi šarže na nivoju najboljše tehnologije,
— časovna sinhronizacija izdelave šarže na več pečeh in eni vakuumski napravi,
— kontrola procesa in zbiranje podatkov,
— obdelava podatkov za poročila in analize.

V nadaljevanju bomo podrobneje opisali pomembnejše aplikacije, ki preidejo v poštev že pri prvi fazi uvajanja procesnega računalnika v jeklaro.

Optimizacija mešanja vložka

Dobri delovni rezultati in nizki proizvodni stroški, so v precejšnji meri odvisni od vrste in sestave vložka.

Danes večina jeklarn uporablja še enostavno ročno izračunavanje sestave vložka. Že nekaj let pa obstaja močan trend, da bi dosegli optimalno sestavo vložka s pomočjo linearnega programiranja in z reševanjem linearnih enačb z digitalnimi računalniki. To je matematična tehnika, ki omogoča določitev optimalne razvrstitve parametrov v primerih, ko je možna različna razvrstitev le-teh.

Iščemo najcenejšo mešanico vložka in pri tem upoštevamo:

- razpoložljive zaloge legiranih odpadkov in ostalega starega železa,
- tehnološke omejitve,
- mišljeno kemijsko sestavo raztaljenega vložka, in
- ceno posameznih vrst vložka.

Poleg iskanja najcenejše sestave vložka za eno šaržo lahko naredimo še en korak naprej in poiščemo optimalno rešitev za več šarž za (npr. za en teden) več različnih vrst jekla skupaj.

Poskusi, ki smo jih naredili na velikem računalniku, so pokazali, da je prihranek za eno šaržo srednje ali visoko legiranega jekla celo do 600.000 S din.

Reduciranje stroškov porabe ferolegur

Pri kalkulaciji potrebnega dodatka posameznih ferolegur lahko z uporabo procesnega računalnika dosežemo:

- zoženje distribucije elementov v končni analizi,
- minimalno porabo dragih ferolegur,
- prihranek na času računanja (2 do 20 sek.),
- eliminiranje človeških napak pri računanju

Podrobneje si oglejmo prvi dve točki, ki sta specifični za to poglavje.

A. Zoženje distribucije elementov v končni analizi

Izračun dodatka ene ferolegure izvedene po formuli:

$$\text{FeM (kg)} = \frac{\% M_p \cdot Q_K - \% M_A \cdot Q_A}{\% M_F \cdot IZ} \cdot 100,$$

pri čemer pomeni

FeM	— ferolegura v kg
$\% M_p$	— ciljan odstotek metala v končni analizi jekla
Q_K	— končna analiza šarže ($Q_A + \text{legure}$)
$\% M_A$	— aktualen (trenuten) odstotek metala v jekleni talini
Q_A	— aktualna (trenutna) teža šarže
$\% M_F$	— odstotek metala v feroleguri
IZ	— izplen ferolegure

V enačbi nastopa končna teža šarže, ki je še nepoznana, ker ne vemo, koliko ferolegur bomo dodali. Zato se vnese predpostavljena teža, ki se s ponovnim izračunom popravi. Nastopijo interakcije, ki so še

posebej pomembne pri visoko legiranih jeklih. V praksi za takšno delo primanjkuje časa, zato se računi poenostavljajo in tudi logaritmično računalno ni dovolj natančno.

Od natančnosti vseh parametrov, ki nastopajo v zgornji enačbi, je odvisno kako natančen bo izračun dodatka ferolegure.

Predpostavimo, da ima z uporabo ali brez uporabe računalnika odstotek določenega legirnega elementa normalno porazdelitev, kot to kaže slika 3.

$$\Delta x = M_s - M_R$$

pomeni razliko srednjih vrednosti distribucij odstotka legiranega elementa v jeklu glede na to ali je bil uporabljen računalnik (M_R) ali ne (M_s).

X_{\min} pomeni spodnjo predpisano, X_{\max} pa zgornjo predpisano mejo vsebnosti določenega legiranega elementa.

Z uporabo procesnega računalnika dosežemo ožjo distribucijo elementov v končni kemijski sestavi jekla in premaknitev distribucije k spodnji meji. Omenjena razlika Δx pomeni neposreden prihranek na porabi ferolegur.

Širšo distribucijo končne kemijske sestave povzročajo:

- napake v dejanski teži vložka,
- variacije v izplenu elementov, ki odgorevajo,
- točnost kemijske analize jekla in ferolegur,
- točnost izračuna dodatka (nenatančnost logaritmičnega računalna),
- napake topilca.

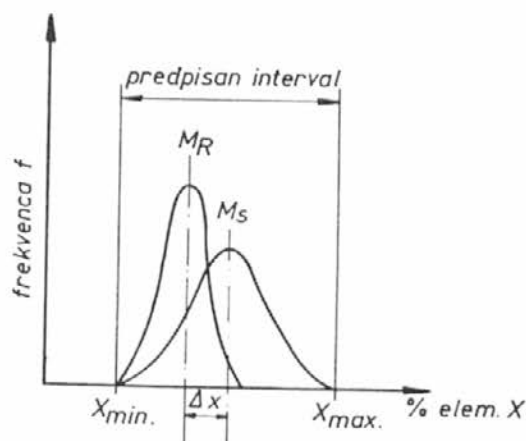
Z matematično statističnim zasledovanjem izplena šarže, s sortiranjem vložka in z uvedbo elektronskih tehtnic je mogoče zmanjšati napako v teži vložka.

Z determiniranim ali matematično statističnim modelom lahko izračunamo izplen posameznega legirnega elementa za posamezno jeklo ali skupino jekel. Variacijo v izplenu zmanjšamo s konstantnejšo tehnologijo, ki jo dosežemo z uporabo procesnega računalnika ter enakomernjšo kakovostjo vložka.

Uporaba računalnika na kvantometru eliminira napake v točnosti kemijske analize.

Človeške napake pri samem izračunavanju dodatka ferolegur pri uporabi računalnika avtomatsko odpadejo.

Napake pri doziranju prave količine ferolegur se odpravijo z mehanizacijo in popolno avtomatizacijo dodajanja.

Slika 3 — Porazdelitev % legiranega elementa z uporabo računalnika in brez njega

Slika 4 — »razgovor« med topilcem in procesnim računalnikom

B. Selekcija za minimalno porabo dragih ferolegur

Za isti metal imamo na razpolago več vrst ferolegur. Med seboj se razlikujejo po odstotku ogljika, odstotku enega ali več metalov in v ceni. Dražje so ferolegure z nizkim odstotkom ogljika in tiste, ki niso kombinacija več metalov.

Često se pri legiranju dodajajo drage čiste ferolegure z nizkim odstotkom ogljika, na drugi strani pa se pred izpustom šarže dodaja ogljik v obliki karborita ali celo s potapljanjem elektrod.

Problem kalkulacije, pri kateri bi dobili izračunano minimalno porabo dragih ferolegur, se rešuje s pomočjo linearnega programiranja in računalnika. Pri izračunu se upoštevajo zaloge ferolegur na skladiščih in vse tehnološke omejitve.

Vodenje topilca pri izdelavi šarže

Pri izdelavi šarže topilec direktno komunicira preko terminala s procesnim računalnikom in daje ter dobiva vse potrebne informacije za normalen potek dela. V računalniku so na magnetnem disku shranjeni najboljše tehnološki postopki za izdelavo posameznih vrst jekla, ki so osnova za vodenje topilca pri izdelavi šarže.

Topilec daje ali sprejema naslednja sporočila:

- začetne informacije o šarži,
- signal pričetka šarže,
- skupno težo šarže,
- signal, da je vložek raztaljen,
- spremembe v stopnji električne moči,
- zadnjo izmerjeno temperaturo potopljenega pirometra,
- izračunano temperaturo kopeli,
- trenutno (zadnjo) analizo kemijske sestave kopeli in
- predpisano končno kemijsko sestavo šarže.

Računalnik daje kompletan postopek izdelave šarže, ki vključuje:

- temperaturni režim,
- pečne dodatke,
- jemanje prob,
- navodila za pihanje kisika.

V ta namen pošlje računalnik topilcu sporočila kot:

- »Izmeri temperaturo s potopnim pirometrom« ali
- »Vzemi 3. predprobo za kemijsko analizo«.

»Razgovor« med topilcem in procesnim računalnikom vidimo na sliki 4.

Topilec dobiva iz računalnika navodila za delo, ki so jih določili eksperti za metalurško in energetsko vodenje šarže. S tem so izključene človeške napake zaradi psihične in fizične utrujenosti topilca ali mojstra. Vse kalkulacije, izračuni in odločitve so hitre in točne.

Pridobitve vodenja topilca pri izdelavi šarže so:

- krajši čas izdelave šarže in s tem povečana proizvodna kapaciteta jeklarne ter povečana produktivnost,
- nižji proizvodni stroški,
- enakomernjša kakovost jekla,
- boljša kakovost jekla,
- manjša neuspela proizvodnja,
- izključene človeške napake zaradi neznanja ali psihične in fizične utrujenosti topilca ali mojstra,
- zaposlovanje kadrov z nižjo strokovno izobrazbo in
- hitrejša in zanesljivejša uvedba novih dognanj v tehnologiji.

Vodenje električne moči elektroobločne peči

Z elektrotehničnega stališča lahko razdelimo obratovanje obločne peči v več faz, od katerih je prva taljenje. Pri celotnem procesu taljenja imamo vklopljeno dušilko, ki omejuje tokovna nihanja v omrežju. Težimo za čimvečjo moč, oziroma za tako imenovano obratovanje z maksimalno močjo toka, kateremu pa se pri manjših in srednjih velikostih peči težko približamo. Pri novo založeni peči začnemo taliti z zmanjšano napetostjo in z delno zmanjšanim tokom.

S tem dosežemo mirnejše (manj sunkovito) prodiranje elektrod v vložek. Zmanjšana napetost predstavlja tudi manjšo moč loka, ki lahko v času dokler si elektrode ne izdolbejo svojih kraterjev, škodljivo vpliva na trajnost obloge peči (prosto sevanje). Z zmanjšano napetostjo obratujemo prvih 5 do 10 minut, čas je predvsem odvisen od vrste vložka: voluminozen vložek zahteva krajši čas predtaljenja, kompaktnější vložek pa daljšega.

Predtaljenje se da torej vnaprej programirati (napetost kot funkcija časa ali porabljene energije na tono vložka) in ga izbiramo samo od kvalitete vložka. Napetost lahko dvignemo v dveh postopnih korakih, ali pa tudi v enem. Oba načina sta v uporabi. V železarni začnemo s polno močjo, kljub večkratnemu proučevanju talilcev ki so ugotovili, da tako tudi gre.

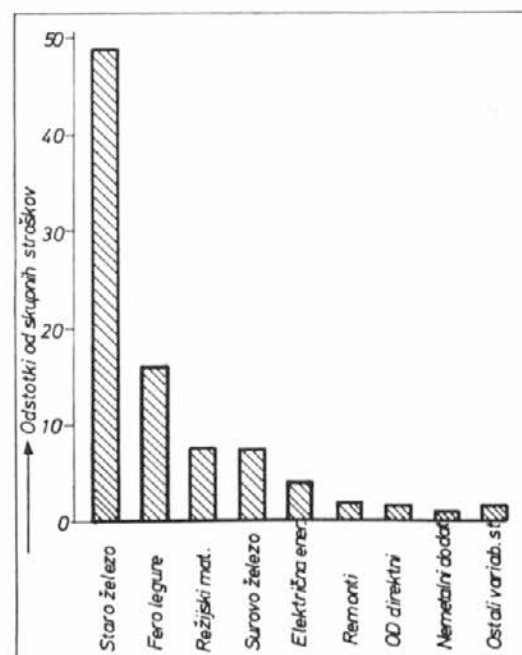
Najkritičnejše je taljenje zadnje košare. Tu se taljenje, oziroma dovod energije ne zaustavi pri določeni specifični porabi električne energije te zadnje košare, ampak je potrebno kopel segreti na dokončno temperaturo. Že pri koncu tega raztaljevanja je potrebno moč zmanjšati, razmerje napetost—tok pa spremeniti tako, da obratujemo s faznim faktorjem okrog 0,70 do 0,74. S tem dobimo najmanjšo možno sevanje na obzidavo. Ob raztalitvi zadnje košare izklopimo dušilko, ker postane obratovanje mirno.

Možnosti za računalniško vodenje obdobja po taljenju je več. Ena možnost je programsko vodenje do doseganja določene specifične porabe električne energije za celotno kopel. Druga možnost je programsko vodenje do določene temperature

kopeli, ki se modelira na podlagi znanega začetnega stanja po-taljenja, izgub peči in dovedene energije. Tretja možnost je vodenje peči po programu z minimalnim erozijskim indeksom, ki ga dobimo iz podatkov za napetost in tok loka posamezne elektrode. Bistvene važnosti za obratovanje obločne peči v fazi raztaljenega vložka je, da se energija dovaja ob relativno nizkem faznem faktorju 0,70 do 0,74, ker je tedaj tako imenovani Schwabejev erozijski indeks kot merilo za toplotno obremenjenost obzidave minimalen. Zdi se, da je ob naših običajnih pečeh (v nasprotju z UHP izvedbami) dovolj, če bomo vodili peč pri raztaljenem vložku z dovolj nizkim faznim faktorjem in računali celokupni fazni faktor peči, ne pa razmer pod posameznimi elektrodami, kar je sicer manj eksaktno, vendar preprosteje.

Razdelitev razpoložljive električne energije

V večjih jeklarnah z velikimi agregati ali z več agregati se pojavlja potreba po dispečerju, ki naj obratovanje obločnih peči prilagaja tako, da bo povprečna urna obtežba celotnega podjetja čim nižja. **Nezanesljivost, neobjektivnost in netočnost dispečerja pri vsakokratni urni napovedi konic uspešno zamenjuje procesni računalnik. Ta sprejema informacije o stanju obremenitev posameznih peči in predvideva, kakšne bodo te obremenitve v obravnavanem obdobju.** Na začetku vsakega urnega obdobja izvrši najprej grobo oceno obremenitev posameznih peči, na podlagi informacij iz pretečenega obdobja, na podlagi % raztalitve lahko napove obremenitve v naslednjem obdobju in na podlagi off-line informacij (preko topilca) izve podatke o času trajanja popravil, zastojev itd. S pomočjo meritev energije registramo trenutno stanje vseh peči in dobimo urno kumulativno porabljenih kwh. Ta se primerja z vrednostjo, ki jo vstavimo v računalnik kot normalno vrednost (referenco). Če je v posameznem urnem obdobju rast kumulativne hitrejše, kot bi smela biti za normalno vrednost, mora procesni računalnik nekje zmanjšati obremenitev po-

Slika 5 — struktura porazdelitve variabilnih stroškov v jeklarni

rabe električne energije in sicer na tako vrednost, da bo rast kumulativne odgovarjalna referenci. Pri tem mora upoštevati predvidevanja (dobljena iz pretečenega obdobja ali off-line informacije) tako, da dopušča znotraj obravnavanega obdobja prekoračitve rasti kumulativne, če bo tem prekoračitvam sledila manjša rast (zaradi zastoja, zaradi zalaganja, zaradi konca raztalitve itd.). Končna vrednost kumulativne porabe t. j. ob zaključku urnega obdobja pa v nobenem slučaju ne sme preseči normalne vrednosti.

Poseganje procesnega računalnika v zmanjšanje električne moči obločnih peči zaradi ohranitve znosnih urnih maksimalnih obremenitev imenujemo tudi interne redukcije. Te se smejo vrstiti po vnaprej določenem vrstnem redu, oziroma po določeni logiki. Računalnik sme zmanjšati obremenitve obločni peči le v času taljenja, pretežno v začetku taljenja. Redukcije so pri pečeh, ki imajo največje moči, oziroma pri pečeh, ki nimajo prioritete. Zmanjšanje izvedeno preko servomotorjev za regulacijo napetosti in toka elektrod, vendar le do določene meje. Če je potrebno nadaljnje zmanjševanje, se zahteva izklop peči v določenem času, če pa se ta ne izvrši, uredi izklop računalnik. **Pri tem je potrebno upoštevati, da interne redukcije predstavljajo zniževanje proizvodnih stroškov, saj z njimi dosežemo nižjo povprečno ceno za kWh.** To pa nam uspe le takrat, če izvajamo redukcije po istem kriteriju za celotno mesečno obdobje (ki predstavlja obračunsko obdobje za konico); če nam samo enkrat konica uide (zaradi nedisciplin oziroma zaradi pomete) je celomesečni trud zaman, kajti elektrogospodarstvo obračunava najvišje doseženo urno obremenitev v mesecu.

Da omogočimo računalniku delo, mu moramo pošiljati meritve porabe delovne energije vseh obločnih peči, kakor tudi porabo delovne energije vseh ostalih porabnikov podjetja. Poleg teh zvez morajo obstajati še off-line zveze za pošiljanje informacij od peči v računalnik. Komunikacija mora obstajati tudi med stikalcem centralne transformatorske postaje, ki vrši sedaj funkcijo dispečerja, in računalnikom. Stikalcu moramo omogočiti spreminjanje nivoja maksimalnih urnih obtežb in spreminjanje vrstnega reda redukcij peči. Na printerju morajo biti beleženi vsi posegi, njihov obseg, protokolirani morajo biti tudi porabe električne energije posameznih odjemalcev in skupine. Kakšne naloge v zvezi z obračunom delovnih, jalovih energij in moči naj prevzame procesni računalnik mora pokazati projekt.

Razdeljevanje energije po potrošnikih v zvezi z dopustno maksimalno urno obremenitvijo ni toliko tehnično ali tehnološko vprašanje, temveč je predvsem vprašanje gospodarnosti obratovanja. Vsaka interna redukcija, s katero znižamo urno konico in s tem strošek za električno energijo, pomeni tudi v nekem intervalu znižanje moči taljenja peči, ali celo ustavev taljenja peči, ali celo ustavev taljenja za nekaj minut in s tem zmanjšanje produktivnosti. Nastopa torej klasičen problem minimuma skupnih stroškov, ki pa jih moramo opazovati v mesečnih povprečjih. Limiti, v katerih je minimum položen, bi

morali biti poznani in vstavljeni v procesni računalnik kot omejitve za redukcijo.

Vodenje zalog na skladiščih jeklarne

Za splošno uvedbo tehnološke discipline in za uvedbo sodobnega materialnega poslovanja je nujno, da ažurno vodimo zaloge skladišč tudi v jeklarni. Materialni stroški pri izdelavi jekla so daleč najvišji v primerjavi z ostalimi stroški, zato mora biti tudi večja kontrola nad uporabo tega materiala. Za računalniško optimizacijo mešanja vložka in dodatka ferolegur moramo nujno poznati zaloge na skladiščih in cene posameznih materialov.

Zaloge na skladiščih se že vodijo na IBM 370 računalniku, le da so za res učinkovito materialno poslovanje v jeklarni premalo ažurne in specificirane. Ažurnost mora biti dnevna. To dosežemo z uvedbo terminalov na skladišča (ali špedicijo) in procesnega računalnika na elektroobločnih pečeh.

Pridobitve:

— točnejše informacije o toku materiala, izplena, materialnih stroških šarže... materialna bilanca,

— večja kontrola in disciplina pri uporabi materiala,

— integralna povezava sistema z bazičnim informacijskim sistemom,

— možno reduciranje stroškov porabe ferolegur s pomočjo linearnega programiranja na procesnem računalniku in

— vodenje minimalnih zalog.

Časovna sinhronizacija izdelave jekla pri uporabi vakuumske naprave

V planu modernizacije nove jeklarne je uvedba dveh 50-tonskih vakuumskih naprav za štiri elektroobločne peči. Pri tem se bo postopek izdelave jekla bistveno spremenil. Tehnološki postopek se bo razdelil v dva dela:

— taljenje in odfosforiranje na elektroobločni peči in

— vse ostale metalurške operacije na vakuumski napravi (dezoksidacija, rafinacija, legiranje, odžveplanje in drugo).

Uvedba vakuumske naprave pomeni racionalnejšo proizvodnjo (40 odst. večja proizvodnja, uporaba cenejših ferolegur, višji izplen ferolegur, čistejša jekla itd.). Skupen čas izdelave šarže se skrajša na 3 do 4 ure odvisno od jekla. Vendar se mora doseči časovna sinhronizacija izdelave šarž glede na to, da imamo eno vakuumsko napravo za dve elektroobločni peči. Z uvedbo procesnega računalnika dosežemo enakomernejši tempo izdelave šarže ter imamo vse možnosti za optimalno terminiranje izdelave jekla v jeklarni.

S časovno sinhronizacijo za vakuumiranje je istočasno rešen tudi problem uporabe enega žerjava za več peči in kar je še posebej pomembno, časovno enakomernejši odvzem električne energije.

Nove informacije

Z uvedbo procesnega računalnika dobimo več in bolj točne informacije o procesu. Sistem o katerem imamo več informacij lažje vodimo. Odločitve so kvalitetnej-

še. Težko je izmeriti v denarju kakšen pomen imajo nove informacije, vendar ni dvoma, da so za nadaljnji razvoj tehnologije in za upravljanje kakovosti izdelkov nove informacije dobrodošle in koristne.

V procesnem računalniku zbiramo vse pomembnejše podatke o izdelavi šarže, ki jih nato v velikem centralnem računalniku sistematično periodično obdelujemo. Pri tem imamo na razpolago matematično statistične analize.

Analize pokažejo morebitne anomalije v tehnološkem postopku, morebitne vzroke neuspele proizvodnje, stvarni nivo in nihanje kakovosti izdelkov ter služijo za korekture tehnološkega postopka. Ravno s pomočjo procesnega računalnika lahko dosežemo učinkovito upravljanje kakovosti preko integralne kontrole kakovosti. Povratna zveza je zanesljiva in učinkovito vzpostavljena.

Računalnik mora registrirati in zapisati vse dogodke peči; še posebej pa je pomembna povezava in registracija delovanja zaščitnih in signalnih naprav.

Prioritetne aplikacije in pristop k delu

Celotno vodenje jeklarne s pomočjo procesnega računalnika je zajetno in kompleksno delo in glede na trenutno mehanizacijo, tehnologijo, kadre in denarna sredstva, praktično neizvedljivo v kratkem roku. Priporoča se uvajanje procesnega računalnika po principu »korak za korakom«.

Pričeti moramo z uvajanjem tistih aplikacij, ki nam bodo prinesle največ prihrankov in tiste, ki jih glede na nivo tehnologije in mehanizacije sploh lahko uvedemo. Prednost bomo torej dali tistim aplikacijam in področjem, ki v strukturi variabilnih stroškov v jeklarni (slika 5), predstavljajo največji delež. Na prvem mestu so materialni stroški od starega železa do ferolegur, takoj za njimi pa energetski stroški.

Zaključek

Izračuni prihrankov so pokazali, da so investicije v procesne računalnike zelo gospodarne. Investicijski stroški se povrnejo prej kot v enem letu.

Procesni računalniki, ki so bili razviti v zadnjih letih, dajejo velike možnosti za avtomatizacijo proizvodnje v jeklarni, kakor tudi v drugih obratih in službah, zato predstavlja investicijska naložba prvi korak v avtomatizaciji predvsem metalurških procesov. Odpira pot (izšolani kadri, izkušnje) hitrejšega uvajanja avtomatizacije in predstavlja logičen nadaljnji razvoj uporabe računalnika v železarni Ravne.

Literatura

J. Šegel: Projekt za uvedbo procesnega računalnika v jeklarno II Železarne Ravne, 1975, Ravne.

V. Prešern, J. Šegel, J. Bratina: Študija možnosti in program razvoja modeliranja jeklarskih procesov in uporabe procesnih računalnikov, Poročilo 233 MI, Ljubljana 1973.

Jože Pratkanar, dipl. inž. agr.

O kmetijstvu v naši občini

UVOD

Kmetijstvo vsakega kraja sodi med dejavnike, katerih razvoj je pogojen z naravnimi razmerami, to sta razpoložljiv obseg in kakovost plodne zemlje. Zaradi vedno večjih potreb po uporabi prostora v nekmetijske namene plodna tla niso trajna dobrina, izboljšanje njihove rodovitnosti pa omejujejo fizične, tehnične in ekonomske možnosti. Ta ugotovitev še posebej velja za ravensko občino, kjer je ravninski svet vtesnjen v ozko dolino ob reki Meži. Zato je moralo kmetijstvo že pred desetletji oddati plodni ravninski svet industriji, samo pa se je preselilo v hribe in na strma pobočja.

Trdo življenje v težkih naravnih razmerah, osamljena lega kmetij v obliki celkov, kar je tipično za koroško kmetijo in slaba medsebojna povezanost so vtisnili v značaj koroškega hribovskega in gorskega kmeta svojevrstne poteze. Težak boj z naravo je našega kmeta mnogo močnejše navezal na zemljo kot kmeta nekje v ravninskem svetu. Gospodar in njegova družina so s posestvom zrasli, nanj jih veže tradicija; ohranitev posestva in lastništva je njihov osnovni cilj. Obvladovanje težkih naravnih pogojev in navezanost nase so našemu hribovskemu kmetu vzbudili ponos in samozavest ter ga vodili v močno avtarktičnost, včasih tudi tam, kjer ni bila nujno potrebna. To se kaže ponekod še danes, ko si moderno kmetovanje in tržna proizvodnja utirata pot iz zaostalosti. Spomini na težke čase, ki jih je moral koroški kmet preživeti, pa v veliki meri opravičujejo to spoznanje.

Občina Ravne na Koroškem spada med gospodarsko razvita področja v SR Sloveniji. Tod prevladujeta težka industrija in rudarstvo. V dolini je še več manjših lesno predelovalnih in kovinskih delovnih organizacij. Ta industrijska razvitost se kaže na vseh področjih gospodarskega in družbenega življenja, ki ima v svojih središčih dobro urejeno preskrbovalno mrežo (trgovine, gostinske obrate), šolstvo in razne storitvene dejavnosti.

V tako razviti skupnosti je razumljivo, da upada zanimanje za kmetijstvo, ki je v preteklosti stalno izgubljalo delovne moči. Nekoč je na kmetijah živelo veliko ljudi. Izredno neugodni naravni pogoji in pomanjkanje primernih kmetijskih strojev so zahtevali veliko pridnih rok, predvsem pa veliko trdne volje in ljubezni do domače zemlje. Mnogo lačnih ust in skopa zemlja niso dopuščale, da bi kmetija pridelala kaj več kot za lastne potrebe. Odori, katere danes prerašča gozd, potrjujejo ugotovitev, da je bila nekoč vsaka ped zemlje obdelana.

Povojni razvoj železarstva, rudarstva in drugih gospodarskih vej je nudil marsikateremu kmečkemu fantu in dekletu večji kos kruha. Odhajanje kmečke mladine v industrijo in terciarno dejavnost pomeni danes že resno nevarnost obstoja marsikateremu kmetije. Po popisih od leta 1953 so podatki o številu kmečkega prebivalstva naslednji:

leto	št. kmečkega prebivalstva	Delež od skupnega števila prebivalstva
1953	3.207	17,0 %
1961	2.789	12,7 %
1971	2.052	8,5 %
1974	1.770	7,5 %

Struktura kmečkega prebivalstva je sila neugodna. Po podatkih iz leta 1971 je bilo kar 340 ljudi starejših od 60 let in preko 600 otrok mlajših od 15 let. To pomeni, da je na kmetijah ostalo veliko ostarelih ljudi in otrok, ki so za delo nesposobni. Dolg, ki ga je s tem plačalo koroško hribovsko kmetijstvo je velik. Mogoče se tega večkrat premalo zavedamo. Kmetijci in veterinarji, ki po službeni dolžnosti pogosto obiskujemo našega hribovskega kmeta, večkrat najdemo na veliki kmetiji, ki je bila nekoč v ponos celi dolini, bolno gospodinjstvo in ostarelega gospodarja.

»Mladi so odšli v dolino, za kruhom, za lepšim življenjem. Nisva jim branila, vsem želiva, da bodo lepše živeli kot sva pa midva.« Tak je najpogostejši odgovor oz. opravičilo.

Veliko je kmetij, kjer so »ta mladi« prevzeli posestvo, vendar so ostali na zemlji sami. K hiši ni prišla »ta mlada«, ki bi poskrbela za naraščaj. Večina kmečkih deklet se raje odloči za dolino, kjer se poroči s knapi, železarji. Mogoče leži nekaj krivde tudi na gospodarjih samih, ker si v mladosti niso pravočasno poiskali neveste. Delo in opravki na kmetiji, nekaj pa tudi skrita bojazen »češ, saj kmeta nobena ne bo hotela«, so navadno vzroki, da ostajajo sami. Po podatkih iz leta 1974 je takih gospodarjev v občini že preko 15 %. Vsekakor bo potrebno temu problemu posvetiti več pozornosti.

Hiter povojni industrijski razvoj občine je narekoval vedno večje potrebe po hrani. Potrebe po mesu, mesnih izdelkih in po mleku so že leta 1971 zdaleč presegle ponudbo iz domačega kmetijstva.

Čeprav so naravni pogoji za živinorejo dokaj ugodni, smo morali za potrebe prehrane v letu 1974 uvoziti iz drugih krajev preko 500.000 l mleka in preko 600.000 kg mesa. Pri tem moramo upoštevati, da je bila poraba visoko vredne hrane po prebivalcu zelo nizka. (samo 17 kg mesa in 34 l mleka na prebivalca na leto).

VLOGA KMETIJSTVA

Po gospodarski plati kmetijstvo v občini malo pomeni. Po družbenem proizvodu se še zdaleč ne more primerjati z industrijo. Kljub temu pa ravno ta kmetijska razvitost narekuje velike potrebe po kvalitetni prehrani. Še vedno se v občini ne moremo pohvaliti, da posvečamo izbiri hrane večjo pozornost. Če zahtevamo od

delavca v industriji večjo produktivnost in obenem tudi varno delo je način prehrane eden bistvenih dejavnikov. Še vedno preveč pojemo kruha in premalo mesa, jajc, mleka ...

Naše kmetijstvo pa ima za pridelovanje te vrste hrane najugodnejše naravne pogoje (travnati svet, ugodno podnebje itd.) Seveda pa mora biti skrb, da bomo te naravne pogoje znali racionalno izkoristiti.

— Kmetijstvo vsake dežele skrbi, da ostane krajina naseljena, da je zemlja obdelana, da je narava »živa«.

Tudi v naši občini poskrbimo, da bomo hribovske in gorske kmetije ohranili! Če bomo dopustili, bodo tipične koroške domačije propadle, da bo travnike in njive prerasel plevel in to bo kaj slabo spričevalo naše kulture. Tudi najbolj urejena mesta in asfaltirane ceste ne bodo odtehtale kmečke idile.

Zaradi hitrega industrijskega razvoja v dolini vedno bolj narašča potreba po rekreaciji, po kmečkem turizmu. Že nekaj praktičnih izkušenj zgovorno potrjuje, da si naši delavci želijo take oblike rekreacije. Delavcem, ki na delovnem mestu v rudniku ali ob kovaškem kladivu razdajajo svoje moči, moramo omogočiti, da po »šihu« nabirajo nove moči v zdravem okolju, na svežem zraku — na kmetih. Naravne lepote naše doline se lahko vsekakor primerjajo z lepoto Švice, Avstrije. Seveda pa nas čaka tu še veliko dela, predvsem smisel za red in lepoto, za urejenost vasi in domačij. Kmečki turizem pa je nemalo pomemben tudi kot dodaten vir dohodka in kar je še važnejše; mladi bodo ostali na kmetiji.

Kmetijstvo je in bo imelo v vojni odločilno vlogo. Izkušnje iz NOB zgovorno pričajo o deležu, ki ga je koroški kmet dal za svobodo. Koliko domačij je nudilo partizanom varno zatočišče, hleb kruha itd. Zato je potrebno kmetijstvo ohranjati tudi iz stališča SLO. V primeru vojne bo hribovsko kmetijstvo skrbelo za prehrano, za zavetje in podobno. Če trdimo, da je hrana najmočnejše orožje in če hočemo to orožje obdržati, je potrebno skrbeti, da hribovske kmetije ohranimo, da ljudem, ki tu živijo in delajo, zagotovimo vsaj približno tako življenje kot ga imajo občani v dolini.

Ne nazadnje pa se moramo zavedati, da smo obmejna občina, saj skoraj 60 % vseh kmetijskih površin leži ob državni meji. Ne sme nam biti vseeno, kak bo ta svet. »Živa meja«, to so domačije ob meji, na katerih živijo ljudje, ki so socialno neogroženi, ekonomsko močni in srečni, ne so najzanesljivejši braniki naše skupnosti.

RAZVOJNI NAČRT KMETIJSTVA

Pospeševalna služba pri KZ Prevalje je skupno s SO Ravne na Koroškem v letu 1971 opravila na vseh kmetijah posebno anketo, s katero so zajeli vse potrebne podatke. Nekaj podatkov iz popisa:

Po anketi iz leta 1971 je v občini Ravne na Koroškem 905 kmetij (sem štejejo od 2 ha kmetijskih površin naprej), ki skupno razpolagajo s 16.152 ha kmetijskih površin. Od tega je 6.598 ha obdelovalne zemlje in 9.554 ha gozda. Živinoreja predstavlja glavno kmetijsko panogo. Stalež govedji je znašal: voli 371 glav, krave 1.879 glav, ple-

menske telice 286 glav, mlado govedo 1.110 glav, kar je skupaj 3.644 glav.

Poprečno je vsaka kmetija telila 4 glave, oz. na 2 ha obdelovalne površine komaj 1 odraslo govedo.

Skoraj vse kmetije imajo velika gospodarska poslopja, kar dokazuje, da je bila nekoč živinoreja na Koroškem dobro razvita.

Hlevi so v slabem stanju in narekujejo obnovo. Podobno je s stanovanjskimi hišami, saj ponekod že ne zasluži to ime. Opremljenost domačij je dokaj skromna, saj ima le nekaj kmetov motorne kosilnice, traktor pa je že redek. Še slabše je z ostalo kmetijsko mehanizacijo. Poleg pomanjkanja strojev pa je poseben problem raznolikost strojev. Kmetje so uvažali razne tipe strojev iz Avstrije za katere niso bili zagotovljeni rezervni deli in servis.

PROIZVODNA USMERITEV

Po srednjeročnem razvojnem programu, ki ga je strokovna služba pri KZ Prevalje izdelala l. 1971, smo preusmerjali kmetijstvo v tri smeri:

- prireja mleka
- pitanje goveje živine
- vzreja plemenskih telic

Štiriletni rezultati kažejo, da je bil srednjeročni razvojni načrt pravilno zastavljen. Preko 200 kmetij je preusmerjal v tržno proizvodnjo. Kmetije so obnovili, oziroma na novo zgradili preko 150 govejih hlevov. Skoraj na vsaki preusmerjeni kmetiji je zgrajen silos. Vsaka kmetija ima motorno kosilnico, preko 300 kmetij uporablja za delo traktorje.

Že v l. 1974 so kmetje redili okrog 5.000 glav goveje živine, od tega 2.000 plemenskih krav in telic.

	1971	1975	Indeks
prireja mleka	233.547 l	750.000 l	321
mlečnost			
po kravi	2.000 l	2.800 l	140
prireja mesa	190.300 kg	500.000 kg	263

Prireja mleka se je povečala za 221 %, prireja mesa za 163 %. Tako je domače kmetijstvo v občini leta 1975 v celoti krilo potrebe po govejem mesu in mleku.

STANJE KMETIJSTVA

	1971	1975	Indeks
novi hlevi	—	9	—
obnovljeni hlevi	10	100	1000
obnovljeni hlevi			
klasični	5	45	900
traktorji	15	300	2000
samonakladalne			
prikolice	2	30	1500
molzni stroji	5	58	1160

Pri uresničitvi zadanih ciljev je bil delež SO Ravne velik, saj je v teh letih za pospeševanje kmetijstva, za kritje izgub veterinarstva iz proračunskih sredstev namenila skoraj 3.000.000 din. Čeprav vsa sredstva niso bila namenjena zgolj za pospešeno delo, so v znatni meri vplivala na razvoj kmetijstva.

Občina je tudi z drugimi oblikami pomagala. Tako je v letu 1973 sprejela od-

lok s katerim urejuje davčne olajšave za kmete, ki kmetijo preusmerjajo, s štipendijsko politiko omogoča šolanje kmečkih otrok, sodeluje pri regresiranju obrestne mere za investicije v zasebno kmetijstvo itd.

Tudi železarna Ravne je pri preskrbi kmetijske mehanizacije prispevala svoj delež, ko smo samo v l. 1974 in 1975 z njeno pomočjo in s sodelovanjem uspeli kupiti preko 150 traktorjev IMT in urediti servis.

Za uresničitev srednjeročnega razvojnega programa, pa so v veliki meri pripomogla združena sredstva kmetov, zadrug, gozdarskih obratov in banke pri koroški hranilnici in posojilnici. Tako so samo kmetovalci iz naše občine v štirih letih dobili preko 10 milijonov investicijskih kreditov.

Če se ozremo na prehojeno pot, lahko z zadovoljstvom ugotovimo, da smo pravilno zastavili pri razvoju našega kmetijstva. Na usmerjenih kmetijah so zgrajena nova gospodarska poslopja, hlevi so polni živine. Pri hiši je traktor in drugi stroji. Delo na kmetiji je postalo lažje, hitreje je opravljeno. Za kar so nekoč potrebovali 4—5 ljudi, danes opravi en človek. Domačije so postale ekonomsko močnejše, specializirane. So tudi take, ki letno spijajo 10 bikov ali prodajo 50.000 l mleka.

Pri preobrazbi vasi so se pospeševalci srečevali z vrsto problemov. Ponekod so predvsem starejši gospodarji z nezaupanjem gledali na nov način kmetovanja. Ta konservativnost, ki je tipična za koroškega kmeta ima tudi svoje opravičilo. Kolikokrat je bil naš kmet v minulih letih opeharjen, razočaran. Veliko časa bo potrebno, da bomo njegovo zaupanje pridobili. To pa bomo najlažje dosegli z načrtnim, usmerjenim delom, kjer bo koroški kmet videl, da je tudi koristen član naše skupnosti, da ga potrebujemo in mu pomagamo.

Pri pospeševalnem delu je bilo pomanjkanje denarja vedno prisotno. Tako ni čudno, če je tudi v naši dolini primanj-

kovalo kmetijskih strokovnjakov. Slab zaslužek in terensko delo je marsikaterega agronoma odvrnilo od tega poklica. Zaposlitev so našli v raznih nekmetijskih dejavnostih. Tako je v naši dolini pospeševalna služba kadrovsko slabo zastopana. Na enega pospeševalca pride 230 kmetij, kar je zdaleč preveč. Vsaka usmerjena kmetija zahteva temeljito strokovno pomoč, pospeševalca, ki bo dejansko skrbel za uspešnost gospodarjenja na kmetiji in najnovejše znanstvene dosežke v kmetijstvu vključeval v prakso. Predvsem gre za vprašanje denarja: kako zagotoviti sredstva za financiranje pospeševalne službe. Že leta 1973 je občina pripravila družbeni dogovor o zbiranju sredstev v sklad za pospeševanje kmetijstva v višini 0,5 % od celotnega dohodka gospodarstva v občini. Žal ta dogovor še do danes ni bil sprejet. Od 28 OZD oz. TOZD jih je samo 12 odgovorilo, da so ga pripravljene podpisati.

ZAKLJUČEK

Štiriletno intenzivno delo na področju pospeševanja kmetijstva v naši občini kaže, da smo zoraali v ledino, na kateri bo zrasel obilen pridelek. Preusmerjene kmetije kažejo drugačno podobo kot pred nekaj leti. Novi hlevi, polni živine, ropot traktorjev na travnikih, televizor v hiši spreminjajo idilo koroške domačije. Že daleč je pozabljena tista misel, češ, za kmeta je vsak dober.

Gospodar na usmerjeni kmetiji mora obvladati vrsto poklicev: od kemika, biologa, mehanika itd. Kmetje se sami zavedajo, da znanje oz. praktične izkušnje, ki so jih prevzeli od svojih staršev, še zdaleč ne zadoščajo. Tako se veliko mladih kmečkih fantov in deklet odloča za šolanje na nižjih in srednjih kmetijskih šolah.

Navzlic tem obetavnim rezultatom, ki smo jih dosegli, ostaja še vedno veliko problemov. Še vedno bo ostalo veliko kmetij, ki tudi do leta 1980 ne bodo preusmerjene. Takim domačijam bo potrebno pomagati, četudi ne bomo videli pri njih eko-

Žomp in Jirs

Foto: Broman

nomskega interesa. Zavedati se moramo ugotovitve, ki jo je na zadnjem zasedanju mednarodne organizacije za prehrano FAO povedal predstavnik Švedske, da bi bilo človeštvo prikrajšano za veliko gorja in problemov, če kmetijstva ne bi potrebovali. Vsekakor ta ugotovitev velja tudi za našo občino.

Skozi vsa leta nazaj smo imeli do kmetijstva mačehovski odnos. Skušajmo vsaj nekaj tega, kar je kmetijstvo dalo industriji, vrniti. Koroški kmet je z vsem svojim srcem navezan na svojo zemljo! Njegova ljubezen do domače grude ga je ob-

držala, da ni klonil pred vsemi pritiski, ki so ga pestili.

Poskrbimo, da bo na naših hribovskih domačijah čimmanj Prežihovih Dihurjev, Radmanc in Hudobivških Met.

Ekonomsko in socialno neogrožene kmetije na katerih bodo živeli srečni ljudje, bodo najboljše ogledalo našega družbenopolitičnega življenja in dela. Če bodo ljudje na koroških domačijah ostali, tu živeli in ustvarjali, če bodo čutili, da jih občani potrebujejo, bo to najboljše zagotovilo, da je naše družbenopolitično delo uspešno. To pa mora biti skrb nas vseh!

Ohranimo koroško kmečko vas Šentanel

ZGODOVINSKI PREGLED RAZVOJA
IN GEOGRAFSKI ORIS NASELJA ŠENTANEL:

Šentanel in območje okrog njega, se je imenoval pred II. svetovno vojno Sv. Danijel. Takoj po vojni smo ga preimenovali v Spodnjo Jamnico, kar še danes povzroča precejšnjo zmedo, čeprav nosi kraj danes zopet svoje staro ime — Šentanel (Šntanu, v Šentanele, prebivalci pa so Šntaniauce). Kulturno je cerkev sv. Danijela pomembna za naše rudarsko območje, saj je bil Danijel zaščitnik — patron rudarjev. Prebivalci sami pravijo kraju — Šentáno oziroma Šentanel pri Prevaljah, nekdanj — do razcepa Koroške s koroškim plebiscitom 10. 10. 1920 — pa Sv. Danijel nad Pliberkom. V letih od 1889 do leta 1933 je bil samostojna občina. Leži v višini 688 m nad morjem.

Sama cerkev sv. Danijela je pomemben umetniško-zgodovinski objekt, ki mu tudi spomeniško varstvo posveča vso skrb. Fara je zelo stara. Je (pliberška) podružnica šmihelske prafare v Pliberku. Bila je že v letih 1050—1065 podarjena briksenški škofiji, kot župnija pa se omenja šele leta 1755. Sedanja cerkev je bila predelana leta 1864. Do leta 1859 je cerkveno pripadala lavantinski, nato pa krški škofiji. Leta 1923 je bila dodeljena apostolski administraciji lavantinskega knezoškofa, pozneje pa so prešle v celoti vse fare dekanije Mežiške doline pod cerkveno upravo lavantinske škofije v Mariboru.

Predel Šentanela, tj. območje Strojne je bil zaradi lepe sončne lege najbrž začasno poseljen od posameznih tropov ljudi že v stari kameni dobi — prav gotovo pa so imeli tod svoje primitivne domove prebivalci mlajše kamene dobe, saj so bili v bližini našli nekaj kosov orodja iz mlajše kamene dobe (Šelenberg...).

Rimljani se v odročnih predelih, oddaljenih od ceste (v višinah) niso naseljevali.

O naselitvi Slovencev v naših krajih pismenih virov ni, a upravičeno kažejo na zgodnjo naselitev — saj so se Slovani selili proti zahodu do skrajnih meja slovenske naselitve (med l. 580—625) tudi preko naših dolin po znani rimski cesti (Colatio—Iauena—Virunum) v Podjuno. Tu so dokazane mnoge slovanske naselbine, ki so se držale običajno robov ravnin, podnožij gričev in holmov, saj je tu nad moč-

no gozdnato dolino stalo nekaj gradišč (Gradišnik...).

Kolonizacija tega lepega sončnega kraja je morala biti zelo zgodnja, saj je tu sploh potekala slovenska kolonizacija.

Po sprejemu krščanstva je v Podjuni postala cerkveni center matična cerkev v Dobrli vasi. Iz neke listine je za leto 1106 v Podjuni mogoče navesti kar tri prafare (Škocjan, Dobrila vas in Šmihel).

Od tod se je proti vzhodu širilo krščanstvo. Tu so nastajale nekatere podružnične fare. Tako se je l. 1362 fara Črna ločila od Šmihela in postala vikariat, l. 1437 se kot podružnica Šmihela omenja tudi Šentanel. Torej je bil cerkveno-pravno vezan na zahod (Velikovec) vse do l. 1918, ko je bila Mežiška dolina priključena k Jugoslaviji.

V letih 1889 pa do l. 1933 je bil Šentanel samostojna občina, nato je prešel pod Prevalje, danes tvori Vaško skupnost Šentanel.

MORFOLOŠKO GEOLOŠKI ORIS

Šentanel leži v Strojanskih hribih, ki so kopasto sredogorje. Najvišji vrh Cimperc — 1065 m, je že v Avstriji, naš vrh Strojna 1054 m pa je severno od cerkve sv. Urha.

Sestavljajo jih paleozojske kamenine — najstarejše kamenine na Slovenskem. Njih zunanje lice je podobno Pohorju ali Kobanskemu. Od masiva Svinške planine jih loči Dravska dolina na severu, od Pohorja Mislinja, od apnenčastih predelov na jugu (Peca, Plešivec) pa Meža.

Tla so iz drobnih metamorfnih in kristalastih škrljavcev, ki hitro razpadajo, zato imajo pobočja dokaj debele plasti rodovitne zemlje.

Potoki in številni studenci pospešujejo bujno rast. Izvirajo tik pod vrhom, ki vrezujejo v pobočja globoke grape in na gosto razčlenjujejo sredogorje. Razvodnica je Dravi bližja kot Meža, zato so severna pobočja Strojne bolj strma, južna pa bolj položna. So bolj razčlenjena, kar povezavo v prečni smeri izredno otežkoča. Sončne rebri in številni studenci so privabili človeka, da se je tu kaj zgodaj naselil (viri navajajo leto 1054). Zgodaj si je tu s krčenjem pridobival poljedelske površine, ki jih je pridno obdeloval. Višine okrog 1000 m ga niso motile, ker so tu predvsem zaradi prisojne (sončne) lege klimatski po-

goji dokaj ugodni. Pobočja na južni strani — proti Prevaljam so nagnjena le za kakih 6—8°, na severno (črneško-libeliško stran) pa celo 18—20°. Globokih grap je na šentanelsko stran malo, hrbti pa so izredno položni.

Na Strojni je še danes, kljub krčenju skozi stoletja, obilo gozdov. Med njimi si je človek ustvarjal zaplate agrarne zemlje s samotnimi kmetijami na vrhu njiv.

Njive v območju strojanskih hribov so najrazličnejših oblik — odvisne pač od terena. Njih robovi potekajo običajno v smeri izohips (v strminah) in zložnejših nivojev, ki imajo običajno ves dan sonce (predeli z naklonskim kotom do 5°).

Te agrarne površine v obliki odprtih (sam Šentanel) in zaprtih (pri samotnih kmetijah, ki so navadno obdane z gozdom), so lahko med seboj povezane.

Sam Šentanel predstavlja razloženo vas na položnem pobočju Strojne na prisojni legi.

Tu hribovski kmetje največ sejejo: rž, oves, ječmen in krompir, manj pa pšenico (kljub sončni legi), katere donos se z višino menja (17 q dolina, le 8 q Strojna), zato je potem najprimernejša rž, ki velikih razlik v hektarskih donosih ne pozna (14 q v dolini, 10 q v hribih). Nekdanj cenjeno ajdo so že skoraj povsem opustili, morda tudi zaradi škode, ki jo povzroča srnjad. Opuščajo pa že tudi oves; leče in boba, ki ga je bilo tod nekoč obilo, ni več. Tudi lan, mak in proso so že čisto opustili. Sorazmerno dosti je krompirja. Nekdanje hribovske kmetije so bile vsestransko usmerjene. Niso bile navezane toliko na trg in zato tudi manj občutljive za razne krize. Danes stoji kmetijstvu močno ob strani gozdarstvo. Ukvarjajo se predvsem z mlečno živinorejo in sadjarstvom (znani so dobri šentanelski mošti). Poljedelstvo pa precej nazaduje. Tudi kmečki turizem se razvija pri posameznih kmetijah.

ZNAČILNOSTI V OKOLICI ŠENTANELA

V predelu Strojne in Šentanela, v skrajnem vzhodnem delu centralnih Alp, ki je bil z okolico kaj zgodaj koloniziran, je še v prejšnjem stoletju prevladoval vzhodno alpski tip kmečke hiše — hiša dimničnega tipa. Danes je že skoraj popolnoma izginil.

Vzhodno alpska dimnična hiša je kontinuitetno nastala iz enocelične dimnice, ki je imela običajno nasproti vhoda ali pa ob vhodu »zid« (tu so kuhali — ognjišče s pečjo) s klobučekom (ta je zadrževal iskre). Redko je stal zid sredi dimnične kuhinje. V tem prostoru se je odvijalo vse domače kmečko življenje.

Naknadno je kmet prostor pred kuhinjo tudi pokrival in nato dal pred streho še »hišo« in »kamre«. Tako je sčasoma prišla vsa hiša pod isto streho (oblika stožca). Ta kontinuiteta je pri mnogih hišah še danes lepo vidna.

Notranjost kmečke hiše je že vsa drugačna. Nekdanji zadimljeni prostori so postali svetlejši — povečali so okna, notranje prostore stalno belijo (običajno pred cerkvenimi prazniki).

Še pred kratkim so tudi pri nas uporabljali kmetje kot svetilo v notranjih prostorih posebne treske iz borovega lesa, ki so jih vtikali v posebna stojala s šči-

palko »svétnek«. Danes v ta namen uporabljajo druga svetila.

Sredi 18. stoletja, v dobi fiziokratizma, je naša kmečka domačija pridobila še en objekt — kašto (kaščo). Redke so z letnicami pred 1740. So shrambe za sadjevec (mošt), zrnje, suho sadje (kloce, šiberlni...) in meso. Navadno imajo klet, spodnji in gornji hram (ta je čisto pod streho in služi za sušenje mesa idr.). Nekatere so prav velike. Odlikuje jih izredno lepa lokacija in estetska oblika številnih lepih vezav oglov iz brun (ankov) ter izredno lepo izrezljani »ganki«, ki so običajno polni nageljnov.

V večji oddaljenosti od domačije (zaradi ognja) si je kmet postavil »frnačo«, ki so pri nas rasle v začetku našega stoletja, »kakor gobe po dežju«. Uporabljali so jih za sušenje sadja, predvsem pa lanu. Tudi teh skoraj ni več.

Vse te stavbe so bile zaradi nizke cene lesa zgrajene izključno iz lesenih brun, pokrite pa s škodljivimi »šintlni, šitli«. Cepili so jih pomladi ali jeseni iz smrekovega ali macesnovega lesa, zraslega v strnjeni kulturi v prisojni legi. Pri cepljenju je odpadlo dosti lesa, ker je za škodljive uporabljene le zunanji sloj debla. To se je razcepilo v »mozelnice«, ti pa še naprej v šintlne (1 mozelj je dal običajno 10 šintlnov). Taka streha je bila nekdanje še rentabilna, vzdržala je do 30 let (smreka) ali pa tudi do 70 let (macesen).

Šentanelski kmetje so imeli v »grabnu« svoje mline, nekateri tudi žage (venecijanke, običajno grajene na zgornjo vodo). Tudi te danes zaradi nerentabilnosti hitro odmirajo.

Sama vas je gručasta vas s tipičnim vaškim središčem ob cerkvi in lipi, ki so jo po nepotrebnem zaradi neodgovornosti nekaterih vaščanov pred leti posekali. Vas je zaradi tega nenaravnega posega mnogo izgubila na svojem estetskem videzu, ki ga kvarijo tudi mnoge hiše vaščanov, ki so si sezidali svoje hiše iz betonskih kvadrov — popolnoma tujega materiala, saj je v okolici dovolj kamna in lesa (bor, macesen...) na razpolago. Tudi strešne kritine z rdečo opeko vplivajo v tem ambientu popolnoma tuje. Nekatere nove visoke stavbe v vasi kvarijo videz te nekdanje izredno lepe gručaste vasi s tipičnim vaškim središčem.

PROSVETA — NACIONALNA ZAVEST

Za šolstvo v naših krajih lahko pripisujemo največ zaslug Mariji Tereziji in njenemu sinu Jožefu II., ki sta kaj zgodaj ustanavljala šole (fiziokratizem).

Šentanelci so bili večina zavedni Slovenci. V dobi narodnega preporoda je bil Šentanel trdna slovenska občina, ki se je dosledno borila za slovensko šolo in slovenski uradni jezik in je nemške dopise velikovškega glavarstva vedno vračala.

JEZIK

V Podjuni in v Mežiški dolini so morali nekoč govoriti enoten dialekt, saj med njima ni večje naravne pregrade. Zaradi odprtosti Mežiške doline proti vzhodu (Kotlje—Sele—Mislinjska dolina) je govor dolincev čedalje bolj podlegel vplivom sosednjih štajerskih govorov tako, da se je tu izoblikovalo posebno narečje — sicer

koroško, a s štajerskimi elementi. Področje severno od Meže, ki na Strojni in Komlu dosežejo višino 1000 m, je imelo slabe zveze z dolino, zato je tamkajšnji govor verneje ohranil podjunske značilnosti (poteze), čeprav se seveda štajerskim vplivom ni mogel izogniti. Danes je med dolinci (Ravne, Prevalje) in hribovci (Šentanelci, Strojanci) v govoru občutna razlika, o kateri pa v današnjem času o ostrejši meji med obema govoroma ni mogoče govoriti; šentanelski govor predstavlja prehod med podjunskim narečjem in mežiškim dialektom.

V tujsko-prometnem oziru ima Šentanel najlepše pogoje. Iznad cerkve razterase s kapelico se nudi prekrasen razgled na Podjuno in koroške gore.

Gozdovi so polni gob, črnic in brusnic (natek). Tudi divjadi je obilo. Pozimi pa zaradi prisojne lege običajno ni dolgo snega.

GIBANJE PREBIVALSTVA:

V letih — popis prebivalstva 1953, 1961, 1971 in stanje 18. 8. 1975 — je bilo naslednje gibanje prebivalstva, ločeno za Šentanel ter Zg. Jamnico:

	1953	1961	1971	1975
Šentanel	209	183	185	159
Zg. Jamnica	139	146	105	96
S k u p a j :	448	329	290	255
Indeksi	100 %	73,4	64,7	56,9
		100 %	88,1	77,5
			100 %	87,9

OBSTOJEČE STANJE

Šentanel je bil do pred leti (10 let) »dokaj« idilična hribovska vas s tipičnim vaškim središčem, grupiranim ob cerkvi in okrog lipe kot osrednjima objektoma — vaškima dominantama. V ožjem središču je bila še šola, trgovina in gostilne (ena, dve ali tri). Te pa so poleg še nekaterih stanovanjskih objektov že predstavljale

del domačij, ki so z grupami pripadajočih gospodarskih objektov zaključevale pozidani del. Sadovnjaki ob robu pozidanega dela so vasi tvorili »razkošen« zelen okvir in jo estetsko prijetno zaokroževali v idilično podobo.

PROMETNICE

Šentanel je bil doslej povezan s svetom le z bolj ali manj skromno cesto — bolje kolovozom, ki se je za Štoparjevim mostom priključila na »glavno« cesto. S še slabšimi kolovozi so bili prek Šentanela ali po samostojnih kolovozih povezani okoliški kmetje na Zgornji Jamnici, saj je za spoznanje boljša cesta potekala le v grabnu ob šentanelski reki.

Danes je to bistveno drugače. Čeprav je Šentanel dobil povezavo le s takoimеноvano gozdno kamionsko cesto, lahko rečemo, da se je začelo zanj z njo (cesto) novo obdobje, in sicer v več pogledih. Predvsem se je idilična hribovska vasica odprla oziroma približala ne samo industrializirani Mežiški dolini, temveč tudi turistom po eni strani, po drugi pa so dobili Šentanevci vrata (cesto) v svet.

Šentanel je po gozdnokamionskih cestah povezan tudi s svojim zaledjem, Zgornjo Jamnico, Belšakom, s Strojno, in sicer tako, da se izletniki lahko v celoti izognejo regionalnim in magistralnim cestam. Danes praktično na področju Šentanela in njegovega zaledja do državne meje ni več kmetije, ki bi ne bila dosegljiva z avtomobilom.

OSKRBOVALNE FUNKCIJE

Na Šentanelu je danes skromna trgovina z osnovno preskrbo, osnovna šola, župnijski urad in gostilna. V primerjavi s splošnim razvojem (po vojni) lahko brez težav ugotovljamo, da je v pogledu oskrbe Šentanel pravzaprav nazadoval. Taka konstatacija drži seveda le v določenem primerjalnem smislu. Res je, da je v polpretekli dobi Šentanel premoget tudi kakšne-

Lepo je res na deželi...

Foto: Broman

ga obrtnika (čevljarja oziroma krojača), da ne omenjamo ostalih priučenih sposobnosti (tesar, mizar, mlinar, žagar itd.), ki so jih imeli in opravljali posamezni kmetje.

OBSTOJEČA ZAZIDAVA IN OBSTOJEČA KOMUNALNA OPREMLJENOST OŽJEGA NASELJA ŠENTANEL

Če izključimo novogradnje in večje adaptacije, ki so bile izvršene v zadnjih desetih letih, ugotavljamo, da so bili stanovanjski objekti pretežno leseni, enako tudi gospodarska poslopja, vsaj v zgornjem delu. Zidane so bile le spodnje etaže gospodarskih objektov in kleti pri stanovanjskih objektih. Edino izjemo predstavljata župnijska cerkev in deloma župnišče, ki sta v celoti masivno grajena. Iz navedenega sicer ne bi bilo treba sklepati, da so (zaradi lesenih izvedb) stanovanjske hiše in gospodarska poslopja slaba. Žal pa je dejansko stanje vendarle tako, da je pretežni del šentanelške arhitekture na trhljih temeljih in da je temeljita obnova nujna.

S »komunalnimi« inštalacijami je Šentanel le delno opremljen. V naselju je obstoječe nizkonapetostno elektoomrežje ter vaški vodovod, čigar kapacitete in tehnična izvedba nista povsem zadovoljiva. Obstoječa kanalizacija ni omembe vredna, saj so to le nekatere povezave med greznicami in ponikovalnicami ali pa celo brez njih speljane na prostor. Odvajanje odpadnih vod iz stanovanjskih hiš je na razne načine povezano še z neurejeno kanalizacijo v gospodarskih poslopih — hlevih.

Poseben problem predstavlja v Šentanelu tudi neurejena cestna kanalizacija, ki ob večjih nalivih poškoduje in odnaša gornji ustroj zemlje.

TEŽNJE IN PERSPEKTIVNE MOŽNOSTI »RAZVOJA« ŠENTANELA

PROMETNICE

V pogledu prometne povezanosti Šentanel po izgradnji že omenjene (gozdnokamionske) ceste tudi v perspektivi ne bo doživel bistvenih sprememb. Potrebna pa je brez dvoma temeljita izboljšava in obdelava na celotni trasi od Štoparjevega mosta do Šentanela. Razširjena naj bi bila na širino 5 m utrjenega asfaltiranega cestišča, ustrezno opremljenega (oznake, zaščitne varovalne ograje, cestna kanalizacija). Šentanel naj bi dobil redno avtobusno zvezo s Prevaljami. Izboljšave bodo potrebne tudi na ostalih cestah v Šentanelu in njegovi okolici. Nova cesta v Šentanel (in skozi njega) je s svojimi dobrotami prinesla kraju tudi nekatere prometne probleme, zlasti v strogem vaškem središču, zaradi njegove konfiguracijske razgibanosti. Urediti bo potrebno avtobusno postajališče oziroma obračališče. Predvideti bo potrebno parkirišča za osebne avtomobile, pešpoti oziroma dostope do obstoječih in novih splošno družbenih in objektov z oskrbovalnimi funkcijami.

Poglaviti problem Šentanela je prav gotovo sanacija kraja kot urbane celote in adaptacija vsakega posameznega objekta kot elementa te celote.

Ugotovili smo, da je bil pred okroglo desetimi leti, ko še ni bilo v sklopu osrednjega dela Šentanela novogradenj, brez izjeme vsak objekt (tako stanovanjski kot

gospodarski) potreben temeljite obnove — adaptacije. Gornja ugotovitev je le načelna. Dejansko stanje je vsaj pri nekaterih podrobneje analiziranih objektih tako, da je poseg v obliki obnove veliko preskromen. »Nekatere« objekte namreč iz ekonomskih in gradbenih razlogov ni smotno adaptirati, temveč jih je potrebno nadomestiti z novimi. In prav tu se začnejo poglaviti problemi. Idiličnost kraja, gledana z vidika stanja obstoječih objektov, je (kot že ugotovljeno) na trhljih temeljih. Zanimiva urbana zasnova pa je v nevarnosti ob gradnjo nadomestnih objektov. To ugotovitev do neke mere že potrjujejo v zadnjem času načeti oziroma zgrajeni novi objekti. Kritikom žal niso znane vse okoliščine, ki so »pripomogle« k takim dejstvom.

Predmetna ugotavljanja v okviru diskusijskega materiala za sestavo urbanističnega programa za Šentanel med vrsticami narekujejo, da je za uspešno in zadovoljivo sanacijo (Šentanela) pred nadaljnimi posegi nujno izdelati podroben načrt, ki naj programsko in prostorsko »dokončno« določi, kaj je potrebno storiti, da bi prišli do zelenega rezultata.

Poglavitne naloge oziroma posegi so v prvem planu naslednji:

1. izdelava programa (ekonomskega in prostorskega) »razvoja« Šentanela,
2. izdelava idejnega ureditvenega načrta strnjenegega naselja z idejno rešitvijo osnovnega komunalnega omrežja (vodovod, kanalizacija, prometne površine),
3. lokacija nove šole,
4. ureditev osnovne preskrbe (trgovina),
5. ureditev prostorov za kulturno-prosvetno delovanje vaške skupnosti in športno-rekreacijskih naprav,
6. analiza vsakega posameznega objekta in določitev »načina« oziroma obsega njegove adaptacije v obliki idejnih rešitev.

STANJE IN RAZVOJNE MOŽNOSTI KMEČKEGA TURIZMA

Težko je na kratko in z dognanimi argumenti pojasniti, v čem je osnovna mikavnost Šentanela in v čem so njegove kvalitete, ki naj bi bile osnova za razvoj turizma.

Splošno znano je le dejstvo, da ljudje iz industrijskih krajev Mežiške doline radi prihajajo na Šentanel in v njegovo okolico. Navedena ugotovitev pa je že bistven porok in povod, ki govori v prid kraju in njegovim prebivalcem, ki naj bi to (dejstvo) s pridom izkoristili.

Na Šentanelu so nekateri kmetje s kmečkim turizmom že uspešno startali in v dosedanji praksi tudi že spoznali njegove dobre in slabe strani. Prej ali slej bodo še ugotovili, da je za to potrebna predvsem v vseh pogledih dobro urejena kmetija. Tu gre za uspešno gospodarjenje, za urejene objekte, njihovo čistočo, za primerne zunanje in notranje prostore (vključno in še posebno sanitarije) in še kako zelo prijaznost domačih ljudi, ki na kmetiji živijo. Tu je splet faktorjev, ki lahko vsak po svoje bistveno prispevajo k uspešnosti kmečkega turizma.

Analiza prebivalstva na Šentanelu je po splošni oceni ugodna za perspektivni razvoj kmečkega turizma. Šentanel ima v primerjavi z drugimi hribovskimi predeli iz-

redno ugodno starostno strukturo prebivalstva, saj je najmočnejša skupina prebivalstva v starosti od 7 do 24 let in za njo skupina od 25 do 55 let.

POROČILO K IDEJNEMU UREDITVENEMU NAČRTU ZA ŠENTANEL

Uvod

Podlaga oziroma izhodišče kakršnegakoli urbanističnega (prostorskega) načrtovanja je program, ki naj iz gospodarskih, demografskih, prostorskih in drugih vidikov preuči možnost, smiselnost in smer razvoja določenega kraja oziroma območja.

In kakšen je program »razvoja« Šentanela?

V občini Ravne pojem urbanizacije, kljub dokaj močni industrializaciji, nima posebno močnih korenin, še manj pa tradicije. Komaj omembe vredni so začetki pred pretnajstimi ali največ dvajsetimi leti. Takrat je to terjala izredno dinamična rast železarne na Ravnah, ki je pogojevala tudi potrebo po stanovanjski gradnji. Vzporedno z dejanskimi potrebami pa je urbanizacijo terjala tudi zakonodaja. Tako so v začetku šestdesetih let nastajali prvi urbanistični programi in načrti za posamezne večje kraje v dolini in za področje celotne občine, na območju katere je tudi Šentanel.

Iz občinskega urbanističnega programa bi o razvoju Šentanela lahko bore malo zvedeli. Tako ali drugače pa vemo, da je bil Šentanel doslej zagotovo idilična kmečka vas s svojo, za mali kraj, dokaj pestro zgodovino oziroma preteklostjo. Če ne bi bilo te, bi za Šentanel manj vedeli.

Pričujoči skromni poizkusi o urbanizaciji Šentanela so posledica že skoraj poznih spoznanj, da je za ohranitev idiličnega Šentanela treba nekaj storiti. Z novo cesto, z dejanskimi posegi, so se namreč značilnosti Šentanela začele nevarno »rušiti«. Padla je lipa, nova cesta je prekrizala ustaljene stare poti, (nova) »predmestna« arhitektura pa vnaša v podobo Šentanela nesprijemljive tuje objekte.

Izhodišče zazidalnega oziroma ureditvenega načrta so več ali manj neuradni razgovori o Šentanelu in zaključki s posveta pri Pludru v jeseni 1975.

Zaključki so v strnjeni obliki naslednji:

1. Šentanel je treba ohraniti kot »tipično« kmečko koroško vas.
2. Širitev obstoječega zaselka ni dopustna. Izjemo predstavlja le gradnja nove šole in enega ali dveh stanovanj za učitelje, in sicer v obliki stanovanjskega dvojčka ali dveh enodružinskih hiš, vendar v strogo predpisani obliki in na vnaprej določeni lokaciji.
3. Dopustna oziroma potrebna je sanacija vseh stanovanjskih in gospodarskih objektov, če pa to ni možno, je dopustna gradnja nadomestnega objekta (pod določenimi pogoji) po možnosti na lokaciji starega (obstoječega) objekta.
4. V sklopu zaselka je potrebno urediti osnovno preskrbo prebivalstva.
5. V zaselku je potrebno pridobiti prostor (dvorano) za kulturno-prosvetno udejstvovanje krajanov.
6. V naselju je potrebno urediti osnovno komunalno omrežje inštalacij in pro-

metnih površin (vključno z avtobusnim postajališčem).

7. Določiti je potrebno ustrezen prostor za postavitev osrednjega vaškega spomenika.

»Inventarizacija« obstoječega stanja:

V ožjem delu Šentanela, v strnjem vaškem centru, so naslednji objekti s približnim opisom stanja in predvideno perspektivo.

Objekt št. 1 — nova enodružinska stanovanjska hiša, ki pa po zunanjem izgledu ne ustreza želeni podobi, kar pa bi se vsaj delno lahko še popravilo.

Objekt št. 2 — starejši objekt — gostilna Marin je razmeroma soliden objekt, vendar potreben adaptacije, predvsem če bo tudi v bodoče služil za gostinsko dejavnost.

Objekt št. 3 — je »gradbeno« dotrajana stara enodružinska stanovanjska hiša. Lastniku priporočamo, da na isti lokaciji postavi novo enodružinsko stanovanjsko hišo.

Objekt št. 4 — je nova kmečka stanovanjska hiša, zgrajena do tretje faze. Objekt je lociran na mestu bivše (stare) kmečke hiše, ki je bila povsem dotrajana. V novem objektu je poleg osnovnih domačih potreb možno organizirati tudi prostore za kmečki turizem oziroma polpenziona.

Objekt št. 5 — novi nadomestni objekt za osrednjo gostišče na Šentanelu »Pri Riflu«. Objekt ima poleg osnovnih gostinskih prostorov tudi manjšo dvorano, ki bi jo bilo mogoče uporabiti kot prostor za kulturno-prosvetno dejavnost in druge vaške potrebe Šentanela.

Objekt št. 6 — obstoječa gostilna »Rifl«, ki je po dograditvi objekta št. 5 predvidena za rušitev, je enonadstropen poslovno-stanovanjski objekt; zaradi neprimernih prostorov v pritličju je sedanja dejavnost v njih v bodoče nedopustna, adaptacija pa je nesmotrna.

Objekt št. 7 — je navezan na objekt št. 6 in ima vse njegove karakteristike. Ob graditvi novega nadomestnega poslovno-stanovanjskega objekta na približno isti lokaciji je objekt št. 7 potrebno porušiti.

Objekt št. 8 — eden redkih še originalnih in etnografsko »zanimivih« (bogatih) stanovanjskih objektov Šentanela. Žal je objekt v zelo slabem stanju in je njegova ohranitev vprašljiva.

Objekt št. 9 — tudi lesena stara stanovanjska hiša, sicer etnografsko zanimiva, vendar dotrajana.

Objekt št. 10 — župnišče, stara zidana enonadstropna stanovanjska zgradba, potrebna obnove; na fasadi spominska plošča pisatelja Ksaverja Meška, ki je tu župnikoval.

Objekt št. 11 — župnijska cerkev sv. Danijela — kulturno zgodovinski spomenik; cerkev je bila pred kratkim zunanje obnovljena.

Objekt št. 12 — obstoječa šentanelška šola — funkcionalno in lokacijsko za današnje razmere neustrezna; objekt je možno z adaptacijo preurediti v stanovanjsko hišo.

Objekt št. 13 — Kramolčeva domačija. Objekt je v »minulih« letih delno adaptiran, vendar bi bilo za ustrežno podobo, z ozirom na markantno lokacijo, potrebno še kaj urediti (investitor to tudi želi).

predvideni objekti:

šola	1
trgovina	2
stan. objekti	3, 4

Objekt št. 14 — nova enodružinska stanovanjska hiša.

Poleg naštetih glavnih (stanovanjskih) objektov so v ožjem obdelovalnem področju še gospodarski objekti (hlevi) in številne ute (v pretežno slabem stanju). Obstoj teh, njihovo sanacijo ali odstranitev bo potrebno z lastniki preučiti in nato primerno ukrepati.

Na postavljena izhodišča (vprašanja), iz katerih naj bi pri načrtovanju Šentanela izhajali, so v predvidenem načrtu podane naslednje rešitve oziroma predlogi:

1. Šentanel je treba ohraniti kot »tipično« kmečko koroško vas.

Težko je na kratko odgovoriti, kako je v predloženem sanacijskem načrtu razvidna izpolnitev navedenega zahtevka. Lažje pa ugotovimo, da s predvidenimi posegi ne bo bistveno spremenjena obstoječa struktura naselja. Na kratko zaključujemo z ugotovitvijo: če je Šentanel bila tipična koroška kmečka vas doslej oziroma če je to sedaj, potem naj ostane tudi v bodoče.

2. Širitev obstoječega zaselka ni dopustna, izjema so le...

Iz predloženega načrta je razvidno, da bi se naselje povečalo izključno le z izjemnimi objekti, ki pa (s predlaganimi lokacijami) obseg naselja bistveno ne bi povečali. Gre za lokacijo nove šole in eventualno lokacijo stanovanj za učitelje. Predlagana lokacija šole in lokacija obeh enodružinskih hiš sta le variantna predloga za diskusijo, na podlagi katere se bo ob podrobnejši analizi izoblikoval dokončni predlog.

3. »Dopustna« oziroma potrebna je sanacija vseh obstoječih objektov...

Že samo bežen pogled na stanje obstoječih starih objektov nam pove, da v Šentanelu ni objekta, ki bi mu ničesar ne manjkalo, ali da ne bi bil potreben večjega ali manjšega popravila. Način in obseg potrebnih adaptacijskih in sanacijskih del pa je odvisen od stanja posameznega objekta in od želje in potreb investitorja. Pri oblikovanju zunanosti bi se bilo za dosego želenega skupnega cilja podrediti (velja za investitorja in projektanta posameznega objekta) vnaprej določenim oblikovalnim pogojem.

Glavni oblikovalni pogoji naj bi se našli na:

a) obliko strešnih izvedb tako v pogledu oblike kot v pogledu materialov;

b) na uporabo glavnih gradbenih materialov;

c) na oblikovanje fasadnih elementov in detajlov (posebno balkonskih ograj).

Skupek vseh pogojev oziroma splošna zahteva naj bo taka, da bo vsak posamezen objekt stilno — tipično kmečki, prilagojen hribovski koroški vasi.

4. Osnovno preskrbo prebivalstva bi bilo najprimerneje rešiti z gradnjo nadomestnega poslovno-stanovanjskega objekta v neposredni bližini obstoječe trgovine.

5. Smatramo, da bi bili z dograditvijo nove »Riflove« gostilne zadovoljivo rešeni problemi Šentanela. Tu je predvsem mišljena predvidena dvorana, ki bi s svojo velikostjo nudila možnost za kulturno-prosvetno dejavnost, za družbenopolitične potrebe ter ostale zabavne prireditve.

6. Kljub dejstvu, da ima Šentanel svoj vaški vodovod in da iz vsake hiše tako ali drugače odvajajo odpadne vode, ugotavljamo, da sta obe komunaliji iz higienskih

in tehničnih razlogov neustrezni in da jih bo potrebno vsaj temeljito rekonstruirati, če ne v celoti na novo zgraditi.

Dejansko potreben poseg bo znan po točni ugotovitvi stanja. Enaka ugotovitev velja za elektriko in telefon.

Prometne površine (ceste, parkirišča, pešpoti) v Šentanelu so z »novo« gozdno-kamionsko cesto skozi Šentanel v veliki meri diktirane in ne dopuščajo večjih oziroma svobodnejših »projektantskih« možnosti. Če upoštevamo še dejstvo, da je Šentanel končno avtobusno postajališče s potrebo po obračališču, so pogoji še jasnejši. Ob vsem tem pa prispevata še svoje obstoječa zazidava in razgibana konfiguracija terena. Predlog rešitve prometnih površin je zato bolj rezultat okoliščin, ki jih je bilo potrebno upoštevati, kot rezultat projektiranja. Glavni parkirni prostor je v načrtu predviden vzhodno pod »Riflovo« gostilno. Velikost prikazanega parki-

rišča za okoli 20 osebnih avtomobilov bo možno doseči le s pomočjo opornih zidov. Ti bodo tudi pri urejanju ostalih prometnih površin nujno potrebni, saj je večje »planume« v razmeroma strmih terenu možno doseči le z ustreznimi škarpami.

7. Določitev lokacije osrednjega vaškega spomenika NOB v Šentanelu in morebitnih drugih obeležij (Kramolce, Meško):

V predloženem načrtu je prikazana le ena varianta lokacije spomenika NOB, in sicer ob cesti pod Kramolčevo domačijo. Izdelava spomenika je seveda posebna naloga, ki bo razen oblike spomenika »reševala« tudi lokacijo.

V okviru urejanja kraja je potrebno vključiti tudi pokopališče z vsemi svojimi elementi (ureditev grobov, poti, ograje, mrliške veže itd.).

Urbanistični biro
Ravne na Koroškem

Slovenski plinovod tudi na Koroškem

Z meddržavnim sporazumom med SZ in Jugoslavijo je bilo sklenjeno, da bo SZ med drugimi državami tudi Jugoslavijo oskrbovala z zemeljskim plinom. Začetna količina plina je bila določena s 500 milijoni m³ letno. Ta količina se naj bi do leta 1980 postopoma večala do količine 3 milijarde m³ letno in se bo razdelila na tri področja: SR Srbijo, SR Hrvatsko in SR Slovenijo. Slovenija in Hrvatska bosta priključeni na plinovod, ki poteka skozi Madžarsko in Avstrijo ter naprej v Italijo. Z avstrijsko družbo Osterreichische Mineral-öllverwaltung (ÖMV), ki je investitor mednarodnega plinovoda SZ—Italija, sta bili obdelani dve varianti za dobavo plina Sloveniji in Hrvatski. Prva varianta je predvidevala priključek pri St. Paulu, 8 km od jugoslovanske meje pri Dravogradu; druga varianta pa je predvidevala priključek pri Wildonu z 28 km dolgim vodom do avstrijsko-jugoslovanske meje.

Med načrtovanjem se je izkazalo, da je primernejši priključek po drugi varianti in bo magistralni plinovod tekkel od meje vzhodno od Maribora proti Celju in naprej proti Ljubljani in Jesenicam.

Za koroški kot se bo odcepil vod pri Žalcu, ki bo oskrboval najprej Velenje in bo od tu potekal preko Graške gore in območja občine Slovenj Gradec proti Ravnem.

Slovensko plinovodno omrežje je zgrajeno za preskrbo potrošnikov v glavnem v industriji, kjer bodo plin uporabili v tehnološkem postopku kot gorivo v industrijskih pečeh železarn, cementarn, opekarn itd.

Industrijski uporabniki bodo plin uporabljali tudi za proizvodnjo tehnološke pare kakor tudi za ogrevanje ustanov in naselij.

Ostali uporabniki plina so zajeti med javnimi ustanovami in široka potrošnja v gospodinjstvih.

Cevovodi za plinski vod bodo izdelani iz jeklenih ceví po API standardih dolžine 10—12 m, ki bodo ročno zavarjene na trasi. Zvari bodo radiografsko pregledani ter standardizirani in preizkušeni na pri-

tisk. Pred polaganjem bodo cevovodi izolirani s plastično antikorozivno oblogo in položeni v globino 1,20—1,50 m.

Vsi potrošniki plina bodo morali tekom celega leta enakomerno trošiti plin. V času manjše potrošnje pa bo ugodna prilika za polnjenje rezervoarjev za zaloge.

Trasa plinovoda je speljana po južnem pobočju Graške gore ter prečka na grebenu občinsko mejo med Velenjem in Slovenj Gradcem ter se usmeri po koridorju DV 110 KV proti Šmiklavžu. Vzhodno od šole se usmeri proti severozahodu in prečka potok Jenino ter obide Podgorje na vz-

hodni strani in se usmeri v ravni liniji proti Staremu trgu ter od tu vzdolž ceste proti Hanžiču in Selam. Na relaciji Stari trg—Hanžič prečka plinovod strnjene gozdne površine, kjer velja pokrajinska zaščita.

Od Hanžiča naprej poteka plinovod vzdolž ceste in DV 20 KV proti zahodu po dolini proti Dularju. Severno od Kotelj skrene trasa proti severu proti Ravnem, prečka cesto Kotlje—Ravne in Kotuljščico ter se usmeri preko Prežkega vrha južno od individualne cone proti Čečovju. Trasa poteka naprej, prečka Suho in nato vzdolž na območje železarne, kjer bo vzhodno od nove valjarne locirana reducirna postaja. Pri trasiranju skozi park je potrebno ohraniti vso zaščiteno drevje.

Debelina sten cevovoda bo dimenzionirana v skladu z gostoto zazidave prostora. Najbolj varno bo dimenzioniran del voda skozi strnjeno naselje na Ravnah ter (IV. in III. r.) Kotljah in Podgorju. Redkeje naseljeni predeli so klasificirani v II. in I. razred.

Pri polaganju plinovoda preko Čečovja bo treba paziti na komunalne naprave: kable, kanalizacijo, vodovod, toplovod, s katerimi je naselje precej močno opremljeno.

Kako bo vplival predvideni plinovod na življenske razmere na Ravnah in v okolici?

Glede na dejstvo, da bo železarna plin uporabljala v tehnologiji pridobivanja jekla in bo postopek čistejši, bo manj plinov v ozračju in bo to nov prispevek k izboljšanju teh razmer na ravnem območju, kar bo brez dvoma v dobro vsem prebivalcem.

Franc Mezner, dipl. ing. arh.

NAŠA KULTURA

(iz predloga programa kulturnih dejavnosti za leto 1976)

Temeljna idejna izhodišča o kulturni akciji v letu 1976 in nekatera najpomembnejša vprašanja so podrobneje opredeljena v posameznih dokumentih Zveze komunistov, Socialistične zveze, Zveze sindikatov, Zveze kulturno prosvetnih organizacij in drugod in dajejo dovolj trdno podlago za usmeritev dejavnosti vseh za kulturo zavzetih dejavnikov.

Gibanja v kulturi in za kulturo, ki so bila sprožena v preteklosti in nedavno, so pomembneje vplivala in vplivajo na razmere in sedanja prizadevanja v zvezi s kulturo in njenim razvojem.

Zanesljivo je sedanji čas, ko skušamo v okviru naše kulturne skupnosti zagotoviti kulturi v naši dolini ustrežnejši in trdnejši samoupravni položaj, zlasti še, ko lahko trdimo, da je tudi družbeno ozračje kulturni bolj naklonjeno, še prav posebej primeren za večjo in bolj razvejano dejavnost v kulturi. Vsa ta dejstva so, menimo dovolj jasno prisotna v predlogu programa Kulturne skupnosti.

Razmere in stopnja kulturne ravni v naši občini nas opozarjata, da so na kulturnem področju nujno potrebna bolj organizirana prizadevanja, saj bo le tako mogoče

pomembneje prispevati k spreminjanju stanja.

Naša skupna akcija naj temelji na spoznanju, da je kultura neločljiva sestavina človekovega življenja in dela.

Težimo za tem, da bi se človek razvil v vsestransko oblikovano in svobodno osebnost, ki bo sposobna kritično presojeti dogajanje okrog sebe in ustvarjalno sodelovati v procesih, ki jih sproža nadaljnji družbeni razvoj kot razvoj samoupravnih odnosov.

Kulturna skupnost postaja središnji prostor za soočanje in usklajevanje različnih interesov in pogledov, kako urejati družbenoekonomska razmerja v kulturi in kako ji zagotoviti ustrezno gnotno podlago, kako načrtovati kulturno dejavnost, na kakšen način spodbujati kulturnoumetniško ustvarjalnost in sprejemanje kulturnih dobrin, zato pričakujemo sodelovanje in podporo v naših skupnih prizadevanjih.

KOROŠKA OSREDNJA KNJIŽNICA —
ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA RAVNE NA
KOROŠKEM

Ravne so glede knjižnic in knjižničarstva razmeroma razvita občina SRS.

Iz nič so minulih 30 let zrasli knjižni fond. Hvala delovnim kolektivom spodnje in gornje doline!

Danes je:

v študijski knjižnici —	
Koroški osrednji knjižnici	75.000 knjig
v mreži krajevnih knjižnic	35.000 knjig
na šolah	45.000 knjig
v strokovnih knjižnicah	
gospodarskih organizacij	10.000 knjig

Strokovnega knjižničarskega kadra ni dovolj.

Naša študijska knjižnica ima med vsemi študijskimi knjižnicami najmanj strokovnih delavcev (zdaj 2 s fakulteto, 3 z višjo in 1 s srednjo kvalifikacijo — poleg 1 računovodje in 2 snažilke). Vendar se je od začetka že strokovno uveljavila, tako da ji je bil priznan položaj »študijske knjižnice«; po zakonu prejema avtomatično 1 izvod vseh tiskov v SRS.

Veljava naših knjižničnih delavcev se kaže tudi v tem, da več njih deluje tudi v republiških knjižničarskih organih. To veljavo si želimo ohraniti s krepitvijo in strokovnim dvigom knjižničnih delavcev.

Prav tako želimo služiti dvigu knjižničarjev v krajevnih knjižnicah, da se te izkopljejo iz minulega čitalništva, ki je v knjižnicah videlo le omare z romani, v knjižničarjih pa zgolj delilce in registratorje izposoj.

Najučinkovitejše in najpomembnejše izobraževalno sredstvo je tisk, časopis — knjiga.

Nismo še storili vsega, če smo knjižnici dali denar, potem knjižničarja prepustili samemu sebi in zahtevali od njega izobraževalnih čudežev.

Študijske knjižnice prva skrb je smotrno izgrajevanje knjižnega fonda, druga in poglobljena skrb: razvidnost knjižničnega gradiva: na kataložnih listkih se vse gradivo razvrsti v mednarodno določenih deset skupin, vsaka skupina zopet na svojih deset skupin in po potrebi dalje: to je desetisoče listkov, toda ureditev odpira in odklepa vrata do vsega ogromnega bogastva, ki je v desetisočih knjigah in revijah.

67 ur je študijska knjižnica na teden odprta, prvih pet dni tedna po 12 ur, ob sobotah 7 ur — vedno pripravljena odžejati in utešiti lakoto po znanju, izobrazbi in po lepi knjigi!

To lakoto in žejo zbuja pa so poklicane vse delovne in vse družbenopolitične organizacije.

Raven splošne izobrazbe naših občanov, uspešen študij na srednjih, višjih in visokih šolah in zlasti študij na delovnih mestih je tudi sad naše študijske knjižnice.

Mreža splošnoizobraževalnih knjižnic v naši občini:

- Koroška osrednja knjižnica — študijska knjižnica Ravne na Koroškem
- krajevne knjižnice: Ravne, Prevalje, Mežica, Črna
- podružne enote: Kotlje, Strojnska Reka, Leše, Žerjav, Podpeca
- izposojevališča: Bistra, Koprivna, Topla

— načrtovana izposojevališča: Javorje, Šentanel

— izposojevališča bratstva (hrv., srb., maked.): domovi—Gradis—Dobja vas, Stavbenik Prevalje.

Za 1976 smo predvidevali porabo 1975 + 10% + namestitve tajnika.

Pevsko društvo Guštanj. Sedijo z leve proti desni: Robert Jamšek, Janko Gačnik, Peter Močnik, Janko Rožman, Mihael Zavodnik, Ivan Čresovnik, Angela Breznik, Marija Šater, Jože Marošek, Lizika Zega, Mira Gačnik, Danica Jovan, Zofka Konečnik, Karel Bevc, Hedvika Jamšek. V drugi in tretji vrsti: Valentin Stana, Julci Ledinek, Milka Močnik, Maks Tomažič, Viktor Novšek, Iči Turk, Stanislav Štor, Jože Šater, Maks Viternik, Jože Šmid, Jože Šmaucer, Jože Kresnik, Jože Stana, neznan

Očitno je, da nam manjka delavec za administrativne posle. Izguba je, če morajo strokovni knjižničarski delavci opravljati administrativna dela namesto svojih.

Pri vsem svojem varčevanju smo zašli čez rob umnega varčevanja, ko imamo eno delavko — računovodkinjo Študijske knjižnice in hkrati administratorko (tajnico), ista delavka opravlja ta dela za Likovni salon, za Delavski muzej, za skupnost splošnoizobraževalnih knjižnic (matično službo).

Pri finančnem načrtu nismo navedli 30.000 din, potrebnih v l. 1976 za vezavo časnikov in časopisov.

Nismo navedli polnega zneska za kurjavo, ker še ne vemo cene toplovoda.

Nismo navedli 38.000 din, potrebnih za nabavo knjižnih polic in knjižnih omar v Študijski knjižnici.

Nismo navedli 110.000 din, potrebnih za adaptacijo nekdanje grajske kapele.

Nismo navedli 20.000 din za odstranitev propadajočih dimnikov na grajski strehi.

Nismo navedli 10.000 din za ureditev grajskega okolja.

Nismo navedli 280.000 din za fasado in streho grajskega trakta nasproti muzeju.

Nismo navedli 10.000 din za knjižne police v Črni in ne 18.000 din za manjše investicije v krajevnih knjižnicah.

Varčevanje pomeni tudi naš potujoči oddelek, kakor smo to v svojih finančnih predlogih obrazložili.

Na kraju naj še omenimo dejavnost prek meje: z republiškimi sredstvi imamo danes tam 3800 knjig v potujočih knjižnicah. S finančnim planom za leto 1976 predvidevamo 1.268.000 din finančnih sredstev, od tega 100.000 din za investicije. Z investicijami so mišljene nabave 10 knjižnih omar, 30 kovinskih knjižnih polic in 30 stolov za Kuharjevo bralnico.

Z podrobnejšim načrtom razčlenjujemo svojo dejavnost po naslednjih pokazateljih:

1. PRIRASTEK KNJIŽNIČNEGA GRADIVA

slov.	knjiga			slov.	periodika		
	srb. hrv. mak.	tuje	skupaj		srb. hrv. mak.	tuje	skupaj
3150	650	700	4500	635	45	40	720

Prirast knjižnega fonda računamo iz obveznih izvodov, ki jih knjižnica sprejema, pa tudi iz duplikatov, ki so namenjeni za potujoči oddelek. Knjige v srbskem, hrvaškem in makedonskem jeziku so po izboru za študijske namene, še posebej za izposojevališča v domovih delavcev iz južnih republik. V tujih jezikih so knjige namenjene za študijske namene, zlasti standardni priročniki in carinthia. Periodi-

ka pa je namenjena za organizacijo krožkov in za izposojanje revij v stanovanjskih soseskah.

2. STROKOVNA OBDELAVA

Opravili bomo katalogizacijo po bibliotekarskih normah, s čimer bo število kataložnih listkov naraslo za 24.000. S tem je dan razvid o vsebini gradiva in uvajanja bralcev v uporabo katalogov.

3. LOKALNA BIBLIOGRAFIJA

To je svoja in dragocena dejavnost študijske knjižnice: razvid vsega kar je tiskarstva o zadevah našega področja, zlasti v časnikih. Gradivo je dragoceno za kulturno in politično zgodovino naših krajev in dragoceno za kulturne in politične delavce.

Predvidevamo evidentirati in obdelati 3200 listov.

4. IZPOSOJA KNJIG

V prihodnjem letu predvidevamo takšno izposojlo:

v bralnica		na dom	
število bralcev	število knjig	število izposojevalcev	število knjig
15.000	28.000	2.000	4.300

Več uspešne propagande, zlasti pa pomoč sindikatov in sploh družbenopolitičnih organizacij, ki bodo navajale svoje članke na bogatijo izobraževalnih, zlasti tudi družboslovnih knjig v študijski knjižnici, bo povečala tudi načrtovane številke, povečala posebno krog mladih samoupravljalcev — prek sedanjega kroga, ki mu knjižnica zdaj najbolj streže pri rednem študiju vseh stopenj in pri študiju na delovnem mestu.

5. INFORMATIKA

Knjižnica je na voljo vsakemu občanu, ki išče podatke za svoj študij ali za službeno porabo. Na voljo je tudi po telefonu. Opravlja vlogo informativnega centra v občini. Predvideva obdelati 2600 najrazličnejših informacij.

6. ORGANIZIRANO SKUPINSKO UVAJANJE MLADIH DELAVCEV

Z upravami gospodarskih organizacij, zlasti z železarno, razvijamo skupinsko uvajanje mladih delavcev v knjižnico in v uporabljanje knjižnice. Pričakujemo 650 obiskovalcev. S pomočjo sindikatov se utegnemo načrtovane številke povečati in razširiti na zgornjo dolino.

7. ORGANIZIRANO UVAJANJE DIJAŠKE MLADINE V KNJIŽNICO IN UPORABO KNJIŽNIČNEGA GRADIVA

Načrtujemo 4500 obiskovalcev. Načrtujemo tudi uvajanje mladink v knjižnično prakso.

8. KULTURNA IN POLITIČNA REPREZENTACIJA

Predvideni obiski Ravnam, bodisi poslovnih partnerjev železarne in drugih delovnih organizacij, bodisi izletniških skupin, bodisi študentov in znanstvenikov: vsaki skupini ena ura predavanja o Mežiški dolini. Predvidevamo 2050 obiskovalcev.

9. MESEČNI RAZGOVORI Z BRALCI OB VEČERIH DOLOČENEGA DNE

Referati ob novih knjigah in s problematiko študija in knjižnične službe in strežbe. Pričakujemo 600 obiskovalcev.

10. PRIREDITVE IN RAZSTAVE

Načrtujemo dve prireditvi: ena v igredi, druga jeseni — vezani na zgodovinske datume. Vse knjižne in časopisne razstave pa bodo komentirane določene dneve in ure. Ob 14 razstavah pričakujemo 9000 obiskovalcev.

11. MATIČNA SLUŽBA

Knjižnična mreža obsega 4 krajevne knjižnice (Črna, Mežica, Prevalje, Ravne), 5 podružnih enot (Kotlje, Strojnska Reka, Leše, Žerjav in Podpeca), izposojevališča

(Bistra, Koprivna, Topla) in 2 izposojevališči bratstva (domovi Gradis Dobja vas in Stavbenik Prevalje).

12. ZAMEJSKA KOROŠKA

Za tovrstno knjižnično dejavnost imamo potujoče enote: Pliberk, Šmihel pri Pliberku, Dobrla vas, Železna Kapla, Sele, 3 dijaški domovi v Celovcu.

13. SPOMENIŠKO VARSTVO

Zavod za spomeniško varstvo Maribor skrbi v naši dolini za neokrnjenost in izvirnost kulturnih spomenikov, ustvarja kar najugodnejše pogoje za nadaljnji obstoj kulturnih spomenikov in ukrepa, kar je potrebno za njihovo vzdrževanje.

Obe ustanovi: Zavod za spomeniško varstvo Maribor in odbor za spomeniško varstvo Ravne na Koroškem skrbita na območju naše občine predvsem za kulturne spomenike, ki imajo nacionalni pomen.

A. ODBOR ZA SPOMENIŠKO VARSTVO

Odbor za spomeniško varstvo pri kulturni skupnosti Ravne na Koroškem, si je za leto 1976 zadal nalogo:

1. Da bo cerkev Sv. Lenarta na Platu še nadalje reševal pred propadanjem — v ta objekt je vloženi že nekaj sredstev. Dela vodi zavod za spomeniško varstvo Maribor.

2. Na domačiji Janež na Strojni bo treba obnoviti ostrešje.

3. Na hiši Fajmutove domačije v Topli bo treba obnoviti fasado.

4. Leška cerkev Sv. Bolfenka, ki je izredno umetniško-zgodovinskega pomena, je potrebna obnove.

Pod strokovnim vodstvom zavoda za spomeniško varstvo iz Maribora bomo obnovili spomenike iz NOB, kakor spomenik pri Rakitniku na Suhem vrhu, spomenik pri Jurčku pod Goro in spomenik pri Sv. Neži na Selovcu.

Za strokovno delo odbora za spomeniško varstvo bi potrebovali v letu 1976 42.000,00 din.

B. ZAVOD ZA SPOMENIŠKO VARSTVO

Zavod za spomeniško varstvo Maribor, ki je ustanova pokrajinskega značaja, bo poleg upravnih nalog izvajal še vse tiste pravno administrativne ukrepe, ki bodo omogočili identifikacijo spomenikov in izvajanje predpisov ter drugih aktov, ki zagotavljajo pravno varstvo spomenikov in s tem tudi njihov fizični obstoj. Za leto 1976 predvidevajo v sodelovanju z odborom za spomeniško varstvo naslednje akcije:

1. Spomeniki ljudske revolucije:

Izpopolnili bodo evidenco spomenikov in izdelali merila za njihovo varovanje.

2. Valorizacija kulturne krajine:

Topla — izvedli bodo dokumentacijo in valorizacijo, tako prostora kot objektov te raztresene gorske doline.

3. Varstvo sakralnih spomenikov:

Lenart na Platu, p. c. — po že izdelanem načrtu bodo izvršili nadaljnja prezentacijska dela na tem spomeniku.

Leše, župna cerkev: zaradi črvojedosti kvalitetne cerkvene opreme (oltarji itd.), obstaja nevarnost nepopravljivih mehaniških poškodb. Zaradi tega jo bodo v prihodnjem letu dezinficirali in utrdili in tako pripravili za nadaljnjo restavracijo.

Za vsa dela predvidevajo 114.780,00 din finančnih sredstev.

3. POKRAJINSKI ARHIV MARIBOR

Pokrajinski arhiv Maribor pokriva s svojo dejavnostjo območje 11 občin podravske regije, za katere opravlja vse tiste naloge, ki mu jih nalagajo zakonski predpisi in ustanovitelji. Arhivska dejavnost ima značaj javne službe, ki opravlja funkcijo zbiranja in strokovne obdelave arhivskega gradiva.

Za vse uporabnike njenih uslug hrani in strokovno obdeluje njihovo registraturno oziroma po opravljenem izločitvenem postopku arhivsko gradivo. Gradivo daje na razpolago za praktično vsakdanjo uporabo in strokovno obdelavo interesentom in raziskovalcem. Arhivska strokovna služba obsega sedem organizacijskih enot, ki urejajo 6.700 arhivskega gradiva in 342 registratur na terenu.

V letu 1976 bo Pokrajinski arhiv opravljal za potrebe naše občine nadzor nad hranjenjem in izločanjem gradiva pri imetnikih. Določal bo gradivo trajne vrednosti in izdajal dovoljenja za izločitev za zgodovino nepomembnih delov registraturnega gradiva, ki mu je potekel rok hrambe. Posamezne arhivske enote bodo zainteresiranim strankam posredovale arhivsko gradivo in izdajale občanom železna potrdila in izpiske. Začeli bodo z deli na urejanju celotnega arhivskega fonda okrožnega sodišča Maribor do leta 1941.

Nadaljevali bodo z evidentiranjem arhivskega gradiva pri deželni arhivu v Gradcu in Koroškem deželni arhivu v Celovcu.

Zavod tarejo številne težave, tako prostorska razbitost, saj poslujejo v več stavbah, ki so med seboj zelo oddaljene, kot pomanjkanje strokovnega kadra. V programu za leto 1976 načrtujejo tretjo fazo adaptacije stavb na glavnem trgu (skupni stroški 4.000,00 din). S temi adaptacijami ter intenzivnejšim škartiranjem zbranega arhivskega gradiva bo možno pridobiti toliko prostora, da bo arhiv pri predvidenem dotoku okoli 300 m gradiva letno lahko shajal do okoli leta 1985.

Za funkcioniranje arhivske službe v Mariboru odpade na našo občino delež v višini 40.924,00 din.

V teh zneskih investicijska sredstva niso prikazana.

4. DELAVSKI MUZEJ RAVNE NA KOROŠKEM

V letu 1976 predvidevamo dokončno ureditev notranjih prostorov. Urejena je centralna kurjava, zato bodo mogoči obiski tudi v zimskem času. Ogledi v muzeju

bodo muzejskim obiskovalcem mogoči ob strokovnem vodstvu. Izmed razstav pripravljamo razstavo o delavskem gibanju v Mežiški dolini.

Nadaljevali bomo z inventarizacijo eksponatov in registracijo objektov. Opravljali bomo vsa tekoča vzdrževalna dela razstavnih prostorov in predmetov v razstavnih prostorih, depoju in okolici muzeja.

Da bi v letu 1976 opravili vsa programirana dela, bi potrebovali 240.000,00 din sredstev, kar je za 9% več kot v letu 1975. Pač pa predvidevamo investicijskih sredstev v višini 200.000,00 din, s katerimi bi dokončali obnovo fasade stavbe, obnovili bi žlebovje in popravili podstrešje.

5. LIKOVNA DEJAVNOST

Likovna dejavnost v naši občini se odvija v okviru Likovnega salona, ki šteje med svoje naloge:

— z razstavami posredovati občanom likovno umetnost;

— pomagati pri likovni vzgoji mladih (učencev osnovnih šol, dijakov gimnazije, dijakov šolskega centra itd.);

— skrbeti za načrten odkup likovnih del;

— sodelovati pri likovni opremi javnih zgradb in estetski ureditvi krajev;

Likovna galerijska dejavnost bo v letu 1976 nadaljevala z razstavno politiko, kot je postavljena s planom razstav, saj teži, da bi privabila čimveč obiskovalcev in s tem tudi sistematično zbudila in zadovoljevala potrebo po likovnem izpovedovanju.

Da bi uresničili likovna prizadevanja v našem kulturnem prostoru, bi potrebovali v letu 1976 231.600,00 din, kar bi po oceni v primerjavi z letom 1975 bilo za 54% več sredstev.

Na pobudo likovnega salona Ravne naj bi v letu 1976 ustanovili v okviru OZKPO, pri kulturno prosvetnem društvu Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem, likovno skupino slikarjev samoukov.

Likovna sekcija bi združevala likovne ustvarjalce iz kraja, oziroma celotne Mežiške doline. V likovnem salonu pa bodo skupinsko ali posamezno razstavljali rezultate svojega dela.

6. MUZEJ NOB SLOVENJ GRADEC

Muzej je regionalna ustanova, zato smo zavezani prispevati del sredstev k uresničevanju programa in nalog muzeja NOB v Slovenj Gradcu.

Za financiranje predvidevamo v letu 1976 15.750 din, kar je za 5% več sredstev kot v letu 1975.

7. ODBOR ZA PODELITEV PREŽIHOVE BRALNE ZNAČKE

Odbor za podelitev Prežihove bralne značke deluje pri osnovni šoli Franja Goloba na Prevaljah. S svojo dejavnostjo pokriva celotno regionalno območje Koroške. Da bi pokrival stroške svoje redne dejavnosti, bi potreboval v letu 1976 7.000 din, kar je v obsegu enako kot v letu 1975.

8. ODBOR ZA UREDITEV PREŽIHOVE BAJTE

Kulturna skupnost se pridružuje vseslovenski kulturni akciji za ureditev Prežihove bajte v Prežihov spominski muzej. Stara bajta na Prežihovini je tudi po etno-

grafske plati kot lesena kmečka hiša — zanimiv in zaščiten kulturni spomenik.

Z zbranimi sredstvi bi zgradili nadomestno stanovanje za delavsko družino, ki zdaj živi v zaščiteni Prežihovi bajti, obnovili bi bajto in v obnovljeni bajti uredili Prežihov spominski muzej.

V Prežihov sklad pri ZKPO Slovenije bi namenili 50.000 din.

LJUBITELJSKA KULTURNA DEJAVNOST

Pri organiziranju kulturnega življenja po posameznih področjih in povezovanju delovnih ljudi, glede na njihova nagnjenja do kulturnega delovanja, odigrava posebno vlogo občinska zveza kulturno prosvetnih organizacij, ki s svojimi odbori skrbi za kulturno dejavnost v posameznih krajevnih skupnostih. Načrtna dejavnost na tem področju spodbuja živahnejše kulturno delovanje na mnogih, doslej manj aktivnih področjih in znova pridobiva delovne ljudi za kulturno delovanje. Občinska zveza kulturno prosvetnih organizacij si prizadeva razdrobljeno dejavnost po posameznih krajih povezati v okviru posameznih kulturno prosvetnih društev in tako skrbeti za nenehno rast kulturnega življenja v posameznih krajih.

GLEDALIŠKA DEJAVNOST

Gledališka dejavnost se razvija v okviru gledaliških skupin, posameznih kulturno prosvetnih društev in gostujočih poklicnih gledališč.

Gledališke skupine bodo uresničile svoj kulturni program tako, da se bodo vključile z novimi uprizoritvami dramskih del v gledališki abonma in v zaključene prireditve za šolsko mladino. Skupinam naj ne bo namen čimveč predstav, marveč navajanje ljudi na izražanje njihovih ustvarjalnih zmožnosti preko gledališke igre.

V okviru gledališkega abonmaja bo občinska zveza kulturno prosvetnih organizacij organizacijsko in vsebinsko utrdila gledališki abonma na Ravnah, v Mežici in v Žerjavu. Igralci abonmajskih predstav bodo najkvalitetnejše dramske skupine z domačih odrov in poklicna gledališča.

Za šolsko mladino bodo uvedeni gledališki abonmaji, v vseh centrih doline, vsaj s 6 predstavami in z razgovori po predstavah. Izvajalci abonmajskih predstav bodo najkvalitetnejše domače in gostujoče amaterske in lutkovne skupine in poklicna gledališča.

GLASBENA DEJAVNOST

Glasbeno dejavnost načrtuje posebni odbor pri OZKPO Ravne na Koroškem. V letu 1976 bo začel z načrtnim usmerjanjem glasbene dejavnosti v smislu srednjeročne usmeritve kulture v l. 1976—80. Srednjeročni plan predvideva na področju glasbene dejavnosti kvalitativen premik, tako po vsebini in kvaliteti, kot po organizaciji prireditve.

Temeljna izhodišča za realizacijo glasbenega programa:

— Najpomembnejša novost pri organizaciji glasbenih prireditev je organizacija glasbenega abonmaja za odrasle, srednješolsko in osnovnošolsko mladino. Abonmajske predstave bodo v vsaki krajevni skupnosti enakovredno zastopane.

— Ohraniti in kvalitetno dvigniti že tradicionalna glasbena srečanja, kot so:

Naši godbi je za njihovo delo čestital župan

pevsko srečanje od Pliberka do Traberka, revija otroških in mladinskih pevskih zborov, revija zborov vzgojno varstvenih zavodov, revija pihalnih orkestror, samostojni koncerti domačih ansamblov ter udeležba le-teh na republiških in medobčinskih glasbenih prireditvah.

— V glasbeni abonma bodo poleg gostujočih ansamblov vključeni tudi domači ansambli.

— Vzdrževati kulturne stike z zamejskimi zbori.

— V okviru programov posameznih domačih glasbenih ansamblov se predvidevajo tudi nastopi v oddaljenih vaških središčih.

— Preko sindikatov delovnih organizacij se načrtno prizadeva, da bodo glasbene prireditve dostopne delavcem — neposrednim proizvajalcem.

— Glasbeni abonma za osnovnošolsko mladino in srednješolsko mladino bo prinašal komentirane koncerte, kar je izrednega pomena za pravilno dojetje glasbene govornice in za vzgojo mlade glasbene publike. Na tem področju zelo zaostajamo za možnostmi, ki jih ima mladina v mestih in neposredni okolici.

— Koncertni abonma za osnovnošolsko mladino je vezan na prevoz v Maribor, kjer bodo učenci seznanjeni še z ostalimi kulturnimi dogodki (likovne razstave, ogled muzejev itd.).

— Stimulativno je vplivati na rast kvalitete domačih glasbenih ansamblov, čemur je posvečati posebno skrb ter zagotoviti dodatna sredstva.

— Za strokovno izpopolnjevanje zborovodij bo organiziran seminar, ki bo namenjen domačim zborovodjem in zborovodjem iz zamejstva.

— Vsi abonmajski koncerti bodo raznoliki, tako po zasedbah (zbori, komorni, instrumentalni ansambli, orkestri, opera), kot po izboru izvajalcev, saj se bodo zvrstili domači in gostujoči amaterski in profesionalni ansambli.

— Skupno število abonmajskih koncertov:

- za odrasle 16 (v vsakem kraju po 4)
- za osnovne šole 5 (5.—8. razred)
- za srednje šole 3

ŠOLSKA KULTURNOUMETNIŠKA DRUŠTVA

V vseh šolah v naši dolini bomo razvijali kulturne dejavnosti in uresničevali kulturno izobraževanje v okviru skromnih možnosti. Vsaka šola oziroma šolsko kulturno-umetniško društvo ima svojo kulturno dejavnost načrtovano v okviru kulturnih programov. S kulturnimi programi bi zagotavljali dejavnost dramskim krožkom, ki bodo letno uprizorili vsaj eno igrico; likovni krožki bodo nudili možnost spoznavati različne likovne tehnike (slikarske, kiparske in grafične). Omogočili bi mladim likovnikom, da bi sodelovali na raznih likovnih natečajih (Šoštanj, Kostanjevica, Dravograd). Organizirali bi likovno kolonijo, slikali bi v naravi in organizirali razne likovne razstave. V okviru lutkovnih krožkov bi uprizorili lutkovne igrice, v okviru lutkovnih krožkov bi izdelali po 3 številke šolskih literarnih glasil. Delo recitacijskega krožka bo popestrilo programe na šolah in krajevnih in drugih prireditvah. Prav tako bi s folklornimi in plesnimi krožki izpopolnjevali program na raznih prireditvah.

Da bi zagotovili dejavnost šolskim kulturno-umetniškim društvom v obsegu kot ga načrtujemo, bi potrebovali v letu 1976 85.000 din.

Če hočemo z otroki dobro pripraviti in izvajati kulturne programe, nam niso potrebna le potrpljenje in velika ljubezen do besedne, gledališke, lutkovne, likovne in katere druge umetnosti, temveč tudi materialna sredstva. Omogočiti moramo mladim kulturno vzgojo, da se bodo umetniško oblikovali in postali olikana, zavzeta in aktivna mlada družba.

Kulturna vzgoja na šolah je dolgotrajen, trudapoln ustvarjalni proces, je priprava mladega človeka za kulturnega izvajalca in potrošnika kulturnih dobrin.

Le na ta način bomo oslabili negativne vplive na mladega človeka in poskrbeli za dvig kulturnih kadrov.

FILMSKA DEJAVNOST

Filmsko dejavnost bomo razvijali v sodelovanju s kinematografskim podjetjem Kinegraf na Prevaljah. Svoja prizadevanja bo odbor usmeril v **filmsko vzgojo** in v organizacijo vodenih in komentiranih filmskih prireditev za vse starostne stopnje občanov. Filmski in televizijski vzgoji bo posvečeno tudi delo posebnih sekcij pri šolskih KUD. OZKPO bo sodelovala tudi s TIS, zavodom za šolstvo in konferenco socialistične mladine. V delovnih organizacijah in mladinskih aktivih mora s pomočjo odbora zaživeti klubska dejavnost — namenjena filmski vzgoji. Filmske predstave za šolarje morajo biti komentirane in izrednotene, vsebinsko in oblikovno pa primerne starostni stopnji obiskovalcev.

Organizirali bomo revije izbranih filmov za mladino in odrasle. Posebej bomo pripravili filmske predstave s komentarjem in pogovorom za delavce in mladino v naših delovnih organizacijah. S podjetjem Kinegraf moramo organizirati seminarje

»Ivje v decembru« (tako je bilo nekoč)

Foto: F. Kamnik

za komentatorje in vodje pogovorov o filmskih predstavah.

Načrt in poskus ovrednotenja:

- poglobimo sodelovanje s ŠKUD, MKUD in klubi v delovnih organizacijah,
- sodelujemo pri oblikovanju repertoarja,
- organiziramo štiri komentirane šolske predstave z obveznim pogovorom o filmu,
- komentatorje vzgajamo po šolah,
- organiziramo revijo izbranih filmov ki bo vključevala filmsko predstavo za šolarje, mladino, krajanje in delavce TOZD v naši občini,
- organiziramo seminar za nove vodje filmskih predstav.

Predvidena poraba sredstev za filmsko vzgojo v letu 1976 bo znašala 16.000 din.

Filmska vzgoja in vsa dejavnost našega odbora morata biti že utrjena in družbeno potrjena. Filmske predstave morajo postati kulturni užitek, kinematograf pa kulturni prostor, v katerem si bodo predvsem mladi občani mogli zares oblikovati estetski čut in posluš za splošne človeške vrednote in posebej za vrednote v naši družbi. Menimo, da si mladi to zaslužijo.

SPLOŠNOIZOBRAŽEVALNE KNJIŽNICE

Knjižničarji v splošnoizobraževalnih knjižnicah v občini (brez študijske) bodo v letu 1976 izposodili občanom okrog 35.000 knjig in s tem opravili brez dvoma veliko vzgojno-izobraževalno delo.

Knjižnice bodo skupno odprte 4246 ur ali 11 ur na dan, dovolj, da si lahko, kogar je volja, prelista eno ali drugo revijo v knjižnici. Vseh revij je 41.

Knjige, ki že sežejo do najbolj oddaljenega kmeta in delavca v Topli (15 knjig), v Koprivni (30 knjig), v Bistri (30 knjig), je potrebno še bolj približati našim občanom.

Prevaljska knjižnica bo organizirala izposojevališče v Šentanelu, knjige pa bo nudila tudi delavcem iz drugih republik (samski domovi.).

V Mežici pričakujemo v prihodnjem letu nove prostore. Knjižnica jih zelo potrebuje in jih s svojim uspešnim delom opravičuje. Čez 8.000 izposojenih knjig letno, več kot 500 aktivnih bralcev, vzorna strokovna urejenost in vodenje knjižnice; takih podatkov smo lahko več kot veseli.

V Črni bomo vse sile usmerili v pridobivanje novih bralcev. Knjižnica je lepo in strokovno urejena. S pomočjo matične službe bo črnska knjižnica skrbela za izposojevališča v Topli, Koprivni in Bistri, organizirala pa ga bo tudi v Javorju.

Na Ravnah je težko kaj planirati in pričakovati boljše rezultate. Knjižnica je prenatrpana, zato svojega poslanstva kljub izredni volji vodje in knjižničarjev ne more opravljati. Kljub vsemu pa se bomo v prihodnjem letu povezali s sindikatom v železarni in tam organizirali izposojajo po obrtih.

Knjižnice bodo svoj fond dopolnjevale iz potujočega oddelka na Ravnah. S tem se izognemo temu, da bi vse knjižnice kupovale enake naslove. Trije, štirje krožeči izvodi ene knjige nadomestijo osem, deset izvodov, ki bi jih sicer hranile knjižnice.

Za potrebe splošnoizobraževalnih knjižnic bomo v letu 1976 nabavili 1040 knjig, v vrednosti 104.000 din.

Osebnih izdatki predstavljajo porabo v višini 84.631 din v bruto znesku, kar da podatek, da bomo opravili 4226 ur knjižničnega dela po 13,00 din.

Med materialne stroške štejemo najemnino za poslovne prostore in stroške strokovnega izpopolnjevanja, ki znašajo skupaj 28.400 din.

V letu 1976 bi nabavili vsaj dve knjižni omari (Leše in Kotlje), za kar bi potrebovali 7.000 din.

Da bi splošnoizobraževalne knjižnice v letu 1976 normalno poslovale, bi potrebovali vsega skupaj 224.031 din.

FOLKLORNA DEJAVNOST

Folklorno dejavnost bomo razvijali v okviru amaterskih folklornih skupin pri kulturno prosvetnem društvu Prežihovega Voranca na Ravnah na Koroškem in pri šolskih kulturnometniških društvih. S folklornimi nastopi bomo dopolnjevali kulturne programe v centrih in okoliških krajih Mežiške doline. V sodelovanju z RZKPO Slovenije bi organizirali v letu 1976 srečanje amaterskih folklornih skupin. Na Strojni, Šentanelu, Javorju in Koprivni pa bomo v sodelovanju z inštitutom za narodopisje v Ljubljani prezentirali folklorne in etnične vrednote Mežiške doline. Istočasno bi pripravili folklorne nastope. Ob tej priliki bi tudi evidentirali dosegljive predmete, ki imajo določeno etnografsko vrednost.

MATERIALNA OSNOVA ZA RAZVOJ KULTURE ZA LETO 1976

Gmotne podlage kulturne dejavnosti v letu 1976 ni mogoče obravnavati mimo samoupravnih družbenoekonomskih razmerij. Ustava je odprla možnosti za svobodno menjavo dela med kulturo in drugimi področji združenega dela.

Samoupravno sporazumevanje in družbeno dogovarjanje nam obeta, da bo tudi na kulturnem področju mogoče uresničevati sistem gmotnega povračila za opravljeno delo. Pričakujemo, da bo ta sistem v okviru možnosti lahko v polni meri izvajal interes delovnih ljudi, za razvoj kulture in za zadovoljevanje potreb po kulturnih dobrinah.

Pri ocenjevanju razmer na kulturnem področju je treba upoštevati, da je imela kulturna dejavnost v naši občini v preteklosti izredno šibko gmotno podlago. Dasi ravno se stvari izboljšujejo, še vedno nismo dosegli ustrežne uravnovešenosti med resnično ceno in plačilom za opravljeno delo na kulturnem področju. Še zmeraj se v svojih načrtovanjih oziramo le na osebne dohodke, ki pa tudi ne dosegajo normativov tovrstnih samoupravnih sporazumov in na najnujnejše materialne stroške. Prav takšna situacija v bistvu meglji stvarno podobo v potrebnih materialnih sredstvih za kulturo, pa čeprav indeksi kažejo opazen porast finančnih sredstev.

Če tudi namenjamo sredstva za kulturno dejavnost na podlagi družbenih dogovorov in samoupravnih sporazumov, še zmeraj opažamo našo staro hibo, da programi dela posameznih nosilcev kulturnega razvoja v Mežiški dolini niso poglavitno merilo za gmotno podlago kulturne dejavnosti, marveč to narekujejo predvsem linearna procentualna povečanja za posamezne kulturne dejavnosti.

Veliko (zaskrbljujoče) zaostajanje je vidno zlasti na področju investicij in vzdrževanju (da ne govorimo o izgrajevanju) prostorov za kulturno dejavnost. Planirana sredstva niso velika, pa čeprav so nujne potrebe očitne.

Ocenjujemo, da bi za uresničitev predvidenih ciljev in predlaganih nalog kulturne skupnosti potrebovali v letu 1976 4.232.328 din, kar je za 41 % več od ustvar-

jenih sredstev v letu 1975. Le ta je še zmeraj minimum zagotovljenih sredstev za financiranje občinskih programov. Sredstva za financiranje republiških programov tukaj niso zajeta.

Za financiranje republiških programov smo odvajali 0,17 % od vseh zbranih sredstev za kulturo v občini. V letu 1975 je predstavljalo to bremenitev v višini 954.000 din. Prispevna stopnja 0,17 % je bila enotno določena za vso republiko. Za

potrebe financiranja občinskega kulturnega programa pa smo zbirali sredstva po prispevni stopnji 0,42 % od bruto osebnih dohodkov in smo zbrali 3.002.681 din.

Da bi zagotovili realizacijo programom dela kulturnih institucij in ljubiteljskih ustanov za leto 1976, predlagamo povečanje prispevne stopnje na 0,71 % od tega 0,17 % za financiranje republiških programov in 0,59 % za potrebe financiranja občinskih programov.

REKAPITULACIJA PORABE ZA KULTURNO DEJAVNOST V OBČINI RAVNE NA KOROŠKEM ZA LETO 1976

5.1. Poraba sredstev za financiranje občinskega programa

VRSTA PORABE	1975	1976	INDEKS
1. Vsa dejavnost — skupaj	3.002.681	4.232.328	141
— redna dejavnost	2.912.681	3.875.328	133
— investicijska dejavnost	90.000	357.000	397
2. Kulturne ustanove — skupaj	1.570.700	2.210.054	141
— redna dejavnost	1.480.700	1.860.054	126
— investicijska dejavnost	90.000	350.000	388
3. Ljubiteljska dejavnost — skupaj	1.051.904	1.533.431	146
— redna dejavnost	1.051.904	1.526.431	145
— investicijska dejavnost	—	7.000	—
4. Upravno-režijski stroški	327.030	447.033	137
5. Obvezna rezerva	30.027	41.810	139
6. Nerazporejena sredstva	23.020	—	—

5.2. Struktura po aktivnosti za leto 1976 v občinskem programu

AKTIVA	1975	1976
1. Vsa dejavnost skupaj	100,00	100,00
2. Kulturne ustanove skupaj	52,30	52,22
3. Ljubiteljska dejavnost skupaj	35,05	36,23
4. Upravno-režijski stroški	10,88	10,56
5. Obvezna rezerva	1,00	0,99
6. Nerazporejena sredstva	0,77	—

Recitatorji z osrednje prireditve v počastitev praznika JLA na Prevaljah

Foto: F. Rotar

Dr. Marija Makarovič

Medsebojna pomoč na Zelenbregu

UVOD

Najrazličnejše oblike medsebojne pomoči v preteklosti in danes smo raziskovali v letu 1975 v Zelenbregu, v pretežno agrarnem naselju raztresenega tipa nad Ravnami na Koroškem. Raziskovanje je bilo opravljeno večinoma v mesecu juliju in septembru.

Po predhodnem pilotskem anketiranju še nekaterih drugih koroških naselij (Kotlje, Libeliče, Strojna in Šentanel) in na podlagi posvetovanja z domačini, ki n drobneje poznajo Koroško, sem se odločila za raziskovanje Zelenbrega, ki po številu in po vrsti zaposlitve tamkajšnjega prebivalstva kot po ostalih značilnostih nedvomno v veliki meri predstavlja reprezentativni tip ruralnega naselja v tem delu Slovenije.

V primerjavi z drugimi, doslej obravnavanimi in večinoma strjenimi naselji v vzhodni Sloveniji (Nedelica v Prekmurju, Orehovec pri Kostanjevici in Predgrad pri Starem trgu ob Kolpi) pa kaže Zelenbreg zavoljo svoje posebne prostorske lege, ki jo označujejo raztresene, samotne kmetije, specifični način življenja Šelemperžanov in vsaj do neke mere tudi specifično podobo najrazličnejših odnosov medsebojne pomoči.

Tudi v Zelenbregu, kot v večini doslej obravnavanih naselij, sem z anketnim intervjujem zajela praviloma vsa gospodinjstva, oziroma vseh 25 hiš, kolikor jih šteje Zelenbreg. Pripominjam pa, da se mi je zdelo v zvezi z raziskovanjem medsebojne pomoči monografsko testiranje dvojnih, pod isto streho bivajočih gospodinjstev, ki so jih v zadnjih letih prijavljale zavoljo določenih vzrokov posamezne družine, povsem nepotrebno in nepovedno. Pri teh gospodinjstvih gre, kot sem lahko nenehno ugotavljala, večinoma le za eno, složno gospodinjstvo, največkrat starejših in mlajših parov, staršev in otrok.

Kot v drugih območjih Slovenije sem tudi v Zelenbregu skušala ugotoviti spreminjajoče oblike in pomen medsebojne pomoči nekako od zadnje četrtine 19. stoletja pa do danes ter vzroke, ki so v obravnavanem obdobju pogajali medsebojno pomoč. Mimo tega pa je bilo tudi tukaj potrebno ugotoviti in posebej obdelati sodelovalne okvire in skupnosti, v okviru katerih se odvijajo odnosi medsebojne pomoči.

Tudi za pričujočo obravnavo sem skušala predvsem za starejše obdobje povzeti ustrezne podatke po arhivskih in drugih virih ter razpoložljivi literaturi in v največji meri na podlagi bogatega ustnega izročila. Za ugotavljanje današnjega stanja najrazličnejših odnosov medsebojne pomoči pa je bila uporabljena metoda lastnega opazovanja na terenu. Tako sem po daljšem ali krajšem bivanju pri posameznih družinah in le tako v nenehnem stiku z ljudmi lahko spoznavala resničnejšo podobo današnjega življenja vaščanov in z njim povezano dejansko stanje, spreminjanje in opuščanje ter uvajanje novih odnosov medsebojne pomoči. Saj

predstavljajo odnosi medsebojne pomoči tudi na obravnavanem ozemlju sklop najrazličnejših pojavov, ki bi jih zgolj z rutinskimi anketiranjem bilo nemogoče zajeti v celoti.

SPLOŠNI PODATKI

Zelenbreg sestavljajo raztresene domačije — pretežno kmečke in polkmečke — v hribovju pod Strojno (1054 m). Po podatkih za leto 1931 je naselje štelo 171 prebivalcev, ki so bili naseljeni v 30 hišah. Danes šteje vas 25 hišnih števil in ima 173 prebivalcev, razporejenih v 34 gospodinjstvih. S kmetijstvom se ukvarja 7 gospodinjstev, 7 je polkmečkih in 20 nekmečkih.

Naselje je povezano po dobro vzdrževani gozdni poti na katero se posamezne domačije priključujejo z boljšimi ali slabšimi zasebnimi poti z Ravnami in Prevaljami.

Ker predstavljajo posamezne bližnje ali bolj oddaljene domačije istočasno tudi dele naselja, jih vaščani na splošno poimenujejo s starejšimi ali mlajšimi domačimi imeni, kot sledi: št. 1 Uršna (poprej Lenjveja) bajta, št. 4 Krevzlnova bajta, št. 5 Mrkačev mlinar, št. 6 Svanikova bajta, št. 7 pri Ulceju, št. 8 pri Lizeju, št. 9 pri Maku, št. 10 pri Petriju (tudi Petrijeva bajta), št. 11 pri Račeli, št. 12 pri Tončiju (tudi Tončijeva bajta), št. 13 pri Jastrovniku, št. 14 pri Hirazu, št. 15 pri Trotu, št. 16 pri Jaznikarju, št. 17 pri Vogelniku, št. 18 pri Janku, št. 19 Časova bajta, št. 20 pri Pogorelcu, št. 21 pri Čevniku, št. 22 pri Peršetu, št. 23 pri Predanu, št. 24 pri Komajštru in št. 25 pri Brezniku.

Mimo navedenih navedenih navedenih poimenovalnih poznajo ljudje tudi nekatere splošnejše delitve naselja (U grabnu, št. 1 do 5; na vasi, št. 6 do 8; Troto vrh, št. 14 do 15 in Jankov vrh, št. 16 do 17), ki pa so dandanes malo v rabi.

Hiše so večinoma zidane in enonadstropne. H kmečki domačiji sodijo samostojna, vedno v bližini stoječa poslopja: štala, svinjaki, kašta in ponekod tudi drvarnica »olcuta«.

Zemlja je večidel težka in rodovitna ilovica. Njive in travniki, največkrat nepravilne oblike, so razporejeni po strmejših in položnejših pobočjih.

Kot v preteklosti se tudi danes kmečka in polkmečka gospodinjstva ukvarjajo s poljedelstvom, z živinorejo in z gozdarstvom. Poglavitni njivski pridelek v zadnjih letih sta rž in krompir. Ječmen, rž in predvsem pšenico pa pridelujejo v vedno manjši meri. Prav tako opazujemo zadnja leta, da se ljudje preusmerjajo v živinorejo, ki je bila vse do prve svetovne vojne prav tako pomembna gospodarska panoga. Dandanes prevladuje pitana in mlečna živinoreja.

Pred zadnjo vojno so se skoraj pri vsakem kmečkem gospodarstvu ukvarjali tudi s čebelarstvom. Zdaj pa vidimo po nekaj panjev le še pri štirih domačijah. V veliko večji meri kot pred zadnjo vojno je razvito perutninarstvo.

Razmeroma skrbno, dasiravno ne v takšni meri kot v preteklosti, se ukvarja-

jo tudi s sadjarstvom. Jabolka, hruške in slive pa večinoma predelajo v mošt in žganje. Kot je navada v vinorodnih krajih, pijejo otroci tudi tukaj mošt v velikih količinah.

Gozdarstvo je tudi še zdaj, čeprav v precej manjši meri kot v preteklosti, pomembna dopolnilna panoga kmečkih gospodarstev, ki nudi večji ali manjši zaslužek predvsem s prodajo hlodovine in stavbnega lesa.

V Zelenbregu je bila med prvo svetovno vojno dvoletna osnovna šola, od leta 1938 naprej pa do leta 1941 štiriletna šola. Po vojni ponovno osnovana šola je doživela le dve desetletji. Že od leta 1965 namreč vozijo — po ukinitvi šelemperške šole — otroke v osnovno šolo na Ravne.

Prav tako hodijo v trgovino, k zdravniku, na občino ter v druge urade domačini v 9 km oddaljene Ravne, če merimo od najbolj oddaljenih domačij.

Dodatne zaposlitve so si nekateri vaščani iskali v furmanstvu še med obema vojnima in deloma tudi po zadnji vojni. Predvsem pa beležimo pred drugo vojno, v večji meri pa po njej, zaposlovanje nekmečkih pa tudi posameznih kmečkih »odjerbanih« prebivalcev v mežiškem rudniku in v železarni na Ravnah. Ugodne možnosti za zaposlitev so bile tudi vzrok, da v Zelenbregu skorajda ne beležimo izseljevanja in zdomarstva. Tako imamo pred vojno le enega izseljenca in po statističnih podatkih za leto 1971 le enega zdomarja.

Kot opazujemo po drugih naseljih, se tudi v Zelenbregu število agrarnega prebivalstva vedno bolj manjša na račun kmetovalcev. Mnenje, da edino redna zaposlitev vsaj po enem članu družine lahko vzdržuje kmetijo pri kolikor toliko rentabilnem obratovanju in ji zagotavlja ustrezno življenjsko raven, je tudi tukaj splošno prisotno pri tistih gospodinjstvih, ki imajo zaposlene, in še posebej pri onih, ki jih nimajo.

Statistični podatki nam še nazorneje dokazujejo, da število zaposlenih in s tem tudi nekmečkih gospodinjstev iz leta v leto narašča. Tako je bilo v Zelenbregu še leta 1931 18 posestnikov, 7 kočarjev in 4 najemniki, danes pa je le še 7 kmečkih in 7 polkmečkih ter že 20 nekmečkih gospodinjstev.

Tako je po statističnih podatkih za leto 1971 bilo na Zelenbregu še 34 gospodinjstev, od tega 12 brez zemlje, ostalim pa je pripadala naslednja zemljiška posest: 0,11 do 0,50 ha 3; 0,51 do 1 ha 1; 2,01 do 3 ha 1; 4,01 do 5 ha 1; 10,01 do 15 ha 1 in od 15,01 ha dalje 15 gospodinjstev.

Pri razmeroma majhnem številu malih posestev je očitno prevladovanje večjih posestnikov, srednjih in velikih kmetov. Po pričevanju domačinov so danes v vasi 3 velike kmetije, 8 srednjih kmetov in 5 malih.

V zadnjih letih vidneje napreduje mehanizacija gospodarstev. Danes je v vasi 10 traktorjev, 16 kosilnic, 16 mlatilnic, 9 mlinov in 5 silosov. V vasi so tudi 3 hlevi na izplakovanje. Mehanizacija pa je zdesetkala vozno živino. Tako premorejo po par volov le še pri štirih domačijah in par konj pri eni. Po enega konja redita še dve kmetiji.

V precej manjši meri kot tehnizacija pa napreduje opremljenost stanovanj in v večini primerov tudi stanovanjska kultura. Pralni stroji in zmrzovalne skrinje, predvsem pa radioaparati in televizorji so že skorajda v vsaki hiši.

ODNOSI MEDSEBOJNE POMOČI

V obravnavanem obdobju (zajeli smo čas od konca 19. stoletja do danes) kažejo najrazličnejši odnosi medsebojne pomoči naslednjo podobo (po razvrstitveni shemi, navedeni v delu Vzajemna pomoč na vasi na Slovenskem (Predgrad) II, 1974):

I. Vzajemna pomoč — pretežno delovnega značaja — ki se izkazuje posameznikom

1. na podlagi takojšnje vrnitve istega ali drugega dela

V primerjavi z drugimi doslej obravnavanimi naselji so si v Zelenbregu vaščani pri manjših spomladanskih delih razmerno malo pomagali. Največkrat so pomagali drug drugemu saditi krompir, tako kot tu in tam tudi še danes.

V zadnjih dveh letih pa si troje gospodinjstev, ki so začela saditi silažno koruzo, medsebojno pomaga pri sajenju koruze, bodisi na podlagi enakovrednega odvratanja z lastniki silosov ali pa v zamenjavo za drugo delo z nelastniki silosov.

V preteklosti, deloma pa tudi še v zadnjih letih, se še vedno zvrsti nekaj sodelovanja pri spomladanski steljeraji in gnojvozi. V primerjavi z jesensko steljerajo in gnojvozo pa sta bili spomladanski veliko bolj skromni, saj se jih je udeležilo le manjše število naprošenih. Tako tudi v zadnjih letih priredijo spomladansko steljerajo le pri tistih družinah, kjer jim je zmanjkalo stelje. V kolikor ne opravijo dela sami ali s pomočjo sorodnikov, povabijo le posamezne sosedje.

Podobno velja tudi za spomladansko gnojvozo, pri kateri si običajno pomagata le po dve družini.

V pomladnem in poletnem času se je tudi v Zelenbregu — tako kot velja še danes — povečalo število medsebojnih odnosov pri raznih kmečkih delih. Tako so si še pred desetletjem ženske pomagale okopavat krompir, dandanes je ta pomoč bolj skromna. Še pred zadnjo vojno je bilo z medsebojno pomočjo združeno pletje lanu pri večini kmečkih gospodinjstev. Le posamezna gospodinjstva so si še pred približno poldrugim desetletjem pomagala pri pletvi maka, korenja in žita.

Število medsebojnih odnosov — do neke mere velja to tudi še dandanes — pa se je povečalo v poletnem času. Tako so si še vse do leta 1965, ko so prišle v vas prve kosilnice, splošno pomagali pri košnji — pri basanju si pomagajo še zdaj — in pri žetvi s srpom ali s koso. Pri žetvi si pomagajo tudi še zdaj, kjer so njive v strmih legah in ne morejo žeti s kosilnico ali pa je žito previsoko ali poležano in bi ga s kosilnico le s težavo in slabo poželi. Isto velja za travo.

Pri mlačvi žita v poletnem času si še zdaj pomagajo posamezna gospodinjstva, dasiravno se je ta pomoč v primerjavi s predvojnimi časom precej zmanjšala. Pri mlatilnicah na ročni pogon — imeli so jih že pred prvo svetovno vojno — kjer so morali goniti kolo po štirje močni moški,

Zetev okoli leta 1950 pri Trotovih

so si skrižem pomagali največkrat po večerih in zgodaj zjutraj. Ko so večinoma med zadnjo vojsko ročne mlatilnice priredili na bencinske motorje in po letu 1958, ko je zasvetila končno tudi v Zelenbregu elektrika, na električne motorje, se je sicer zmanjšalo število gonjačev kolesa, število drugih sodelavcev (okoli 6) pa je še vedno ostalo.

Med najpoglavnejšimi skupnimi jesenskimi opravili pa je vse do zadnje vojne veljalo steljeraja in gnojvoza, ki ju v tako velikem številu, predvsem pa v takšni podobi, ugotovimo le v Zelenbregu in v drugih naseljih Mežiške doline. Kolikor moremo posplošiti podatek iz leta 1863, so skupaj napravljali steljo vsaj že v sredini 19. stoletja, ko med drugim poroča Hillinger, da primanjkuje v rudarskih področjih jamskega lesa, ker kmetje pri pridobivanju stelje uničujejo gozdove tako, da drevo posekajo in steljo odpeljejo, debla pa puste strohneti.

V zadnjih letih, ko so pri treh gospodarstvih, kjer imajo hleve na izplakovanje, povsem opustili jesensko steljerajo, pa so tudi pri ostalih gospodinjstvih steljeraje vedno manj številne in skromnejše. Tako imajo steljerajo le še pri 11 gospodarstvih in še to ne vsako leto. Na steljeraji pa še vedno radi sodelujejo tudi trije lastniki hlevov na izplakovanje, če jih sosedje naprosijo.

Večje število sodelovanj se je, kot omenjeno, še do druge svetovne vojne zvrstilo tudi pri prevažanju gnoja na bolj ali manj oddaljene njive. Saj je pri prevažanju gnoja sodelovalo tudi po deset furmanov. »Gvadovna« zemlja, kot ji pravijo domačini, je terjala veliko gnojenja. Gnoj pa je dajala v vsem obravnavanem času številna živina, izpod katere so kidali gnoj le poredkoma in ga spomladi ali jeseni zvozili na njive. Uvajanje traktorjev v zadnjih letih vedno bolj izpodriva nekdanje skupno prevažanje gnoja. Tako gospodarji zdaj večinoma sami zvozijo gnoj na njivo s traktorji ali z vprežno živino. Le dvojje gospodinjstev si medsebojno pomaga

pri traktorskem prevažanju gnoja na njivo.

S povečano in intenzivnejšo živinorejo ter novim načinom shranjevanja krme, s siliranjem pa se je v zadnjih letih uvedel povsem nov način sodelovanja pri siliranju krme predvsem med lastniki silosov. Pomagajo pa tudi nelastniki silosov in jim delo povrnejo z drugim delom.

Če povzamemo, se dandanes v Zelenbregu zvrsti največ recipročnih sodelovanj pri steljeraji in pri siliranju krme.

2. na podlagi skorajšnje povrnitve izposojene živine, orodja ipd.

Šelemperžani so si živino le malokrat medsebojno izposojali. Saj so imeli pred zadnjo vojno in deloma tudi še po njej vsi večji posestniki lastno vprežno živino, vole ali konje, pa tudi oboje, srednji kmetje po en par, veliki pa tudi po 4 do 5 parov volov. Tako so si izposojali vprežno živino le, če je domača žival zbolela, nekaj pogosteje pa za oranje ali prevažanje težjih bremen, kjer so pripravili »firšali« po več živali.

V zadnjem desetletju, ko so traktorji v precejšnji meri izpodrinili vprežno živino, opazujemo nekatere nove oblike medsebojnih sodelovanj med lastniki traktorjev in vsaj petimi lastniki vprežne živine. Ko si lastnika traktorja oziroma konja pomagata tako, da traktorist opravlja lastniku konjev ali volov različne vožnje (npr. pripelje les iz gozda, plohe z žago, umetni gnoj iz trgovine, pesek za gradnjo ipd.) lastniki vprežne živine pa največkrat s konjem ali volom osipa »ogruba« krompir, zavlači ječmen in zorje strme njive, ki jih ne morejo zorati s traktorjem. Pri dveh gospodinjstvih, kjer imajo mimo traktorjev še vedno tudi vprežno živino, pa odslužijo vprežno živino največkrat z okopavanjem ali drugim kmečkim delom.

Pred nekaj leti, so si lastniki konj, ki so obdržali samo po eno žival, tudi pripravili živali za prevažanje in pripraganje »firšpanje«. Z nakupom traktorjev pa je omenjeno pripraganje živine, ki je bilo v navadi pri dveh gospodinjstvih, prenehalo.

V primerjavi z ostalimi obravnavanimi naselji, kjer je pojav precej pogostnejši, pa v Zelenbregu lastniki vprežne živine le v posameznih primerih posojajo žival, običajneje pridejo pomagat obenem z živaljo tudi lastniki. Po zatrjevanju ljudi so tako konji kot voli navajeni na svoje gospodarje in bi brez teh slabo ali pa neradi delali.

V preteklosti, do uvedbe traktorjev, so si vaščani tudi medsebojno (če je bila potreba) izposojali kolesa in vozove. Če se je npr. pokvarilo kolo ali pa voz, še posebej ob košnji in žetvi. Tako so imeli povprečno pri vsakem gospodarstvu po dva voza. Predvsem ob večjem pridelku žita in sena pa sta npr. po dva delavca na njihovi »basala« na voz snopje, medtem ko so drugi voz peljali domov, tretjega pa so že medtem doma razkladali. Največkrat pa so s četrtem, prav tako izposojenim, hiteli ponovno na njivo. Saj si tudi še zdaj prizadevajo poleti posušeno žito in travo čimprej zvoziti domov, ker se še tako lepo vreme naenkrat rado spremeni v nevihto in dež.

Med obema vojnoma pa so si posojale vozove tudi družine furmanov — podatek velja za tri družine — da so vozniki lahko nemoteno odhajali na oddaljene fure.

Kot v preteklosti, je tudi še v zadnjih letih tu in tam v navadi izposojanje najrazličnejšega orodja. Tako si npr. lastnika traktorskega pluga in mešalca za beton medsebojno izposojata orodje. Med obema vojnoma so si izposojali tudi pluge, če je bil na primer »merjasec« dotrajan ali se je pokvaril, so šli k sosedu, ali če je bila brana izrabljena, prav tako. V zamenjavo za drugo delo so posamezniki prav tako posojali tudi stroj za čiščenje žita »pucmašin« še med obema vojnoma. Če so žito pripeljali na dom, so obdržali slabše seme »žorgo« za svinjsko krmo ali pa so jim odslužili po en dan s kakšnim drugim delom.

V Zelenbregu, kjer še zdaj pečejo pri vseh kmetijah doma kruh iz doma pridelane ržene moke (in je kupovanje kruha v trgovini še skorajda neznano) si tudi še dandanes, tako kot v preteklosti, gospodinjje medsebojno posodijo kruh, po hlebec ali po pol hlebca, če ga jim zmanjka, pa niso utegnile pripraviti novo peko, pa tudi tedaj, če pridejo gostje v hišo, pa je pri hiši samo še star kruh. Tukaj pečejo kruh šele po treh tednih, ker zdrži z domačim kvasom pripravljen kruh tudi po več tednov.

Posebej pred vojno so si velikokrat izposojali tudi moko, saj je bila splošna navada, če je moke zmanjkalo, da so si jo vedno izposodili pri sovaščanu. Kruha ali moke ne bi nihče kupil. V preteklosti so imeli, kot vidimo tudi še zdaj, vsi kmetje svoje mline, in če se je mlin pokvaril ali če ni bilo časa za mletje, so si izposodili moko.

Izposojanje raznih gospodinjskih potrebščin je bilo v Zelenbregu v preteklosti kot tudi dandanes razmeroma skromno. Ljudje si najnujnejše, predvsem sol in sladkor nakupijo v večjih količinah (po eno vrečo) na Ravnah in odidejo po novo zalogo, še preden zmanjka stara. Pa tudi izposojanje manjših, drobnejših gospodinjskih potrebščin ni bilo in ni v navadi,

saj so gospodinjje v večini primerov preveč oddaljene druga od druge, da bi teka le druga k drugi po pecilne praške in začimbe, ki jih po drugi strani tudi v razmeroma mali meri uporabljajo za dodajanje jedem.

Izposojanje oblek ali vsaj kosov oblačil, ki smo ga v precejšnji meri ugotovili v doslej raziskanih naseljih, v Zelenbregu praviloma ni bilo v navadi. Največkrat kakšno črno ruto ali pa tudi poredkoma obleko so si izposodili v sili, če je kdo nenadoma umrl, pa niso imeli ničesar pripravljenega. Še vedno pa si izposojajo »mrliške prte«, rjuhe za na pare, pri dveh, treh posameznikih, ki jih premorejo. Če je potreba, v navedenih primerih poprosijo za mrliške prte tudi v sosednjih naseljih, npr. na Suhem vrhu in drugod.

3. na podlagi kasnejše povrnitve, ob gradnjah stanovanjskih in gospodarskih poslopij

Tako kot v preteklosti pa je tudi še zdaj v navadi, kadar vaščani obnavljajo ali pa na novo gradijo stanovanjske in gospodarske stavbe, da ljudje priskočijo pomagat pri različnih fazah gradnje, na poprejšnjo prošnjo domačih. Tako pri kopanju, zidanju temeljev, betoniranju itn. Navada je bila znana vsaj že v sredini 19. stoletja, kot sklepamo na podlagi zanesljivega ustnega izročila, ki zatrjuje, da je obenem z delom prispeval tudi večji kamen za temelj kmetu Lizej kmetu Račelu, ko je gradil hišo leta 1858.

Z delom in vošnjami pa so prav v zadnjih treh letih vaščani po svojih močeh prispevali h gradnji treh hlevov na izplakovanje v Zelenbregu, ko se naprednejši gospodarji usmerjajo k intenzivnejši živinoreji.

4. Na podlagi menjave za proizvodno sredstvo

Pred leti, ko so začeli v vas prihajati prvi stroji, predvsem traktorji, so se tudi tukaj razvijale najrazličnejše oblike sodelovanja na podlagi menjave dela. Tako so npr. lastniki traktorjev opravili vrsto prevozov tistim, ki jih še niso imeli, v zamenjavo za druge delovne usluge. Tovrstna sodelovanja med kmeti (od kar so si v zadnjih letih vsi nabavili traktorje) so zdaj prenehala. Opazimo jih le še pri posameznih, nekmečkih družinah, ki obdelujejo po eno njivico za krompir ali povrtnino. Kot smo opazili po drugih naseljih, tudi tukaj oranje ali prevoze povrnejo z delom pri žetvi, »basanju« krme ali pri steljeraji.

Še zdaj pa je navada, da si, kot pravijo, »skrižem delata« npr. lastnik traktorja pa vaščan, ki je več popraviljanja strojev, ključavničarstva in mizarstva. Tako kot pri navedenih kmečkih delih, si vračata uro za uro dela.

Še iz predvojnih časov sem, so se ohranile nekatere oblike sodelovanja med kmeti in delavskimi družinami. Tako je bila navada, da so družine najemnikov, »ofarjev«, odsluževale zemljo in stanovanje z delom po ustaljenih normah odsluževanja.

Podobno pa je pri posameznih posestnikih tudi še zdaj v navadi, da posamezne delavske družine z Raven ali pa odsejani otroci za zemljo, na kateri na pri-

mer posadijo po 1 »piskrič« (15 kg) krompirja odslužijo tako kot pred zadnjo vojno po dva »šihata«, po dva dni z delom, pri žetvi, pri spravilu »basanju« krme, ob steljeraji itn.

Enako kot drugod, vendar v precej manjši meri, pa so tudi tukaj posamezni kmetje dajali predvsem malim kmetom in najemniškim družinam v rejo kravo, navadno brejo, po štiri mesece, da si je rejec priredil tele, kravo pa je običajno že po nekaj tednih po telitvi vrnil lastniku.

Vsaj do nedavnega je bilo v navadi, da so vodili krave k bikom in svinje k merjascem. Če je žival postala breja, je bilo treba odslužiti za en skok po »en šiht« z delom.

Specifične oblike odsluževanja vode, ki smo jih zabeležili tudi v nekaterih drugih naseljih (npr. v Predgradu) zasledimo še v povojnih letih tudi tukaj. Tako so npr. lastniku izvira odsluževali še leta 1925, ker ga je dovolil napeljati do koristnikove hiše po štiri šihte s košnjo (podatek velja za Jaznikarjeve in Račelje). Podobne podatke imamo tudi za druga gospodinjstva, ki niso premogla vode na lastnem posestvu.

II. Pomoč, ki jo posameznik, skupina vaščanov ali vaška skupnost izkazuje z delom in darovi ter raznimi drugimi uslugami

1. ob nepričakovanih nesrečah (ogonj, bolezni, smrt)

V naselju, kjer nedvomno predvsem za voljo specifične lege domov, ki jo označuje že navedena večja ali manjša oddaljenost posameznih domačij, v vsakodnevem življenju medsebojna pomoč ni tako pogosta glede na število sodelujočih (razen pri steljeraji in gnojvozi) kot smo lahko neprestano ugotavljali v doslej obravnavanih strnjenih naseljih. Pač pa je pomoč v sili, predvsem ob ognju, ki jo izkazujejo vaščani prizadetemu prav izjemna. Kolikor smo mogli ugotoviti na podlagi primerjave s starejšim gradivom, je v zadnjih letih še precej večja kot v preteklosti.

Tako so na primer kmetu Pogorelcu, ko je pogorel 1936. leta, pomagali sosedje le z materialom, vošnjami in delom. Nekaj hrane in začasno bivališče pa je dal samo eden izmed velikih kmetov.

Ko pa je na primer v lanskem letu pogorel mejašu s Strojne (kmetu Utku) hlev, v letošnjem letu pa kmetu Brezniku z Zelenbrega hiša, pa so bližnji in daljnji sosedje ter drugi vaščani in seveda tudi sorodniki pomagali z obilnim darovanjem hrane, gradbenega materiala in začasni reditvi živine kmetu, ki mu je pogorel hlev, dokler ni spravil hleva pod streho.

Nadalje se srenja, če opazi, da se prizadeti sam trudi čimprej zgraditi pogorelo poslopje, izkaže s številnimi prostovoljnimi delavnimi urami. V nasprotnem primeru, če pri prizadetih ne opazi volje za ponovno zidanje, pa svojo pripravljenost pomagati merijo z razumljivo pripombo: »Naj pokažejo najprej oni dobro voljo, da hočejo delati, potem pa jim bomo prav tako pomagali.«

Enako kot v preteklosti pa je tudi še zdaj navada, da sosedje priskočijo z delom na pomoč hiši, kjer sta umrla gospo-

dar ali gospodinja. Šega, da ob smrti gospodarja tri dni pri hiši niso ničesar delali, pa je zdaj že izumrla. Kot navajamo kasneje, pa sosedje opravijo tudi vrsto del v zvezi z umrlim.

3. pomoč pri porodih, človeških in živalskih

V zadnjih letih tudi šelemperške porodnice rodijo v porodnišnici v Slovenjgradcu. Še pred leti, zlasti pa pred zadnjo vojno, so rodile doma ob pomoči uradne ali priučene vaške babice in seveda bližnjih sosed, ki so tedaj vedno priskočile na pomoč, če je bilo treba. Šelemperške dojenčke je še vsaj po prvi svetovni vojni »pobirala« stara »ofarca s Strojne« v zameno za živež, največkrat za jajca in maslo. Nemalokrat pa se je zgodilo še pred zadnjo vojno, da je pri porodu pomagala vaščanka, ki jo je uspel dobiti preplašeni mož.

Pred zadnjo vojno, ko so bile pri kmetih obenem s hlapci in deklami številnejše družine, so si razmeroma malo pomagali pri telitvah in žrebitvah. V povojnih letih, ko so družine manjše, pa pokličejo na pomoč tudi sosede in seveda živino-zdravnika, če je porod težavnejši.

Prav tako pa si bodisi s sorodniki ali pa s sosedi še zdaj večinoma pomagajo pri zakolu oz. držanju prašiča ob zakolu in rezanju. Pomoč pa odpade v primerih kadar žival ustrelijo.

4. pomoč v zvezi z običajskim življenjem ob rojstvu, poroki in smrti ter nekaterih drugih, pretežno tradicionalnih obredjih

Najrazličnejši odnosi medsebojne pomoči v zvezi z običaji naselja v primerjavi z drugimi obravnavanimi naselji nastopajo v skromnejši meri. V primerjavi s preteklostjo pa so se ohranili skorajda v enaki meri, pa naj so vezani na ožje življenjske ali pa letne običaje.

Obravnavamo jih nadrobneje na ustreznih mestih.

5. raznovrstna pomoč

Po zadnji vojni so začeli tudi z Zelenbrega voziti mleko na Ravne v Kmetijsko zadrugo. Posamezniki, ki še niso imeli avtomobilov, so si pomagali tako, da je po en teden vozil mleko en sosed, drugi teden pa drugi, seveda prav tako za oba. V zadnjih treh letih, ko so se posamezni Šelemperžani motorizirali, prevažajo mleko z avtomobili, navadno ga vozi eden za več družin hkrati, povrnejo mu le denar za bencin, kar še vedno predstavlja veliko pomoč družinam, ki nimajo prevoza ali pa ne utegnejo voziti mleka vsak dan.

Prav tako v zadnjih letih vozniki avtomobilov kot v preteklosti lastniki konj, če je potreba, rade volje zapeljejo bolnika k zdravniku. Čeprav ni navada, da bi računali takšen prevoz v sili, pa jim ljudje sami od sebe povrnejo denar vsaj za bencin.

Vsakodnevno pa lahko vidimo, da prisedajo vaščani v avtomobile, ko hitijo na Ravne ali pa se vračajo domov. Prav tako za »bohlonej«.

Rezultati ankete in lastnih opazovanj o medsebojnih odnosih pomoči

Z anketo, ki je bila izvedena pri vseh gospodinjstvih (kjer je v isti hiši dvoje so-

Makova steljeraja

rodnih gospodinjstev, smo šteli le po eno) v Zelenbregu na podlagi pričujočih medsebojnih delovnih odnosov in sodelovanj, smo skušali ugotoviti:

1. dejansko stanje — večjo ali manjšo prisotnost ali pa odsotnost odnosov medsebojne pomoči,

2. raznovrstne oblike pomoči in sodelovanja med enakimi ali premoženjsko različnimi gospodinjstvi s posebnim poudarkom na sorodstvene ter sosedске okvire.

Tudi na tem območju smo po nekajkratnih poizkusih opustili ugotavljanje števila medsebojnih sodelovanj, ki se zvrstijo med posameznimi gospodinjstvi v enem letu, saj so ljudje prav tako nenehno zatrjevali, da ne morejo dati določnejših podatkov in so tudi po skrbnejšem premisleku navajali le približno število najrazličnejših odnosov medsebojne pomoči. Zato sem na ustreznem mestu zapisala prav tako le povprečno število sodelovanj v enem letu, ki pa nedvomno ne dajejo prave podobe o številu sodelovanj pri delu in veljajo le kot približna orientacija različnih odnosov medsebojne pomoči.

1

Kot navedeno, smo zajeli z anketo le 25, ne pa 34 gospodinjstev, torej le toliko, kolikor je hišnih števil v naselju. Saj bi anketiranje preostalih devetih gospodinjstev s po enim ali dvema starejšima članoma v ničemer ne dopolnilo ali spremenilo podobe o odnosih medsebojne pomoči.

Glede današnjega, dejanskega stanja odnosov medsebojne pomoči, ki smo ga lahko ugotovili na podlagi monografskega testiranja vseh gospodinjstev, se je pokazalo, da si vseh 25 gospodinjstev v Zelenbregu ob ustreznih priložnostih izkazuje medsebojno pomoč.

Na prvi mah je izvzeto le eno, nekmečko gospodinjstvo, toda po nadrobnejšem anketiranju smo ugotovili, da se prav tako po potrebi vključuje v odnose medsebojne pomoči, ko na primer sosedu pripelje od časa do časa iz trgovine »fasngo«.

Vsa ostala gospodinjstva, med njimi je 7 kmečkih in 7 polkmečkih ter 10 ne-

kmečkih pa si po potrebi pomaga »si skrižem legnajo«, kot poimenujejo najrazličnejše oblike medsebojne pomoči. Tako si danes najpogosteje pomagajo ob košnji, predvsem pri »basanju« krme, na steljeraji, deloma ob žetvi in siliranju krme ter z različnimi strojnimi in živinskimi uslugami.

Tako se zlasti v zadnjih letih med lastniki strojev in preostalimi lastniki vprežne živine ne glede na premoženjski status, odvija medsebojna pomoč pri vseh tistih bolj ali manj oddaljenih gospodinjstvih, ki so z nabavo traktorjev in istočasno opustitvijo vprežne živine še vedno prisiljena, strme njive orati z živino in si na tej podlagi izmenjujejo usluge.

2

V obravnavanem naselju prevladujejo srednji (7) nad velikimi (3) in malimi (5) kmeti. Različni odnosi medsebojne pomoči na podlagi odvrčanja enakih del se pretežno odvijajo med velikimi in srednjimi kmeti. Tako še zdaj v največji meri pri steljeraji in deloma tudi že pri siliranju krme. Pri steljeraji polnoštevno sodelujejo tudi mali kmetje in večidel nekmečkih gospodinjstev.

V primerjavi z doslej obravnavanimi naselji v Zelenbregu nismo opazili ostrejših razločkov pri sodelovanju med premoženjsko različnimi kmetovalci. Na podlagi vseh podatkov lahko trdimo, da v Zelenbregu nismo opazili ostrejših razločkov pri sodelovanju med premoženjsko različnimi kmetovalci. Na podlagi vseh podatkov lahko trdimo, da v Zelenbregu ni navada, da bi vzpostavljali odnose medsebojne pomoči ljudje enakega premoženjskega statusa, kot smo praviloma opazovali po drugih pokrajinah. Navada je le, da tisti, ki ima večjo posest, povabi na steljerajo ali v preteklosti na gnojvozo pač večje število ljudi. In ker je tako zastavljeno delo opravljeno v enem dnevu, lahko sodelujejo tudi manjši posestniki, ki naprosijo za isto delo le manjše število sodelavcev. Večji posestniki so torej dolžni

odvrčati le večjemu številu gospodinjestev.

Prav tako so še pred zadnjo vojno vzpostavljali medsebojne odnose ob steljeraji in gnojvozi tudi z ostarelimi gospodinjestvi, ki pa so imela s hlapci in deklami ustrezno delovno silo.

Podobno je potekalo v preteklosti sodelovanje med večjimi in manjšimi kmeti ob žetvi, kjer so na primer večdnevno pomoč ustrezno vrnili z istim delom ob žetvi, preostale dneve pa odslužili z vošnjami ali drugimi uslugami.

Menjava dela na podlagi odsluževanja zemlje pa postaja v zadnjih letih ponovno vse pogostejša oblika medsebojnih sodelovanj, s to razliko, da so še pred zadnjo vojno — le v posameznih primerih tudi po njej, — odsluževali najeto zemljo pri lastniku bivajoči »ofarji«, dandanes pa jo hodijo »odrihtat« na Ravnah živeče delavske družine in večinoma med njimi odseljeni otroci, ki z obdelovanjem zemlje (za krompir in povrtnino) skrbijo za delni lastni pridelek in kot sami zatrjujejo, za rekreacijo, ki jim jo daje fizično delo, katerega so večinoma še pred leti, preden so se zaposlili na Ravnah, tudi iz dneva v dan opravljali.

Po drugi strani pa vidimo, da se število sodelovanj pri gospodinjestvih v Zelenbregu, ki imajo zaposlenega po enega ali po dva člana družine, iz leta v leto manjša. Saj tudi tukaj zaposleni po končanem delu v službi, predvsem pa ob prostih dnevih, sami in največkrat s pomočjo popolnejše mehanizacije, opravijo domača dela. Gospodinjestva, kjer ni nihče zaposlen, pa so enotno zatrjevala, da si polkmečkih gospodinjestev niti ne upajo prositi za pomoč, ker vidijo, da sami komaj opravijo svoje delo.

Prav očitna pa je v Zelenbregu izredno velika pomoč že odseljenih otrok oziroma družin, ki zdaj bivajo na Ravnah ali pa tudi v oddaljenejših naseljih in prihajajo na vabilo oz. obvestilo domačih pomagat ob težjih in dolgotrajnejših delih, kot so košnja, žetev, siliranje, pobiranje sadja in seveda tudi steljeraje.

Tako podčrtujemo, da je pomoč družin odseljenih otrok v zadnjih letih vedno pomembnejša. Nagibi za takšno sodelovanje sorodnih delavskih in kmečkih družin, ki jih obravnavamo na ustreznem mestu, pa so vsekakor v veliki meri gospodarskega značaja. Za primerjavo naj omenimo le, da bi se v nespremenjenih, predvojnih razmerah nedvomno omenjene družine s poročanjem otrok oblikovale v bližnjih ali bolj oddaljenih sosednjih naseljih, odkoder bi prav tako, vendar le na podlagi odvrčanja enakovrednih del, hodili pomagat drug drugemu.

Ker na Zelenbregu — izjema je dvoje gospodinjestev v »Grabnu« — zaenkrat ni upokojenskih družin, ki bi živele samo od mesečnih prejemkov, zaenkrat nismo zabeležili najrazličnejših oblik medsebojnih sodelovanj, ki se po drugih naseljih vedno pogosteje odvijajo med upokojenskimi in večinoma ostarelimi ter osamljenimi, vendar še vedno dela voljnimi gospodinjestvi. Opazni pa so že prvi začetki, saj hodijo prav navedene družine oziroma njihovi člani od časa do časa pomagat sosednjim kmečkim gospodinjestvom.

Starostna piramida naselja in z njo povezana starostna struktura gospodinjestev nam kaže, da v Zelenbregu zaenkrat še ni osamelih in ostarelih gospodinjestev, ki bi morala, tako kot smo opazili po doslej obravnavanih naseljih, povsem ali vsaj deloma opustiti obdelovanje zemlje. Razmeroma močna in za delo sposobna družinska populacija — ob ustrezni mehanizaciji — ki jo kažejo mladi ali vsaj mlajši zakonski pari ter večinoma še za lažja dela sposobni starši, zatorej ne daje tudi v bodočnosti možnosti za puščanje zemlje v pušči, ali pa za — če primerjamo z drugimi območji — vzpostavljanje odsluževalskih odnosov na podlagi odsluževanja opuščene zemlje, ki je vse pogostejše v že obravnavanih naseljih.

Anketa nam nadalje kaže, da so mimo enega ali več sosednjih gospodinjestev z Zelenbrega ali mejašev s sosednjih naselij, vključena večinoma tudi sorodna gospodinjestva v vasi. Povsem očitno je, da so medsebojna sodelovanja tako kot danes, tudi v preteklosti, zlasti ob steljeraji in gnojvozi, ter ob gradnji, skratka ob delih, ki terjajo večje število delavcev, presešla okvire domačega naselja. Tako si Šelemperžani po potrebi medsebojno pomagajo z bližnjimi sosedi ali pa z bolj oddaljenimi sorodniki s Strojne, z Libeliške gore, s Suhega vrha, z Breznice in s Stražišča.

Zaradi povsem drugačne situacije, ki jo kaže raztresena razporeditev kmetij, je omenjeno sodelovanje z vaščani drugih naselij povsem razumljivo. V primerjavi z drugimi, strjenimi naselji, kjer sežejo odnosi medsebojne pomoči izven meja naselja le v primerih bližnjih sorodstvenih vezi, ali pa v primeru botrinje, pa tudi specifično.

V Zelenbregu namreč poseganje po sodelavcih preko meja naselja povsem očitno ne vodijo sorodstvene vezi, temveč le sosedske. In če je kdo s kom sosed, mejaš po lesu, njivi, skratka po zemlji, si bo rajše medsebojno pomagal s tem sosedom čeprav iz sosednjega naselja, kot pa z bolj oddaljenim sosedom v isti vasi. V kolikor pa so v sosednjih naseljih še gospodinjestva otrok, pa jih v vsakem primeru, pa četudi so nekaj bolj oddaljena, pritegujejo v najrazličnejše odnose medsebojne pomoči.

Za zadnja leta pa se je povsem očitno pokazalo, da medsebojno pomoč s sosedi vsaj pri enajstih gospodinjestvih izpodriva pomoč že omenjenih odseljenih otrok in tudi njihovih potomcev, ki radi prihajajo pomagat ob najrazličnejših delih.

Glede števila delovnih dni, kot smo že napisali, ki jih v teku leta posamezno gospodinjestvo opravi z enim ali večimi sodelujočimi gospodinjestvi, nismo mogli dobiti nobenih določnejših podatkov. Ljudje, kot sami poudarjajo, ne vodijo evidence niti za pomembnejše zadeve, kaj šele za medsebojno pomoč pri delu. Zapisovanje jim je tudi tukaj, kot večini kmetovalcev, povsem tuje. Tako lahko le v povprečju povzamemo, da si pomagajo gospodinjestva povprečno po desetkrat na leto; tisti, ki prirejajo tudi še dandanes steljerajo, pa glede na število sodelavcev vsaj še po pet dni več.

Kakršnokoli izračunavanje celotnega števila odvrčkov in odslužkov, ki si sledijo v teku leta, pa bi bilo tudi za Zelen-

breg na osnovi povedanega, netočno in brez koristi.

Povzemam: današnje stanje najrazličnejših odnosov medsebojne pomoči pri delu pokaže v primerjavi s preteklostjo naslednjo podobo: gospodinjestva današnjih srednjih in velikih kmetov so v posameznih primerih še po zadnji vojni, na splošno pa še med obema vojnoma zaposlovala povprečno še po dvoje hlapcev in dekel. Zavoljo tega — saj je bilo še z domačimi člani družine, predvsem pa z doraščajočimi otroki pri hiši zadostno število za delo sposobnih ljudi — so si gospodinjestva medsebojno v večji meri pomagala edinole pri dveh velikih, jesenskih delih, pri steljeraji in gnojvozi in deloma tudi pri žetvi in košnji.

V povojnih letih, ko so poslednji hlapci in dekle bodisi že ostareli ali pa so odšli delat na Ravne in v druga naselja, pa se je družinska struktura v Zelenbregu bistveno spremenila, zmanjšala za določeno število delavcev. V tem času pa so bila tako kmečka kot tudi polkmečka gospodinjestva ne samo ob steljeraji in gnojvozi, ki terjata večje število delavcev, ampak tudi ob nekaterih manjših delih do uvedbe strojev, prav prisiljena vzpostavljati odnose medsebojne pomoči. Tako ob košnji, žetvi in siliranju.

Nedvomno pa smo lahko v nenehnem kontaktu z družinami in ne samo ob rutinskem izpolnjevanju ankete spoznavali, da tudi tukaj medsebojna pomoč vsaj do neke mere vzdržuje in krepi komunikativne odnose med ljudmi, čeprav je zaprtost družin v primerjavi z medsebojnimi odnosi pomoč, v strjenjenih naseljih zaradi specifične prostorske lege domačij, prav očitna. Prav tako pa vse pogostejši odnosi medsebojne pomoči z odseljenimi otroki, ki hodijo pomagat domov ob večjih delih in se udeležujejo nekaterih običajskih slovesnosti, iz dneva v dan krepijo stike med starši in otroki oziroma med brati in sestrami, med kmeti in delavci.

V zadnjih dveh letih pa vedno bolj krepijo komunikativne stike ne samo med sorodniki, ampak tudi med vaščani sodobna prevozna sredstva mopedi in avtomobili. Tako so se razdalje med ljudmi zmanjšale, šoferji pa ob vsaki priložnosti povabijo v avto mimoidoče vaščane.

Urejanje in vrednotenje medsebojne pomoči

Odnosi medsebojne pomoči se pokažejo tudi v Zelenbregu, tako pri delu kot ob nekaterih drugih priložnostih, tudi pri nekaj nadrobnejšem opazovanju, kot precej nejasni in urejeni. Ljudje pravijo, pomagamo drug drugemu, če je treba »delamo skrižem«. In čeprav tudi v Zelenbregu nismo zasledili nobene pisane evidence medsebojne pomoči pri raznih delih na podlagi odvrčanja in deloma tudi odsluževanja, se vsakovrstni odnosi iz dneva v dan, iz leta v leto odvijajo vseskozi urejeno.

Tako tudi še zdaj, ko je mehanizacija kmečkih obratov napredovala v veliki meri, če je treba, naprosijo posamezna sosednja ali sorodniška gospodinjestva, ki imajo ustrezno človeško, živalsko ali strojno silo.

Tako si običajno skupina gospodinjestev leta in leta pomaga med seboj. Sodelova-

Račlova »bica«

nje pretrgajo navadno le močnejši prepri, ki se od časa do časa zanetijo med bolj ali manj oddaljenimi gospodinjski. Za krajše ali daljše obdobje pa se nenehno uveljavljajo sodelovanja z novimi in opuščajo sodelovanja s starimi sorodstvi. Tako na primer s priložitvijo ali s priženitvijo navežejo do tedaj povsem zaradi medsebojne pomoči nenavezana gospodinjska tesnejše sodelovalne stike, bodisi na podlagi odvratanja ali pa odsluževanja.

Na drugi strani, kot smo že zapisali na ustreznem mestu, se v zadnjih letih združujejo v medsebojnih sodelovanjih gospodinjska, ki imajo traktorje, in ona, ki imajo vprežno živino. Prav te vrste sodelovanj, osnovanih na podlagi inovacij, pa združuje v medsebojni pomoči različno oddaljena gospodinjska, ki na primer v preteklosti ali pa v nespremenjenih pogojih ne bi nikdar sodelovala.

Tudi v Zelenbregu opažamo, da s tem, ko si dvoje gospodinjskih na tej ali oni podlagi začena pomagati, nastane do neke mere tesnejša vez med gospodinjski, ki si pomagajo. Seveda tudi ti, pretežno gospodarski stiki, ki so zavoljo omenjene oddaljenosti domačij nasploh bolj skopi kot v strnjjenih naseljih, ne rojevajo vedno tudi tesnejših duhovnih vezi. Vsekakor pa dajejo sodelujočim občutek večje odgovornosti in navezanosti na sodelujoče gospodinjsko, da mu priskoči na pomoč tudi ob kakšni drugi priložnosti.

Nedvomno pa pomoč, ki jo izkažejo vaščani prizadetemu ob ognju, bodisi v hrani, gradbenem materialu ali pa ob delu enkratno ali pa večkratno združuje vaščane med seboj. Po drugi strani pa, kar smo se lahko sami prepričali, vzbuja tudi pri prizadetem vaščanu iskreno hvaležnost in pripravljenost pomagati vaščanom ob podobni priložnosti.

V naselju, kjer so medsebojni stiki vaščanov razmeroma skromni, pa prav dvoje množičnih del, gnojvoza in predvsem steljeraja, tudi še zdaj vsaj enkrat letno poveže ljudi. Ker so se ljudje radi udeleževali steljeraje, tako kot opazimo tudi še zdaj, je povsem razumljivo, da so vaščani nadvse skrbno urejali prav medsebojno pomoč ob pripravljaju stelje. Saj se je le ob redkih priložnostih dogodilo, da sta bili po dve steljeraji na dan, čeprav so lahko izbirali le med petimi dnevi, saj v petek in v nedeljo niso prirejali steljeraj.

V Zelenbregu različne oblike medsebojne pomoči le do neke mere različno poimenujejo. Najbolj splošno pravijo za najrazličnejše oblike del na podlagi odvratanja in odsluževanja, da »si skrižem delajo, skrižem legnajo«, ko si vračajo ista dela, na primer steljerajo, gnojvozo, »basanje« sena ali pa si odvratajo vprežno in strojno silo. Prav tako tudi razne odnose na podlagi menjave dela, ko na primer nekdo sovaščanu opravi ustrezní prevoz, oni pa mu povrne uslugo z delom, označujejo z izrazom »si delata skrižem«.

Le še posamezni starejši ljudje označujejo tovrstne oblike dela: »gremo odrihtat s šihti«. Enako kot so »s šihti odrihtali« najeto zemljo v preteklosti ali pa tudi še v zadnjih letih.

Tudi pomoč v sili ponavadi opredeljujejo »smo šli pomagat, dobr deu narédit.«

Prav tako pa poimenujejo delo, ko si na primer lastnik silosa in nelastnik silosa izmenjujeta delo pri silaži s strojno ali kakšno drugo pomočjo pri delu, »si pomagamo skrižem.«

Končno tudi za najrazličnejše oblike pomoči na podlagi odsluževanja strojne ali pa živalske sile z odsluževanjem s človeškim delom poimenujejo »si pomagamo skrižem«. Objektivno in subjektivno precejevanje navedenih sodelovanj in ugotovitve ki sledijo iz koteksta pa v polni meri opravičujejo omenjeno poimenovanje, ki enakovredno vrednoti eno in drugo obliko medsebojne pomoči.

Čeprav ljudje zatrjujejo, da ne gledajo natanko na to, koliko časa je kdo komu pomagal, na primer pri steljeraji, pa tudi tukaj vidimo, da si vaščani odvratajo posamezna dela v približno istem času. Saj le tako lahko govorimo o enakovrednem sodelovanju, udeležbi dveh sodelujočih gospodinjskih. V primeru, da se delo zavleče, pa domači, kot zatrjujejo vaščani, »že gledajo, da kako drugače povrnejo.«

Medsebojno pomoč na podlagi odvratanja in odsluževanja tudi tukaj na splošno enakovredno vrednotijo. Še takšna prizadevanja, ki jih opazimo tudi s strani nekaterih strokovnjakov, da bi današnje odnose na podlagi odsluževanja uvrstili med izkoriščevalske in jih izločili iz okvira medsebojne pomoči, se izkažejo pri objektivnem in subjektivnem ter globalnem ocenjevanju omenjene problematike, za povsem pristranske. Kažejo pač na nepoznavanje razmer in na neživljenjsko prenašanje nekaterih teoretičnih spoznanj v praktično življenje. Naj ponovno spregovorijo ljudje: »pomagamo si skrižem, drug drugemu. Smo čudno zadovoljni, če nam hočejo ljudje pomagat z delom, odslužit šihte, kot pa da bi dajali denar« (kmetje). In na drugi strani: »si pomagamo drug drugemu, denarja nam primanjkuje, časa pa imamo in ob prostem času nam je pomoč ob košnji in ob drugih delih v razvedrilo, našim otrokom pa rekreacija in spoznavanje kmečkega dela« (delavci).

Posebej v takšni obliki kot se dandanes kažejo tovrstne oblike delovne pomoči, je prav naivno govoriti o »kulaštvu« tistih, ki so si v zadnjih letih največkrat z velikimi napori pridobili prepotrebne stroje za obdelovanje in o izkoriščanju

tistih, ki so pripravljeni namesto denarja plačati uslugo z delom v svojem prostem času. Za to obliko medsebojnega sodelovanja se ljudje prostovoljno odločajo, nihče jih ne sili, po drugi strani pa jim tudi nihče ne brani, da bi še nadalje orali z »drevesom«, kosili s koso, želi s srpom itd.

Še posebej v dveh desetletjih po vojni, ko še ni bilo strojev, pa tudi v zadnjem desetletju, ko mehanizacija kmetijstva vedno bolj napreduje, je medsebojna pomoč, tudi po zatrjevanju ljudi, vsaj ob nekaterih delih nujna in edini način, da na primer ljudje pravočasno napravijo steljo in pospravijo krmo. Zlasti ob slabem vremenu, ko jim uspe pospraviti krmo in žito le s pomočjo domačih ali drugih sodelavcev. Ko je treba izkoristiti vsako minuto lepega vremena. Takrat priskočijo še zdaj na pomoč tudi sosede, ki so že končali z delom, če vidijo, da je mejaš v stiski, ko bi posušeno seno ali žito zmočila bližajoča se nevihta.

Te vrste pomoč je še vedno prisotna v zavesti ljudi. Zadostuje jim hvaležna zahvala po končanem delu. Seveda pa računajo, da jim bodo ob podobni priložnosti tudi sosede priskočili na pomoč. Mogoče prav zavoljo tega prepričanja v Zelenbregu nismo slišali pregovorov: Hvala se pod mizo valja, šenka ni! Zavest, da bi so sed v sili pri ljudeh, pridelku in živini ter bivaliških popustil tudi svoje prav tako nujno delo, je živo prisotna med vaščani in predvsem človeško prijetna.

In naj ponovno poudarimo, da imajo najrazličnejše oblike medsebojne pomoči ne samo velik gospodarski pomen, ampak tudi nenehno vzpostavljajo družbene in družabne vezi med vaščani, saj se še pri tako osamljenih kmetijah, na primer ob steljeraji, združijo sodelujoči v eno samo družino, kjer mora vsak posameznik ob delu »dati vse od sebe«, kot se spontano vključuje v zabavo, ki sledi po opravljenem delu.

Prav v primerih, ko dvoje gospodinjskih zaide v jezo, opazimo, da se obenem z osebnimi kontakti prekinejo tudi vsi stiki medsebojne pomoči. Po drugi strani pa opazujemo, da se ob ponovnem zblizanju nekdanj sovražnih družin, vzpostavijo in navadno še okrepijo prav medsebojni stiki in z njimi povezani odnosi medsebojne pomoči.

Medsebojna pomoč ob košnji

Kmet Utek, Strojna s seznamom darov, ki so mu jih prinesli vaščani, ko je pogorel avgusta 1974

Za ilustracijo navajamo: družina srednjega kmeta, ki je pred leti gradila hišo, ni upala poprosit za pomoč gospodinjstvo malega kmeta, ker so bili že umrli starši z njimi v jezi. Ker pa je mali kmet preko sosedu »dal vedeti«, da bi rade volje pomagal pri gradnji, če bi ga prosili, je prav prijetno presenečeni graditelj takoj šel prosit za pomoč. In ponovno so se odprla vrata že nekaj let porušenemu medsebojnemu sodelovanju in vrata medsebojnih človeških stikov.

Evidenca medsebojne pomoči

Tako kot smo lahko ugotovili v vseh doslej raziskanih naseljih tudi v Zelenbregu vaščani ne vodijo posebne pisane evidence o tem koliko časa in pri kakšnih delih so si pomagali.

Tako kot drugje, se jim zdi tudi tukaj kakršnakoli pisana evidenca povsem nepotrebna, saj si sledijo dolžni odvrtački ali odslužki že lahko takoj drugi dan, v istem tednu, včasih pa tudi kasneje, če ne potrebujejo vračila (ob steljeraji, žetvi, košnji). Kolikor pa temeljijo različne oblike medsebojne pomoči na podlagi odvrtačnja, na podlagi menjave dela, kjer povrnejo oranje s traktorjem ali z živino s kakšnim drugim delom pa si ljudje prav tako v krajših ali pa tudi daljših presledkih neprestano odslužujejo, vračajo usluge.

Zato je bilo še tako pogosto poizvedovanje ali si zapisujejo vsaj take odnose vedno brez odgovora, oziroma je naletelo na negativen odgovor.

Le pri posameznih gospodinjstvih smo naleteli na preprosto evidenco o opravljenem delu predvojnih »ofarjev« ali današnjih medsebojnih sodelovanj, ki si jih na podlagi najete zemlje izkazujejo posamezniki.

Tako razberemo iz zvezka srednjega kmeta in delavske družine, da je delavska družina opravila v letu 1973 4 šihte s tem ko je:

»gnoj vozil 3 ure,
vrt plela 4 1/2 ure,
beton mešala 3 ure,
seno grabla 5 ur,
seno grabla 4 ure,
reko grabla 4 in še enkrat 4 ure,

rž žela 8 ur,
rž mašinova 6 ur.«

Navedene šihte so obračunali za zemljo, ko se tako kot v preteklosti odslužuje za površino 15 kg posejanega krompirja po dva šihta.

Iz dnevnika srednjega kmeta, pa podobno povzemamo, da je v letu 1974 opravil sosedu v zamenjavo za mehanična popravila naslednja dela, kjer si obračunavata uro za uro:

»štuke vozil 4 ure,
kamenje vozil 6 ur,
kamenje vozil 2 uri,
hrast rezal 1 uro,
vozil rante 1 uro,
vozil drve 10 ur,
praprot vozil 2 uri,
drve vozil 5 ur,
drve vozil 5 ur.«
Skupaj 36 ur

Vendar so to le posamezni primeri pri manjših gospodarjih, ki se ravnaajo po načelu »čisti računi, dobri prijatelji«.

Najbolj splošna in še vedno iz preteklosti sem prisotna evidenca najrazličnejših odnosov medsebojne pomoči pa je načelo: »Jaz tebi, ti meni.«

Zato ljudje tudi poudarjajo, ne moremo gledati, koliko časa pri kom delamo, marsikdaj je treba malo več, da se dokonča delo. Vemo pa, da bo oni drugič pri nas potegnil, če bo treba.

In prav na podlagi nenehnih stikov z vaščani sem lahko spoznala, potem ko so se sprostili v pogovoru, da ljudje tudi »na pamet« ne vodijo nadrobnejše evidence o oblikah medsebojne pomoči. Saj sem šele po nadrobnejšem spraševanju o posameznih oblikah delovne pomoči le s težavo izvelkla iz ljudi, ob katerih delih si pomagajo. Prepričana sem, da tukaj ni botrovalo nezaupanje, temveč dejstvo, da si ljudje spontano »skrižem pomagajo drug drugemu«.

Prijetno pa me je presenetila nadvse skrbna evidenca, porojena iz največje hvaležnosti, ki jo goji še danes kmet Utek s Strojne do ljudi, ki so mu pomagali v sili, ko mu je konec lanskega leta pogorel hlev.

Kot smo lahko ugotovili za preteklost taka evidenca prav tako ni bila v navadi, saj pomoč sprejmejo ljudje sicer s hvaležnostjo, vendar kot neke vrste nenapisan dolg soseske, v katero se bodo ob podobni priložnosti, če bo treba pomagati vaščanu, vključili tudi sami.

Ker na Zelenbregu nismo uspeli dobiti podatkov o pomoči, ki so jo izkazali sosedje in drugi, družini, ki je pogorela, navajamo popis že omenjenega kmeta Utka za zgovorno ilustracijo.

Tako je 23 sosedov in drugih vaščanov s Strojne, Zelenbrega, Libeliške gore, Breznice, Tolstega in Suhega vrha podarilo 14 prašičkov, 1 svinjo, 480 kg rži, 340 kg moke, 90 kg pšenice, 50 kg ječmena, 50 kg svinjske krme, 2 voza, 4 okna in 3 deske.

Kljub skrbnejšemu izpraševanju so podatki o obračunavanju na podlagi menjave dela razmeroma skromni. Nadrobnejše opazovanje je pokazalo, da so te vrste obračunavanja vedno le približna, vendar, kot sta mi zatrjevali obe stranki, v zadovoljstvo obeh.

Če na primer delajo z izposojenim konjem eno uro, potem gredo odslužit 1 uro s kakršnim koli delom.

Pred vojno pa so za par volov in vozniaka odsluževali za celodnevno delo po tri dni, kjer se vsak vol in človek obračunavata z enim dnevom. V zadnjih letih pa zatrjujejo, da poračunajo celodnevno oranje z voloma (osem ur) z dvema šihtoma. Če vlačijo njivo, prav tako cel dan, pa prav tako dva ali pa tri šihte, zlasti v zadnjem času, ko je živalska vprega vedno manj pogostna.

Za traktorsko uro naj bi odsluževali po en šiht, kjer velja traktorska ura ali dnevnica po 80 dinarjev.

Seveda pa so takšna obračunavanja po gospodinjstvih še vedno različna. Tako na primer obračunajo celodnevno delo z izposojenim konjem s tem, da 1 dan sadijo krompir, 1 popoldne pa plevejo vrt.

Že omenjeno zemljo posajeno z 1 pis-kričem krompirja (15 kg) pa tudi še zdaj tako kot v preteklosti odslužujejo z dvo-dnevnim delom.

Naj povzamemo: Kot za doslej obravnavana naselja, velja tudi za Zelenbreg ugotovitev, da medsebojno pomoč med vaščani na splošno ne pogajajo kakšni altruistični nagibi, ampak čisto določeni stvarni in predvsem gospodarski nagibi. Vaščani si toliko časa pomagajo med seboj, dokler sodelujoči gospodinjstvi lahko vlagata enako pomoč, če se na primer eno izmed obeh gospodinjstev mehanizira ali se zmanjša število za delo sposobnih ljudi, se ti odnosi medsebojne pomoči pretrgajo sami od sebe in ob neki vrsti razumevanja prej sodelujočih.

Nedvomno pa imajo tudi tukaj vsaj do neke mere prisotne nesebične oblike medsebojne pomoči stvarno podlago: ljudje ki pomagajo na primer pogorelcu s tem, da mu prinašajo hrano, mlade prašičke, gradbeni material, pomagajo pri gradnji novega poslopja in prerediti živino do postavitve novega hleva, nedvomno računajo da jim bodo vaščani in drugi ob podobni priložnosti prav tako priskočili na pomoč.

V posameznih primerih pa gre tudi tukaj že za resnično vračanje pomoči. Bolj kot nadaljnja razglabljanja v zvezi s povedanim, je nazoren stavek, ki ga je izrekel eden izmed sosedov pogorelcu, ko mu je prišel v sili: »ti si mi pomagal pred leti, ko sem bil jaz na tvojem mestu, zdaj ti bom pa povrnil, ker si ti pogorel.«

Vzpostavljanje medsebojne pomoči

Za preteklosti, še za prva povojna leta, so si vsi Šelemperžani edini v tem, da so se tudi o medsebojni pomoči najpogosteje dogovarjali ob nedeljah, ko so hiteli v cerkev ali iz nje. Saj so najbolj oddaljeni hodili tudi po dve uri in so imeli dovolj časa za razgovor. Za zadnja leta, ko se večinoma vozijo z avtomobili, ali pa sploh ne hodijo več k maši, pa zatrjujejo, da se največkrat pogovorijo tudi o delu na avtobusu, ko se vozijo z Raven ali pa kadar prisedejo k voznikom, ki vozijo mleko v Kmetijsko zadrugo.

Ker pa so kmetije oddaljene druga od druge tudi po več kot pol ure, pa so se morali za dela, kjer je bilo udeleženih večje število sodelavcev, tako za stelje-

rajo in gnojvozo, dogovarjati tudi posebej, ko je šel prosit »trucat« za moško delo gospodar, za žensko pa običajno gospodinja.

Seveda pa so se za različna dela dogovarjali različno. Tako so se za steljerajo, kjer so bili vključeni največkrat vsi vaščani — po eden ali dva od vsakega gospodinjstva — dogovarjali tudi že po osem dni poprej, da so se lahko ustrezno razvrstili. Le redkokdaj se je zgodilo, da bi bili dve steljeraji na isti dan. Edino v primeru, če sta imeli obe gospodinjstvi že naprošenih enako število delavcev, največkrat od sorodstev iz drugih naselij ali v zadnjem času od razvinskih sorodnikov in delovnih kolegov.

Večinoma pa je tisti, ki je imel naprošenih manj sodelavcev, dogovorjeno delo odložil in šel pomagat sovaščanu. Posebej steljeraje ljudje niso radi zamujali.

Po zatrevanju vaščanov so se tudi v Zelenbregu ljudje za medsebojna dela vedno v miru dogovarjali, čeprav dodajajo, da se vedno najde kdo, ki hoče biti vedno prvi na vrsti. Vendar se mora po splošnem načelu prilagoditi tistim, ki imajo »bolj parajt«, več naprošenih.

Ker so se posebej steljeraje radi udeleževali, vaščani sami niso imeli radi, da bi bili dve steljeraji na isti dan, ker potem na eno izmed obeh ne bi mogli iti. Zgodilo pa se je predvsem v predvojnem obdobju, da so nekateri hodili tudi po tri tedne na steljerajo, tako da je odšel od doma v ponedeljek zjutraj, in se vrnil domov šele v petek zjutraj, ker na ta dan niso imeli steljeraje po tedanji šegi, v soboto pa je spet odšel, itn.

Seveda so pri vzpostavljanju medsebojne pomoči v veliki meri upoštevali razpoložljivi čas naprošenih in predvsem zrelost pridelkov. Tako tudi tukaj pravijo, da vaščani nikdar niso vsi sejali na en dan in zato je bilo tudi žito zrelo ob različnem času, poprej so želi žito na sončnejših legah itn. Velikokrat pa se je zgodilo, če je kdo zakasnil z jesensko setvijo žita, da je potem najprej sodeloval pri steljeraji, če so ga naprosili in je sejal šele kasneje. V tem primeru je tudi kasneje žel. Če se ne bi udeležil steljeraje in se izgovarjal na zakasnelo žetev, potem za svojo steljerajo ne bi dobil sodelavcev.

Na splošno so se ženske dogovarjale za ženska dela, moški pa za moška. Tako so moški »natrucali« naprosili npr. za steljerajo kreppljarje in košutneke, ženske pa tiste, ki so žele praprot. Za kosce in za gnojvozo — za obe deli so se dogovarjali po tri do dva dneva poprej — so se dogovorili moški za »furmane, kidače in skopače«, tiste ki so trosile gnoj »trosile« pa so naprosile ženske. Končno so ženske naprosile žanjice ob žetvi, za okopavanje in ob plečvi.

Za oranje s traktorjem in grubanje krompirja, ki velja za moško opravilo, se dogovarjajo moški, ki tudi poskrbijo za ustrezno menjavo medsebojnih uslug.

Dogovarjanje za pomoč pri steljeraji poteka med gospodarji in ostalimi moškimi nekako takole: »A te bi mou natrucat, da bi prišou u steljerajo«. »Ja, mrš pošto dat, če bomo mogli, bomo pa že prišli.« »Boš pa pole ti meni.«

S tem je bil nekako že dokončno sklenjen dogovor o medsebojni pomoči in dan pred steljerajo so navadno poslali »zagnali« otroka z besedami: »Idi grta k Račeli, pa lopo reci, če pridejo dva ali trije v steljerajo.«

Podobno so se ženske že nekaj dni poprej domenile za pomoč ob porodu, vse do obdobja pred dvema desetletjema, ko so se splošno rodile doma.

Za svatbo pa sta še pred približno petimi leti hodila vsak na svojo stran vabit goste, tako ženin ženinove sorodnike, nevesta pa svoje. Zadnja leta pa hodita skupaj.

Tudi ob smrti obvestijo sosede domači, največkrat otroci, da je mrič pri hiši, vsaj še pred nedavnim pa je bila navada, da so zakurili zjutraj ali zvečer slamo iz postelje umrlega pred hišo, s čimer so tudi bolj oddaljene vaščane obvestili, da je smrt pri hiši. Zlasti pri dolgotrajnejši bolezni, za katero so vedeli tudi vaščani, je bila goreča slama na vidnem mestu zanesljivo obvestilo o smrti. Ob nenadni smrti pa so ljudje, ko so opazili dim, postali pozornejši in so po poizvedovanju pri sosednjih hišah dobili obvestilo o domnevi, da se je nekaj pri hiši, kjer je gorel ogenj, pripetilo.

Mimo navedenih konkretnih dogovarjanj pa, kot omenjeno, prihitijo tudi še dandanes sosedje na pomoč sami od sebe, ne da bi jih prosili, če vidijo, da se bliža nevihta in hitijo domači pospravljat suho seno, pa seveda predvsem ob ognju.

Ljudje si praviloma odvrtačo isto delovno silo za isto. Tako pošiljajo moške za moške in ženske za ženske, čeprav v zadnjih letih, ko je tudi tukaj čutili pomanjkanje delovne sile, ločevanje ni vedno povsem strogo. Vendar pa je še vedno ustaljeno mnenje, da žensko delo zaleže manj kot moško, kar se še posebej pokaže pri obračunavanju ženskih in moških šihov, kjer pravijo, da veljata dva moška šihata za tri ženske.

Dodamo naj še, da so v obdobju pred zadnjo vojno gospodarji mimo domačih otrok največkrat pošiljali na skupna dela svoje hlapce in deklet. Predvsem ob steljeraji pa so se jim radi pridružili domači fantje in dekleta.

Kdo in koliko ljudi sodeluje, trajanje in kontrola dela

Še pred zadnjo vojno je bilo kmečko delo ustrezno porazdeljeno med domače moške in ženske. Prav tako tudi še zdaj, kjer je zadosti moških, opravljajo ženske ženska dela (žetev, okopavanje, sajenje na njivi in v vrtu, pobiranje sadja), moški pa moška dela (košnja, spravljanje lesa, oranje itn.) Vendar opazimo tako v času prve in v času druge svetovne vojne, zlasti pa po njej, ko je še vedno, tako kot tudi dandanes, marsikje primanjkovalo moške delovne sile, da so morale ženske poprijeti tudi za moška dela, saj so npr. tudi kosile.

Med skupnimi deli pa je tudi vrsta opravil, kjer sodelujejo tako moški kot ženske, tako ob steljeraji, gnojvozi in spravljanju, »basanju« krme itd.

V naslednjem opisu steljeraje za predvojni in današnji čas pri večjem kmetu, kjer je sodelovalo tudi po 50 sodelavcev,

navajamo potek najbolj množičnega in značilnega skupnega dela in razvrstitev sodelavcev, kot sledi:

»V bivši Jugoslaviji so se steljerajevci začeli zbirati pred domačino hišo ali pa v gozdu, če je bila velika steljeraja že ob petih zjutraj, ob prvem jutranjem svitu v mesecu oktobru. Ker je bil še mrak, so najprvi celo prisvetili s smolnicami. Navada je bila, da je gospodar šel že pred tem v gozd, kjer je zakuril na vidnejšem mestu, da so sodelavci po dimu ugotovili, kje bodo delali steljo, »da so videli, kje se vkup pride«. Ko so pomolili, se je vsak lotil svojega dela. Tako je 10 do 15 moških, kreppljače, ki so bili obuti v krepplje, klestilo veje. (Krepplje so si predhodno na stopalu podložili z vejami, da jih ni tiščalo, nato pa so si jih trdno pričvrstili okoli noge).

Pet do šest košutnarjev je oklestilo nižje veje, stoječ na lojtrah, trije moški pa so čistili po tleh grmičevje in drugo podrast. Petnajst žensk je ravnalo steljo v plasti.

Po vmesni južini so nekako ob štirih popoldne kreppljači že prenehali z delom in začeli spravljeti steljo na kupe.

Z delom so navadno končali šele ob mraku, nakar je gospodar ponovno zakuril ogenj. Ko so precej popili in zapeli nekaj pesmi, so pomolili, ugasnili ogenj in odšli domov na večerjo, po kateri je sledila spontana zabava, združena s plesom in prepevanjem.

V primerih, kjer je raslo pod smrekami, ki so jih nameravali klestiti, še mlado drevje, so najbolj spretni pred podiranjem drevo na vrhu oštorali, mu odsekali vrh, da ne bi pri padcu uničilo mladega rastja.

V letih po zadnji vojni in dandanes so precej manjše steljeraje. Zdaj drevje, ki ga odredi logar, najprej dva moška z motorno žago požagata, nakar ga trije do štirje oklestijo in potem okleščeno zvozijo domov s traktorjem ali z vozmi. Pri takšni steljeraji sodeluje po sedem sodelavcev. Doma pa pet do šest žensk peclja vejevje z računi, specljano zrežejo na slamoreznici, običajno po trije moški, zrezano pa meče v uto običajno po en človek.

Če povzamemo, je tako pred vojno sodelovalo pri velikem kmetu okoli 50 ljudi, od tega okrog 15 žensk, pri manjših pa 20 do 30. Dandanes pa sodeluje pri velikih in srednjih kmetih po deset do 20 ljudi.

Ob žetvi je pred zadnjo vojno sodelovalo še kakšnih deset domačih in tujih žensk, zdaj le po 4 do 5, za enim koscem. Ko so žele še s srpi, pa po 6 do 8 žensk, ki so polagale nažeto na pas, moški pa je vezal. Po dva otroka pa sta skupaj kosila na ostive.

Košnja pa je zaposlovala pred vojno, ko so kosili še na roke, po deset koscev in tri grabljice.

Precej večje število ljudi je sodelovalo pred zadnjo vojno tudi še pri gnojvozi. Tako je zaposlila velika gnojvoza okoli deset voznikov, furmanov, vozačev in deset kidačev ter po štiri do pet trosil, ki so trosile gnoj in po dva skopača, ki sta na njivi skopavala gnoj z voza.

Tako je pri velikem kmetu delalo okrog 26 ljudi, pri malem pa po 9, kjer so trije vozili, 3 kidali, 1 kopal in dve ženski trosili gnoj.

Kot je razvidno, je bilo število udeležencev odvisno od velikosti posestva in če so

vozili gnoj na bližnje ali bolj oddaljene njive. Če so vozili daleč je bilo namreč potrebno manj kidačev, ker so vozovi počasneje prihajali nazaj.

Tako kot v preteklosti, tudi danes prav ostareli ljudje ne hodijo na skupna dela, čeprav ljudje na splošno zatrjujejo, da delajo toliko časa, dokler so zmožni, tudi do 80. leta in še dlje. Vendar smo se lahko prepričali, da otroci pred 14. letom in starejši možakarji po 70. letu (kolikor jih v Zelenbregu sploh še je) sicer še vedno delajo, vendar le okoli domače hiše. Prav tako se stari ljudje tudi pred zadnjo vojno niso udeleževali steljeraj — približno le do 60. leta — ker je delo pretežavno.

Število delavcev, ki jih je pred vojno pošiljalo posamezno gospodinjstvo na steljerajo pa tudi na druga dela, je bilo precej večje kot danes. Tako so odšli na steljerajo z domačimi hlapci in deklami tudi po štirje od hiše, odkoder so vrnili potem prav tako po štiri. V zadnjih letih, ko primanjkuje ljudi po družinah, pa hodi na medsebojno pomoč le po en član družine, v kolikor ne gre za družine zaposlenih sorodnikov, ki pomagajo v večjem številu.

Tudi obe največji skupni deli, steljeraja in gnojvoza, sta trajali le po en dan, začeni s prvim svitom ob peti uri zjutraj do mraka ob sedmih zvečer.

Kar se tiče žetve, pa so pri posameznih gospodinjstvih želi tudi po 14 dni, še pred zadnjo vojno. Po zatrjevanju ljudi pa so večinoma le en dan delali skrižem, ko je bila »velika žetva«, ostale dni pa so želi sami, s pomočjo poslov, dninarjev. Tako so rž želi po osem dni, pšenico od 2 do 3 dni, ječmen pa 2 dni in oves po osem dni.

V zadnjih letih, ko sejejo v glavnem le še rž za kruh ter ječmen in oves, pa traja žetev navadno le po en dan za vsako od navedenih kultur.

Prav tako je bila tudi košnja en dan »velika košnja«, ko so si skrižem pomagali, ostalo pa so v naslednjih dneh pospravili sami. Tedaj so kosili od treh do desetih, nakar so po 10. uri »basali« do noči.

Spremenjeni načini gospodarjenja, mehanizacija kmetijstva in vsaj delno izpopolnjevanje nekaterih strojev je vplivalo tudi na število sodelujočih pri mlatvi in na trajanje mlače. Tako je terjala mlatilnica, ki so jo gonili še na roke do leta 1919 najmanj 12 ljudi, in osem »mašinovcev«, kjer so štirje gonili kolo, dva sta žito dajala v stroj, dva pa sta slamo ven jemala. Ko so po letu 1919 preuredili ročne mlatilnice na bencinske motorje, je bilo zaposlenih le še po 5 do 6 ljudi. Po letu 1960 preurejene bencinske mlatilnice v električne pa zaposlujejo enako število delavcev.

Za ilustracijo navajamo trajanje različnih del, če bi jih ljudje opravljali sami in trajanje ob skupni pomoči in pomoči strojev.

Steljeraja, ki je zaposlila po 50 sodelavcev, ko so naredili za približno 50 voz stelje, bi zaposlila srednjeveliko družino 50 dni. Vendar ljudje pripominjajo, da je prav nemogoče, da bi zlasti nekdanji način napravljanja stelje ljudje sami opravili.

En hektar travnika je kosilo po šest koscev od 3. do 11. ure, ob udeležbi dveh,

ki sta trosila. S kosilnico pa pokosi isto površino en koscev v 3 urah, če je teren raven in nekaj kasneje, če je strmina. V tem primeru je treba nepokošena mesta, ki ostajajo za kosilnico, pokositi še s koso, kar dela navadno po en koscev.

En voz pšenice so mlatili na ročno mlatilnico približno pol ure, ko so namlatili po dva berna (berna pšenice je 66 kg). Na električno mlatilnico omlatijo isto količino v pol ure. Isto količino pa bi mlatili 4 mlatiči dve uri s cepami.

Na njivo v izmeri 1 ha bi en voznik vozil ustrezno količino gnoja 4 dni, približno po 12 ur, štirje vozniki pa bi zvozili isto količino v enem dnevu, s traktorjem pa zvozi gnoj en človek v dveh dneh. Podatek velja za njivo, ki je oddaljena približno petdeset metrov.

O kakšni načrtni kontroli skupnih del v Zelenbregu nismo zasledili ustreznih po-

datkov. Posamezni gospodarji so le pred začetkom steljeraje naročili dobremu sosedu ali sorodniku: »ti imej komando, jih je dosti, ki se pridejo v goščo samo zgovarjat.«

Več kot kontrola pa je pomenilo skušanje delavcev na primer ob košnji ali ob žetvi, kdo bo več nakosil, oziroma kdo bo prvi in katera bo našla več snopov. Tako se je tisti, ki je dobro kosil, lahko malo odpočil, preden je zastavil nov red. Za tistega, ki je bil zadnji, pa so rekli, da »špeh nosi«. Predvsem ob košnji so mladi dohajali ali kot pravijo »pojali« starejše in svojo prednost naznanjali z juckanjem.

Tudi v zadnjih letih ni v navadi, da bi opominjali slabše delavce, saj zatrjujejo vaščani, da jih potem sploh ne bi več dobili na delo.

(se nadaljuje)

Topla - naš spomenik

Odbor Koroških partizanov iz Ljubljane je poslal Zavodu za spomeniško varstvo SR Slovenije dopis, ki zadeva našo Toplo, zato pismo tudi v celoti objavljamo. Glasi se tako:

»V publikaciji »Kulturni spomeniki Slovenije — Spomeniki I. kategorije« je v tretjem poglavju uvrščen med ruralna naselja zaselek pod Peco, Topla nad Črno, v petem poglavju pa je med etnološke spomenike uvrščena Fajmutova domačija v Topli.

Topla je torej s svojimi petimi domačijami in s celotnim območjem teh samotnih kmetij, z dvori gručeaste kmečke alpske arhitekture s stanovanjskimi in gospodarskimi objekti vred predlagana za uvrstitev med ključne slovenske kulturne spomenike, med spomenike nacionalnega pomena kot tipičen in izrazit zaselek slovenske urbane kulture. Izmed petih domačij v Topli pa je še posebej kot izjemen prime-

rek ljudskega stavbarstva z zidano pribrežno stanovanjsko hišo in s štirimi gospodarskimi poslopji v tipični aglomeraciji bogate same uvrščena kmetija Fajmut s hišno številko 9 med etnološke spomenike I. kategorije.

Ta slikoviti zaselek v zatišni in sončni legi visoko pod Peco, zares topla in prijetna gorska dolinica je bila med NOB s svojimi mogočnimi domačijami in bogatimi kaščami ter z njihovimi delovnimi in ljubeznivimi domačini, krajanji iz Tople, tudi zelo pomembna partizanska postojanka, ki ima poseben pomen za razvoj koroškega partizanstva. Zato je Odbor koroških partizanov v Ljubljani, v sodelovanju predsednika Zveze koroških partizanov iz Celovca, tovariša Karla Prušnika-Gašperja, na seji dne 11. 11. t. l. sklenil, da predlaga Zavodu za spomeniško varstvo SR Slovenije da Topla uvrsti tudi med zgodovinske spomenike I. kategorije

Motiv iz Tople

Foto: M. Dolinšek

kot zemljiško območje in naseljen kraj z dvema partizanskimi taborišči nad Toplo. Topografski opis teh dveh taborišč se nahaja v Muzeju revolucije v Slovenj Gradcu.

Za utemeljitev našega predloga navajamo nekaj važnejših podatkov: Novembra 1942. leta se je skupina partizanov utaborila v Topli, v gozdu nekaj 100 m nad Fajmutom. Tako je ta kraj postal žarišče in izhodišče za širjenje NOB v Mežiški dolini, na Solčavanskem, v Podjuni in v vzhodnem Rožu tja do Celovca. Topla je postala sedež CK KPS za Koroško, tu je bila prva okrožna tehnika na Koroškem, od tu je prva koroška četa odšla v akcijo v Solčavo 16. 12. 1942. Ta akcija je v zimi 1942/43 zelo široko in ohrabrilno odjeknila tako na Štajerskem kakor na Koroškem. To je bilo le mesec dni po usodni bitki na Dobrovljah, v času ko so Nemci sramotilno razkazovali ujete partizane in partizanke v Celju, kot dokaz, da so dokončno uničili partizanstvo na Štajerskem. Akcija v Solčavi pada v najbolj kritično in težko obdobje štajerskega partizanstva.

Iz Tople so politični aktivisti in borci I. koroške partizanske čete v zimi 1942/43 širili uporno misel in akcijo v krajih okrog Pece, Olševe in Uršlje gore, v Črni, v Mežici, na Prevaljah in v Guštanju (današnje Ravne na Koroškem), v Solčavi in na Strojni, v gorskih dolinah nad Železno kaplo, v Lobniku, v Lepeni in v Remšniku, v Podjuno preko Globasnice do Pliberka in v okolici Klopinskega jezera. Z mobilizacijo se je četica v Topli tako okrepila, da je 29. marca 1943. leta komandant IV. operativne cone, tovariš Franc Rozman-Stane ustanovil I. koroški bataljon, ki je čez nekaj dni napravil zgodovinsko tako znano in pomembno akcijo v Mežici.

Od novembra 1942 do aprila 1943 je bila Topla varno in gostoljubno zatočišče koroških partizanov. Pet domačij v Topli, Burjak, Florin, Kordež, Fajmut in Končnik s Končnikovo žago ter Ledrove in Mravljak v Koprivni so bila okna v svet, bile so tu javke za stike z dolinskimi kraji, za zvezo med političnim vodstvom iz taborišča nad Toplo s terenom v dolini. Zato Topla zasluži, da se jo uvrsti tudi med zgodovinske spomenike I. kategorije v spomin na velik aktivni prispevek prvih koroških partizanov in domačinov iz Tople v borbenem in oboroženem uporu na Koroškem. Ta živ spomenik naj ohranja in neguje slavne tradicije koroškega partizanstva.

Topla naj ostane ohranjena mlademu rodu kot varovan spomenik, kot obča dragocenost naravnih in človeških vrednot pod legendarno Peco z njenim simbolom svobode za slovenskega človeka, s svojim slikovito razmeščenim in razpotegnjenim ruralnim zaselkom ter odlično ohranjenimi urbanimi kmečkimi dvori kot edinstven kompleks naravnega, kulturnega in zgodovinskega spomenika, ki hrani dragocenosti prvobitne narave in domiselnosti človekove ustvarjalnosti obenem pa ohranja revolucionarne tradicije NOB.

Svojstvo naravnega in kulturnega spomenika Tople prihaja tembolj do izraza, ker je v bližini, v Žerjavu, drugačen »spomenik« na prizorišču industrijskega uniče-

vanja, devastacije narave in kontaminacije življenja s plini iz topilnice svinca v Žerjavu. Kot zgodovinski spomenik pa se Topla skladno dopolnjuje z drugim zgodovinskim spomenikom v Mežiški dolini, na Poljani nad Prevaljam. V Topli je bil začetek partizanstva na Koroškem, na Poljani pa se na koroških tleh končuje z zadnjimi bitkami II. svetovne vojne v Ev-

ropi slavna epopeja NOB jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Za označevanje kulturnih spomenikov v Topli predlagamo, da naj napis na hiši pri Fajmutu govori o etnološkem svojstvu domačije obenem pa tudi o zgodovinskem svojstvu Tople.

Predsednik:
inž. Pavle Žaucer — Matjaž

Dogodki izpred štiridesetih let

Štirideset let poteka od konkurza leškega rudnika in konferenc, ki so jih s tem v zvezi sklicevali. Začelo se je sicer že 1929, vsemu pa je naredila konec druga vojna.

V več ko stoletnem obdobju, ko so 1818 na Lešah našli premog, ko so se menjali lastniki — avstrijska gospoda, se je prva kriza na Lešah oglasila že 1860, šest let zatem so se spuntali knapi, nagnali so oholega Hallerja, ki je bežal in grozil ter »prerokoval«, tod bodo še tekale lisice... Hudo je tudi bilo, ko so konec preteklega stoletja selili prevaljsko železarno, toda rudnik je vendarle imel zaposleno lepo število krajanov. Vsak dan so z desetimi pari konj vozili premog na prevaljsko postajo, zatem pa je prišla ozkotirnica, ki je zamenjala furmane.

Konkurz, prijavljen 28. marca 1935

Po prvi vojni ustanovljena Ilirska rudarska družba je spočetka še nekako obratovala, toda grozeče je postalo pomanjkanje premoga, čeprav so rinili za njim tudi 150 metrov globoko. Zmanjkovala so sredstva in krediti, rudarjem pa so začeli dajati bone, s katerimi so hodili predvsem v »rdeči« konzum in tudi druge prodajalne, njihova vrednost pa je narasla celo na 2.800.000 din, lepo vsoto za takratne razmere.

Sledila je prijava konkurza pri mariborskem sodišču. Ker pa ni bilo kritja za poravnavo stroškov postopka, je sodišče dva meseca zatem ustavilo postopek.

Vedno huje je leglo uboštvo na Leše in Prevalje, pa tudi na druge rudarske kraje in industrijo sploh. Mlada pota so maja 1936 zapisala, da je bilo 1925 v Sloveniji zaposlenih 13.500 rudarjev, deset let zatem pa le še 7.000. V Trbovljah, Zagorju in Hrastniku je bilo 1929 zaposlenih 6678 rudarjev, 1935 pa 3826. V Hrastniku so na 15 dni delali le šest do sedem šihotov, v teh težkih časih pa so v Trbovljah celo ukinili kuhinjo za nezaposlene. Leški rudarji tam seveda niso imeli kaj iskati, rešitev pa tudi niso prinesle konference, ki so jih organizirali »merodajni«.

Začetne težave so na Lešah občutili že maja 1929, ko je Delavska zbornica 10. maja omenjenega leta sporočila, da je na Lešah ustanovljen rudniški obrat. To so povzeli iz sporočila ravnateljstva rudnika dne 26. aprila istega leta in da je delo izgubilo 50 rudarjev. Že 1. maja je bila sklicana konferenca, na katero je Delavska zbornica iz Ljubljane povabila sresko glavarstvo, komisarja mariborske oblasti, ravnatelja rudnika, županstvo občine Prevalje in zastopnike rudarjev.

Kam z nezaposlenimi rudarji? Možje so menili, da je rešitev v tem, »da se cesta s Prevalj do Črne, ki je v slabem stanju, temeljito popravi«, in »na tak način bi bilo rešenih 300 ljudi najsilnejše bede, kajti vedeti moramo,« ugotavljajo, »da žive rudarji iz rok v usta in da nima nihče prihranjenih niti sto dinarjev.«

Časopisje je začelo pisati o leški zadevi in Delavska pravica je 10. maja 1929 med drugim očitala lastnikom, da so jim rudarji ustvarjali milijonske profite, da so bili rudarji beraško plačani, da stanujejo v »smrdljivih luknjah«, da je rudar sestradan in razcapan, »končno pa ga vrže kapitalist za to njegovo pasjo zvestobo iz službe še na cesto«, se konča sestavek, ki govori tudi o sklicani konferenci.

Čez šest let ni bilo bolje

Najbolj vztrajna je bila Delavska zbornica, ki je pač imela dolžnost »zastopati interese delavcev«. Dne 11. februarja 1935 je zaprosila rudarsko glavarstvo, »naj ukrene vse potrebno v varstvo delavskih mezd.« Takrat so rudarji terjali 262.565 din, konzum 114.688 din (z boni si pač ni mogel pomagati), 320.000 din so bili dolžni na prispevkih Bratovski skladnici — denarja pa ni bilo nikjer. Rudarsko glavarstvo take razprave ni sklicalo, pač pa je dalo mezde v izterjavo državnemu pravobranilstvu, ki pa je takole odgovorilo: »Delavske mezde državno pravobranilstvo ni legitimirano izterjati, marveč jih morajo delavci sami iztožiti in potem proti družbi uvesti izvršbo.« Za delavce jim ni bilo, pač pa za bratovsko skladnico, katerih interese bo branilo.

Zadevo neizplačanih mezd je potem dobil v roke odvetnik in dne 18. aprila 1935 je bil prvi zbor upnikov, v katerem je po posredovanju tajnika Delavske zbornice prišel tudi odvetnik. Kaj kmalu je bilo ugotovljeno, »da si bodo razdelili vse premoženje hipotekarni upniki, ker aktiva ne krijejo niti teh terjatev«. Zaradi delavskih plač omenja zapisnik: »Terjatve iz delavskih mezd, ki niso nad eno leto stare, se krijejo pred prvim hipotekarnim upnikom.« Toda tudi s tem ni bilo nič, kajti, »v našem primeru začenjajo zastarati delavske mezde postopoma s 1. septembrom 1935«, zato tajnik prosi, »da se prepreči, da delavske mezde ne zastarajo in pridejo do popolnega kritja,« ter predlaga prodajo premoženja, »saj velepolest obstoji iz cca 400 ha gozda, več hiš, stare elektrarne...«

In spet so se sešli, bolj ali manj isti predstavniki 17. julija 1935 v pisarni sreskega načelstva. Obravnavali so »ureditev vprašanja dolgov Ilirske rudarske druž-

be prvenstvenim upnikom in ureditev zavarovanja točasno na rednem terenu gornje družbe zaposlenih leških rudarjev«. Spet je bil govor o varstvu delavskih mezd, za zaposlitev pa so menili, da je treba »ustvariti rudarsko industrijo, če ne na Lešah, pa vsaj v bližnjih Selah ali Starem trgu«. Dokler pa do tega ne pride, naj nezaposlene rudarje zaposlijo na »gradnji ceste Poljane—Sveti Danijel k domu kralja Aleksandra ter pri gradnji ceste Guštanj—Strojna—Reka«. Tako je predlagal poslanec, prevaljski župan pa ga je takoj »potolažil« z ugotovitvijo, da gradnja »ni v programu bednostnega fonda«. (V bednostni fond so dajali redne prispevke zaposleni, z denarjem pa je razpolagala banovina s tem, da so deloma zaposlili ne le nezaposlene delavce, marveč tudi učitelje in profesorje za mesečno plačo 600 din.)

Konferenca za konferenco, ena enaka drugi, rudarji pa so takrat brezupno praskali po zemlji, ki jim ni mogla ničesar več dati. Še zavarovanje jih je zapuščalo, ker pač niso mogli plačevati prispevkov, skladnici pa so itak že dolgovali 322.000 din, v primeru dražbe pa pridejo najprej na vrsto davki...

Obstajala je sicer možnost, da bi »zajednica« kupila vso posest in bi tako rudarji prišli do izplačil. Toda kako, saj »zajednica nima zadosti sredstev, da bi izplačala najvišji ponudek v gotovini,« je izjavil njen predstavnik.

Tajnik Delavske zbornice je ponovno poročal upravnemu odboru o stanju. V poročilu z dne 29. maja 1935 navaja med drugim: »Danes je prijavljenih v mali občini Prevalje 300 brezposlenih, kar je ogromen odstotek...« Pravi, »da so zadnje tedne živeli leški rudarji od podpore iz brezposelnega fonda Bratovske skladnice, te podpore pa so sedaj v glavnem izčrpane«. Tajnik vidi le ta izhod: »Oni si bodo morali konec koncev razseliti, ako se ne posreči pritegniti v ta gospodarski umirajoči kraj, kake nove industrije.«

Delavska politika je 10. maja 1938 že lahko zapisala: Leše postajajo izseljeniška vas. »V našem kraju zaposlitve ni dobiti nikjer, akoravno se je pred volitvami obljubljalo na vse pretege. Zdaj vidimo, da so bile vse obljube prazne. Rudarji se selijo v Francijo, mlajši pa so nekateri šli v Nemčijo.«

Dne 24. novembra 1938 se je še oglasil režimski Slovenec, katerega gospodarji so sedeli v vladi in je kajpak zagovarjal takratni družbeni red. Brez sramu je napisal: Leškim rudarjem grozi pogin, s podnaslovom: Nepopisna revščina, pretresljivi prizori, pomoč nujno potrebna. Javnosti govori o strašni revščini, pomanjkanju hrane in oblek, pravi, kako prosijo nezaposleni v sili župana in oblast — pomagajte, saj pri hiši ni niti prgišča soli. In vladajoče glasilo nadaljuje: občina prosi in prosi na vse strani, višjo oblast in zasebnike, da bi zbrali kakšna sredstva, »toda pomoč vse prepočasi pride, ko so potrebe tako nujne«. Na koncu pa Slovenec še velikodušno svetuje, da bi bilo treba zgraditi tekstilno tovarno, da rudnik na Holmcu nekaj obeta, da bi bilo treba začeti s kakšnimi javnimi deli...

Vmes pravda

Začelo se je že po konferencah 1935. Prevalje na bobnu — je zapisal dnevnik Jutro, glasilo liberalcev, Prevalje — napredaj... se je glasil naslov Slovenca z dne 1. marca 1936. Po opisu vseh dogajanj je sledil odstavek: »Tako se je izpolnila usoda in na črno desko prevaljskega sodišča so dne 3. februarja 1936 nabili hladno in uradno mrtvaški list stare prevaljske industrije...«

Prodaja je bila opravljena, toda zadeva s tem še ni bila končana. Ilirska rudarska družba je dne 4. januarja 1937 vložila proti cenilcem tožbo. Sporočili so mariborskemu sodišču, da so cenilci z nezakonitim delom oškodovali imenovano družbo.

Tožniku je dala podporo celo beograjska Politika, ki je z dopisom iz Maribora dne 4. januarja 1937, objavila daljši pregled dogodkov, nanašajočih se na dražbo z velikim naslovom: »Bez ijedne pare postali vlasnici imanja koje vredi četiri i po miliona dinara«. Kajpak, glavna cenilca sta zahtevala od Politike, da objavi njuno obrazložitev, ki je izšla pod istim naslovom, dogajanje pa je bilo prikazano v obratni luči.

Ilirska rudarska družba je v tožbi navedla, da je bilo premoženje nekdanjega rudnika vredno 11 milijonov din, ocenili pa so ga za 2.538.720 din. Kvadratni meter zemlje naj bi bil vreden 40 din, ocenjen pa je bil na en in pol dinar. To je navedel direktor družbe v Slovcu dne 8. oktobra 1938, ko je podrobneje ocenjeval vrednost ter pristavil, da na javni dražbi lahko vsak kupi, samo ne sodni poverjenik in cenilec. (Kakih 15 vrstic je v sestavku Posledice konkurza Ilirske rudarske družbe na Prevaljah cenzura brisala.)

Po vložitvi tožbe v začetku januarja 1937, je zadevo najprej obravnavalo mariborsko državno tožilstvo, toda spise je zatem višje državno tožilstvo v Ljubljani izročilo celjskemu državnemu tožilstvu, ki je končno sestavilo 45 strani dolgo obtožnico.

Slovenec je obširno pisal o obravnavi pred okrožnim sodiščem v Celju, ki se je začela 29. avgusta, vse z naslovom: Milijonska zadeva pred celjskim sodiščem.

Ali je bilo premoženje pravilno ocenjeno ter prodano in — ali so se cenilci oziroma obtoženci z dražbo okoristili — to je bilo glavno vprašanje.

Po triinapoldnevni obravnavi je senat razglasil sodbo, s katero se vsi štirje obtoženci oproščajo. Sodišče se je prepričalo, da obtožencev ne zadene nobena krivda...

Ni bilo pravice za leške knape

Od prvih začetkov propadanja rudnika in »reševanja« ubožanih lešanarjev, je poteklo že deset let. Ni šlo na bolje, celo na slabše. Delavska politika je januarja 1939 pisala: Beda v nekdanjem cvetočem rudarskem naselju na Lešah. Prispevek opozarja na večletno neuspešno obravnavanje težkega položaja nezaposlenih. Glasilo omenja, da se je pri prelaganju ceste v Šentanelu zaposlilo 22 »zaslužka potrebnih mož,« toda delo je trajalo le do 17. decembra. V tem času so tudi bile državnozborske volitve in očitno so nezaposleni kljub javnim volitvam dali svoj glas opoziciji. To seveda vladajočim ni bilo po volji, saj so »svetovali« nezaposlenim, naj se v bodoče obrnejo na ljudi iz opozicije.

Navedeno glasilo je zatem 29. januarja 1939 objavilo pismo »gladujočih rudarjev« z naslovom: Kdaj pride pomoč brezposelnim leškim rudarjem in njihovim družinam? Ugotovljajo: »Poslali smo deputacijo na občino in k sreskemu načelniku. Župan je izjavil, da je občinska blagajna izčrpana, na srezo smo izvedeli približno isto. Svetovali so nam, naj odpotujemo v Srbijo, kjer so tudi rudniki...« Delavska politika pa dodaja, da so v tistih rudnikih delovni pogoji tako strašni, da niti ondotni domačini ne morejo vzdržati.

In gladujoči rudarji so še zapisali, da komaj petletni otroci beračijo po občini za kruh, zavzemajo se zato, da bi se Rdeči križ »zanimal za nas in ustanovil s pomočjo banovine, sreza in občine javno kuhinjo, v kateri bi gladujoči vsaj nekaj dobili za pod zob«. Brezupno končujejo: »To, kar je zadelo Leše in njihove prebivalce, je katastrofa.« J. Jurač

Zvezna gimnazija za Slovence v Celovcu pod lastno streho

Po osemnajstih letih svojega obstoja je slovenska gimnazija v Celovcu dobila svoje prostore, nove, moderne delovne pogoje. Doslej so bili gosti na nemški gimnaziji, brez kabinetov, profesorji v majhni zbornici, ravnateljeva pisarna pa je že tudi postajala odlagalnišče za učila ipd. Pouk je bil samo popoldne.

Novo gimnazijsko poslopje stoji na Šempetrskem koncu na vzhodni strani mesta — še pred podvozom, če se pripeljemo z avtom z naše strani. Tu sem se je že razširil Žrelec — Ebental in na Ebentaler-Strasse stoji gimnazija: lepa, prostorna, svetle učilnice, laboratoriji, višji letniki imajo kabinetni pouk (to je pri nas gimnazija!)

O rasti in pomenu tega slovenskega zavoda na Koroškem nam živo spregovori

beseda ravnatelja gimnazije dr. Pavla Zablatica.

Člen 7 avstrijske državne pogodbe z dne 15. maja 1955 priznava slovenski narodni manjšini na Koroškem med drugim pravico do sorazmernega števila lastnih srednjih šol. Ta člen je naložil Avstriji poleg drugih obveznosti tudi dolžnost, da ustanovi za avstrijske državljane slovenske narodnosti lastno slovensko gimnazijo. Na osnovi te obveznosti je tedanji zvezni minister za prosveto dr. Heinrich Drimmel dekretiral z odlokem z dne 9. maja 1957, št. 43.833-21/57, »Slovensko državno realno gimnazijo v Celovcu« kot »poskusno šolo«. Ravnateljstvo šole je poveril tedanjemu profesorju celovške realke, dvorne-mu svetniku dr. Jošku Tischlerju, šoli sami pa je preskrbel provizorično streho v poslopju tedanje realke, tj. sedanje realne

gimnazije na zapadnem koncu mesta. Še preden je šola jeseni 1957 odprla vrata prvemu slovenskemu dijakom, je dobila nov uradni naziv: Bundesrealgymnasium für Slowenen in Klagenfurt — Državna realna gimnazija za Slovence. Pri slovenskem uradnem nazivu nismo smeli uporabljati domačega krajevnega imena »v Celovcu«, kakor je bilo tudi izrečno zapovedano uporabljati v šolskih katalogih in spričevalih samo nemške krajevne nazive za naše domače kraje. Ko smo uvedli 1959 poleg realne tudi še humanistično gimnazijo, so nam šolo spet preimenovali ter ji dali naziv: Državna realna gimnazija in gimnazija za Slovence. Šolski zakon iz leta 1962 je ta naziv poenostavil: Nemško se naziv od tedaj glasi »Bundesgymnasium für Slowenen in Klagenfurt«, slovensko pa šele od leta 1971, nemškemu nazivu ustrezno, »Zvezna gimnazija za Slovence v Celovcu«, odkar je šolska oblast s posebnim odlokom dovolila za šolsko področje tudi uporabo domačih slovenskih krajevnih imen.

Kakor kaže njen razvoj, se je Zvezna gimnazija za Slovence v Celovcu kot »poskusna šola« kar dobro obnesla. Ob odprtju leta 1957 je imela 3 razrede s 101 učencem in 8 učiteljev, v preteklem šolskem letu 1974/75 pa je štela že 18 razredov s 436 učenci in 32 učiteljev, od katerih jih je osem izšlo iz celovške gimnazije. Število dijakov iz leta v leto narašča, za novo šolsko leto 1975/76 se je prijavilo čez 80 prvošolcev za tri paralelne razrede. Ko je naša gimnazija leta 1963 imela prvo maturo, je štela 17 abiturientov. Do danes je skupno število maturantov Slovenske gimnazije narastlo na 403. Ta razvoj že sam po sebi dokazuje in potrjuje upravičenost in potrebo obstoja Slovenske gimnazije.

Zvezna gimnazija za Slovence ima slej ko prej dve veji: gimnazijo za žive jezike z obvezno angleščino in humanistično gimnazijo z obvezno grščino. Latinščina je obvezna za vse učence. Kot prost predmet višješolci radi obiskujejo ruščino, v novem šolskem posloplju pa se bodo lahko učili tudi italijanščine in francoščine. Učni jezik je slovenščina. Nemščina pa se poučuje kot učni predmet po istem učnem načrtu, z istimi učbeniki in v istem obsegu kot na ostalih avstrijskih gimnazijah. V vseh predmetih učitelji posredujejo učencem strokovne izraze v obeh jezikih, tako da jim prestop v nemške šole in nadaljnji študij na avstrijskih visokih šolah in univerzah ne dela nobenih težav, ker enako dobro obvladajo slovenski in nemški jezik. Po učnih uspehih se Slovenska gimnazija vseskozi lahko meri z ostalimi avstrijskimi gimnazijami. Na vsakoletni tradicionalni šolski akademiji se gimnazija predstavi širši javnosti z izbranim kulturnim sporedom, ki je odsev učnovzgojnega dela na šoli.

Zvezna gimnazija za Slovence vzgaja učence v zavedne Slovence in dobre državljane. Ker vzgaja mladino v narodnem duhu ter s tem utrjuje položaj slovenskega narodnega življenja na Koroškem, je nestrpežem v deželi pravi trn v peti. Zato jo hudo napadajo in kar naprej difamirajo z raznimi klevetami. Na javnem zborovanju koroškega Heimatdiensta na Novem trgu v Celovcu so 13. oktobra 1974

kazali transparent z napisom: Das grosse Gift — Slowenisches Gymnasium in Klagenfurt (Veliki strup — Slovenska gimnazija v Celovcu). To javno diskriminacijo je Deželni svet za Koroško odločno zavrnil v svojem stališču z dne 1. 7. 1975, št. 15-99/75, z uradno ugotovitvijo, »da pouk in vzgoja na Zvezni gimnaziji za Slovence v vsakem primeru ustrežata učnemu načrtu in njegovim splošnim načelom in zahtevam, ker si Zvezna gimnazija za Slovence prizadeva, da razvija vzgojo iz avstrijske zavesti k svetovljanskemu mišljenju.« Zato je besedilo transparenta treba označiti za »nestvarno« in »neustrezno«. K temu se da še pripomniti, da Slovenska gimnazija brezdovomno sme nuditi koroškim Slovincem isto, kar npr. južni Tirolci v podobnih okoliščinah upravičeno lahko pričakujejo in zahtevajo od svojih nemških srednjih šol, da namreč vzgajajo inteligenco, ki s svojo kulturno in narodnopolitično dejavnostjo utrjuje obstoj narodne manjšine.

Absolventi celovške Slovenske gimnazije se podajajo večinoma na univerzo ali visoko šolo, precej se jih odloči za študij na pedagoški akademiji, približno ena petina pa jih takoj po maturi ubere najkrajšo pot do primernega poklica v državni službi ali pa v privatnem gospodarstvu. Medtem ko je še pred nedavnim slovensko inteligenco na Koroškem v prvi vrsti predstavljala narodno zavedna slovenska duhovščina, ki je bila tu dolgo časa glavni steber kulturnega in narodnega življenja, se v zadnjem času vedno bolj vidno in močno uveljavljajo iz vrst absolventov Slovenske gimnazije zavedni slovenski intelektualci raznih poklicev. To naj bi obetalo koroškim Slovincem boljše perspektive za bodočnost.

Slovenska gimnazija je postala močna opora slovenskemu življenju na Koroškem. Kakšna bi bila danes naša narodna usoda brez nje, si skoraj ne moremo predstavljati. Ob pravem spoznanju njenega pomena za našo narodno skupnost se veselimo, da je kot »poskusna šola« dobro prestala svojo preskušnjo ter končno srečno prebredla dolgo trnjevo pot do lastne strehe. Osemnajst let je morala gostovati pod tujo streho v tesnih razmerah z izključno popoldanskim poukom. Kljub temu pa je rastla in uspevala, da bolje skoraj ne bi mogla. Začetek gradnje lastnega šolskega posloplja ji je bil obljubljen že za jesen 1964 ali vsaj za vigred 1965. Toda šele leta 1970 se je posvetila zelena luč za uresničitev tega gradbenega načrta, ko je bilo končno izbrano in določeno stavbišče in je tedanji prosvetni minister Leopold Gratz v zrcalni dvorani koroške deželne vlade slovesno predstavil vabljanim gostom model Zvezne gimnazije za Slovence skupno z modelom velikovške gimnazije ter svečano izjavil, da je z razstavo modelov položen temeljni kamen za obe šoli, ki naj bi bili istočasno dograjeni. Arhitekta Rudolf Nitsch in Janez Oswald sta še isto leto predložila ministrstvu v odobritev dokončni gradbeni načrt, 24. maja 1971 je celovški magistrat dal gradbeno dovoljenje in konec avgusta istega leta je celovški stavebenik dipl. ing. Rudolf Moser že začel z gradbenimi deli.

Pokazalo pa se je, da so gradbena dela pri velikovški gimnaziji zlasti v zadnji

etapi vidno hitreje napredovala kot pri Slovenski gimnaziji. Tedaj je Združenje staršev s pismom z dne 24. junija 1974 opozorilo zvezno vlado na obljubo prosvetnega ministra Gratzja ter prosilo za primerno pospešitev gradnje Slovenske gimnazije. Istočasno je odbor učiteljskega zbora Zvezne gimnazije za Slovence zaprosil Avstrijsko Ligo za človekove pravice za intervencijo pri pristojnih oblasteh. Liga je prijazno posredovala pri zveznem kancelerju s prošnjo z dne 4. julija 1974, v kateri se odločno poteguje za istočasno dograditev velikovške in Slovenske gimnazije. Zvezni kancler doktor Bruno Kreisky je odgovoril, ko se je velikovška gimnazija že vselila pod lastno streho, s pismom z dne 9. oktobra 1974, da je čisto drugačen način projektiranja in financiranja omogočil hitrejšo dogotovitev velikovške gimnazije, da pa bo Slovenska gimnazija dograjena približno pol leta pozneje. Na to pismo smo se opirali, ko smo oblastem stopali na prste z zahtevo, da nam omogočijo preselitev v novo šolsko posloplje vsaj ob začetku drugega semestra. Ko se nam to ni posrečilo, smo priganjali dalje, dokler nismo navsezadnje — tri mesece pozneje — 10. maja 1975 z dovoljenjem celovškega magistrata vendarle prišli pod lastno streho. Čisto na tihem smo se preselili v novo šolsko posloplje v šentpetrskem predmestju ter vsi srečni presedlali s popoldanskega na dopoldanski pouk, dva dni po preselitvi pa smo pod lastno streho začeli s pismeno maturo.

Sredi ustne mature, v sredo, 18. junija, pa je bilo moderno novo šolsko posloplje slovesno izročeno svojemu namenu ob navzočnosti gradbenega ministra Josefa Moserja, prosvetnega ministra dr. Freda Sinowatza in deželnega glavarja Leopolda Wagnerja. Otvoritvena slovesnost na dvorišču Slovenske gimnazije je bila živa priča, kako tesno je naš narodni življenj na Koroškem povezan s svojo edino splošno izobraževalno višjo šolo. Poleg dijakov in profesorjev so se v velikem številu zbrali pred novim poslopljem starši dijakov in drugi rojaki iz vseh predelov južne Koroške, pa tudi gostje iz Slovenije, predstavniki slovenskih narodnih in kulturnih organizacij, na povabilo gradbenega ministra pa so se udeležili slavlja tudi vodilni reprezentanti uradne Koroške.

Duh je, ki oživlja. Zato nas navdaja želja, da bi se življenje in delo v novi šoli odvijalo in oblikovalo v pravem duhu, da bi tam vladal duh modrosti in razumnosti, ki naj bi mladini bogatil duha in plemenitil srce ter jo vodil v smislu avstrijskega šolskega zakona »na poti k moralnim, verskim in socialnim vrednotam, k resnici, dobroti in lepoti«.

Iz letnega poročila, ki ga gimnazija izdaja vsako leto, povzemamo z dovoljenjem ravnateljstva nekaj prav zanimivih statističnih podatkov o številu dijakov in od kod so dijaki:

PREGLED KRAJEV, IZ KATERIH PRIHAJAJO DIJAKI

Seznam po političnih okrajih:	
Skupno število dijakov v šolskem letu 1974/75	436
Politični okraj Beljak (dežela) — Villach (Land)	52

1. Podklošter — Arnoldstein	2
2. Bekštajn — Finkenstein	8
3. Straja vas — Hohenthurm	7
4. Rožek — Rosegg	2
5. Št. Jakob — St. Jakob	19
6. Vrba — Velden	14
	52
Politični okraj Celovec (dežela) — Klagenfurt (Land)	137
1. Žrelec — Ebental	16
2. Bistrica v Rožu — Feistritz i. R.	12
3. Borovlje — Ferlach	24
4. Hodiše — Keutschach	3
5. Kotmara vas — Köttmannsdorf	7
6. Bilčovs — Ludmannsdorf	44
7. Žihpolje — Maria Rain	3
8. Gospa sveta — Maria Saal	2
9. Škofiče — Schiefing	2
10. Šmarjeta — St. Margarethen	6
11. Sele — Zell	16
12. Trg na Koroškem — Feldkirchen	2
	137
Politični okraj Celovec (mesto) — Klagenfurt (Stadt)	23
Politični okraj Velikovec — Völkermarkt	209
1. Pliberk — Bleiburg	69
2. Djekše — Diex	1
3. Dobrla vas — Eberndorf	11
4. Železna kapla — Eisenkappel	30
5. Galicija — Gallizien	9
6. Globasnica — Globasnitz	19
7. Grebinj — Griffen	1
8. Suha — Neuhaus	11
9. Ruda — Ruden	3
10. Žitara vas — Sittersdorf	18
11. Škocijan — St. Kanzian	19
12. Velikovec — Völkermarkt	18
	209
Politični okraj Šmohor — Hermagor	8
1. Šmohor — Hermagor	6
2. Št. Štefan na Zilji — St. Stefan a. d. Gail	2
	8
Ostali kraji	7

ŠTEVILO DIJAKOV IN ŠTEVILO DRUŽIN IZ KATERIH PRIHAJAJO DIJAKI

Natančnejši pregled števila vpisov na Zvezni gimnaziji za Slovence v Celovcu od njenega začetka v šolskem letu 1957/58 pokaže, da se število vpisov sicer od leta do leta spreminja, pomembno pa je, da ves čas počasi raste.

Podatki o stalnem bivališču vpisanih dijakov oziroma njihovih družin potrjujejo, da gravitacijsko območje Slovenske gimnazije v Celovcu resnično zajema celotno območje južne Koroške. Obsega torej vse tisto ozemlje, za katero velja zakon o dvojezičnem šolstvu: ozemlje Zilje vzhodno od Šmohorja, Roža in Podjune, območje okrajev Šmohor, Beljak-dežela, Celovec-dežela in Velikovec ter ozemlje mestnih občin Celovec in Beljak. Isti podatki pokažejo tudi, da so bili v vseh teh letih na tej gimnaziji tudi dijaki iz posameznih občin izven območja dvojezičnega šolstva na Koroškem, pa tudi iz krajev izven Koroške.

Od šolskega leta 1957/58 do šolskega leta 1973/74 je obiskovalo Zvezno gimnazijo za Slovence v Celovcu 1321 dijakov iz 876 družin. Od tega števila je bilo največ dijakov iz političnega okraja Velikovec, ki je dal v teh letih 555 dijakov iz 377 družin. Iz ozemlja političnega okraja Celovec-dežela je bilo 478 dijakov iz 286 družin. Iz ozemlja političnega okraja Beljak je bilo vpisanih na naši gimnaziji 179 dijakov iz 128 družin; 17 dijakov iz 13 družin je prihajalo iz ozemlja političnega okraja Šmohor. Iz ozemlja političnih okrajev Celovec-mesto in Beljak-mesto pa je prihajalo 54 dijakov iz 44 družin, oziroma 6 dijakov iz 2 družin.

Pomembno je dejstvo, da so občine z največjim številom vpisanih dijakov, pa tudi z najvišjim številom družin, ki so pošiljale dijake v Zvezno gimnazijo za Slovence v Celovcu od šolskega leta 1957/58 do šolskega leta 1973/74, na območju južno od Drave, od Bekštajna do Pliberka. Od tod je bilo v obravnavanih letih vpisanih 870 dijakov iz 576 družin. Najbolj izstopajo občine Pliberk (158 dijakov iz 101 družine), Borovlje (88 dijakov iz 56 družin), Železna Kapla (81 dijakov iz 47 družin), Sele (76 dijakov iz 32 družin), Bistrica v Rožu (60 dijakov iz 84 družin), Globasnica (59 dijakov iz 48 družin), Št. Jakob v Rožu (56 dijakov iz 41 družin) in Škocijan (54 dijakov iz 41 družin).

Dokaj dobro je po številu vpisanih dijakov zastopano tudi območje občin severno od Drave, med Beljakom, Celovcem in Rudo. Od tu je bilo 451 dijakov iz 280 družin. Od teh jih je bilo največ iz občine Bilčovs (100 dijakov iz 55 družin). Iz mestne občine Celovec je bilo 54 dijakov iz 44 družin, iz občine Žrelec 48 dijakov iz 29 družin, iz občine Velikovec 42 dijakov iz 30 družin in iz občine Vrba 41 dijakov iz 26 družin.

Iz okraja Šmohor je v obravnavanem obdobju obiskalo Slovensko gimnazijo v Celovcu 17 dijakov iz 13 družin, iz ostalega ozemlja Koroške in od drugod pa 32 dijakov iz 26 družin.

Število dijakov, ki so obiskovali Zvezno gimnazijo za Slovence v Celovcu in številu družin, ki so pošiljale svoje dijake v to gimnazijo v šolskih letih 1957/58 do 1973/74:

Seznam po političnih okrajih:

	Družine	Dijaki
Skupno število dijakov in družin v šolskih letih 1957/58 do 1973/74	876	1321

Politični okraj Šmohor — Hermagor	13	17
1. Šmohor — Hermagor	11	13
2. Št. Štefan na Zilji — St. Stefan a. d. Gail	2	4
	13	17

Politični okraj Beljak (dežela) — Villach (Land)	128	179
1. Podklošter — Arnoldstein	8	12
2. Bekštajn — Finkenstein	29	33
3. Straja vas — Hohenthurm	13	23
4. Rožek — Rosegg	11	14
5. Št. Jakob — St. Jakob	41	56
6. Vrba — Velden	26	41
	128	179

Politični okraj Beljak (mesto) — Villach (Stadt)	2	6
---	----------	----------

Politični okraj Celovec (dežela) — Klagenfurt (Land)	286	478
1. Žrelec — Ebental	29	48
2. Bistrica v Rožu — Feistritz i. R.	34	60
3. Borovlje — Ferlach	56	88
4. Hodiše — Keutschach	10	16
5. Kotmara vas — Köttmannsdorf	14	18
6. Bilčovs — Ludmannsdorf	55	100
7. Žihpolje — Maria Rain	2	8
8. Otok — Maria Wörth	1	1
9. Gospa sveta — Maria Saal	6	11
10. Štalenska gora — Magdalensberg	8	5
11. Škofiče — Schiefing	28	32
12. Šmarjeta — St. Margarethen	11	15
13. Sele — Zell	32	76
	286	478

Politični okraj Celovec (mesto) — Klagenfurt (Stadt)	44	54
---	-----------	-----------

Politični okraj Velikovec — Völkermarkt	377	555
1. Pliberk — Bleiburg	101	158
2. Djekše — Diex	5	5
3. Dobrla vas — Eberndorf	24	34
4. Železna Kapla — Eisenkappel	47	81
5. Galicija — Gallizien	21	26
6. Globasnica — Globasnitz	48	59
7. Grebinj — Griffen	7	8
8. Suha — Neuhaus	20	28
9. Ruda — Ruden	9	9
10. Žitara vas — Sittersdorf	24	41
11. Škocijan — St. Kanzian	41	64
12. Velikovec — Völkermarkt	30	42
	377	555

Območje izven dvojezičnega ozemlja Koroške	26	32
---	-----------	-----------

Ulica brez imena

(Zdaj Prežihova ulica)

Vrstice, ki jih pišem, so namenjene tebi, »ulica brez imena«, ki si se ravno v preteklem letu najbolj spremenila.

Nekoč si bila ozka, prašna, zveržena, temna, a kljub temu prikupna. Nisi imela več kot deset hišnih števil, toda kljub temu si mnogo doživela. V teh hišah so kot drugod privekali otroci na svet, tu živeli, se poročili in tudi umirali. Nekateri

še živijo v tvoji bližini, drugi spet so se odselili, odšli v daljni svet. Toda če le morejo, se utrujeni vračajo, da te zopet vidijo.

Morda so celo razočarani, ker te skoraj ne poznajo več, tako si se spremenila. Tudi jaz sem tu preživel svoja otroška, pa tudi mladeniška leta. Tu sem si ustvaril svojo družino. Če človek živi več kot 30 let na istem mestu, lahko dosti vidi in doživi.

Po ulici, ki jo vam predstavljam, so hodili otroci v šolo, delavci na delo, potniki na železniško postajo, kjer je pismonoša Anton trikrat na dan tiščal s paketi, pismi, denarjem naložene okorne s pokrovom pokrite gare na postajo in nazaj. Prišel je razveseljiva pa tudi žalostna sporočila, pokojnino, največ pa paketov za jeklarno. Po tej cesti je dnevno hodila perica Fridlja z vedrom perila na glavi k »prindlu«. Vedeti moramo, da še ni dolgo tega, ko gospodinje še niso imele pralnih strojev, pa so prale perilo v potoku, ki se je izlival pod cerkvijo v Mežo (Gostenčnik — Viternik). Da pa premožnejšim gospodinjam tega dela ni bilo treba opraviti, je zanje za plačilo naredila to perica Fridlja.

Po tej ulici so hodili razni gasilci, pogrebni in drugi sprevodi. Kadar je bil grof Thurn namenjen v cerkev, se je peljal s kočijo, pozneje z avtomobilom. Z grofovim avtomobilom pa se je peljal tudi škof (birma) s postaje k cerkvi. Seveda je za tem avtomobilom tekla truma guštanjskih otrok. Po tej ulici so korakale oziroma bežale razne vojske. V prvi svetovni vojni so to bili Malgajevi oziroma avstrijski vojaki. Leta 1941 pa so tu nemški vojaki v paradnem koraku korakali pred nekaj njihovimi oficirji ter maloštevilnimi gledalci. Sam pa sem leta 1945 tekel svobodni nasproti pred razdraženimi premaganci, ko so se umikali.

Takoj za trgovino na desni strani je bila nizka hiša z veliko streho, naslonjeno na Eratovo hišo. Imela je velika vhodna vrata in lopo. V tej lopi je bila klop, kjer so radi posedali domačini v večernih urah pa zaljubljeni. Ko je še bil v Guštanju nočni čuvaj, je ta navadno dočkal jutro na tej klopi. To je bila Mrakova hiša. Morala se je prva umakniti. Na levi strani je bila trgovina Vincenc Brundula, za trgovino pa neprimerno skladišče. To skladišče so sicer porušili, ostala pa je grda škrbina, ki zelo kvari sliko kraja. Razen tega ta hiša stiska in oži ulico ter ovira naraščajoči promet.

Za Makovo in do Ledinekove hiše je bil lep sadni vrt, last gostilničarja Milovnika. Na vrtu je bila lesena zgradba — ledenica. Pozimi so rezali, oziroma sekali na grofovem, osijandrovem in Ozimčevem ribniku led ter ga tu uskladiščili. S tem uskladiščenim ledom so morali shajati celo leto. Na led pa so naložili sodčke piva, ki jih je dobil gostilničar Milonik od časa do časa cel vagon. Imel je dva lepa belca, s katerima je v glavnem vozil pivo in led. Posamezne sodčke za gostilno pa je na posebnem vozičku vozil gluhome občinski podpiranec Franc Matuh, ki se je vedno jezil nad otroki, ki so ga dražili. Na vrtu je Rdeči križ večkrat priredil vrtno veselico s plesom in srečelovom. To je bila za guštanjčane pravzaprav neka posebnost, zato je bila udeležba navadno tudi zelo dobra. Na plesišču so plesali in skakali razgreti pari, igrala pa je vedno guštanjska godba. Zaljubljeni so se v večernih urah umaknili raje k mizam, ki niso bile tako osvetljene. Veselica se je navadno končala v jutranjih urah. Naslednja hiša na levi strani je bila kavarna pri Sternjaku. Tudi tu se je največ popivalo v poznih nočnih oziroma zgodnjih jutranjih urah. Hišo so že podrli. Na desni stra-

ni je bila prva obrtniška Ledinekova hiša. Lastnik je bil mizar, hčerki pa šivilja in pletilja. V svinjskem hlevu pri Ledineku smo vsi sosedi leta 1941, ko so Nemci prodirali proti Guštanju, prebili noč v negotovosti. Ko smo zjutraj pogledali skozi okno, smo zagledali polno tujih vojakov, ki so prodirali proti vzhodu. Do jutra pa nismo vedeli, da so nad hlevom, kjer smo bili mi prenočevali tudi nemški vojaki, ki so se ponoči čisto tiho zavlekli v to skrivališče. Ko smo jih srečali, so nekateri pozdravili z »dobro jutro«.

Zraven Ledinekove hiše je bila Sikorjeva z velikim sadnim vrtom, ki je tudi ni več. Pred nedavnim pa so podrli tudi Habrovo hišo. Bila je enonadstropna, ki je zaradi velikosti odstopala od drugih. Včasih je bil lastnik te hiše krojač Britovšek. Domači fantje so ga radi dražili s trkanjem na okno in ga motili pri njegovem šivanju. Seveda se je ta prišel kregati na cesto, vendar so med tem časom fantje že pobegnili. Pozneje je to hišo odkupil upokojeni železničar Josip Haber, ter bil njen lastnik približno trideset let. Nazadnje je bil lastnik te hiše Šteharnik. V tej hiši je bilo precej sob, zato ni čudno, da je bilo tudi dosti podnajemnikov. Tudi jaz sem svoja mladeniška leta do poroke tu preživel. Imel sem svojo sobo in spomini nanjo so mi še danes posebno dragi. Tu sem se tudi poročil z lastnikovo hčerko Tončko. Pred hišo je bila klop, kjer smo v večernih urah radi posedali ter opazovali redki promet ter si ogledali vsakega mimoidočega. Za Habrovo hišo še danes stoji Vidrihova sedaj Kotnikova hiša. Posebno dobre so bile Vidrihove hruške in grozdje.

Največja stavba z lepim sadovnjakom je bila Hladijeva hiša. V tej so pred prvo svetovno vojno strojili kožo. Pozneje je prešla v last železarne. Do konca prve vojne je tu stanoval vodja špedicije Miler, ki je imel v upravljanju cel vrt.

Po vojni smo tam stanovali tudi mi, za nami pa do svoje smrti Franc Mrkva. Tu je živela tudi družina Jevšnikar in sicer do letos, ko so hišo podrli. Dolga leta pa še Apohal in Roženk ter še drugi. Ne prevelika soba v pritličju je bila dodeljena godbenikom za svoje redne vaje. Poleg Hladijeve hiše je stala manjša hiša, v kateri je bila med prvo svetovno vojno obratna ambulanta s posteljami, služila pa je tudi za mrtvašnico. Pozneje je dobil to stanovanje Rajko Kotnik, ob prihodu Nemcev pa je postala žandarmarijska postaja. Pozneje je bila dodeljena Maksu Viterniku.

Ulica brez imena se je nato razcepila v dva kraka. Desni je peljal proti gasilskemu domu, kjer so bile gasilske vaje in veselice. Na desni strani je bila Lečnikova hiša, pozneje pa last upokojenega grofovega vrtnarja Leša. Ta si je pozneje uredil malo vrtnarijo. Obe stavbi ne stojita več. Pot je vodila poleg kostanjevega drevoreda in Mihelačevega sadovnjaka naprej proti postaji.

Levi odcep pa je peljal proti gostilni. Pori (k Lipi), ki še danes stoji. Sem so včasih zahajali delavci na pivo med časom, ko se je v pečeh valjarne, kladivarne in pudlovke grelo jeklo oziroma železo. Na tem mestu je bila tudi meja med Guštanjem in Ravnami. Navada je bila, da so se

šolo obvezni fantje obeh krajev stepli, če je eden ali drugi prestopil to mejo (mostiček). Vedno nekakšna mala vojna. Od Habrove hiše pa do Porija je bilo sejmišče. Na tem prostoru so bili od časa do časa kramarski sejmi (črna nedelja, Jurijevo, Lukeževo, Katarina). Prišli so kramarji iz vse Slovenije ter postavili svoje šotore založene z raznimi dobrotami. Včasih v Guštanju ni bilo trgovine za južno in drugo sadje, pa so ti kramarji prodajali pomaranče (kakšna redkost) fige, rožice, konjske klobase, kostanje na vrvcici, točila pa se je tudi medica. Staršem ni pomagalo nič drugega, kot da so ob sejmskih dneh segli v žep ter kupili svojim otrokom nekaj teh dobrot. Prodajalci so znali delati reklamo za svojo robo. Na primer so tako kričali: »Fige, rožice za mlade dekličice, za stare babe pa lorberga.« Prodajalec konjskih klobas pa je kričal: »Hase klobase, zdaj so vroče, kdor jih hoče.« Pri velikem kostanju, ki ga je moralo objeti pet dedcev, pa je razstavljal svojo glinasto posodo Lobe iz Slovenj Gradca. Še in še je bilo razstavljenega blaga (usnje za cokle, cokle, klobuki, jopice, srajce, gate, robci), manjkala pa tudi ni suha roba. Navzoči so bili tudi vedno bratci s krošnjami. Fantje so se radi zanimali za »cigarete«, ki so jih imeli skrite v posebnih predalih. Pred davnimi leti je bila na sejmišču 1. septembra razstavljen »roka pravice«. Na visokem lesenem drogu je bila z veliko ključavnico zaklenjena roka z mečem. To naj bi predstavljalo neko sodstvo v tem kraju. Pa se je zgodilo (po pripovedovanju), da so to roko pravice ukradli Pliberčani ter jo odnesli v Pliberk, kjer jo še sedaj slavnostno prinesejo 1. septembra na letni jarmak. Še so hoteli Guštanjčani vpeljati to navado, pa je po nekaj letih vse zopet prenehalo, ker so prišli Nemci. Na desni strani te ceste med Porijem in gasilskim domom je bil prostor za živinski sejem. Tu se je ob sejmskih dneh mešetarilo in prodajalo ter zraven zalivalo, saj je bila gostilna blizu. Marsikateri kmet pa je še isti dan izkupiček za prodano živino zakegljal pri Jagru ali pri Lečniku. Na tem sejmišču je stala velika in debela lipa, ki pa se je morala umakniti, ko so začeli graditi ubožno hišo za časa županjevanja Luka Juga.

Kostanj je precej uničil vihar, kar pa je še ostalo, ga je turistično društvo (Beve — Čop) pustilo podreti. Na tem mestu so pozneje uredili lep park, v parku pa postavili 4 klopi. Podnevi so na teh klopih posedale mamice z otroki in upokojenci, v večernih urah pa zaljubljeni. Ko je bil ubit kralj Aleksander, so v parku posadili spominsko lipo s posebnim posvetilom. Ob prihodu Nemcev pa so zbrali nekaj zavednih Slovencev, da so morali lipo zopet izkopati ter jo vreči v Mežo.

Ta del sejmišča je bil izpostavljen večkrat močnim nalivom, oziroma poplavam. Ni nič čudnega, da je včasih neregulirana Meža pritekla prav do gasilskega doma, med Hladijevo in Sikorjevo hišo pa do ulice.

Nekoč se je spozabila Suha tako, da je tekla po tej ulici in med Skutnikovo in Cvitaničevo hišo nazaj v Mežo. To se je zgodilo kmalu po tem, ko so čez Suho na trgu zgradili betonski most. V gori pa se

je utrgal oblak. Suha je nenadoma narasla, nosila s seboj hlode, ki so se pri mostu zatikali in postavili pokonci ter tako zaprli njen tok. Vsa voda pa čez trg v omejnjeni dve ulici. Seveda je voda vdiralna tudi v hiše, najhujše je bilo pri Mraku, pri Zavodniku, Štefiču, Peruciju in drugih. Posebna nevarnost so bili odtočni kanali. Ob priliki naliva so se mreže v trenutku zamašile in celo sejmišče je bilo poplavljenno. Zgodilo se je celo to, da so morali starši, če je to bilo v popoldanskem času, peljati svoje otroke iz šole v kadeh za aranje svinj. Kot mlad gasilec pa sem imel nalogo, da sem z železnim drogrom odpiral mreže in voda je hitro odtekala, seveda če ni bila Meža previsoka.

V tej ulici je stanovalo precej brhkih deklet, fantov pa le malo in še eden teh maloštevilnih je postal duhovnik. Pa ni čudno, da so fantje iz sosednjega revirja radi silili na to področje.

Vsak večer so fantje prepevali po ulicah Guštanja, seveda tudi pod kakšnim dekletovim oknom. Pa se je od časa do časa

sa kateri od vasovalcev odstranil od skupine ter šel tja, kamor ga je vleklo srce. Prelepi so bili ti večeri, ko je fantovska pesem donela v tiho noč. Tega danes ni več, kar je res škoda. Prav težko mi je bilo pri srcu, ko sem se po dvoletnem vojaškem službovanju zopet vrnil v to ozko, temno, skoraj bi rekel neobgleno ulico. Nekaj dni je trajalo, da sem se je zopet privadil in vživel.

Še vedno pa sta se tu vsak dan v zgodnjih jutranjih urah sprehajala dr. Boštjan Erath in Rajko Kotnik.

Ulica brez imena se je začela spreminjati. Že Nemci so v bivšem parku postavili perzonale podobne kasarnam, stare hiše so se morale umikati, začeli so graditi trgovine, banko avtobusno postajališče, bife in še in še. Spreminja se tako hitro, da jo domačin, ki je bil dalj časa odsoten ne bi več spoznal. Postaja širša, svetlejša, asfaltirana, postaja lepša in tako je prav, saj sedaj vendar nosi ime našega velikega pisatelja Prežiha.

Ervin Wlodyga

ga življenje je vendar tako grenjko bilo! Kdor ve vse prigodke, ki so rajnciga zadeli od začetka, ko je v kancelijo komorne prokuracije v Ljubljani stopil, noter do tega časa ko je v Krajnji c. k. pravdosrednik postal, si bo lahko razložil globoko pomembo njegove pesmi, ko je pel:

Kdo zna

Noč tamno razjasnit, ki tare duha?

Kdo ve

Kregulja odgnati, ki kljuje serca

Od zore do mraka, od mraka do dne!

Ali pa nadpis svoji poeziji:

*Sim dolgo upal in se bal,
Slovo sim upu, strahu dal;
Serce je prazno, srečno ni,
Nazaj si up in strah želi.*

Prihodnjo saboto 17. dan tega mesca ob 10. dopoldne bojo po rajncim bilje v Krajnji, h katerim prav lepo povabimo vse njegove prijatle in spoštovavce. Pridite obilno!

Po biljah se bo posvetovalo: Kakošim spominek naj bi se rajncimu naredil in kam nej bi se postavil?

Slavni mož zasluži svoje slave vredin spominek: torej je treba, de se ta reč dobro prevdari, in de se več prijatlov snide, ki se bojo posvetovali: kako bi se dalo to nar bolši storiti.

Dr. B.

V spomin dr. Francetu Prešernu

Pri hiši Milana Potočnika so našli del časopisa »Ljubljanske novice« iz leta 1849, v katerih je objavljena smrt dr. Franceta Prešerna. Ker se približuje obletnica njegove smrti, bo zapis v takratni slovenščini za bravce našega Koroškega fužinarja verjetno zelo zanimiv.

S tem prispevkom se pridružujemo obujanju spomina na našega pesnika — veličana, tovarišu Potočniku iz Črne pa se za poslan prispevek najlepše zahvaljujemo.

Uredništvo

ŽALOSTNO OZGANILO — IN PRIJAZNO POVABILO

Slavni slovenski pesnik Dr. France Prešerin je 8. dan tega meseca ob osmih dopoldne v Krajnji po 13 tednov dolgi bolezni na vodenici umerl v 49. letu svoje starosti. Gosp. tehant Dagarin, ki so ga vsak dan obiskovali, ne morejo dosti dopovedati, kako poterpežljiv je bil rajnki celi čas svoje bolezni in kako lepo z Bogom spravljen de je umerl. Noter do zadniga zdihljeja se je dobro zavedel: »vzdignite me, zadušiti me hoče« so bile njegove poslednje besede, in komej jih je izrekel — je pa vgasnil. Zjutrej malo pred smertjo je še svoji sestri rekel: »Kmalo bo treba pred sodbo iti« — in zares se je zgodilo!

Oznanilo smerti slavniga moža je poslal vodja krajnske narodne straže gosp. Konrad Loker po posebnim poslancu slovenski družbi v Ljubljano, ki je berž smertni list napravila v slovenskim jeziku, in ga je po Ljubljani razposlala. Spomina vredno je, de ta smertni list je bil drugi v slovenskim jeziku; perviga je pred 8. leti gosp. Andr. Smoletu rajnki Prešerin sam napravil.

V saboto 10. dan tega mesca je bil pogreb, kakoršniga v Krajnji že dolgo ni bilo. Krajnski narodski straži, ki je že pri več priložnostih pokazala, de je prava narodska (National) straža, gre čast in hvala, de je rajnciga z veliko slavo pokopala. Stražniki so ga nesli; gosp. tehant z 7 duhovni so ga pokopali; žlahta sila veliko

Krajncov in Krajnjic, in veliko prijatlov iz Ljubljane, Radoljce, Teržiča i. t. d. ga je spremilo na pokopališe, kjer zdej počiva, ki nam je tako sladke pesmi pel, in kateri-

Dr. Janko Kotnik

(22. dec. 1885 — 21. nov. 1975)

Veliko življenje se je izteklo. Tiho, kakor je želel, so ga pokopali ob ženi na ljubljanskih Žalah in mu zapeli domotožno koroško pesem.

Župančev je bil na Dobrihah. Šel je za bratom Francem v višje šole. Leta 1906. je maturiral na gimnaziji v Celovcu. Po maturi — kakor je bila tedaj šega — je odslužil vojaški rok. Študiral je na univerzah v Pragi, Gradcu in Parizu slovansko in romansko filologijo. Doktorat je dosegel l. 1911. v Gradcu z disertacijo o narečju domačih Dobrij. L. 1912/13 je bil profesor v Gorici, 1913/14 v Banjaluki.

Koj na začetku prve svetovne vojske je bil l. 1914. na ruski fronti ujet, pridružil se je prostovoljski srbski diviziji, potem ruski revolucionarni armadi, zadnje mesece pa je bil v Moskvi sourednik časopisa Jugoslovanska Federacija. Po vrnitvi l. 1919. je bil član jugoslovanske plebiscitne komisije v Celovcu.

Dvajset let je bil profesor v Mariboru, leto pred drugo svetovno vojsko pa inšpektor za moderne jezike v ministrstvu za prosveto v Beogradu.

Zadnja in najdaljša postaja mu je bila Ljubljana in ljubljanska univerza, kjer je predaval francosko književnost in slovnicu domalega do svojega petinosemdesetega leta.

Pisati je začel kot dijak v celovškem Miru. Zadržano mu je ostalo leposlovno pero, spodbude in nagibi so ga vabili na druga področja. V mladih profesorskih letih je napisal vrsto kulturnozgodovinskih razprav, med temi sta dve, ki sta —

poleg disertacije — posebno zanimivi za naš koroški kraj, obe iz leta 1929: to je objava leškega rokopisa in razprava o njem ter knjižica o globaškem ljudskem pesniku in pevcu Lesičjaku.

Poglavitno področje njegovega pisanja pa so slovarji: francoski, angleški, ruski, italijanski, nemški — v ponovnih izdajah jih je več kakor petnajst tisoč strani. Znal je vse glavne evropske jezike — in ne le glavne.

Ko se mu je ura že iztekala, je v krog svojih devetdeset let objel dom in Dobrije in napisal jesensko razmišljanje Ajde ni več: zadnji pozdrav domačemu kraju.

Fr. S.

LEŠKI ROKOPIS

Po svoji diplomski nalogi na ljubljanski filozofski fakulteti povzela Maja Plajnshek — Senica.

Leški rokopis so v solnograškem kolektaru za leto 1733 zapisani teksti (86 strani) nabožne (Molitov pred farshegovanim svetiga rishniga telisa, Molitva od Jesvsa Christvsa, Litanie od narsveteshiga Rishniga telisa, Bvkve Tomasha Kempensaria, ...) ter posvetne vsebine (Shtv so ti desatinski pavri, koliko davka plača »Papeshova gveba«, Peissom, Peisom svper sovrashniko na tim hvdobnim svito, navodilo za tkanje »zviliha«, ljudsko zdravilo za »vsikano, vrisano ali ofan ravno«, Na OHZAIT PROSIT, ...) 1929. leta ga je v Časopisu za zgodovino in narodopisje predstavil dr. Janko Kotnik, ki mu ga je v ta namen dal prof. Janko Glazer.

Rokopis je delo neznanega zapisovalca, ki je moral živeti na Lešah, kjer je rokopis tudi nastal. Na kraj nastanka kažejo imena, zapisana v koledarju: jlesh, Obritan, Pernat, Pristov, Voiek, Kvnz, Iekopizh, Prasenz, Kozhin in Papesh.

Nastajal je sredi 18. stoletja. Avtor ga je nekajkrat sam datiral.

Ko na 85. strani govori o Kristusovem rojstvu, je zapisano:

Roien jebil o vinahtnim zaitv vtim

Mesti betlehem v jvdovski desheli

vzhasv herodesha krala je bil

Roie, veniei shtalizi 1761 leti

Na 83. strani, na koncu narodne pesmi »sem vribinzi biv«, ima zapisani dve letnici: 1758 in 1761.

Časovni podatek o nastanku je tudi na 144. strani, kjer je zapisano:

te mashnie bvkvi svetiga

volbanka so stare

1661

98 liet

1759

V koledarju je še manjša beležnica in nekaj posameznih lističev, ki vsebujejo predvsem beležke osebnega značaja (rojstne podatke, podatke o smrti najbližjih, nekaj beležk o raznih plačilih, ...). Imena, ki so zapisana v tem, z drugo roko popisanim rokopisu, govore, da je nastal v Kotljah: Zhvjash, Metarnik, na Shrotnizi, Navershnik, Merkazh. Naj te beležke imenujem »hotuljski zapiski«!

»Hotuljski zapiski« so mlajši. Nastali so okoli leta 1800. Avtor jim je Simon Merkač, rojen 22. oktobra 1765. leta. Svoje rojstne podatke ima zapisane trikrat: Simon Merkazh
ja Rojan biv vtem
leti 1765 vtem
Misenzi october
ta 22 dan

Kader sem Roien saje
shtelu 1765 ta 22 dan
octobra tuja poshint
Urshulenita dan

Simon Merkazh
je rojen vtem
leto 1765 biv
21 dan oktobra
Nashretneze
ozhe vid Metarni
k Mati sojera
navershnize

Da je avtor res Simon Merkač, se da dokazati še s pomočjo dveh zapiskov: Raini moi ozhe sov
merli nasveto bili vtem
leti 1800

ta 14 dan leti 1723 Rosheniga
telesa sobili Rojeni vid
Metarnik
Vmerli so vleti 1800 decembra
lih na sveto bili

Simon Merkač je bil kmet. Kmetijo je prevzel 1791. leta. Isto leto v jeseni se je poročil. Imena svoje neveste ne navaja. Oshani v somsa
vleti 1791
ta 21 dan Noven
mbra planet je
bidra biv
Virt sam pa gratov
ta 10 dan svezhnika

planet je stanpoh
biv tisto leto 1791

Bil je oče štirih otrok: Urbana, Florjana, Jerice in Tomaža:
Moi pvb je rojen vleti 1797 v
misenzi mainika ta 20 dan

Vrban
Florjan je rojan
vleti 1801 vtem misenzi Mainika
jerza jarojena bla
vleti 1803 ta deveti
dan Marzia
Tomash je rojan vleti
1808 nata 17 dan
decembra

O hotuljskem avtorju, kljub zelo točnim avtobiografskim podatkom, ne morem povedati kaj več. Verjetno bi marsikaj odkrile matične knjige, a mene zanima predvsem leški rokopis.

Že prej sem omenila, da je avtor leškega rokopisa anonimen. V tekstih ni beležk osebnega značaja. Kotnik sklepa, po napakah v latinskem tekstu, da je bil laik

Dr. Janko Kotnik

in v ozkih stikih s cerkveno gosposko, ker so mu morale biti dostopne cerkvene knjige, iz katerih je prepisoval. Sklepa še, da je morda živel pri Papežu na Lešah. (Od tod ima namreč zapisano ženitovanjsko vabilo »na OHZAIT PROSIT« na str. 75, na 65. pa »ohzeitv vableinie« z letnico 1757.)

Jezikovna analiza rokopisa nas opozori na tri avtorjeve značilnosti:

— bil je domačin,

— poznal je dve jezikovni navadi slovenske pismenosti: normo koroško-gorenjskega predstandarda ter osrednjeslovensko (standardno) normo,

— zavedal se je pomembnosti pisane besede in se zato ves čas zavestno izogibal dialektizmov.

Govorjeni jezik je močan element, ki se mu, kljub zavestni tendenci po nad dialekt vzdignjenem jeziku, pogosto vriva v

tekst. Posledica je dvojnost oblik in refleksov, od katerih je seveda knjižna varianta pogostejša.

Praslovanski nosnik *e* piše z narečnim a: patik, jasa, gra, gram, grasta, v jazhi, do sazhi, napatv, viata, viat, obsaden, gladam, pogladaj, poglajte, shaio, vsati, v gorazhim

in s tradicionalnim knjižnim e:

sveshe, szvesi, svezan, ih perveshi, perveshi, petkov, sam jesan, gre, pet, sveti dvh, svete mashe, od svetiga, te narsveteshi, gledati, obesi, obsedeno, gorezho, teshka, teshkim, jesik.

V veliki zadregi je pri pisanju refleksov za dolgo poudarjeni *ě* (jat). Piše:

— i: grihe, grihie, sa grihe, tih grihov, na svito, grishnika, na simli, od simle, besida, besidi, is besido, pobesidah, zhlovika, lvbisan, lvbisni, svisde, misenz, v sinzo, po sapvidi, vridno, vridni, od naprid postaleniga, disniga, odrishov, sosid, resvish, rive, meni rivo, tiga rivniga, v krih (v pomenu kreg), naminini, naminieni, naminov;

— ie: v ziellim, is ziele, dielat, sapoviiie, striegla, odpvsti nim nih griehie, dobre diele, dobre dielie, potvoij besiedi, skvs besiede Maria, liet;

— e: strela, vere, veri, vero, vernim, vernih, js Noviga Mesta, v Mesti betlehem, zhloveshtvoo, vezhne, stemi, delat, otey, vmreti, terpetii, odreshite, na vekomai, lvsbesniviga, na posvetno nagnena;

— enkrat celo ei:

cveit.

Najpogostejši refleks za dolgo poudarjeni *ě* je i, nekoliko manj pogost e, najbolj redek pa diftong ie. (ei, v besedi cveit, je prevzet iz dolenjščine. Znano je namreč, da so gorenjski in koroški pisarji prevzeli nekatere besede z *ě* kar z dolenjškimi refleksom in jih obdržali nespremenjene.)

Novost sta i in ie za *ě*. Protestantiski pisarji pišejo zanj večinoma e, redko ei; tako tudi večji del drugih piscev. Trubar je zavestno težil k monoftongizaciji dvoglasniškega refleksa za dolgo poudarjeni *ě* in refleks e si je utrdil mesto v knjižnem jeziku.

i za *ě* so pisali v slovenski knjigi le, če je bil kratko poudarjen (tip tim, tih) ali nepoudarjen (tip vsiga).

i za dolgo poudarjeni e v leškem rokopisu je verjetno nastal pod vplivom avtorjevega akustičnega vtisa (morda celo zaradi njegove zavestne težnje po monoftongizaciji). V svojem govoru je poznal dvoglasnik i. (V rokopisu piše tudi ie; glej zgoraj!) Pod vplivom akustično močnejšega i je zapisal monoftong. Tej domnevi v prid govori piščeva zadrega, kakó káko besedo zapisati:

zhlovika: zhloveshtvo

nasvitv: na posvetno nagnena

ali celo:

besedi : besiede : Pobesidah.

Etimološki e se je v koroščini v dolgih zlogih razvijal enako kot *ě*, zato — ob večinskem knjižnem e — primeri z i:

zirkov, katire, vezhirii, petirv, dvanaistirim, podnivi, narposibnishi, v telisi;

dvakrat celo z ie:

teliesa, na teliesii.

Popolnim redukcijam, ki so značilnost koroškega dialekta, se je pisec izogibal in jih je v rokopisu malo:

Troiza, lvbza, dabsa, bma faratov, jett, ktir, dabi ble, sgvble, vsmilte se, is dianim, dianie, otili, ozhmo, mvrte, tvoimv, saiz, Pavl, vnder, vnskostii.

Popolnoma so reducirali i, e in polglasnik, v primeru ktir tudi a (kateri ktir).

-š- v sklopih -šč- je koroško-gorenjski pojav, v leškem rokopisu ni dvojnic: skupina -šč- dosledno preide v š:

perbeshalishe, s klishimi, pvshavnik, bratovshine, k odpvshaniv, ishemo, zheshe-na, karshanski.

(Trubar je pisal šč — krščanskemu lebnu, Krelj šč — krščenik, Japelj — konec 18. stol. — pa piše že š.)

Glagol hoteti je (razen v enem primeru — hotel na str. 22) zapisan brez h:

ozhe, ozhim, ozhte, otili.

Trubar ga piše s h; oblika brez njega je koroška.

Palatalna konzonanta l' in n' sta zapisana na dva načina: za l (frai vole, isvoleni, shivlene) ter li (po volii, sa volii, terplienie, pogvblenie, veselie, v veselii) in n (per nimv, snamine, jagne, shivlene, nata danashni dan) ter ni (prid proshnie, perhodnie, shipanie, Martranie, jokanie, terplinie, isvelizhanie, stanovanie, jagnie, shivlenie, kronanie).

V jeziku avtorja leškega rokopisa sta bila l' in n' depalatalizirana, vendar ju je zaradi zavestne težnje po knjižnem zapisovanju pisal večinoma z li in ni.

Korošči švápamo (l pred a, o in u govoro kot u: šua za šla), v leškem rokopisu pa se je pisec švápanju dosledno izogibal:

Plazhilo, zhlovika, v Klobasinzi, od shalosti, slvshiti, saslvshim, sam lvbiv, shalostne resveseliv, poloshii, naloshii, gladam.

Spet dokaz, da se je pomembnosti pisane besede resnično zavedal!

Prav ta sled avtorjeve zavesti o dobrem pisanju pa je priča, da je **leški rokopis začetek književnega ustvarjanja v Mežiški dolini** in si torej zasluži posebno pozornost.

LESIČJAK

ljudski pesnik in pevec iz Korotana
(1833—1908)

(odlomki iz knjižice dr. Janka Kotnika)

Zelo radi smo zahajali kot otroci k Tičlerju, kjer sta gospodarila tetič in teta, ki sta nam bila tudi birmska botra. Obadva sta bila izredno dobrega srca, pravi zlati duši. A tudi kraj sam nas je vabil. Tičlerjevo leži na pobočju, ki se vzpenja nad guštanjskim trgom proti Brinjevi gori. Divnolep je razgled, ki se odpira odtod tja proti Selam, Kotljam in sv. Barbari, ki jim tvori slikovito ozadje deviško ponosna Uršlja gora.

Tam pod prijazno Tičlerjevo hišo, na mehki trati v senci hrušk in jablan, smo se ob nedeljskih popoldnevih kaj radi zbirali. Tetič so znali zajemljivo pripovedovati o davno minulih časih, teta pa, ki so bili nekdanj čislana cerkvena pevka, so radi prepevali starinske pesmi, narodne in cerkvene.

Ob tej priliki sem slišal nekoč prvič peti Lesičjakovo »Pesem od rojstva« in pripovedovati o njegovem življenju.

Lesičjak, ali kakor je bilo njegovo pravo ime, France Leder, se je rodil v Glo-

basnici v Podjunski dolini na Koroškem. Prav ob vznožju Matjaževe Pece leži ta trdna slovenska vas. Odtod vodijo poti na vse strani široke Podjunske doline: tja proti Bistrici in Libučam v Mežiško dolino, dol čez Šmihel proti Pliberku in dalje čez Dravo proti Rudi in Grebinju, gor proti zapadu čez Štebenj v Dobrlovas in čez Podjuno v Miklavčevo ter v Železno Kaplo. In vse te poti je ubiral Lesičjak s citrami preko rame, kadar je hodil na sejme ali žeganja prepevat in razveseljevat ljudstvo, ki ga je vsepovsodi željno pričakovalo.

Iz mlajše dobe Lesičjakovega življenja ni znano mnogokaj. V šolo ni zahajal, ker je pač takrat v Globasnici še ni bilo. V poznejših letih, morda pri vojaki, se je naučil toliko čitati, da je razbiral črke. O svojih fantovskih letih pravi, da je »biv rad vesiv«. A ni se mogel dolgo veseliti mladeniške prostosti, kajti bil je fant čvrste in lepe postave in »kdor hoče cesarja služiti, mora brez tadvá bit«. Najbrže leta 1854. je moral k vojakom v Celovec, kjer je ostal dvanajst let. Dvakrat je medtem moral na vojno, in sicer leta 1859. ter 1866. v Italijo. Usoda pa mu je bila mila, kajti obakrat ga je vrnila zdravega domovini. Tu je izprva našel delo v bistriških rudnikih, kjer so takrat kopali premog. Medtem pa je čestokrat zahajal v sosednje kraje, kjer je ob nedeljah in praznikih s citranjem in petjem kratkočasil ljudi.

Tedaj se je zgodilo v Lesičjakovem življenju nekaj, kar ga je globoko potrlo in zapustilo žalostne spomine v njegovi duši.

Sprl se je bil nekoč s kmetom Hodnikom, zaradi stavbenega sveta menda, ki ga je Lesičjak hotel kupiti v Globasnici, a Hodnik je temu nasprotoval. Pri tej priliki je prišlo med njima celo do spopada in Lesičjaku se je pripetila nesreča, da je svojega nasprotnika tako udaril, da je leta radi tega umrl. V svesti si, da se je to zgodilo le po nesreči in neprevidnosti, ker se je on hotel pravzaprav samo braniti, se je takoj sam prijavil sodnji v Pliberku. Kaznovali so ga s tremi meseci zapora. Ko pa je bil zopet prost, si je samolastno in prostovoljno naložil težko pokoro. Eno leto namreč ni izpregovoril nobene besede, tako da so splošno jeli misliti, da je popolnoma onemel. Nekaj časa je še citral po žeganjih in sejnih, a molčal je pri tem kot grob. Ker pa je bila doma skušnjava le prevelika, da prelomi storjeno obljubo, se je podal v tujino, kjer se je izdajal za mutca. Ko pa mu je doba pokore potekla, se je zopet vrnil v domačo vas.

Sedaj se je pričelo zanj novo življenje. S citranjem in petjem si je prislužil precejšnjo vsoto denarja, tako da je jel resno misliti na lastno ognjišče. Deloma lastnoročno, deloma s pomočjo dobrih sosedov, si je postavil kočjo, majhno sicer in skromno, a bival je pod lastno streho. Njegova hišica stoji še danes ob vznožju gričkov, ki se dvigajo na severno-zapadni strani Globasnice in kjer je nekoč uspevala še vinska trta.

Ko mu je bilo 35 let, se je oženil. Žena mu je morala odslej čuvati dom. Sam pa je hodil po sejnih, prodajal »črničevce«, tj. žganje iz borovnic, ki sta ga z ženo doma pridelala, ter si poleg tega s citranjem in petjem služil denar. Na ta način je pre-

hodil vso Podjunsko in Mežiško dolino ter krenil včasih tudi v Spodnji Rož, tako da je še danes pri vseh starejših ljudeh v živem spominu. Na sejmišču je vedno bilo polno ljudi okoli njega. Kar strmeli so vanj, ko jim je prepeval o veselih in žalostnih dogodkih človeškega življenja. Ko pa je bilo kupčije konec, se je odpravil v kako gostilno, kjer je potem prepeval do pozne noči.

Zadnjo zimo ga je bolezen popolnoma priklenila na postelj. Ob dolgih večerih je prihajal k njemu Kovačev Lekše, ki mu je Lesičjak narekoval svoje pesmi. Njemu je izročil in zapustil tudi svoje citre.

Po dolgem bolehanju je umrl dne 23. januarja 1908, star 75 let. Pokopan je na globaškem pokopališču.

Najbolj priljubljena in tudi še danes najbolj znana Lesičjakova je »Pesem od rojstva«.

Pesem od rojstva!

Je ta človek na svet rojen,
hitro čuti reve svoje;
revež čisto nah, revež čisto bos,
sam pomagat si ni kos
»O, jo, jo,« joče se na moč
kliče mater na pomoč.

Mati sliši ta jok mili,
deteta se hitro vsmili:
»Pridite babice, povijte ga v plenice,
to novorojeno detece!«
O, jo, jo, ... itd.

Mlado dete, lop zavito,
hitro h krstu nesejo,
pregledajo svetnikov vrsto,
kak mladenču ime bo.
Mladič vidi prvič firmament
in prejme sveti zakrament.

Mašnik reče: »Mladič ljubi,
tebi se svet' krst ponudi.«
Boter mladenča v rokah drži,
se mesto njega oglasi:
»Ja, ja, jaz hočem krščen bit,
hočem ime Jožef 'met.«

Sveto delo so storili,
greh poerban so izmili.
Postane božji prijatelj res,
dobi pravico do nebes.
O, jo, jo, ... itd.

Naj bo fantič al' deklina,
botri grejo na'n polč vina,
obhajajo veselo tisti dan,
ko je nastopiv nov kristjan.
Tudi mežnar pride na'n gvaš,
in fajmošter za njim počas.

To veselje brž skončajo,
botri se nazaj podajo,
ker spoznajo, da mati spet
želi že svoj'ga sinka 'met.
O, jo, jo, ... itd.

Mati sinčka v roke vzame,
hitro vpraša, kak mu je ime,
boter ji odgovor da:
»Imenujte ga Jožefa!«
O, jo, jo, ... itd.

Mati sinku po svetem krsti
da zavžiti svoje prsi.
Trpeti mora do jst nadlog,
prej da pojde sam spod nog.
O, jo, jo, ... itd.

Novosti naše študijske knjižnice

Med knjigami, ki jih je študijska knjižnica dobila v letu 1975, so tudi te:

SPLOŠNO — BIBLIOGRAFIJA — SPLOŠNE ENCIKLOPEDIJE — ZBORNIKI

Znanstvena politika v SFR Jugoslaviji. Zagreb 1975.
Nejgel Ernest: Struktura nauke. Beograd 1974.
Gilli G. A.: Kako se istražuje. Zagreb 1974.
Fichte J. G.: Osnova cjelokupne nauke o znanosti. (1974). Zagreb 1974.
Zupančič Beno: Za kulturno življenje. Maribor 1975.

Bibliografija medicinske periodike Jugoslavije za 1971. Zagreb 1974.
Slovenska bibliografija. 23., 24. letnik. 1969. 1970. Ljubljana 1974.
Österreichische Bibliographie. Jahresregister 1974. Wien 1975.
Zopp Friedrich: Kärntner Bibliographie. Das Schrifttum über Kärnten aus den Jahren 1966—1970. Klagenfurt 1975.
Bulovec Štefka: Prešernova bibliografija. Maribor 1975.

Dojsti barti trudna mati,
tuđ po noći mora vstati
in pogledat, kaj mladenču je,
de tak milo joče se.
Ona spozna, da mladenč nedolžen je,
potrebuje usmiljenje.

Katera mati ma dojst otrok,
nima nikol prav praznih rok;
eden pravi pupa, drugi papa,
tretki pa za durmi kaka.
O, jo, jo, joče se na moč,
kliče mater na pomoč.

Več kot četrt veka je romal Lesičjak po širni Podjurski dolini sem in tja. Njegova pesem je spajala Rož z Mežiško dolino in družila severni breg Drave z južnim tja do vznožja visokih Karavank. Morda se Lesičjak tega poslanstva nikoli ni prav zavedal, a njegova pesem je bila slovenska in slovenska pesem, zlasti pa slovenska narodna pesem, je poleg slovenskega jezika še danes najnežnejša, a obenem tudi najmočnejša vez, ki druži in spaja po vsem širnem svetu raztresene sinove in hčerke matere Slovenije.

Pripomnja: Nekaj pesmi sem dobil na razpolago od g. J. Hojnika, župnika pri sv. Jakobu v Koprivni, ki je Lesičjaka tudi slikal. Ostale sta mi narekovala, oziroma napisala Zalika Greinerjeva in Lekše Kovač iz Globasnice kmalu po Lesičjakovi smrti.

ZAPISI V KOROŠKEM FUŽINARJU

Sušnik Tone: Dr. Janko Kotnik. Literarno-zgodovinski razgledi po Mežiški dolini. XV/1965, št. 10—12, str. 27
S(ušnik) T(one): Dr. Janko Kotnik — 80-letnik. (S sliko.) XV/1965, št. 10—12, str. 36
Kotnik Zorko: Po stopinjah staršev so hodili. (Sinovi in hčerka Dominika Kotnika, p. d. Zupanca z Dobrij.) [S sliko.] XVIII/1968, št. 2, str. 29—30
Sušnik Franc: Dr. Janko Kotnik-85 let. [S sliko.] XXI/1971, št. 1, str. 31-32
Kotnik Janko: Nepričakovano srečanje. (Iz mojih ruskih spominov.) XXI/1971, št. 1, str. 32—33
Kotnik Janko: Pašić, Nikolaj II., Masaryk. XXI/1971, št. 2, str. 24-25
Kotnik Janko: Uglič. (Iz mojih ruskih spominov.) XXI/1971, št. 3, str. 30—32
Kotnik Zorko: Zanimiv izlet pred 53 leti. [S sliko.] XXIV/1974, št. 1, str. 34—35
Kotnik Janko: Ajde ni več. (Jesenska razmišljanja.) XXV/1975, št. 4, str. 78

Očak Jenena: Croatica u godini 1970. Zagreb 1975.
Sterle Vasja: Bibliografija o Mariboru. 1. snopič. Monografije. Maribor 1975.
Periodični tisk jezikovnih manjšin v Italiji. Trst 1974.

Zbornik Narodne in univerzitetne knjižnice. 1. Ljubljana 1974.
Hartman Bruno: O nujnosti nove zgradbe za visokošolsko in študijsko knjižnico v Mariboru. Maribor 1974.
Kocijan Gregor: Knjiga in bralci. Ljubljana 1974.
Izveštaj o radu. 1970. 1971. Narodna biblioteka SR Srbije. Beograd 1971—1972.
Standardi za javne knjižnice. Ljubljana 1975. 1. jugoslovanski seminar o uporabi računalnikov v knjižnicah. Ljubljana 1973.
Poročilo o delu Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani v letu 1973. Ljubljana 1974.

Meyers neues Lexikon. 2. völlig neu bearb. Aufl. in 18. Bänden. Bd. 9., 10. Leipzig 1974.
Meyers enzyklopädisches Lexikon in 25 Bänden. 9. völlig neu bearb. Aufl. Bd. 12. Mannheim, Zürich, Wien 1974.

Bertelsmann Handlexikon. Gütersloh... 1975.
Bilderlexikon für die Jugend. München 1975.
Boljšaja sovska enciklopedija. 3. izd. 16., 17., 18. Moskva 1974.

The world almanac and book of facts. 1975. New York 1975.

Leksikon Jugoslovenskog leksikografskog zavoda. A—Z. Zagreb 1974.

Mala splošna enciklopedija. 2. knj. H—O. Ljubljana, Beograd 1975.

Guiness Lexikon der Superlative. Einmalige Rekorde, Sensationen und Höchstleistungen. Gütersloh 1974.

Mladje. 16. 1974. 17., 18., 19. 1975. Celovec 1974—1975.

Almanah ravenskih maturantov. Vresje 1975. Ravne 1975.

Ingol. Almanah maturantov srednje tehniške metalurške šole. Ravne 1975.
Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 25. knj. 1974. Ljubljana 1975.
Koroški koledar 1975. Celovec 1975.
Goriški letnik. Zbornik Goriškega muzeja. Nova Gorica 1974.

Konzerviranje i restauriranje muzejskih predmeta. Zagreb 1974.
Auer Erwin M.: Aufgaben der Landesmuseen in unserer Zeit. Klagenfurt 1963.

Slavković Dušan: Uvod u novinarstvo. Beograd 1973.

FILOZOFIJA — MARKSIZEM — PSIHOLOGIJA

Radakrišnan Sarvepali: Indijska filozofija. 1., 2. knj. Beograd 1974.

Hume David: Raziskovanje človeškega razuma. Ljubljana 1974.

Manhajm Karl: Ideologija i utopija. Beograd 1968.

Platon: Zakoni. 2. izd. Zagreb 1974.

Kant Immanuel: Kritika praktičkog uma. 2. izd. Zagreb 1974.

Fromm Erich: Umevanje ljubezni. Ljubljana 1974.

Kerševan Marko: Religija kot družbeni pojav. Ljubljana 1975.

Lukić Radomir D.: Sociologija morala. Beograd 1974.

Lukač Đerd: Prolegomena za marksističku estetiku. Beograd b. 1.

Platon: Dijalozi. Beograd 1970.

Aristotel: Organon. Beograd 1970.

Laertije Diogen: Životi istaknutih filozofa. Beograd 1973.

Fenomenologija. Beograd 1975.

Weil Eric: Hegel i država. Sarajevo 1968.

Whitehead Alfred North: Proces i realnost. Sarajevo 1968.

Camus Albert: Mit o Sifzu. Sarajevo 1973.

Sarčević Abdulah: Kriza svijeta i istina. Sarajevo 1974.

Sergejev Dimitrije: Otudeni čovjek. Zagreb 1974.

Študijska knjižnica pod belo odejo

Foto: F. Kamnik

- Teilhard de Chardin Pierre: Božje okolje. Celje 1975.
- Kreft Lev: Zgodovina in revolucija. Ljubljana 1975.
- Ziherl Boris: Včeraj in danes. Ljubljana 1974.
- Debenjak Božidar: V alternativni. Marksistične študije. Ljubljana 1974.
- Cengle Franc: Marxovo shvatanje slobode. Sarajevo 1974.
- Čimić Esad: Socijalističko društvo i religija. Sarajevo 1970.
- Marx Karl — Engels Friedrich: Ekonomski spisi. Sarajevo 1973.
- Marx Karl — Engels Friedrich — Lenjin Vladimir Iljič: O naučnom socijalizmu. Sarajevo 1973.
- Marx Karl — Engels Friedrich: Manifest komunistične partije i drugi programski spisi. Sarajevo 1973.
- Marx Karl — Engels Friedrich: Manifest komunistične stranke. Ljubljana 1975.
- Marx Karl — Engels Friedrich: Kritika gothskega in erfurtskega programa. Ljubljana 1975.
- Marx — Engels — Lenjin: Iskustva pariske komune. Sarajevo 1973.
- Lenjin Vladimir I.: Država i revolucija. Sarajevo 1973.
- Lenjin Vladimir I.: Dela. 14. Filozofski spisi. 1895—1909. Beograd 1974.
- Marx Karl: Kapital. 1.—3. 2. izd. Beograd 1973.
- Sruk Vladimir: Študijski predmet Osnove marksizma. Maribor 1974.
- Milosavljević Petar: Velika oktobarska socijalistička revolucija. Beograd 1967.
- Majer Boris: Osnove dialektičnega materializma. Ljubljana 1975.
- Vranicki Predrag: Historija marksizma. 1., 2. knj. 3. izd. Zagreb 1975.
- Vranicki Predrag: Dialektični in zgodovinski materializem. Maribor 1975.
- Tito — Josip Broz: O liku komunista. Beograd 1975.
- Radnik stvara čoveka. Beograd 1975.
- Stanič Gojko: Visoko školstvo, naučno-istraživački rad i zadaci komunista. Beograd 1975.
- Muhić Fuad: SKJ i kulturno stvaralaštvo. Beograd 1975.
- Bebler Anton: Marksizem in vojaštvo. Ljubljana 1975.
- Merhar Viljem: Ekonomska teorija marksizma. Ljubljana 1975.
- Kreft Lev: Berimo Marxa. Ljubljana 1975.
- Izkušnje in nauki pariške komune. Ljubljana 1975.
- Zaječaranović G.: Filozofija marksizma. 3. proš. i dop. izd. Gradina 1975.
- Ziherl B. — Osolnik B.: Marksistična misel pri nas včeraj in danes. Ljubljana 1975.
- »Levičarstvo« otroška bolezen komunizma. Ljubljana 1975.
- Šali Borut: Rorschachova psihodiagnostika. 1. Ljubljana 1974.
- Posvetovanje psihologov Slovenije o psihodiagnostičnih sredstvih. Ljubljana 1974.
- Mihajlović Živorad-Slavinski: Kratka enciklopedija parapsihologije i hermetike. Beograd 1974.
- Trstenjak Anton: Oris sodobne psihologije. 1., 2.—3. izpop. in razšir. izd. Maribor 1974.
- Socijalna psihologija. 2. dop. izd. Beograd 1972.
- Chertok Leon: Hipnoza. Zagreb 1974.
- Ryž Milan: Parapsihologija. Zagreb 1975.
- Urban Peter: Parapsychologie. Wien, Freiburg, Basel 1974.
- Freud Sigmund: K psihopatologiji vsakdanjega življenja. Ljubljana 1975.
- Hudolin Vladimir: Psihijatrijsko psihološki leksikon. 2. izd. Zagreb 1968.
- Zlebni Vladimir: Psihologija otroka in mladostnika. 1., 2., 3. del. Ljubljana 1975.
- Lindemann Hannes: Avtogeni trening. Sprostitve v tisk. 2. izd. Ljubljana 1975.
- Pečjak Vid: Psihologija spoznavanja. Ljubljana 1975.
- Lorayne Harry: Kako postići super memoriju. 3. izd. Zagreb 1975.
- Husserl Edmund: Kartezijanske meditacije. Ljubljana 1975.
- Pavićević Vuko: Osnovi etike. 2. proš. izd. Beograd 1974.
- Lalo Šarl: Osnovi estetike. 2. izd. Beograd 1974.
- Fromm Erich: Anatomija ljudske destruktivnosti. 1., 2. knj. Zagreb 1975.

VERSTVO

- Kur'an časni. Zagreb 1974.
- Smailagić Nerkez: Uvod u Kur'an. Zagreb 1975.
- Hudson D. F.: New Testament greek. London 1973.
- Nadrah Anton: Soteriologija in kristologija. Ljubljana 1974.
- Rozman France: Razlaga sinoptičnih evangeljev. 1. del. Ljubljana 1975.
- Jaz sem z vami vse dni. Misli za pomoč v trpljenju. Celje 1975.
- Janežič Stanko: Eno v Kristusu. Ekumenske meditacije. Celje 1975.
- Sveto pismo stare in nove zaveze. Ekumenska izdaja. Ljubljana 1975.
- Opći šematizam katoličke crkve u Jugoslaviji. Cerkev v Jugoslaviji. 1974. Zagreb 1975.

- Große Religionen der Welt: Rochedieu Edmond: Von der Antike bis zum Mittelalter. Genf 1972.
- Gard Richard A.: Der Buddhismus. Genf 1972.
- Renou Louis: Der Hinduismus. Genf 1972.
- Williams John A.: Der Islam. Genf 1973.
- Hertzberg Arthur: Der Judaismus. Genf 1973.
- Brantl George: Der Katholizismus. Genf 1973.
- Dunstan J. Leslie: Der Protestantismus. Genf 1973.
- Cavin Albert: Der Konfuzianismus. Genf 1973.
- Rochedieu Edmond: Der Schintoismus. Genf 1973.
- Sartorius Bernard: Die orthodoxe Kirche. Genf 1973.

DRUŽBENE VEDE — SOCIOLOGIJA — STATISTIKA — POLITIKA — POLITIČNA EKONOMIJA — PRAVO — JAVNA UPRAVA — ŠOLSTVO — NARODOPISJE

- Kardelj Edvard: Problemi naše socialistične graditve. 8. Ljubljana 1974.
- Rusconi G. E.: Kritička teorija društva. Zagreb 1973.
- Popović Mihailo: Problemi društvene strukture. Uvod u sociologiju. Beograd 1974.
- Kostić Cvetko: Sociologija sela. Beograd 1975.
- Podmenik Slavko: Temelji družboslovja. Ljubljana 1973.
- Plehanov G. V.: Istorija ruske društvene misli. Knj. 1., 2. Sarajevo 1974.
- Jogan Maca: Sociologija in dejavnosti sociologov v razvoju naše družbe. Ljubljana 1974.
- Blejec Marijan: Gospodarska statistika. Maribor 1974.
- Statistički godišnjak Jugoslavije. God. 20. 1973. God. 21. 1974. Beograd 1973, 1974.
- Statistisches Jahrbuch der Landeshauptstadt Klagenfurt. Berichtsjahr 1973. Klagenfurt 1974.
- Vogelink Dolfe: Uvod v socialnoekonomsko statistiko. Ljubljana 1974.
- Košmelj Blaženka: Statistične metode pri poslovnih odločitvah. 1. Ljubljana 1975.
- Statistika spoljne trgovine SFR Jugoslavije za 1974. godinu. Beograd 1975.
- Statistični podatki koroških občin za dobo 1.—9. mesec 1974. Ravne 1974.
- Statistični pregled za 1.—3. mesec in 4.—6. mesec 1975 za občine Dravograd, Radlje, Ravne, Slovenj Gradec. Št. 1., 2. Ravne na Koroškem 1975.
- Orts-Verzeichnis 1971. Kärnten. Wien 1975.
- Kristan A.: Naloga iz statističnih metod. 3. predel. izd. Maribor 1974.
- Pašić Najdan: Nacionalno vprašanje v današnjem obdobju. Ljubljana 1975.
- Lange Klaus: Grundzüge der albanischen Politik. München 1973.
- Radovanović Ljubomir: Nesvrstanost. Beograd 1973.
- Iber Vladimir: Međunarodni odnosi. Zagreb 1971.
- Krizman Bogdan: Vanjska politika jugoslavenske države. 1918—1941. Zagreb 1975.
- Rus Vojan: Izvori in temelji nevrščenosti. Ljubljana 1975.
- Krešić Andrija: Dijalektika politike. Sarajevo 1968.
- Stourzh Gerald: Kleine Geschichte des öster-

- reichischen Staatsvertrages. Graz, Wien, Köln 1975.
- Marek Franz: Filozofija svjetske revolucije. Zagreb 1973.
- Vlahović Veljko: Revolucije i stvaralaštvo. Beograd 1974.
- Slovinci v Nemčiji. Ljubljana 1974.
- Collins L. — Lapiere D.: Jeruzalem, Jeruzalem. Ljubljana 1975.
- Kärnten — eine Information. Klagenfurt 1974.
- Passato e presente degli Sloveni in Italia. Trieste 1974.
- Salvi Sergio: Le lingue tagliate. Storia delle minoranze linguistiche in Italia. Firenze 1974.
- Ferenc T. — Kacin-Wohinz M., — Zorn T.: Slovenci v zamejstvu. 1918—1945. Ljubljana 1974.
- Komunist 1925—1975. Petdeset let Komunist. Beograd 1975.
- Kermavner Dušan: Politični boji na Gorenjskem. 1., 2., 3. (1860—1918). Ljubljana 1974.
- Britovšek Marijan: Delavsko gibanje in oblikovanje znanstvenega socializma. Ljubljana 1975.
- Kutoš Aleksander: Nastanek in razvoj Zveze komunistov Jugoslavije. Ljubljana 1975.
- Kutoš Aleksander: Oris zgodovine mednarodnega delavskega gibanja. Ljubljana 1975.
- Revolucionarno delavsko gibanje v Sloveniji v letih 1921—1924. Ljubljana 1975.
- Kutoš Aleksander: Ustanovitev in razvoj ZKJ. Ljubljana 1975.
- Proučevanje delavskega gibanja v Sloveniji. 1918—1941. Ljubljana 1975.
- Tito. SKJ. Samoupravni socijalizam. Zagreb 1975.
- Stanič Gojko: Misel in akcije Zveze komunistov. Ljubljana 1975.
- Tito: Poti naše zmage. Ljubljana 1975.
- Dragan Zvone: Enotni trg. Ljubljana 1974.
- Razvojne možnosti kmetijstva in podeželja v koroški regiji. Ravne 1974.
- Izhodišča koroške regije za sestavo družbenega plana za obdobje 1976—1980. Ravne 1974.
- Ugotavljanje bodočega razvoja gospodarskih področij... v koroški regiji. Ravne 1974.
- Černe France: Teoretični problemi naše družbene in gospodarske ureditve. 1., 2. knj. Ljubljana 1974.
- Pregled koncentracije delavcev iz SR Slovenije v tujini. Ljubljana 1974.
- Letne potrebe po kadrih (po delavcih, pravnih, študentih in učencih ter napovedani presežki delavcev za leto 1975). Ljubljana 1975.
- Ekonomska propaganda in izvoz. Beograd 1974.
- Durjava Ostoj: Politična ekonomija. 1., 2. del. Posebni del. Splošni del. Maribor 1972—1975.
- Popit France: Planiranje v luči ustavnih sprememb. Ljubljana 1975.
- Lah Tine: Ekonomika in ekonomska politika Jugoslavije. Maribor 1974.
- Lah Tine: Narodnogospodarska politika. Maribor 1972.
- Adamović Ljubiša S.: Međunarodni ekonomski odnosi. 3. izd. Beograd 1975.
- Škerjanc Janez: Ekonomika SFRJ. Maribor 1975.
- Kutoš Aleksander: Ekonomska socialne značilnosti sodobnega sveta. Ljubljana 1975.
- Ekonomski leksikon. Beograd 1975.
- Vezjak Danilo: Sodobno zunanjetrgovinsko poslovanje. Maribor 1975.
- Gusel Leo: Oris zunanjetrgovinskega in deviznega sistema Jugoslavije. Maribor 1974.
- Zunanjetrgovinski in devizni predpisi. 2. Ljubljana 1975.
- Grčar Slavko: Organiziranost in delovanje sindikatov. Ljubljana 1975.
- Vitez Ivan: Finacijsko poslovanje u radnoj organizaciji. Zagreb 1971.
- Vezjak D. — Bobek D.: Plačilni promet s tujino. 2. del. Ljubljana 1973.
- Trifunović Miljko: Uvod u međunarodni platni promet. Beograd 1975.
- Kraigheer Sergej: Pomen ustavnih pravic iz minulega dela in dohodkovni odnosi. Ljubljana 1975.

- Crnković Rudi: Denarni trg v jugoslovanskem gospodarstvu. 2. dop. izd. Ljubljana 1975.
- Pick Albert: Standard catalog of world paper money. München 1975.
- Schön Günter: Kleiner deutscher Münzkatalog. 1976. München 1975.
- Samoupravni opći akti u organizacijama udruženog rada. 1., 2., 3. sv. Zagreb 1974.
- Samoupravno dogovaranje i sporazumevanje. Beograd 1970.
- Petrović Dušan-Šane: Radnička klasa, sindikat i samoupravljanje. Beograd 1974.
- Omladinske organizacije u socijalističkom samoupravnom društvu. Beograd 1975.
- Teorija i praksa samoupravljanja u Jugoslaviji. Beograd 1975.
- Nikolić Miloš: Razvoj ideje radničkog samoupravljanja. Subotica 1973.
- Selaković Jožica: Samoupravljanje. Gradivo za 1. in 2. raz. srednjih šol. Ljubljana 1975.
- Klubi samoupravjalcev. Ljubljana 1975.
- Toš Peter: Samoupravna delavska kontrola. Ljubljana 1975.
- Finžgar Alojzij: Rodbinsko pravo. 2. spremenjen in dop. izd. Ljubljana 1974.
- Pravdni postopek. Ljubljana 1974.
- Stanovanjski predpisi. 4., 5. Ljubljana 1974, 1975.
- Kardelj Edvard: Uresničevanje ustavnih načel v združenem delu. Ljubljana 1974.
- Zakon o stanovanjskih razmerjih. Ljubljana 1974.
- Strohsack Boris: Predpisi o sodiških združenega dela s pojasnili. Ljubljana 1975.
- Zbirka sodskih odluka. Knj. 17., 18. Beograd 1974, 1975.
- Predpisi o medsebojnih razmerjih delavcev v združenem delu. 2. izpop. izd. Ljubljana 1974.
- Perić Berislav: Struktura prava. 1. dio. Zagreb 1974.
- Sodišča združenega dela. Ljubljana 1975.
- Zbirka predpisov o izvrševanju kazenskih sankcij. Ljubljana 1975.
- Zakon o zdravstvenem varstvu. Ljubljana 1975.
- Marc Pavel: Gospodarsko pravo. 1., 2. zv. Ljubljana 1974.
- Medsebojna razmerja delavcev v združenem delu in delovna razmerja med delavci in zasebnimi delodajalci. 1., 2. knj. Ljubljana 1974.
- Zbirka predpisov s področja geodetske službe. 1. Ljubljana 1975.
- Kovič France: Prekrški. Maribor 1974.
- Cigoj Stojan: Kontrakti in reparacije. Ljubljana 1973.
- Kyovsky Rudi: Delovno pravo. Splošni del. Ljubljana 1975.
- Zbirka predpisov o gostinski dejavnosti. Ljubljana 1975.
- Pravilnik in tarifa o nagrajevanju odvetnikov. Ljubljana 1975.
- Predpisi o cenah s pojasnili. Ljubljana 1975.
- Živković Nikola: Ratna šteta koju je Nemačka učinila Jugoslaviji u drugom svetskom ratu. Beograd 1975.
- Pravni položaj žensk pri delu v Jugoslaviji in v nekaterih evropskih državah. Ljubljana 1975.
- Cigoj Stojan: Pomorsko pravo Jugoslavije. Ljubljana 1975.
- Antonijević Zoran: Privredno pravo. 6. izmenjen in dop. izd. Beograd 1975.
- Nemec Janez: Splošno gospodarsko pravo. 1. zv. Maribor 1969.
- Predpisi o zastaranju terjatev. Ljubljana 1975.
- Venturini France: Organizacija pravosodja. Maribor 1973.
- Ivanjko Šime: Osnove civilnega prava. 2. Maribor 1972.
- Zakon o društvih. Ljubljana 1975.
- Juhart J.: Civilno izvršilno pravo. Ljubljana 1974.
- Predpisi o sodnih in upravnih taksah. Ljubljana 1975.
- Tominšek Fedor: Družbenopolitični sistem SFRJ in SRS. Ljubljana 1975.
- Toplak Ludvik: Obligacijsko pravo. 1. zv. Splošni del. Maribor 1975.
- Strauss Leo: Prirodno pravo i istorija. Sarajevo 1971.
- Bergier Jacques: Vohunstvo v industriji in znanosti. Ljubljana 1974.
- Spectator (Mihailović Ive): Mafija včeraj in danes. Ljubljana 1975.
- Zbirka ustavno sodnih predpisov. Ljubljana 1975.
- Zakon o ljudski obrambi in zakon o vojaški obveznosti. Ljubljana 1974.
- Bebler Anton: Vprašanja obrambe in varnosti neuvrščenih držav. Ljubljana 1975.
- Študelj Polde: Osnove civilne zaščite. Ljubljana 1975.
- Blažević Mate: Reševanje iz ruševin. Ljubljana 1975.
- ABC. 2. Usmeritev ZSMS na področju družbene samozaščite. Ljubljana 1975.
- Vojna enciklopedija. 2. izd. 9. zv. Beograd 1975.
- Navodila za zatemnjevanje. Ljubljana 1975.
- Steffens Manfred: Freimaurer in Deutschland. Frankfurt/Main 1966.
- Freimaurerei heute. Hamburg 1970.
- Stoletnica prve slovenske šole v Celju. Celje 1975.
- Razvijajmo sposobnosti predšolskega otroka. Ljubljana 1974.
- Marentič Požarnik Barica: Činitelji uspešnega učenja. Ljubljana 1974.
- Jurić Vladimir: Učeniško pitanje u suvremenoj nastavi. Zagreb 1974.
- Mužić Vladimir: Programirana nastava. 3. izd. Zagreb 1974.
- Vernić Elza: Nastava nastave za srednje škole. Zagreb 1975.
- Polić Vladimira: Obrazovanje i ekonomski razvoj. Zagreb 1974.
- Smolić-Krković Nada: Zašto i kako učiti. 2., nepromij. izd. Zagreb 1974.
- Poljak Vladimir: Didaktika. Ljubljana 1974.
- Pahor Drago: Prispevki k zgodovini obnovitve slovenskega šolstva na Primorskem 1943—1945. Trst 1974.
- Petančić Martin: Industrijska pedagogija. 2. prer. i dop. izd. Zagreb 1975.
- Seznam predavanj univerze v Ljubljani za študijsko leto 1974—1975 in 1975—1976. Ljubljana 1974, 1975.
- Letno poročilo univerze v Ljubljani za študijsko leto 1973—1974. 1974—1975. Ljubljana 1975.
- Priročnik za dopolnilno izobraževanje. Ljubljana 1975.
- Estetska vzgoja za osnovno šolo. Ljubljana 1975.
- Rakić Branko: Motivacija i školsko učenje. Sarajevo 1970.
- Šali Borut: Motnje v branju in pisanju. Ljubljana 1975.
- Objave univerze za študijsko leto 1974—1975. Ljubljana 1975.
- Zbornik za historiju školstva i prosvjete. 8. Zagreb 1974.
- Osemnajsto letno poročilo Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu. Š. 1. 1974/1975. Celovec 1975.
- Jelenc Z. — Svetina J.: Zelo bister učenec. Ljubljana 1975.
- Bergant Milica: Slovenski mladostniki na krivi poti. Ljubljana 1973.
- Plemenitaš Janko: Pedagoška psihologija. Maribor 1973.
- Lešnik Rudi: Uvodna poglavja obče pedagogike. Maribor 1975.
- Furlan Ivan: Pedagogizacija čovjekove okoline. Zagreb 1974.
- Letno poročilo gimnazije v Celju. Š. 1. 1974/75. Celje 1975.
- Žižmond A. — Lapajne Z.: Longitudinalno spremljanje generacije študentov, ki so se vpisali v 1. letnik visokošolskih zavodov v SRS v štud. l. 1973—1974. Ljubljana 1975.
- Petnajst let Višje pomorske šole Piran. Portorož 1975.
- Novak H.: Samostojno delo učencev v celodnevni osnovni šoli. Ljubljana 1975.
- Združenje visokošolskih zavodov v Mariboru 1961. 1975 univerza v Mariboru. Maribor 1975.
- Jubilejni zbornik Centrov za usposabljanje slušno in govorno prizadetih na Slovenskem. 1900—1975. Ljubljana 1975.
- Osnovna šola. Vsebina izobraževalnega dela. Ljubljana 1975.
- Ciglar Milan: Možnosti uvajanja kmečkega turizma na gorskih kmetijah. Ljubljana 1974.
- Vukonić Boris: Turistička propaganda. Udžbenik. Zagreb 1973.
- Herkov Zlatko: Naše stare mjere i utezi. Zagreb 1973.

»Kozovca«

- Vogel Maksimiljan: Življenje družin v Šentanelu v začetku leta 1974. Diplomatska naloga. Ljubljana 1974. [Tipkopis].
- Zbornik 18. kongresa jugoslovanskih folkloristov. Bovec 1971. Ljubljana 1973.
- Traditiones. 2. (Zbornik Inštituta za slovensko narodopisje.) Ljubljana 1973.
- Narodne nošnje Hrvatske. Zagreb 1975.
- Kretzenbacher Leopold: Heimat im Volksbarrack. Klagenfurt 1961.
- Maierbrugger Matthias: Bauernbrauch im Kärntner Nockgebiet. Klagenfurt 1974.
- Haverić Halil M. — Haverić I.: Zašto i kako se klanja namaz-salat. 2. dop. izd. Sarajevo 1975.
- Gušić M.: Starinsko žensko oglavje u hrvatskoj narodnoj nošnji. Zagreb b. l.
- Etnološki pregled. 12. Ljubljana 1974.

MATEMATIKA — PRIRODOSLOVNE VEDE — FIZIKA — KEMIJA — GEOLOGIJA — BIOLOGIJA — BOTANIKA

- Carinthia II. 164. Jahrgang. 84. Jahrgang der Carinthia II. Klagenfurt 1975.
- Graebner K. E.: Narava. Neznana znanca. Ljubljana 1975.
- Varstvo narave. 8. Ljubljana 1975.
- Narava v gorskem svetu. Poznavanje in varstvo narave za planince. Ljubljana 1975.
- Pauše Željko: Vjerojatnost. Zagreb 1974.
- Indihar Stane: Zbirka nalog iz matematike. 1. del. Maribor 1973.
- Vidav Ivan: Števila in matematične teorije. Ponatis. Ljubljana 1975.
- Vidav Ivan: Rešeni in nerešeni problemi matematike. 2. ponatis. Ljubljana 1975.
- Zornik Nada: Pitagorov izrek. Ljubljana 1975.
- Apsen Boris: Repetitorij više matematike. 1., 2., 3. knj. 5. in 6. izd. Zagreb 1971—1972.
- Sajovic Oton: Terminološki slovar opisne geometrije. Ljubljana 1975.
- Mizori-Oblak P. — Indihar S.: Višja matematika za strojnike. 1., 2. del. Ljubljana 1975.
- Apsen Boris: Repetitorij elementarne matematike. 9. izd. Zagreb b. l.
- Mališić Jovan D.: Zbirka zadataka iz teorije verovatnoće sa primerima. 2. izd. prer. i dop. Beograd 1975.
- Vidav Ivan: Višja matematika. 2. Ljubljana 1975.
- Riješeni zadaci iz više matematike s kratkim repetitorijem definicija i teorema. Sv. 3. Zagreb 1975.
- Sarajlić M.: Repetitorij iz matematike za učenike srednjih škola. Sarajevo 1975.
- Šubert Lojze: Opisna geometrija. Ljubljana 1973.
- Apsen Boris: Repetitorij više matematike. 4. dio. Zagreb 1975.
- Picard N.: Mathematik im Kinderspiel. Köln 1974.

- Stalec Ivan: Poglobitvena matematika. Ljubljana 1975.
- Stoka R. — Kožuh T.: Navtika. Ljubljana 1975.
- Avsec Fr. — Prosen M.: Astronomija. Ljubljana 1975.
- Kunaver Pavel: Kažipot po nebu. Ljubljana 1975.
- Šuklje Lujo: Osnove tehnične mehanike. 1., 2. del. Ljubljana 1974.
- Supek Ivan: Teorijska fizika i struktura materije. 1. dio. 4. izd. Zagreb 1974.
- Oprenšnik Miran: Termodinamika. Ljubljana 1974.
- Detoni S. — Korbar R. — Skubic T.: Naloge iz fizike. Ljubljana 1974.
- Malić Dragomir: Termodinamika i termotekhnika. 6. izd. Beograd 1975.
- Kladnik Rudolf: Osnove fizike. 1. del. 2. popr. in dop. izd. Ljubljana 1974.
- Hribar Marjan: Rešene naloge iz fizike z republiških tekmovanj. Ljubljana 1975.
- Pristavec Zvone: Vaje iz trdnosti za študente strojništva. Maribor 1975.
- Alujevič A.: Prenos toplote. 1., 2. Maribor 1975.
- Voit Fritz: Die Halbleiter im Unterricht. 4. völlig neu bearb. Aufl. Köln 1975.
- Kladnik R. — Solinc H.: Zbirka fizikalnih problemov z rešitvami. 1. del. Ljubljana 1975.
- Jursa Oskar: Kibernetika. Zagreb 1974.
- Mächtle Walter: Fizika. Zagreb 1974.
- Cindro Nikola: Fizika. 1. Zagreb 1974.
- Becker A.: Schulphysik mit Spielzeug. Köln 1974.
- Avsec D.: Važnejša poglavja iz kinematike in dinamike. Ljubljana 1974.
- Avsec D.: Važnejša poglavja iz statike in trdnosti. Ljubljana 1974.
- Graebner Karl Erich: Mikroskopiranje. Ljubljana 1974.
- Crockford H. D. — Knight S.: Fundamentals of physical chemistry. 2. ed. New York 1964.
- Ferlan Maks: Izbrana poglavja iz anorganske kemijske tehnologije. Maribor 1972.
- Jeler Slava: Kemija. 2. Zapiski predavanj. Maribor 1975.
- Grosse E. — Wissmanter Ch.: Chemie selbst erlebt. Köln 1975.
- Brenčič Jurij — Lazarini F.: Uvod v anorgansko kemijo. Ljubljana 1975.
- Kerin D.: Uvod v agrikulturno kemijo. 2. del. Maribor 1962.
- Lehninger A. L.: Biochemistry. 2. ed. New York 1975.
- Simon Gunter: Praktikum der organischen Chemie. Köln 1975.
- Acta carsologica. Krasoslovni zbornik. 6. Ljubljana 1974.
- Štruel Ivo: Nastanek karbonatnih kamenin in cinkovo svinčeve rude v anizičnih plasteh Tople. Ljubljana 1974.
- Geologija. 17. knj. Razprave in poročila. Ljubljana 1974.
- Us Helena: Geologija. Ljubljana 1975.
- Razprave. 17. Društvo meteorologov Slovenije. Ljubljana 1974.
- Grafenauer S.: Kristalografija. Ljubljana 1974.
- Ramovš A.: Paleontologija. Ljubljana 1974.
- Levine Robert Paul: Genetika. Zagreb 1971.
- Ramsay J. A.: Eksperimentalne osnove moderne biologije. Zagreb 1973.
- Život prije rođenja. Zagreb 1974.
- Rodi Dieter: Biologie und curriculare Forschung. Köln 1975.
- Brahe Till. Biologija. Zagreb 1974.
- Kako deluje? Clovek. Ljubljana 1974.
- Loewy A. B.: Siekewitz P.: Struktura i funkcija stanice. Zagreb 1974.
- Novikoff A. B. — Holzman E.: Cells and organelles. New York b. 1.
- Sušnik Franc — Vesel Brane: Populacijska genetika. Ljubljana 1975.
- Tepina Marjan: Razsežnosti našega okolja. Ljubljana 1974.
- Gehlen Arnold: Čovjek. Njegova priroda i njegov položaj u svijetu. Sarajevo 1974.
- Saurat Denis: Atlantida in svet velikanov. Ljubljana 1975.
- Enciklopedija okrasnih rastlin. Ljubljana 1974.
- Domac Radovan: Mala flora Hrvatske i susjednih područja. Zagreb 1973.
- Cincović T. — Čamak M. — Kojić M.: Botanika. 2. izd. Beograd 1974.
- Hočevar Stana: Hišne gobe. Ljubljana 1975.
- Gondrexon A. — Browne I.: Psi vsega sveta. Ljubljana 1975.
- UPORABNE VEDE — MEDICINA — TEHNIKA — KMETIJSTVO — GOSPODINSTVO — ORGANIZACIJA PODJETIJ — INDUSTRIJE IN OBRTI — MEHANSKA TEHNOLOGIJA — GRADBENIŠTVO**
- Bargmann W.: Histologie und mikroskopische Anatomie des Menschen. 6. überarb. Aufl. Stuttgart 1967.
- Herrath Ernest: Atlas der Zytologie, Histologie und mikroskopische Anatomie des Menschen. 3. neubearb. Aufl. Stuttgart 1972.
- Bartenjev Mitja: Zobje našega otroka. Ljubljana 1974.
- Žarković Gruzica: Udžbenik higijene. Sarajevo 1970.
- Spolni odgoj. Priručnik za nastavnike. Zagreb 1973.
- Bošković Marjan: Anatomija čoveka. 9. preštamp. izd. Beograd, Zagreb 1975.
- Varl Bojan: Notranje bolezni. Ljubljana 1974.
- Bedjanič Milko: Nalezljive bolezni. Ljubljana 1975.
- Kaj vemo o drogah. Ljubljana 1975.
- Medicinska enciklopedija. Dopunski svezak. Zagreb 1974.
- Kallay Juraj: Dentalna antropologija. Sv. 1. Zagreb 1974.
- Mimica M.: Interna medicina u praksi. 2. prer. izd. Zagreb 1975.
- Del Cott Rudolf: Medicinski terminološki slovar. Ljubljana 1975.
- Matevžič V. — Zvan V.: Psihijatrija. 2. izd. Ljubljana 1975.
- Kambič Vinko: Otorinolaringologija. Ljubljana 1975.
- Njemirovskij Zdeno: Endodoncija. Patologija i terapija zubne pulpe. 2. prošir. izd. Zagreb 1974.
- Sevnik Srdan: Splošna higijena za sanitarne tehnike. Ljubljana 1975.
- Encyclopédie de la vie sexuelle. 7/9 ans. Paris 1973.
- Encyclopédie de la vie sexuelle. 17/18 ans. Paris 1973.
- Pschyrembel W.: Praktička opstetricija. 1. Opstetricke operacije. Beograd, Zagreb 1975.
- Pschyrembel W.: Praktička ginekologija za študente i lekare. 2. preštamp. izd. Beograd, Zagreb 1973.
- Černelč Draga: Zdrav in bolan otrok. Maribor 1974.
- Tucakov Jovan: Liječenje čajevima ljekovitog bilja. Zagreb 1974.
- Zdravstveni leksikon. Priročnik za zdrave in bolne. Ljubljana 1975.
- Steen Edwin B.: Dictionary of abbreviations in medicine and the related sciences. 3. ed. London 1974.
- Košiček Marijan in Tea: Ljubezen in zakon, raj ali pekel. 1., 2. del. Zagreb, Ljubljana 1975.
- Vogel Alfred: Ljudski zdravnik. Ljubljana 1975.
- Kako deluje? Bolezni. Ljubljana 1975.
- Pentek Slavica: Zdravniški nasveti. Ljubljana 1975.
- Navodila za izvajanje sistematičnih pregledov predšolskih otrok. 2. izd. Ljubljana 1975.
- Plut S.: Pregledni seznam pravnih predpisov s področja zdravstva. Ljubljana 1975.
- Zbornik predavanj 11. podiplomskega tečaja iz kirurgije za zdravnike splošne medicine od 4. do 6. febr. 1975. Ljubljana 1975.
- Jugoslavenska pediatrija. God. 18. Zagreb 1975.
- Spock Benjamin: Nega in vzgoja otroka. Ljubljana 1975.
- Mataje L. — Košak M. — Kramberger M.: Prehrana zdravega in bolnega dojenčka. Ljubljana 1975.
- Sto let bolnišnice v Ptuj. 1874—1974. Ptuj 1974.
- Kromar J. — Rožnik P.: Zdravilne rastline. 2. izd. Murska Sobota 1975.
- Načrtovanje družine in spolna vzgoja mladostnikov. Ljubljana 1975.
- Milčinski Lev: Droga, človek, družba. Priročnik za učitelje. Ljubljana 1975.
- Milčinski Janez: Sodna medicina. Ljubljana 1956.
- Hunnius Curt: Pharmazeutisches Wörterbuch. 5. völlig neubearb. u. erw. Aufl. Berlin, New York 1975.
- Stefanović S.: Interna medicina. Beograd, Zagreb 1975.
- Palić Nikola: Spolno življenje. Ljubljana 1975.
- Opća patološka anatomija za študente medicine. Zagreb 1972.
- Specialna patološka anatomija. 3. preštamp. izd. Beograd, Zagreb 1974.
- Suvin Miroslav — Kosovel Z.: Fiksna protetika. Zagreb 1975.
- Cerney J. V.: Akupunktur ohne Nadeln. Freiburg 1975.
- Čretnik Rudi: Prehrana, proizvodnja in zdravstveno varstvo pri molznicah na področju občine Ravne na Koroškem. Magistrsko diplomsko delo. Ljubljana 1975.
- Brglez J.: Zajedavske bolezni prašičev. Ljubljana 1975.
- Zbornik Biotehniške fakultete univerze v Ljubljani. Veterinarstvo. Letnik 12. Ljubljana 1975.
- Bujandrić Veselin: Tehnički priručnik za protivpožarnu zaštitu. Beograd 1973.
- Kraut Bojan: Strojarski priručnik. 9. prer. i dop. izd. Zagreb 1975.
- Prejac Milan: Električne naprave in energetika. Ljubljana 1975.
- Šoštar Adolf: Tehnološke meritve. 2. del. Maribor 1974.
- Šmarčan Pavle: Obdelovalni stroji. Maribor 1974.
- Jereb Peter: Osnove električnih strojev. Osnove elektrotehnike. 5. Ljubljana 1975.
- Pehani Beno: Prenosna tehnika. Ljubljana 1974.
- Plaper Marjan: Elektroenergetsko omrežje. 2. del. Ljubljana 1975.
- Gruden Mirjan: Elektromagnetna nihanja in valovanje. 1., 2. del. Ljubljana 1975.
- Tomanović Petar Š.: Električna merjenja sa vežbama. 1. Zagreb 1970.
- Šesterikov Borislav: Električna merjenja sa vežbama. 2. Zagreb 1970.
- Rudelić Dragutin: Elementi strojeva. 1. dio. Vježbe sa zadacima. Zagreb 1971.
- Savnik V.: Tehnično risanje za elektrostroko. 2. popr. izd. Ljubljana 1972.
- Schatter H.-R.: Gramofoni in magnetofoni. Ljubljana 1974.
- Siefarth Günter: Vesoljski poleti. Ljubljana 1974.
- Šešek Ferdo: Blagoznanstvo. 1., 2. del. 5 in 6. izd. Ljubljana 1975.
- Mejak-Vrišer Breda: Osnove strojnih elementov in finomehanike. Ljubljana 1975.
- Kmetijski inštitut Slovenije. Poročilo o delu v letu 1973. Ljubljana 1974.
- Herold E.: Čebele in zdravje. Maribor 1974.
- Jenčič R.: Kmetijski stroji. Ljubljana 1975.
- Kmetijski priročnik. 5. Ljubljana 1974.
- Higiensko pridobivanje mleka. Ljubljana 1974.
- Vrabl Stojan: Varstvo kmetijskih rastlin pred boleznimi in škodljivci. Maribor 1975.
- Posvetovanje o razvojnih problemih govedoreje. Ljubljana 1975.
- Colnarič J. — Vrabl S.: Moj vrt, moje veselje. Ljubljana 1975.
- Zelenko Ljerka: Cvijeće u kući. 6. dop. izd. Zagreb 1975.
- Pečnik Franc: Raziskave proizvodnosti dela z različnimi verigami in metodami dela pri odžaganju vej z motoriko... Magistrsko diplomsko delo. Zagreb 1972.
- Turk Z.: Metodika kalkulacij ekonomičnosti strojnega dela v gozdarstvu. Ljubljana 1975.
- Zbornik gozdarstva in lesarstva. 12. Ljubljana 1973.
- Čokl Martin: Racionalizacija urejanja malodonosnih gozdov. Ljubljana 1975.
- Montenero — Alberini — Baslini Rosselli: Ali znamo jesti? Zagreb 1974.
- Mikulandra Ivka: Krojenje. Ljubljana 1974.
- Marinčič Ida: Dve desni, dve levi. Ljubljana 1974.
- Mathiot Ginette: Znam kuhati. Ljubljana 1975.
- Kalinšek S. M. Felicita: Slovenska kuharica. 17. izd. Ljubljana 1975.
- Vežak vezla... Motivi narodnih vezova Hrvatske. Zagreb 1973.
- Katić J.: So isst man in Jugoslawien. Ljubljana 1971.
- Grum A. — Levstek P.: Kuharstvo. Učbenik za gostinske šole. Ljubljana 1974.
- Makedonski narodni vezovi. Skopje 1975.
- Aktualni problemi poslovanja in razvoja organizacij združenega dela z vidika uresni-

- čevanja ustavnih načel. 1., 2. del. Maribor 1975.
- Vila A. — Leicher Z.: Planiranje proizvodnje i kontrola rokova. Zagreb 1972.
- Posvetovanje o planiranju v organizacijah združenega dela v gospodarstvu. 1., 2. knj. Portorož 1974.
- Ivanko Stefan: Sodobne metode v analizi in projektiranju organizacije. Maribor 1974.
- Novak Mijo: Razvojna politika poduzeća. Zagreb 1972.
- Združeno delo. 1., 2. zv. Ljubljana 1975.
- Zbornik 7. simpozija o sodobnih metodah v računovodstvu in poslovnih financah. Ljubljana 1975.
- Turk Ivan: Uvod v ekonomiko delovne organizacije. Kranj 1974.
- Jovanović A.: Komercijalno poslovanje 5. izd. Beograd 1975.
- Potočnik Vekoslav: Temelji komercialnega poslovanja. Ljubljana 1975.
- Možina Stane: Psihologija in sociologija trženja. Maribor 1975.
- Hierarhija. Mednarodna raziskava. Ljubljana 1975.
- Evidenca v organizacijah združenega dela. Ljubljana 1975.
- Jurač Jože: Strokovno izobraževanje grafičarjev na Slovenskem. Ljubljana 1974.
- Dobeic M. in E.: Knjigovodstvo. 1. del. Ljubljana 1975.
- Reljić Đ. — Zimmermann B.: Škola za vozače. 6. izmij. i dop. izd. Zagreb 1975.
- Buljan Ivo: Poznavanje broda i plovidbe. Zagreb 1974.
- Dokić L.: Organizacija drumskog transporta. 3. izd. Beograd 1975.
- Sojić S. — Pataki D.: Poštni promet. Beograd 1972.
- Prometni predpisi. Testi za vajo. 25. Ljubljana 1975.
- Jež Valentin: Učinkovitost informiranja. Ljubljana 1974.
- Knez Martin: Tehnologija pekarstva. Ljubljana 1974.
- Knežević Milutin: Osnovi mehaničke prerade drveta. Beograd 1975.
10. strokovni simpozij o novitetah v tekstilni tehnologiji. Ljubljana 1975.
- Horstmann R.: Pleskarstvo za vsakogar. Ljubljana 1974.
- Spanger S. — Koebner H.: Das Tonband-Buch. Band 1., 2. Seebruck 1965.
- Buurman D. C.: Handbuch der Heimtextilien. 1. Frankfurt/Main 1975.
- Bratko I. — Rajković V.: Uvod v računalništvo. Ljubljana 1974.
- Čuljat Krunoslav: Organizacija i funkcioniranje digitalnih kompjutera. Zagreb 1971.
- Minikomputori i njihova primjena u radnim organizacijama. Zagreb 1970.
- Hartman B.: Sistemi organizacije elektronske obrade podataka u poduzećima. Zagreb 1973.
- Virant Jernej: Uvod v računalništvo. Ljubljana 1975.
- Stefanini Božidar: Fortran. Udžbenik programiranja. Zagreb 1975.
- Herrmann E.: Spieltheorie und lineares Programmieren. Köln 1974.
- UMETNOST — SPOMENIŠKO VARSTVO — ARHITEKTURA — LIKOVNA UMETNOST — FOTOGRAFIJA — GLASBA — SPORT**
- Zbornik za umetnostno zgodovino. Nova vrsta. 10. Ljubljana 1973.
- Bihalji — Merin O.: Jedinstvo sveta i vizija umetnosti. Beograd 1974.
- Lange K. — Hirmer M.: Egipat. Beograd 1973.
- Šumi Nace: Pogledi na slovensko umetnost. Ljubljana 1975.
- Merian M.: Die Schönsten Schlösser, Burgen, Gärten. Hamburg 1973.
- Zasnova urbanizacije. Regionalni prostorski plan za območje SR Slovenije. Ljubljana 1974.
- Kokole Vladimir: Osnove policentričnega urbanega sistema v SR Sloveniji. Ljubljana 1975.
- Krajinsko planiranje. Zbornik mednarodnega simpozija. Ljubljana 1972.
- Varstvo spomenikov. 17—19/1. Ljubljana 1974.
- Zadnikar Marijan: Spomeniki cerkvene arhitekture in umetnosti. 1., 2. knj. Celje 1973, 1975.
- Kulturni spomeniki v Sloveniji. Spomeniki prve kategorije. Ljubljana 1974.
- Sedej Ivan: Etnološki spomeniki na območju občine Tolmin. Ljubljana 1974.
- Mayer Robert: Die Bergkirchen in den Ostalpen. Klagenfurt 1956.
- Zagreb. Povijesne i umjetničke znamenitosti. Okolna mjesta. Zagreb 1975.
- Turopoljske ljepotice. Zagreb 1974.
- Po dragome kraju. Područje Jastrebarskog. Zagreb 1975.
- Buševec. Zagreb b. 1.
- Skriveno blago. Iz riznice umjetničkih znamenitosti Jastrebarskog kraja. Zagreb 1975.
- Cankar Franc: Kostel ob Kolpi. Kočevje 1975.
- Svetojanski kraj. Zagreb 1975.
- Kolšek V.: Sempetrska nekropola. 2. izd. Ljubljana 1974.
- Šmarna gora. Ljubljana 1974.
- Jaska. Zagreb 1975.
- Marković Vladimir: Barokni dvorci Hrvatskog Zagorja. Zagreb 1975.
- Vrišer Sergej: Stari Maribor. Maribor 1975.
- Smolik Marjan: Semeniška knjižnica v Ljubljani. Maribor 1975.
- Avguštin Cene: Radovljica. Ljubljana 1974.
- Petru P. — Ulbert T.: Vranje pri Sevnici. Starokršćanske cerkve na Ajdovskem gradcu. Ljubljana 1975.
- Leicher Donatus: Grabmale. München 1971.
- Friedhofsplanung BDLA 15. München 1974.
- Boehle H. K.: Friedhofsbauten. München 1974.
- Propyläen Kunstgeschichte in 18. Bänden. Band 14. Der Alte Orient. Berlin 1975.
- Janez Boljka. Katalog Likovnega salona Ravne na Koroškem. Ravne 1975.
- Dušan Tršar. Katalog Likovnega salona Ravne na Koroškem. Ravne 1974.
- Slikarska kolonija Ravne 1974. Ravne na Koroškem 1974.
- Slikarska kolonija Ravne 1975. Ravne na Koroškem 1975.
- Mir 75. 30 OZN. Angažirana figuralika. Umetnostni paviljon. Slovenj Gradec 1975.
- Menaše Luc: Božidar Jakac, avtoportreti. Katalog razstave. Kostonjeva na Krki 1974.
- Kržišnik Zoran: Miha Maleš. Katalog. Ljubljana 1974.
- Pankofer Heinrich: Schlüssel und Schloß. München 1973.
- Egger Gerhart: Beschläge und Schlösser an alten Möbeln. München 1973.
- Schumacher Heinz: Sonnenuhren. München 1973.
- Kühn Fritz: Schmiedekunst. Lübeck b. 1.
- Wolf Fridolin: Kunstschmiedepaxis. Lübeck 1974.
- Heintschel H.: Schmiedeeisen. Frankfurt am Main 1973.
- Strohsterne. 16. Aufl. Freiburg 1974.
- Kubiak-Winkelmann M.: Gläser und Flaschen bunt bemalt. 7. Aufl. Freiburg 1974.
- Mellmann W.: Ton in meiner Hand. 4. Aufl. Freiburg 1974.
- Roll W.: Mosaikbüchlein. 2. Aufl. Freiburg 1971.
- Hüni E.: Aus Bosten geflochten. Freiburg 1971.
- Skomal H.: Spielzeug und Tischschmuck aus Holzkugeln. 2. Aufl. Freiburg 1973.
- Epple D.: Bemalte Steine. 4. Aufl. Freiburg 1974.
- Fasold H.: Nützliche und schöne Dinge aus Holz. Freiburg 1973.
- Classen G. — Mackenroth M.: Spiel mit Puppen. Freiburg 1974.
- Glasperlen — Hobby. Freiburg 1974.
- Rottger E. — Klante D.: Werkstoff Papier. 12. Aufl. Ravensburg 1974.
- Gerusheim H. i A.: Fotografija. Sažeta istorija. Beograd 1973.
- Pause W. — Thorbecke F.: Die Alpen mit Adlerraugen. Seebruck 1967.
- Rothstein A.: Photojournalism. 3. ed. Garden city 1974.
- Kramar Tone: Fotografiska optika za poklicno fotografsko šolo. Ljubljana 1975.
- Schatter H.-R.: Fotografiranje. Ljubljana 1974.
- Rožanska ljudska pesem na koncertnem odru. Celovec 1975.
- Schola cantorum Slovenj Gradec. Slovenj Gradec 1974.
- Ewen David: Enciklopedija glasbenih umetnin. 2. knj. Ljubljana 1974.
- Adorno T. W.: Filozofija nove muzike. Beograd 1968.
- Muzikološki zbornik. Zvezek 10. Ljubljana 1974.
- Tradicijnska narodna glazbala. Zagreb 1975.
- Prek Stanko: Teorija glasbe. Ljubljana 1975.
- Alberti Lučano: Muzika kroz vekove. Beograd 1974.
- Höfler J.: Slovenska cerkvena pesem v 18. stoletju. Ljubljana 1975.
- Winternitz Emanuel: Die schönsten Musikinstrumente des Abendlandes. Wiesbaden 1975.
- Vouk Rudi — Kramolc Luka: Mladina poje. Wien 1973.
- Vouk Rudi — Kramolc Luka: Mladina poje. 2. izd. Wien 1973.
- Moški pevski zbor Fužinar Ravne na Koroškem. Ravne 1974.
- Vres Prevalje. 1974. Koncertna knjižica. Prevalje 1974.
- Vres Prevalje. 1975. Koncertna knjižnica. Prevalje 1975.
- Zivo gledališče. 1., 2., 3. Ljubljana 1975.
- Volk Petar: Svedočenje. Hronika jugoslovenskog filma 1945—1970. Beograd 1975.
- Predan Vasja: Sinočnje premiere. Ljubljana 1974.
- Dokumenti Slovenskega gledališkega muzeja. 11/1975. Št. 25. Ljubljana 1975.
- Mihelič T. — Petkovšek D. — Strojim T.: Julijske Alpe. Planinski vodnik. Ljubljana 1974.
- Petrović K. — Hašek A.: Određivanje položaja sportske aktivnosti. Ljubljana 1974.
- Telesna vzgoja predšolskega otroka. Ljubljana 1974.
- Simović A. I.: Brodarenje. Zagreb 1974.
- Lysebeth Andre van: Učim se joga. Ljubljana 1975.
- Sportsko streljaštvo. Beograd 1974.
- Puljo Jasmina: Mini joga za svakoga. Beograd 1975.
- Elsner Branko: Nogomet. Ljubljana 1975.
- Basioli Josip: Sportski ribolov na Jadranu. Zagreb 1975.
- Lenarčič Tine: Šestdeset let planinstva v Trbovljah. 1912—1972. Trbovlje 1973.
- Ivkov Borislav: Škola šaha i strategija i taktika. Beograd 1975.

JEZIKOSLOVJE

- Mikić Janez: Govor vasi Šentanel. A-diplomska naloga. [Tipkopis.] Ljubljana 1974.
- Naša mačersčina: Wučnica za 9. a 10. lètnik polytechniskih wyšich šulow. Budyšin 1974.
- Slavistična revija. Letnika 22. in 23. 1974 in 1975. Ljubljana 1974, 1975.
- Muftić Teufik: Arapsko-srpskohrvatski rječnik. 1., 2. Sarajevo 1974.
- Debenjak Doris: Nemško-slovenski in slovensko-nemški slovar. Ljubljana 1974.
- Gradišnik Janez: Slovenščina za vsakogar. Ljubljana 1974.
- Bugarski Ranko: Jezik in lingvistika. Beograd 1972.
- Šoljan Baldo: Español todos. Španjolski za svakoga. Zagreb 1974.
- Pleteršnik Maks: Slovensko-nemški slovar. 1., 2. knj. Reproducirani ponatis. Ljubljana 1974.
- Pavlović V. — Radić S.: Tehnički rečnik nemačko-srpskohrvatski. 3. izd. Beograd 1973.
- Englesko-srpskohrvatski. 3. izd. Beograd 1973.
- Gustmann Oswald: Windische Sprachlehre. Klagenfurt 1777. (xerox kopije)
- Angeli-Radovani A.: English course. Stage 1. Zagreb 1972.
- Tečaj engleskog jezika. Linguaphone institute. Ljubljana 1974.
- Vinja Vojmir: Gramatika španjolskog jezika. 3. prošir. izd. Zagreb 1974.
- Belosteneč Ivan: Gazophylacium. 1., 2. knj. Zagreb 1972.
- Grad Anton: Francosko-slovenski in slovensko-francoski slovar. Ljubljana 1975.
- Braz V. — Renčelj A.: Nemščina 2 za srednje šole. Priročnik za učitelje. Ljubljana 1975.
- Pušniki H. — Šifrer R.: Nemščina za 1. in 2. raz. poklicnih šol za prodajalce. Ljubljana 1975.
- Svensk-engels ordbok. Stockholm 1970.
- Richards J. A.: English through pictures. Book 1., 2. New York 1973.
- Lägreid Annelies: Die russischen Lehnwörter im Slowenischen. München 1973.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Morda pa še bo zimsko razmišljanje

V zadnji številki Koroškega fužinarja piše Janko Kotnik o jesenski ajdovi idili pod naslovom »Ajde ni več«.

Sprva nisem vedel, kdo je pisec, Kotnikov je namreč veliko, poznamo pa Župančevega in Jugovega Janka. Najprej sem mislil, da je pisal Jugov, tisti, ki na sliki zajema iz sklede. Ta slika je bila že pred vojno v Mohorjevem koledarju. Ker pa je bil Jugov še premlad, da bi mogel pisati v »Domačega prijatelja«, sem sklepal, da pride v poštev Župančev. Motilo me je samo to, ker v svoji skromnosti ni pripisal doktorskega naziva. Še preden je bil prispevek objavljen, je umrl.

Zanimivo je to, da je po naključju, preden je v visoki starosti zaključil svoje plodno življenje, sprožil za mene reklamo za ajdo.

Stari ljudje vedo o ajdi povedati samo dobre reči. Koliko jo je bilo posejane, kako lepo je cvetela, dobro medila in obrodila, o ajdovi strdi in kako so čebelarji vozili čebele na ajdovo pašo v Podjuno. Danes ajde domala ni več. Skoraj na prste bi lahko preštel tiste kmete, ki se še bajžajo z njo. Vendar se temu ni čuditi. Ajda se je namreč popolnoma izrodila, ne med več in daje zelo pičel pridelek, vrhu tega pa jo še pomanca in obžre srnjad.

Pri nas smo ji še nekako ostali zvesti. Po vojni sta samo dve leti izostali, da je nismo sjali, čeprav smo večkrat dobili le dvojno seme. Setev ajde smo nekako opravičevali s tem, ker se obenem zemlja spravi, s tem najboljše priganjaš trdoživno pirnico. Slama pa je za steljo neprimerno boljše kot pa smrekova. Dokler smo imeli še vprežno živino, je bila setev ajde naporna. Ker smo jo sjali zmeraj v strnišče, tj. v drugi polovici julija, si moral živino pred vročino, muhami in obadi skrivati. Na brazdo si moral zelo zgodaj zjutraj in zvečer nategniti v noč.

Znanost tudi v kmetijstvu napreduje. Biologi križajo in vzgajajo semena vseh vrst kultur in tako pridobivajo sorte, ki se nekako prilagajajo sedanjim razmeram in z uporabo vseh agrotehničnih ukrepov dajejo neprimerno večje in boljše pridelke.

V lanski decembrski številki »Slovenskega čebelarja« je neki čebelar iz Slovenskih goric priporočal novo vzgojeno sorto ajde pod strokovnim imenom: *tetraploid*. Hvalil je dobre lastnosti te ajde, da izredno dolgo in močno cveti, medij in da visok pridelek. Takoj sem se navdušil in se odpravil po seme v daljne Slovenske gorice. Čeprav sem imel naslov v žepu, sem vendar precej časa križaril z avtom po valovitih Slovenskih goricah, preden sem prišel na cilj: »Mimo tiste goše in zavijte na desno!« mi je malo pred ciljem povedal domačin. Ker tam imajo nekaj strnjanih dreves že za gošo, se za ta drevesa ob cesti nisem zmenil in se peljal dalje, kar pa se mi je seveda maščevalo. Ker sem seme izredno drago plačal, ni mogla moja žena mimo opazke, da sem si kupil pameti. Toda ta »pamet« je dobro obrodila.

Ni moj namen, dajati na tem mestu navete glede setve in to bi širok krog bralcev Fužinarja prav gotovo ne zanimalo,

svoje izkušnje bom povedal vsakemu, ki bo prišel po seme. Poudariti hočem namreč to, da je ta ajda vzbudila veliko zanimanje ne le pri kmetih, ampak tudi pri drugih. Posejana je bila ob cesti in mimo-idoči so se ob njej radi ustavljali, občudovali bujno rast, belo cvetje, cele roje čebel in pozneje lepe grozde semena.

Vem, da s prodajo semena ne bom imel težav, lahko ga namreč prek Zveze čebelarjskih društev Slovenije prodam med čebelarje širom naše republike, vendar bi bilo bolj zanimivo, če bi ta ajda bila v največji meri posejana v naši dolini. Na donos strdi moramo računati le takrat, če imajo čebele za pašo velike površine. Znano je namreč, da leti čebela na pašo v radiju treh kilometrov. Zaradi tega ta mala površina ajde, ki je cvetela tudi ob ne-

ugodnem vremenu, ni mogla dati donosa za čebele, vendar je kljub temu ajda dala tridesetkratno seme.

Kljub temu da je ta ajda ob neugodnih vremenskih pogojih dala lep pridelek, imam pomislek, kako navdušiti kmete za njo. Prav gotovo se bodo izgovarjali na divjačino, ki ima na naših poljih veliko oblast. Ne smem reči, naši ajdi je letos divjačina še nekako prizanesla. Na gosto sem jo namreč zavaroval s *femulinom* — smrdljivim oljem, na katerega so srne alergične. Do neke mere pomaga tudi električni pastir. Še eno sredstvo je na vidiku: nov lovski zakon, ki daje kmetu več pravic.

Če se bodo kmetje v večji meri odločili za to ajdo in uporabljali zaščitna sredstva, pa bomo morda le še kdaj uživali tisto jesensko ajdovo idilo, katere rajni dr. Janko Kotnik tudi na stara leta ni mogel pozabiti. Ajnžik

Proslava v domačem krogu

Tudi lani je rojstni dan maršala Tita vsa domovina proslavila z najrazličnejšimi prireditvami. Nisem imel namena udeležiti se oziroma obiskati kakšno prireditev, toda ko sem tisto nedeljsko jutro peljal mleko in sem pred zbiralnico videl plakat, ki je vabil na koncert »šentanevskih pavrov« v mladinskem domu v Rieki, sem se takoj odločil, da grem poslušat.

Ni mi žal za tisto nedeljsko popoldne. Ob pesmih »šentanevskih pavrov« je bilo v dvorani mladinskega doma zelo prijetno, nekako domače vzdušje. Stare koroške narodne pesmi, na »tretko« zapete, so zadonele in navdušile poslušalce. Tudi obisk je bil zadovoljiv, in to kljub temu, da v bližini doma ni nobene gostilne ali bifeja, ki bi privabljal obiskovalce. Nastopala je tudi čedna napovedovalka, ki nam je opisala zgodovino pevskega zbora »šentanevskih pavrov«. Poudarila je tudi, da je to njihov prvi samostojni koncert.

»Okol te kajžice, mi rastejo rožice...« je zacingljalo po dvorani. Poslušam doživeto, pogled se mi skozi okno sprehaja po novem naselju, spomin poroma nazaj v predvojni čas in primerja.

Kaj je bilo pred vojno tu v Rieki? Med Kniepsovo žago in Meleškim mlinom je samevala samo cotava Pókova bajta. Njene stene so sestavljali nekakšni kupi izlizega vodnega kamenja, nekaj brun in plank. S svojimi malimi, močno zamreženimi okni in z razdrapanim farovškim ruštom, je ta samotna bajta kazala nekakšno skrivnostno podobo. To podobo so dopolnjevale še tri ostarele ženske, ki so stanovale v njej. Sestre so bile. Redile so dve ali tri koze in enega plemenjaka; prav zaradi tega so ljudje začeli praviti: »pri pokovi bajti.« In čudno! Čeprav so bili pri nas ljudje včasih glede priimkov malo hudobni, so bili do teh žensk še nekako prizanesljivi. Rekali so samo: Mlinska Katra, Mlinska Barba in Mlinska Mojca. Slednji so nekateri pravili tudi Mojcka, ker je bila drobne postave in je imela tudi — bog ji tega ne šteje v greh! — nabrušen jezik. »Mlinske ženske«, tako so pravili zato, ker je bil v tej bajti nekaj Klajbarjev

mlyn. Ustno izročilo pravi, da ta mlyn ni v nobeni zimi zamrznil; v bližini izvira topel studenec in ta je grel vodo na račah.

Prav gotovo ni bila reja koz in plemenjaka, katerega so pripuščale tudi drugim, kdo ve kako donosna, zato lahko mirno trdim, da so te ženske živele tako rekoč le od siróšne. Barba je sicer kdaj pa kdaj nastopila za krajši čas pri kakšnem okoliškem kmetu službo, največ pa je pomagala sestrama v bajti pretepati siróšno.

Po vojni je v Rieko prvi prinesel lopato rajni Ivan Sadovnik. Na Hudopiskovem gruntu so mu dodelili nekaj arov zemlje in tam si je postavil skromno bajtico. Začel je brez vsakega načrta, prav tako kot nekoč Krjavelj. Izkopal je štirioglato luknjo, v kotih naložil kamenje, čez te kupe je položil trame. Pri Miheliju je kupil staro gumansko steno in iz tega materiala si je potem scimpral bajto. Kasneje si je nakopal v bližnjem hrastovem grmovju. Ustno izročilo pravi, da je bil tam nekaj klošter; ime Klošternik menda izvira od tega. Sadovnikovo bajto so nasledniki lepo obnovili.

Drugi je prišel graditi v Rieko Peršeči Anzi. Ima namreč čudno veselje do kmetovanja, vendar mu ni bilo usojeno, da bi avžval doma pri Peršetju. Nekaj let se je pomikal po štantih, potem si je pa tu čisto na novo uredil kmetijo: kupil je nekaj zemlje, si postavil hišo in hlev, vzel nekaj zemlje v najem in začel avžvati. Z mlekom zdaj oskrbuje sosede, katerih je vedno več. Škoda samo, ker Anzi ni več zdrav.

Kdo je bil potem tretji, četrti, peti itd., ki so tukaj gradili, ne bom našteval, prišel bi predaleč, tukaj je namreč že cela vas.

Pa bo kdo morda oporekal, češ: vsi ti so si zgradili hiše z lastnimi sredstvi, s svojo pridnostjo in podjetnostjo. Vse to je res.

Vendar so tudi pred vojno bili ljudje pridni, delovni in so klecali, kolikor se je dalo, toda pomagati si niso mogli nikamor. Družbena ureditev je tista, ki omogoča, da se razvoj in napredek vsestransko razvijata. Pred vojno se je gradilo samo po me-

stih. Tudi sedaj se tam veliko gradi, vendar ne na račun podeželja. Kakor predvideva urbanistični načrt, se bo to naselje še čudno razširilo.

Katero novo naselje v Sloveniji se lahko pohvali s tem, da ima svoj dom kulture? Dom kulture v Rieki je rasteł vzporedno z naseljem. Morebiti je to edinstven primer v Sloveniji, da je naselje dobilo prej dom kulture, kakor pa gostilno! Rieška mladina pa je kulturno organizirana že veliko prej; saj so prirejali igre in nastope najprej na Travnekarjevi, pozneje pa na Hudopiskovi parni.

»Kje so tiste stazice, k' so včasih bile...?« nas pevci Kolmanovega Tevžija spet popeljejo v preteklost.

Kakšna je bila cesta pred štirimi ali tremi desetletji? Po tisti ozki, razdrapani cesti sem se kot otrok tolikokrat vozil v mlinskih garah, ko sem pomagal voziti žito v Meleški mlin. Uboge gare je z žitom in menoj vred metalo iz luknje v luknjo. Dobro se spominjam cestarja Ditingerja, ki je bil zaradi svojega svetovnega nazora brezposeln, a so se ga odborniki tolstovrške občine usmilili in mu dali službo cestarja v Rieki. Kako bi mogel en človek vzdrževati sedem kilometrov dolgo cesto, ko pa je komaj vlačil z grebljico cekljo v kraj, za gramoziranje pa si je moral ročno nanositi kamenje iz vode, in ga s kladivom zdrobiti v gramoz? Prav tako je pozneje vzdrževal to cesto tudi stari Krevzelj.

Živo mi je še v spominu, kako smo nekoč šolarji drli za nekimi osebnimi avtomobilom, ki si je upal prvi peljati po tej cesti. Danes so tukaj že redne avtobusne

zveze, koliko drugih avtomobilov pa pelje tod dnevno, pa ne moremo več šteti.

Drži, da je cesta tudi sedaj razdrapana. To pa zato, ker makadam ne vzdrži več takšnega prometa. Nujno je potreben asfalt in upamo, da bo letos to urejeno.

»Hvapuc driemlje, dekva spi, draga uč zastonj gori...« nas spominjajo šentanevski pavri na čase, ko smo se ob večerih pipali za edino petrolejko pri hiši, nosili smo jo iz hleva v svinjak, iz preše v klet, vmes pa smo z nadomestilom svetili s treskami. Kako težko je bilo za tiste dinarje za petrolej! Če zdaj kdaj zmanjka elektrike, gremo čimprej pod »kovtr«, takrat pa smo kljub burni in dragi razsvetljavi krlutili pozno v noč.

Pa ne samo razsvetljava. Koliko imamo sedaj strojev in drugih gospodinjskih aparatov, ki rabijo električni tok. Kmalu bomo na prste preštevali tiste, ki nimajo televizorja, da o radijskih sprejemnikih sploh ne govorimo. Brez elektrike si življenja danes sploh ne moremo zamisliti, vendar je šele četrto stoletje od takrat, ko smo si jo kot veliko novost napeljali.

Podoba je, kakor da je napredek, ki je bil prej nekako umetno zadržan, zdaj z vso silovitostjo butnil na dan in drvi s takim tempom, da ga dostikrat niti ne dohajamo. Tudi naša soseska je v polni meri deležna tega napredka. Zato je vsekakor prav, da se je s svojo skromno, toda toliko bolj prisrčno in domačo proslavo spomnila rojstnega dne našega prvega revolucionarja, ki je odprl vrata vsemu temu napredku pri nas in mu s tem zaželela:

še na mnoga, zdrava leta.

Ajnžik

Pot med brezami

Neko nedeljsko popoldne nas vodi pot proti Brinjevi gori mimo Tičlerjeve (Glavarjeve) domačije. Za hip se ustavimo in obda nas misel na preteklost. Pokojni gospodar Luis je bil daleč okrog poznan predvsem kot odlični pevec. Tu so se ob nedeljah in tudi ob gotovih večerih kaj radi shajali možje in fantje — pevci, ki jim je bila pri srcu koroška pesem. Med temi so bili moji bratje: Ivan, Franc, Tone, Jože ter stric Polanc-Nantl, pa še Franc in Bogomil Kotnik. Vsi so bili odlični pevci ter sami bližnji in daljnji sorodniki. Kadar se je tukaj zbrala ta pevska družina, so naše koroške pesmi odmevale daleč po dolini. Kje so že tisti časi in z njimi so utihnile tudi pesmi?!

Počasnih korakov ubiramo pot naprej v hrib in že smo pri Gornjem Tičlerju (Šteklju). Levo od tod se odcepi steza okrog hriba k Čičmanu; mi se podamo naravnost po poti med smreke in na grebenu se nam že nasmehne stara, lepo ohranjena Krajgerjeva kapelica. Od tod je lep razgled v dolino, železarno imamo pred seboj kot na dlani. Mogočni dimniki štrlijo v nebo, iz peči se vali gost dim, ki zastruplja vso dolino in daljno okólico. Ne prizanaša kmetom, ne smrekam in ne brezam. Mi počasi nadaljujemo pot proti Krajgerju (Konečniku). Saj smo že tukaj. »Kam pa kam?« se zasliši ženski glas. Pred hišo stoji gospodinja Štefka. »Na mošt boste pa ja prišli!« »Ja, ko se bomo vračali.«

Vleče nas naprej, kličejo nas breze, ki vabijo staro in mlado v svoj objem. Še malo, pa se znajdemo v njihovem objemu. Nekoč me je nekdo vprašal, če vem, zakaj so breze bele. Zato, da mati in oče tudi ponoči vidita odrezati šibo, ki je vča-

sih tako potrebna za otroke. Sončni žarki prodirajo med nje, rahel vetrič pihlja in zdi se nam, kot da nas nekdo boža. Tu ne moreš nadaljevati poti, da se ne bi malo odpočil. Pred nami je Brinjeva gora, kot da bi jo nekdo položil na ta naš lepi koroški svet, med naše kmetije, ki jo obdajajo. Počasi nadaljujemo pot po grebenu med brezami. Spremlja nas ptičje petje, od nekod se oglasi kukavica, tudi veverica nam dela družbo; veselo se spušča z veje na vejo. Že smo na cesti, ki pripelje mimo ugledne Melažnikove domačije na vrh. Po tej cesti se danes lahko pripeljemo z avtom. Ne daleč od tod na desno vidimo Drviževo (Flaimiževo) domačijo. Vojna vihra jim ni prizanesla. Tudi ta družina je bila žrtev med izseljenimi, sin Ferdo pa je šel v partizane. Pred nami zazijajo ruševine Španarjeve domačije, ki so jo fašisti požgali, domače pa odgnali v taborišče. Tu so se včasih ljudje kaj radi ustavljali, ko so hodili na Brinjevo goro. Večkrat so tu imeli domače zabave, poskrbljeno je bilo za jedajo in pijačo; tudi zasokal si se lahko ob zvokih harmonike.

Malo naprej pod hribom stoji spomenik dvem domačim padlim partizanom. V bližini tega spomenika je ugasnilo dvoje mladih življenj za svobodo, leta 1943 Jugovega Francija in leta 1944 pa Šumnikovega Jožeta (Žaže). Levo od tod vodi cesta k Žažetu, desno k Magru in k veliki in zelo znani Bromanovi domačiji. Malo naprej pod vrhom zagledamo Merkačevo posestvo. Tu si je nekoč Prežihov (Kuharjev) Anza, ki so ga Nemci blizu njegove domačije pri Prežihovi bajti ubili in zakopali, našel svojo ženo. Nas pa pelje pot na vrh Brinjeve gore. Pred nami stoji mala, lesena, že precej zapuščena cerkva, posvečena sv. Kozmi in Damijanu. Ne moreš si kaj, da ne bi stopil v zvonik ter pozvonil. Na nedeljo, ki je bliže 26. septembru, na god teh dveh svetnikov, priroma sem gor narod od blizu in daleč. Ta dan predstavlja ta hribček pravcato mravljišče. Praviijo, da sta svetnika priprošnjaka za zdravje. Vsak, ki pride sem gor, nosi v sebi skrite in tihe želje ter prošnje. V cer-

Krajgerjeva kapelica

kvici vidimo polno starih podob: berglje, ki so jih romarji pustili, razne podpise na stenah v zahvalo tema dvema svetnikoma. Pred leti so semkaj ta dan na veliko prihajali kramarji iz vseh strani. Tudi medicine in lecta ni manjkalo, za kar je vedno poskrbel znani slaščičar Kotnik iz Dobje vasi pri Prevaljah. Drviževa mati pa je vedno poskrbela za dobre krape, ki jih je pekla na vrhu iz testa, ki ga je zamesila doma. Nikomur se ni mudilo domov, posebno še ob lepem vremenu. Ljudje so posedali po vrhu, se sprehajali po grebenu, otroci so se lovili in piskali na piščalke.

Vrh je precej obraščen z brinjem, zato se tudi imenuje Brinjeva gora. Moški si zataknejo za klobuk vejico brinja, tudi ženske si nalomijo kakšno vejico in odnesejo domov. Tako se vidi, da se vračajo iz Brinjeve gore.

Od nekod se sliši glas harmonike ter pe-tje. Ko se spustiš z griča proti zapadu, prideš do Vidrihove domačije. Tu se ti zopet prileže dobra domača jedača in pijača. Od tu se je oglašala harmonika ter veselo razpoloženje deklet in fantov. Zabavali so se tja v noč ob harmoniki. Gospodinje in gospodarji so pohiteli domov, kjer jih je čakalo vsakdanje opravilo.

Tudi nas popelje pot nazaj po kateri smo prišli. Sedaj smo si zaželeli dobrega mošta in domačega kruha. Saj smo obljubili Štefki, da se bomo oglasili, ko se bo-

mo vračali. Stopili smo v hišo, z mize se nam je nasmehnil liter z moštom, ki se nam je res prilgel. Gospodinja nam je prinesla še hleb rženega kruha in prigrizek. Pogovor za mizo je nanese na cerkvico na vrhu Brinjeve gore. Štefka je takole pripovedovala:

Kmeta Broman in Lubas sta večkrat imela podobne sanje. Neko noč pa sta imela istočasno enake sanje; videla sta sliko svetnika Kozma in Damijana, proti katerima se pomika procesija. Tako sta sklenila, da bosta postavila kapelico na tem mestu — na vrhu Brinjeve gore. To so pozneje še povečali.

Štefka je tudi vedela povedati, od kod ime Stražišče. Po pripovedovanju starih ljudi, so kmetje ob časih turških vpadov na Koroško kurili velike kresove, s katerimi so opozarjali na turško nevarnost. To učinkovito signalizacijo so organizirali grofje, ki so imeli svoje gradove na desni strani Meže; Šrotnek, Lubasovo, Thurnovo ter grad nad Barbaro, o katerem danes ni več sledu. Tisti kraj se po tem gradu danes imenuje Zagrad.

Zanimivo jo je bilo poslušati. Začelo se je mračiti, sonce se je že poslavljalo, pošiljalo je še zadnje žarke na Brinjevo goro, med breze. Bila je že noč, ko smo se vsi zadovoljni in polni lepih vtisov vrnili domov. Bil je lep in nepozaben dan.

sti, ki je postopoma pripeljal do tega, da je danes angleški politični sistem eden najbolj demokratičnih v svetu in to ne glede na to, da ne temelji na pisani ustavi.

Po svoji politični ureditvi je Anglija monarhija. Formalni šef države je kralj, trenutno kraljica Elizabeta II., ki pa danes dejansko nima več nobene oblasti, saj so vse njene funkcije zgolj »ceremonialne« značaja. Oblast je locirana v treh najpomembnejših političnih centrih oziroma organih, v vladi, v parlamentu in samostojnem sodstvu. Tako dosledno izpeljano načelo delitve oblasti, pa je hkrati tudi porok njene demokratičnosti.

Zakonodajno oblast vrši parlament, ki je dvodomen, sestavljen iz spodnjega doma, v katerega so voljeni državljani po področjih naselitve, in zgornjega doma ali lordske zbornice, katero sestavljajo člani angleškega plemstva in cerkvene aristokracije. Zgornji dom je bil prvotno nadrejen spodnjemu, danes pa ima samo še pravico suspenzivnega veta na nekatere vrste zakonov. Tako vse funkcije pripadajo spodnjemu domu, ki šteje 630 poslancev, stranka, ki ima v njem večino, pa sestavi vlado ali kabinet. Vladi pripada izvršna oblast, s tem pa ima le-ta tudi največjo težo v triangularni razporeditvi oblasti, zaradi česar danes že težko govorimo o klasičnem parlamentarizmu v Angliji, ker se tudi tukaj izvršna oblast vse bolj krepi, parlament pa postaja glasovalni stroj, v katerem je pomembna le vsaka dvignjena roka.

Trenutno ima večino v parlamentu laburistična stranka, ki je izšla iz sindikalnega gibanja. To je stranka, ki se deklarira kot stranka delavskega gibanja, v bistvu pa je maloburžoazna stranka in zastopa interese srednjih slojev. Nima dosledno izdelanega socialnega programa, zlasti v dolgoročnem smislu ne, ampak se zavzema le za postopno poddržavljenje nekaterih najpomembnejših vej industrije, kot je na primer ladjedelništvo ali pa železarska industrija. Druga stranka, trenutno opozicijska, je konservativna stranka, ki zastopa interese velekapitala, in je močno zasidrana predvsem med maloštevilno zemljiško oligarhijo. Zanimivo je, da med obema strankama ni jasno določena razredna ločnica. Pri volitvah ima tako velikokrat pomembno vlogo emocionalni faktor in ne razredna pripadnost. Zaradi tega skuša delavski razred svoje interese artikulirati predvsem preko sindikalnega gibanja, ki je v Angliji že od nekdanj močno razvito. Zveza Trade unionov igra pomembno vlogo v političnem življenju in je faktor, o katerem mora voditi resne račune vsak ministerski predsednik, tudi laburist Harold Wilson.

V današnjem trenutku se Wilson in njegova vlada nahajata v zelo težki situaciji, pred njima so problemi, na katere njegovi predhodniki, zlasti tisti iz časov 19. stoletja, niti pomislili niso, kaj šele razmišljali o njih kot o problemih, ki bi lahko bili za Anglijo kdaj tako akutni, kot so danes. Stagnacija gospodarstva, inflacija, nezaposlenost, to so vsekakor problemi, do katerih ne more biti ravnodušen noben Anglež. Pa ni tako. Nekateri še vedno živijo brezbržno, hodijo na lov, golf in tenis, pijejo svoj čaj in razmišljajo ter govorijo o angleškem vsakdnevu na

Angleška sedanost v ogledalu preteklosti

Angleška sedanost je navidezno še vedno romantika prejšnjega stoletja, to je prvi vtis, ki ga dobi popotnik, ki obišče to otočno deželo. Rahlo valovito pokrajino namreč še vedno prekriva jutranja megla, na mesta z vzpenjajočimi ulicami in dolgimi vrstami rumenih opečnatih hiš še vedno pada prah iz tovarn, železarn in premogovnikov, ki danes sicer ne delajo več s polno paro, so pa neme priče nekega časa, ko je Anglija kot prva kapitalistična velesila doživljala mogočen in silen razvoj. Toda pod to navidezno idiliko se skrivajo globoke in velike spremembe, ki so se kot oster nož zarile v hrbet angleške družbe. Angleška resničnost je stagnirajoče gospodarstvo, angleška resničnost je več kot milijon brezposelnih in še milijon tistih, ki ne vedo, kaj bo z njimi jutri. Anglija ni več tista Velika Britanija, ki je ob koncu prejšnjega stoletja imela največji imperij, kar jih je kdajkoli videl svet. Danes je Anglija drugorazredna država z vsemi težavami, ki zadnje čase težijo večino zahodnih dežel.

Anglija je bila prva dežela, ki je doživela kapitalistično preobrazbo, na njenih tleh se je najprej začel razvijati, za tiste čase, nov družbeni red, kapitalizem, ki je temeljiv na mezdnem delu. To je bil tisti začetni sunek, ki je Anglijo pognal na sam vrh ekonomsko, politično in vojaško močnih držav. Že v 17. stoletju sta bili v tej deželi močno razviti manufaktura in trgovina, predstavljali sta temelj, na katerem se je v 18. in 19. stoletju začela razvijati industrija, v začetku predvsem tek-

stilna, kasneje pa težka in predelovalna. Na ta način si je Anglija kmalu izbojevala zelo ugodne pozicije v Evropi in svetu, ter si zagotovila mesto, ki ji je omogočalo, da si je zgradila enega največjih kolonialnih imperijev. Njene najpomembnejše kolonije so bile na vzhodu, kot na primer Indija, Burma, Nova Zelandija in Avstralija, pa Egipt in Južna Afrika, prav tako pa tudi v severni Ameriki, kjer pa so se le-te kmalu odcepile in osamosvojile. London je bil resnično »središče« sveta. Tu je bil sedež vseh največjih bank, ladijskih družb in drugih korporacij. V Londonu se je odločalo o vseh najpomembnejših ekonomskih, političnih in vojaških zadevah, Anglija je dobesedno krojila usodo sveta.

London je sicer tudi še danes pomembno središče za urejanje svetovnih finančnih in borznih zadev, toda danes se v tem mestu ne kroji več usoda sveta. Anglija je danes zreducirana na svoje prvotno ozemlje in poseduje samo še nekatere manjše posesti, kot je na primer kronska kolonija Hong Kong ali Gibraltar. Njen imperij je začel stagnirati po prvi svetovni vojni, da bi po drugi dokončno razpadel, ko je ves tretji svet zajel val antikolonialnih revolucij in proces dekolonizacije.

Angleškega naglega gospodarskega razvoja v preteklosti pa si ne moremo zamišljati brez političnih sprememb, do katerih je prišlo v tej deželi. V času, ko je vsa Evropa ječala pod fevdalnim jarmom in samovoljo absolutnih monarhov, se je v Angliji že začel proces omejevanja obla-

način, ki bi lahko bil lasten kvečjemu njihovim pradedom. Angleška sedanost je drugačna. Ni več tistega »obilja«, ki je bilo plod superiornosti angleške pozicije v svetovni ekonomiji, superiornosti, ki je šla na račun eksploatacije drugih narodov in dežela. Kolonialni imperij se je zrušil, »zlata viri« pa usahnili. Angleške tovarne se zapirajo, delavce pa brezobzirno postavljajo pred vrata. Ljudje danes odhajajo

na delo v druge zahodne države, ker je njihov domači standard močno načet.

Za Anglijo je minil čas viktorijanske dobe, ko so »vse poti vodile« v London, kraljevska krona pa je močno zgubila na svojem sijaju. Dragulji se blestijo samo še v muzejih. Preteklost je mrtva, ostaja pa kruta resničnost, ki vsaj za zdaj napoveduje za Anglijo še težje čase.

Danilo Slivnik

Telesnokulturno slavlje na Ravnah

V soboto, dne 20. decembra, je bila v kavarni Doma železarjev slavnostna seja Telesnokulturne skupnosti in Zveze telesnokulturnih organizacij, ki je bila posvečena 30. obletnici telesne kulture v socialistični Jugoslaviji. Pred velikim avditorijem okrog 250 udeležencev — delegatov iz TOZD, KS in telesnokulturnih organizacij, športnikov in telesnokulturnih delavcev in vabljenih gostov družbenopolitičnega in vzgojnoizobraževalnega življenja občine Ravne na Koroškem, predstavnikov telesne kulture občin Koroške regije in Zveze telesnokulturnih organizacij SR Slovenije,

ki sta jo zastopala predsednik tovariš Marjan Lenarčič-Tomo in generalni sekretar tovariš Zoran Naprudnik, je sejo otvoril predsednik skupščine TKS Ravne tovariš Franc Čuk, ki je po pozdravu pozval vse navzoče, da z minutnim molkom počastijo spomin na umrle športnike in športne delavce.

Moški pevski zbor Vres s Prevalj je zapel Zdravico, dijak ravenske gimnazije Miran Kodrin pa je recitiral pesem, ki jo je napisal predsednik IO TKS Jože Šater v počastitev 30-letnice osvoboditve in ki glasi:

30 LET TELESNE KULTURE V MEŽIŠKI DOLINI

I.

30 let telesne kulture v Socialistični Jugoslaviji slavimo
in ponosni smo na prehojeno pot,
saj pomagali graditi smo domovino,
za zdravo rast predvsem, in za krepak rod.

II.

Vsa leta stavbo smo gradili,
široke, globoke temelje MNOŽIČNOST imenovali,
stenam pravili smo ŠPORT TEKMOVALNI,
z VRHUNSKIMI DOSEŽKI streho smo dobili.

III.

Poglejte: 39 osnovnih organizacij imamo,
5800 aktivnih članov,
Dom telesne kulture vsem je na razpolago,
6 TRIM stez za vseh 25.000 občanov.

IV.

Vseh 30 let TOVARIŠTVO smo krepili,
za DELOVNO in OBRAMBNO SPOSOBNOST občanov se trudili,
za BRATSTVO, ENOTNOST, INTERNACIONALIZEM,
in tudi nam posebno drag je naš SAMOUPRAVNI SOCIALIZEM.

V.

V dvajsetih panogah tekmovalno smo aktivni,
rekreacija postaja nam potreba,
pri plavalni in smučarski vzgoji smo uspešni,
TRIM akcije naša nova so domena.

VI.

30 let smo tekmovali,
366 republiških prvenstev osvojili,
154-krat najboljši v državi smo bili,
3-krat prvaki Balkana smo postali.

VII.

Ponos naš, čeprav smo skromni po naravi,
zraste nam, ko glas nam pravi;
da kar 14 športnikov iz naše doline,
na svetovnih prvenstvih in olimpiadah branilo barve naše je domovine.

Po recitaciji je Vres zapel še pesmi: Tam kjer teče bistra Zila, Nocoj je pa lep večer in Pozdrav Koroški ter z velikim aplavzom zapustil kavarno.

Slavnostni govornik, predsednik ZTKOS tov. Marjan Lenarčič je orisal pot naše telesne kulture in med drugim povedal: »Letos, ko praznujemo narodi in narodnosti SFRJ 30-letnico osvoboditve in zmage nad fašizmom, 30-letnico republike, 34-letnico JLA, leto razvoja in krepitve pridobitev socialistične revolucije, bratstva in enotnosti, razvoja in krepitve močne in neodvisne ter neuvrščene socialistične Jugoslavije, 25-letnico samoupravljanja in boja za dosledno uresničevanje interesov delavskega razreda, delovnih ljudi in občanov — praznujemo tudi 30-letnico telesne kulture, ki je postala sestavni del kulture in napredka socialistične samoupravne družbe, dejavnost, ki se je vključila enakopravno z drugimi družbenimi aktivnostmi v socialistične samoupravne tokove. V tej dejavnosti so številne generacije pokazale svoje ustvarjalne sposobnosti.

Tov. Lenarčič je spregovoril o telesnokulturnem razvoju, o telesnokulturni dejavnosti med NOV in o prvih začetkih našega telesnokulturnega razvoja po osvoboditvi, o uspehih in težavah pri množični rasti in kvalitetnih dosežkih naših športnikov in športnic v vseh teh prehojenih 30 letih ter nadaljeval:

»Čeprav je iz leta v leto viden napredek v naši telesni kulturi, z rezultati kljub temu nismo zadovoljni, zlasti če rezultate primerjamo z zastavljenimi cilji in hotenji naše socialistične samoupravne družbe na področju telesne kulture. Pred nami so zahtevne in odgovorne naloge, ki smo jih sprejeli po široki razpravi in bogati politični aktivnosti, in sicer: razvijati in krepiti samoupravne, demokratične in humane odnose ter razvijati delegatski sistem v telesni kulturi na načelih nove ustave, razvoj množičnosti v telesno kulturo, kajti danes je v redno in organizirano telesnokulturno dejavnost vključeno sorazmerno skromno število delovnih ljudi in občanov, pa čeprav smo uspešno izvedli številne športnorekreacijske akcije, npr. letne in zimske pohode, teke, krose in akcije, kot so »naučimo se plavati«, hodi, teci, kolesari, plavaj, smučaj, Trim akcije — šport za vse. Zgradili smo nad 50 Trim stez, 80 telovadnic, odprli nekaj Trim kabinetov itd. Ta naloga ostaja ena izmed primarnih na področju telesne kulture. Nadaljevati moramo z bojem za afirmacijo amaterizma v telesni kulturi in za odločilen nastop proti vsem negativnim pojavom v telesni kulturi, pojavom, ki so nasprotni načrtom, za katere se bojujemo v socialistični samoupravni družbi, kajti nekaterim v telesnokulturnih organizacijah še vedno ne gredo v račun novi samoupravni odnosi, demokratičnost in sporazumno sprejete spremembe v telesni kulturi.«

Svoj govor pa je tov. Lenarčič končal z naslednjimi besedami:

»V imenu ZTKO Slovenije izrekam priznanje in zahvalo dolgoletnim aktivnim športnicam in športnikom, organizatorjem, strokovnim delavcem, trenerjem, sodnikom, mentorjem in drugim družbenim delavcem v telesni kulturi, ki bodo prejeli odličja Ob ZTK Ravne na Koroškem za dosežke pri razvijanju množičnosti v telesni kulturi, za tekmovalne dosežke, za us-

VIII.

S peterokrako zvezdo na prsih in s koščkom Koroške v srcih,
kot pravi glasniki miru in sožitja, za našo zastavo —
prekrižarili so Evropo, bili še na treh kontinentih,
za telesno kulturo, za skupnost narodov naših, za čast in slavo.

IX.

Vse to dosegli smo,
ker bilo nas je veliko
in ker samo delo smo spoštovali,
težave s pomočjo delovnih ljudi vedno smo premagovali.

X.

Zato tudi jutrišnji dan sonca poln mora biti,
ker dejstvo, da tu smo in da vlaganja
v telesno kulturo investicija so prava,
končno v zavest vseh sredin mora priti.

pehe na področju vzgoje in izobraževanja, za razvijanje propagande in informativne dejavnosti, športne publicistike, za prostovoljno delo pri gradnji telesnokulturnih objektov, pri krepitvi in razvijanju samoupravljanja, humanih in demokratičnih odnosov v telesnokulturnih organizacijah in ki so zaslužni za krepitev zdravja, delovnih in obrambnih sposobnosti ljudi in občanov ter za prispevek k oblikovanju celovite socialistične osebnosti. Hkrati želim športnicam in športnikom nove in še večje uspehe, ljubiteljem športa obilo športnega užitka, delavkam in delavcem ter občanom, zlasti pa mladini srečno in uspešno 1976. leto.«

Po govoru predsednika ZTKO SR Slovenije, je v imenu ObZTK Ravne, član IO TKS in sekretar občinskega komiteja ZSMS tov. Milan Klemenc povedal naslednje:

Tovarišice in tovariši!

Občinska zveza za telesno kulturo Ravne na Koroškem je že v letu 1973 začela pripravljati posebna priznanja za telesnokulturne delavce in športnike ter o tem obvestila vsa društva v naši dolini. Imenovala je tudi posebno komisijo, ki je izdelala potrebne kriterije in na osnovi rezultatov ter prijav posameznih društev naredila dokončni spisek tovarišic in tovarišev, katerim bodo danes podeljene bronaste, srebrne in zlate plakete občinske zveze za telesno kulturo Ravne na Koroškem.

Občinska zveza za telesno kulturo Ravne na Koroškem je imela namen ta priznanja razdeliti ob priložnosti, ko je bila reorganizirana občinska zveza za telesno kulturo in ustanovljena Zveza telesnokulturnih organizacij, vendar pa je bilo sporazumno dogovorjeno, da se priznanja podelijo na slavnostni seji v počastitev 30-letnice telesne kulture v socialistični Jugoslaviji.

Za tekmovalne uspehe podeljujemo **zlat**o plaketo vsem, ki so se udeležili svetovnih prvenstev ali olimpiad, **srebrno** plaketo vsem, ki so sodelovali na evropskih prvenstvih, ali če so na balkanskem oz. njemu enakem osvojili eno izmed prvih treh mest ter **bronasto** vsem, ki so najmanj 5-krat nastopili v republiški članski reprezentanci ali večkrat bili republiški članski ali mladinski državni prvaki in reprezentanti.

Za strokovno in organizacijsko delo pa je bila za vse tri vrste priznanj odločilna doba aktivnega delovanja in uspešnost ter

učinkovitost dela v različnih telesnokulturnih sredinah.

Predlagamo, da se taka priznanja v bodoče podeljujejo ob vsakem občnem zboru Zveze telesnokulturnih organizacij.

Na današnji seji bomo prvič podelili 46 zlatih plaket, od tega jih podeljujemo za tekmovalne uspehe 14, 69 srebrnih, od tega za tekmovalne uspehe 14 in 75 bronastih, od tega za tekmovalne uspehe 18 ali vseh skupaj **191 plaket!**

Plakete je podeljeval predsednik izvršnega sveta skupščine občine Ravne na Koroškem tov. Djuro Haramija.

A: Zlato plaketo so dobili:

Marjan Ažman, Jože Borštner, Mirko Bauče, Pavle Cesar, Franc Čuk, Milan Ču-

rin, Karel Dretnik, Milan Dretnik, Andrej Fajmut, Karel Fanedl, Krista Fanedl — Dekleva, Francka Hafner, Irena Jež, Leon Juh, Anton Jurhar, Andrej Hancman, Gregor Klančnik, Roman Kogelnik, Dominik Kotnik, Florjan Kotnik, Mirko Lasnik, Otmar Leš, Štefan Lednik, Fricka Mačič, Peter Mihelač, Matevž Osojnik, Kristl Pečovnik, Ivanka Petrač — Mesec, Anton Potočnik, Gretka Planinšek, Jože Polanc, Ela Pšeničnik, Rado Pšeničnik, Ivan Pudgar, Danilo Pudgar, Drago Pudgar, Oto Pustoslemšek, Štefan Robač, Marija Sedej, Jože Šater, Tomaž Šipek, Drago Škoflek, Franc Telcer, Adolf Urnaut, Tomi Vevar, Ervin Wlodyga in Jože Žunec.

B. Srebrno plaketo so dobili:

Miran Brajnik, Miran Balant, Edi Drofenik, Drago Fanedl, Milka Fanedl — Jurak, Štefan Filipančič, Anton Godec, Franc Gornik, Jože Gostenčnik, Oto Hafner, Jože Homan, Roman Hölel, Cvetka Harnold, Franc Ivič, Robert Jamšek, Ferdo Kaker, Jože Kaker, Franc Kešpret, Filip Konič, Janko Kotnik, Dominik Kos, Jože Košuta, Ladislav Kukec, Leopold Kurnik, Tanja Lorber, Marjeta Matvoz, Lonka Mlinar — Vešligoj, Franc Mlinar, Jože Močivnik, Vili Mozgan, Franc Petre, Emil Plejnšek, Maks Potočnik, Jurij Potočnik, Ivan Pudgar, Franc Pušnik, Božo Radivojevič, Stanko Rihtar, Anton Rutar, Erih Sirk, Adam Simetinger, Drago Skok, Jože Srebot, Vlado Strahovnik, Pavle Stropnik, Tončka Stres, Roland Sušel, Peter Souvent, Stanko Šancl, Stanko Šardi, Franc Šisernik,

Delovno predsedstvo slavnostne seje TKS in ZTKO Ravne

Milan Štehar, Stanko Štor, Milena Šuler, Maks Šušteršič, Jože Tevž, Vida Tevž — Zupan, Alojz Tomše, Franc Tušek, Silvo Turk, Maks Urnaut, Ernest Vauh, Anton Vehova, Alojz Vidali, Ciril Vidrih, Mirko Vidovšek, Alojz Vončina, Štefan Zamuda in Štefan Zver.

C. Bronaste plakete pa so dobili:

Jožica Ačko — Vavče, Božo Antekolovič, Franc Arbaiter, Brane Breznikar, Franc Brlek, Herman Bruder, Drago Cvitanich, Adolf Čepelnik, Vili Donau, Alojz Fortin, Rudi Geršak, Franc Golob, Esad Hadžiagić, Ivan Hali, Mitja Horvat, Tomaž Horvat, Alojz Janežič, Franjo Jež, Marica Jezeršek, Filip Keršbaumer, Jože Kolar, Stanko Kordež, Ernest Koren, Zofija Koren, Silvester Krajnc, Erika Krajger, — Lesnik, Franc Kramberger, Mirko Krančan, Viktor Krebl, Vinko Krevh, Egon Krpač, Ivan Lačen, Jože Lednik, Edo Lorber, Karel Mastek, Henrik Medvešek, Ivan Mlinar, Ivan Močnik, Pavla Naglič, Vlado Peruš, Anton Picej, Rudolf Piko, Miran Pipan, Jože Plesec, Franc Podmeninšek, Damjan Pogorevčnik, Anton Polanc, Ivan Potočnik, Stanko Praznik, Franc Pristovnik, Ferdo Pušnik, Elica Rapnik, Alojz Repanšek, Sida Roblek, Nuška Roškar, Slavko Simentinger, Tanja Skrinjer, Mirko Skudnik, Jure Srnko, Robert Stopar, Anton Spanžel, Urh Šipek, Nada Šober, Rudolf Tevž, Janko Trstenjak, Ela Tušek, Rajmund Valcl, Jakob Valtl, Anton Vastl, Herman Vehovar, Albert Vodovnik, Darko Zavrl, Vinko Zatler, Erih Zmagaj in Vlado Žibret.

Predsednik IO SO Ravne tov. Djuro Haramija je v imenu skupščine in družbenopolitičnih organizacij čestital vsem, ki so dobili priznanja in zagotovili udeležencem, da bo treba v naši občini ustvariti take možnosti, da se bodo družbene dejavnosti in med njimi tudi telesna kultura morale še naprej razvijati v vsesplošno korist in da bo zaradi tega potrebno najti ustrezne finančne vire, ki bodo omogočali ta razvoj.

V imenu nagrajencev se je zahvalil častni predsednik ZTKO Ravne tov. Gregor Klančnik, ki je med drugim dejal, da telesna kultura vedno bolj postaja dejanska potreba vsakega občana in da ji je treba prav zaradi tega dati ustrezno mesto in podporo. Na svojem primeru je prikazal korist telesne kulture, saj je še danes zvest goram in smučem in prav temu se ima zahvaliti za njegovo delovno energijo in krepko zdravje, ki mu še vedno omogoča opravljati številne odgovorne in delovne funkcije.

Slavje na Ravnah je bilo zaključeno s skupnim kosilom, udeležencem pa bo še dolgo ostalo v lepem spominu. Res, bilo je veselje gledati stare in mlade funkcionarje, naše najboljše tekmovalce izpred let in še aktivne, o katerih bomo še prav gotovo kaj slišali, veselo je bilo, ko so si segali v roke veterani našega športa, ki ne živijo več na Ravnah, kot so Drago Fanedl, pa Miran Pipan ali Mitja Horvat, da omenimo samo nekatere.

Mogoče samo še to. Tekmovalne dosežke v vedno hujši domači in mednarodni konkurenci je treba nagraditi s priznanji TKS ali ZTKO, pa tudi z drugimi družbenimi priznanji in najboljše športnice in športnike dostojno proslaviti. Prav tako je treba dati vse priznanje telesnokulturnim strokovnjakom, trenerjem in vaditeljem,

mentorjem in požrtvovalnim telesnokulturnim delavcem, ki imajo ogromno zasluga za razvoj mladega človeka in tako opravljajo nadvse koristno družbeno delo. Predvsem tiste najbolj predane, delovne in prodorne funkcionarje, tiste s širokim pogledom na današnji razvoj, ki zahteva veliko več znanja kot nekdanj, na tiste ne smemo pozabiti. Kajti vedeti je treba, da danes, ko tudi v telesni kulturi vlada nov,

napredni duh, ki obračunava s starokopitnostjo in uvaja ustavne pravice in dolžnosti, samoupravljanje in demokratično odločanje o razvoju telesne kulture v sredinah delavcev, krajanov in občanov ter tudi aktivnih udeležencev telesnokulturne dejavnosti, telesnokulturne delavce z miselnostjo in odgovornostjo samoupravljalca še kako potrebujemo!

- er

BLOUDKOVA PRIZNANJA

Dosedaj je bilo v Sloveniji — v vseh 11 letih — podeljenih 72 Bloudkovih nagrad in 280 plaket. V naši občini so ta najvišja slovenska telesnokulturna priznanja prejeli:

BLOUDKOVE NAGRADE

leta 1968: Gregor Klančnik
 leta 1972: Jože Šater
 leta 1973: ŠD Fužinar
 leta 1975: Telesnokulturna skupnost

BLOUDKOVE PLAKETE

leta 1970: Občinska zveza za telesno kulturo
 leta 1971: Matevž Osojnik
 leta 1972: Danilo Pudgar
 leta 1973: Karel Fanedl
 leta 1974: ŠSD Gimnazija Štefan Lednik
 leta 1975: Ela Pšeničnik

Telesnokulturna skupnost SR Slovenije
 Žirija za podeljevanje Bloudkovih priznanj

SKLEP O PODELITVI BLOUDKOVEGA PRIZNANJA ZA LETO 1975

Žirija Telesnokulturne skupnosti SR Slovenije za podeljevanje Bloudkovih priznanj je na seji, dne 15. decembra 1975 sklenila, da podeli

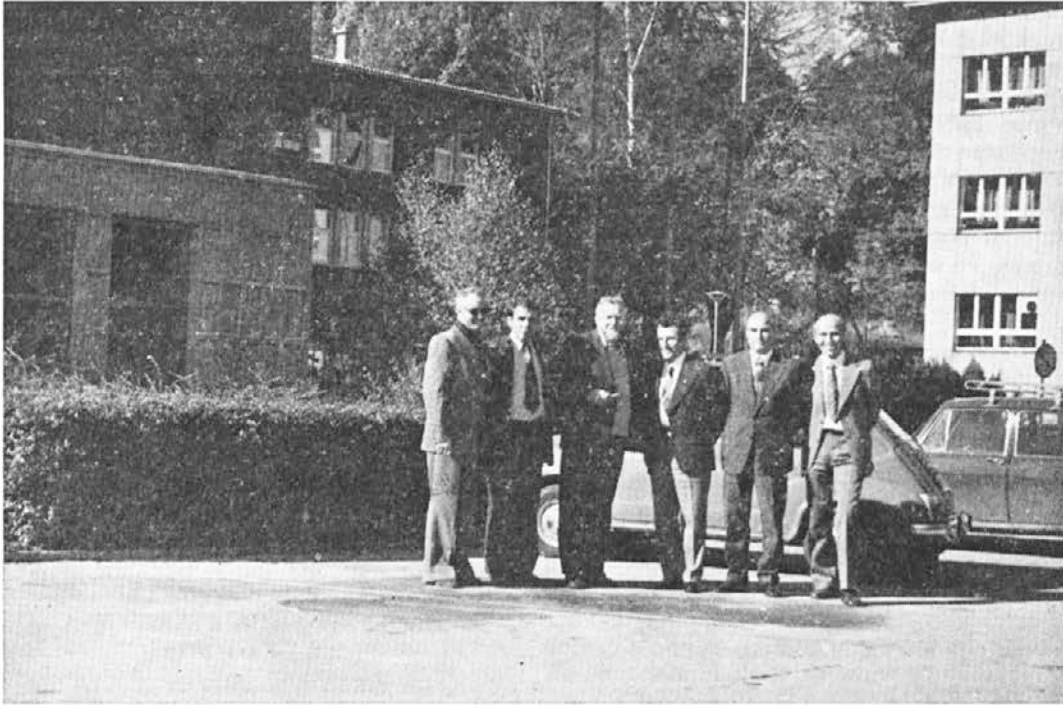
BLOUDKOVO NAGRADO TELESNOKULTURNI SKUPNOSTI RAVNE NA KOROŠKEM

za uveljavljanje sodobne vsebine in samoupravnih odnosov na področju telesnokulturne dejavnosti.

Telesnokulturna skupnost Ravne na Koroškem je na podlagi dobrega dela Občinske zveze za telesno kulturo in osnov-

Plakete je podeljeval predsednik IS Ravne tov. Djuro Haramija

Obiskala nas je telesnokulturna delegacija SR Makedonije

nih organizacij v kratkem času svojega obstoja uspela uveljaviti sodobne poglede ter samoupravno urejanje vsebine telesne kulture kot nujnega sestavnega dela družbenega življenja.

Telesnokulturna skupnost Ravne na Koroškem se je uspešno vključila v sistem samoupravnega sporazumevanja v občini in izoblikovala jasne plane in programe dejavnosti na osnovi enotnih družbenopolitičnih izhodišč. Pomembno vlogo je odigrala tudi kot pobudnik sodelovanja in povezovanja dejavnosti v Koroški regiji.

Redko kje zasledimo tako vsestranski in živahen utrip telesnokulturnega življenja kot v občini Ravne na Koroškem. Skupnost ni le pravilno začrtala osnovno vsebinsko usmeritev in dosegla ustrezno organiziranost telesne kulture, marveč je hkrati uspela to uveljaviti v neposredni praksi, v delu nosilcev telesnokulturnih dejavnosti. S svojimi prizadevanji je skupaj z organizacijami zelo približala telesno kulturo delovnim ljudem, ki jo vse bolj občutijo kot svojo vsakdanjo potrebo.

Predsednik
Bojan Polak — Stjenka

Telesnokulturna skupnost
SR Slovenije
Žirija za podeljevanje
Bloudkovih priznanj

SKLEP O PODELITVI BLOUDKOVIH PRIZNANJ ZA LETO 1975

Žirija Telesnokulturne skupnosti SR Slovenije za podeljevanje Bloudkovih priznanj je na seji, dne 15. decembra 1975 sklenila, da podeli

BLOUDKOVO PLAKETO ELICI PŠENIČNIK

za zasluge pri razvoju telesne kulture in društva Partizan na Ravnah.

Elica Pšeničnik se je vključila v društvo Partizan na Ravnah leta 1945 in je kot aktivna tekmovalka zastopala društvo na okrajnih, republiških in državnih prven-

stvih v telovadbi in partizanskih mnogobojnih. Še kot mladinka je začela vaditi pionirke, pozneje pa je po opravljenih tečajih v Ljubljani, Mariboru in v Mozirju postala prednjak in je tako že 25 let vodnica v društvu. Poleg tega pa se je uspešno uveljavila tudi kot tekmovalka v plavanju, odbojki, rokometu in smučarskih tekih pri športnem društvu Fužinar. Razen tega je zelo aktivna tudi v različnih strokovnih organih pri zvezi telesnokulturnih organizacij, v komisiji pri izvršnem odboru telesnokulturne skupnosti in pri krajevni skupnosti. Je tudi smučarski sodnik za alpske discipline in teke ter redno sodeluje kot sodnica na gimnastičnih tekmovanjih.

Predsednik
Bojan Polak — Stjenka

RAZDELJENA MEDOBČINSKA PRIZNANJA

Na skromni slovesnosti je medobčinski odbor za telesno kulturo občin Koroške regije v ponedeljek, dne 29. decembra na Rimskem vrelcu podelil medobčinska priznanja 29. telesnokulturnim delavcem iz občin Radlje, Slovenj Gradec, Dravograd in Ravne.

Slovesnost je otvoril predsednik medobčinskega odbora tov. Jože Šater, priznanja pa je podelil predsednik medobčinskega sveta SZDL za Koroško tov. Maks Verdinek in ob tej priložnosti podčrtal nalogo telesne kulture v današnji družbi in čestital nagrajencem na priznanjih z željo, da bi še v bodoče s tako požrtvovalnostjo delali na področju telesne kulture. Poudaril je potrebo po regionalnem povezovanju in snovanju skupnih akcij, ki bi še bolj obogatili delo na tem področju posebnega družbenega pomena ter še bolj zblížali interese športnikov in športnih delavcev v štirih koroških občinah.

Na predlog občinskih zvez za telesno kulturo oz. izvršnih odborov telesnokulturnih skupnosti občin Dravograd, Slovenj Gradec, Radlje in Ravne je medobčinski odbor za telesno kulturo koroške regije sklenil podeliti priznanja medobčinske-

ga odbora za telesno kulturo za požrtvovalno organizacijsko in vzgojno-izobraževalno delo na področju telesne kulture naslednjim tovarišicam in tovarišem:

Jožetu Borštnerju, Francu Čuku, Milanu Čurinu, Andreju Fajmutu, Štefanu Filipančiču, Dominiku Kotniku, Miru Kostanjevcu, Tonetu Krevhu, Marti Kuharjevi, Štefanu Ledniku, Ivanu Logarju, Henriku Medvešku, Alojzu Ocepku, Kristlu Pečovniku, Eli Pšeničnikovi, Mariji Sedejevi, Tanji Skrinjerjevi, Hermanu Tomažiču, Jakobu Valtlu, Tonetu Vehovaru.

Poleg navedenih so priznanja medobčinskega odbora prejeli tudi naslednji tovariši iz občine Dravograd:

Miloš Dobovičnik, Mirko Grešovnik, Franc Kanduč, Matija Kavtičnik, Miran Krpač, Jože Laznik, Dragoslav Ognjanović, Ludvik Pušnik, Jože Vivod, katerim pa so bila priznanja podeljena ob priložnosti proslave telesne kulture v njihovi občini.

Skromno slovesnost so s svojo prisotnostjo obogatili tudi sekretar medobčinskega sveta ZK za Koroško tov. Ivan Bošnik, predsednik IS SO Ravne tov. Djuro Haramija, častni predsednik ZTKO Ravne tovariš Gregor Klančnik in predstavniki TKS občin Koroške regije.

NAŠI NAJBOLJŠI

Telesnokulturna skupnost in zveza telesnokulturnih organizacij Ravne sta 29. 12. 1975 proglasili najboljše posameznike in kolektive.

V letu 1973 je bila najboljša športnica Irena Jež, SK Fužinar, najboljši športnik Roman Hölcl, SK Fužinar, najboljši športni kolektiv pa Plavalni klub Fužinar Ravne.

V letu 1974 je bila najboljša športnica ponovno Irena Jež, SK Fužinar, najboljši športnik Franjo Golob OK Fužinar, najboljši športni kolektiv pa NTK Fužinar Ravne.

Lepa priznanja je podelil predsednik IS SO Ravne tov. Djuro Haramija.

-er

IZREKI

Čas je velika postna jed.

*

Dopoldne se držim nazorov svojega lista, zvečer pa mislim, kar sam hočem.

*

Za skupna hudodelstva ni nihče odgovoren.

Napoleon

*

Ljubezen si človek ne more tako izrvati iz srca, kakor si zob izdere.

Balzac

*

Premleva se politika, mala, ki preskrbuje človeka, in velika, ki ga duši.

Juš Kozak

Janeta Kodrin

Utrinki z Grossglocknerja

V juliju 1975 smo koroški alpinisti imeli tečaj ledne tehnike pod Grossglocknerjem. Udeležencev je bilo 18, vodja te mini odprave je bil tovariš Stanko Lodrant. Nekaj utrinkov, ki smo jih doživljali sredi poletja na snegu, je zdaj pred vami.

Spodobi se, da v uvodu opišem kratko zgodovino osvajanja Grossglocknerja. V višini 3798 m nadkriljuje vse svoje bližnje in daljne sosedo v Vzhodnih Alpah. Prvič so se nanj povzpeli leta 1800 po krivdi krškega škofa, grofa Salma. Ta je iz varnega zavetja Heiligenbluta večkrat občudoval »Veliki Klek« in je kmetom naročil, naj poiščejo pripravne steze. Postavili so kočjo v dolini Leiertal (2783) in šele potem se je škof z družbo upal blizu. Pa ni bil po planinsko oblečen, ne, nosil je dolgo suknjo, kratke hlače, črne nogavice in šolne. Njemu se vzpon ni nikoli posrečil, pri prvi ekspediciji so tesarji s križem prišli na vrh Malega Glocknerja, naprej pa se jim ni »ljubilo.« Naslednje leto je bila odprava še številnejša. Štela je 78 glav, 62 človeških in 16 konjskih. Tokrat jim je uspelo. Tesarji in en župnik so zvelikli dva sežnja visok križ in ga čvrsto postavili. Še danes stoji! Med prvimi osvajalci je bil naš Stanič. Prvič sicer ni bil zraven, ker je moral »paziti« na vreme (delati meteorološka opazovanja), zato pa je drugi dan zlezal na vrhu Grossglocknerja celo na drog, ki so ga tesarji zasadili v sneg poleg križa, da se nihče ne bi mogel ponašati, da je bil tako visoko kakor on.

Izmed škofovega stalnega spremstva je vrh premagal še njegov generalni vikar. Z Malega Glocknerja so ga vodniki po vrveh spustili v škrbino, na Velikem so bili drugi, ki so ga zopet z vrvmi potegnili na vrh. Bil pa je tako vesel te vleke, da je zapisal tele besede: »Moje veselje, da sem prestal vse nevarnosti, je nepopisno, in radosti, da sem prišel na vrh, ne bi dal za vse zaklade sveta.«

Odhod

... seveda sem bila nestrpna. Potovati v Avstrijo ni majhna reč, če pa te tam čaka tako mikaven cilj kot je Grossglockner, pa zanesljivo ne. Ves popoldan sem tekala od spiska do nahrbtnika in čarala. Vse je šlo v en nahrbtnik!! No ja, cepin je bil narobe zataknen, zunaj je bingljala še čelada, ampak ... vse je bilo na kupu. Irena mi je zadnji hip prinesla dve čokoladi — zanje se je prostor hitro našel. Kosilo se mi je prismojilo, žvečila sem zažgan krompir in gledala na uro. Tri. Me že ni bilo več. Z Darčem sva prva stala na zbirnem mestu. Ostali kandidati so počasi prihajali. Stanč z ogromnim nahrbtnikom, Fižola kar z dvema, Milan je še tekal naokoli. Škoda, da Špilč ni mogel zraven. Obvezen posnetek pred odhodom in z »rahlo« zamudo je naš kombi rohnel proti Prevaljam. Še dva potnika — Branč in Rok. Naša skupina je bila zdaj kompletna, drugi so šli že dopoldne.

Malo čudno so nas gledali na mejnem prehodu, sicer je bilo vse O. K. Celovec.

Stali smo dvajset minut. Šef je dirkal v trgovino po ledeniška očala — vse ovčke so ubrale isto pot. Najprej smo lomili po nemško, a se je izkazalo, da prodajalka le bolje razume slovensko.

Po avtocesti smo tako hitro vozili, da ni bilo pred in za nami nobenega vozila. Kraji ob tej hitri cesti, ki povezuje Koroško s Tirolsko, so čisto turistično usmerjeni. Naši severni sosedo vse svoje naravne lepote izkoristijo, preračunajo in jih pretopijo v šilinge. Mi smo se raje ozirali v višine, za nami so bežale Karavanke, spredaj so se dvigovali neznani gorski grebeni. Milan se je kregal, ker so si fantje hladili noge kar skozi okna, ko pa jih je še sam malo dvignil, je postalo spredaj čisto tiho.

Ob osmih zvečer smo prišli v Heiligenblut. Gorska vasica, nekaj idilična, je danes prodala svojo dušo turizmu. Povsod le hoteli in »souvenirs« trgovine. Ogledali smo si staro gotsko cerkev. Masiv Glocknerja je bil v megli in nas ni hotel pozdraviti.

Potem smo startali. Visokogorska cesta s krepkimi ovinki in s še bolj krepko cestnino. 180 šilingov. Kombi je komaj, komaj vlekel, a vztrajno smo se približevali cilju. Parkirali smo ob Franz Josef Hütte. Joj, kako sem bila lačna, želodec je divje zahteval svoje, sendvič ga je malo potolažil. Še pol ure hoje do naše kočje. Tristo metrov pod nami je počival ledenik Pasterza. Droben in nebogljen je bil videti z višjega mesta in to še v temi. V koči smo dobili zimsko sobo. Za štiri dni je bil to naš drugi dom. Z vsake ture smo se z veseljem vračali vanjo.

Dan na ledeniku

Moja predstava o ledeniku je bila precej zgrešena. Na vseh slikah so bili lede-

niki snežno beli in kratki. Predstavljaš si trd in leden sneg, po možnosti še čist, in bel, več celo to, da so na njem razpoke, a vse skupaj je nežno in prijazno. Resnica je malo drugačna.

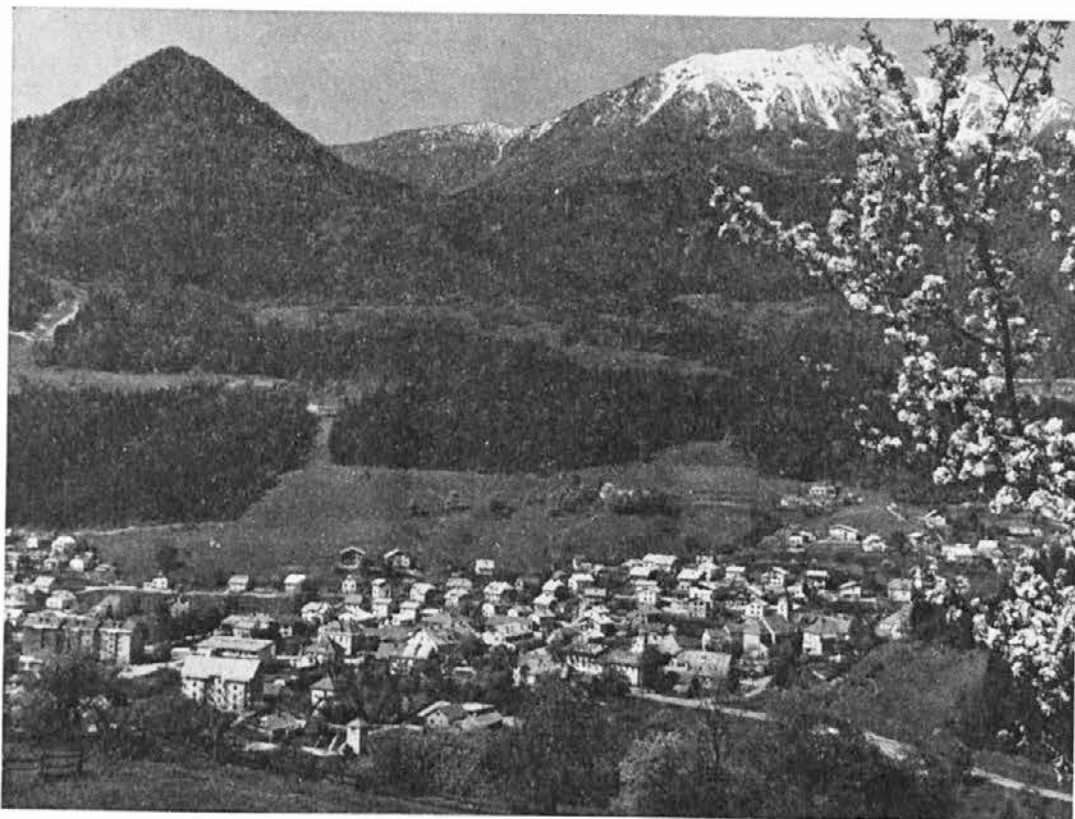
Pasterza mi je hitro pokazala svoje »ledeniške« zobe. Prvo srečanje je bilo solidno. Morda zato, ker sem bila tristo metrov višje in je bila že tema. Zvečer pa zgleda ledenik čisto nedolžen. In tiste majhne črne črte naj bi bile razpoke, v katero lahko celo padeš? Ne, nisem verjela.

... jutro. Veter je tulil okoli kočje, rahlo je deževalo. V tako neprijaznem vremenu se je skupina pogumnih Korošcev spuščala na ledenik. Čim bliže smo mu bili, manj je bil romantičen. Siv, umazan led, neprebavljivo število temnih črt, ki so bile zdaj že širše. Težko je verjeti, da je Pasterza dolga 11 km in široka 3 km.

Razdelili smo se na skupine in si poiškali najlepše razpoke. Pet kupčkov na velikem ledenem polju.

Cepin in dereze — to sta glavni orožji v boju z ledenikom.

Skoki čez razpoke. Talenti za atletiko so se izkazali. Za vsak primer najprej čez ozke. Te samo prestopiš, no, mi smo še simbolično zamahovali s cepinom — to pride v poštev pri malo širših. Praktično smo tudi to obdelali in nihče ni prej »padel« v razpoko, dokler ni obvladal samoreševanja. Meni so skoki ugajali, služili so mi kot dobro zdravilo proti mrazu. Kako se rešiš iz razpoke, če ti že slučajno zmanjka trdne opore na ledeniku? Če ni pregloboka in preširoka z lahkoto. Seveda pa ne smeš pozabiti vzeti s seboj cepina v ledeno kraljestvo. Po stenah se obešaš nanj in pridno uporabljaš dereze, pa si hitro zunaj na neprijaznem vetru. Značilno za nas je bilo, da je bila večina raje v razpokah, ker je bil to edini kraj brez vetra. Težave so bile samo v tem, da nam je tekla voda za hlače. Seveda mi nismo »skakali« v globoke luknje — mor-

Protiv Peci

Foto: R. Vončina

da dva, tri metre. Drugi način reševanja: dva ledna klina, dva prusika. To je uporabno, če je razpoka preširoka za akrobatsko raztegovanje. Preprosto zaviješ in odvijesh klina s prusikom in se pomikaš navzgor. Še en način — malo bolj zapleten, če si »neroda«, ki je zdrsnila v notranjost, ne more sama pomagati. Vržeš ji vrv in izvedeš reševanje z bernardom. S tem smo se mi najdlje mučili. Sistem ni deloval brezhibno, pa tudi Rok je bil pretežak. Joži in Darč sta vlekla kot vola.

Druge skupine so hitro pobegnile iz vetrovnega območja. Med najhitrejšimi sta bila Branč in Fižola, menda so ju predolgo namakali v razpokah. Šli smo še na sprehod do serakov. Stanč je na robu ledenika kahal čaj. V loncu smo zmetali vse, kar je bilo podobno sladkorju, še sreča, da nismo pozabili na čaj. Mešanica je bila vseeno dobra, za žejne in prezeble celo odlična.

Potem smo pa tudi mi ušli v toplo kočico.

Fuscherkar

... vzpenjamo se po pobočju na sedlo. Veter piha in nam meče nov sneg v obraz. Sonce žge, a tega ne čutimo. Nebo je temno modro, vsaj skozi sončna očala se mi tako zdi. Pogled mi večkrat uide na drugo stran ledenika — h Grossglocknerju. Kakor da bi hotel nagajati, se le kdaj pa kdaj pokaže iz megle. A še to samo za trenutek. Joj, kako je sramežljiv! Hitimo. Na sedlu imamo prvi počitek. Natakujemo si dereze in jo usekamo počez. Zelena dolina se odkriva v megli, pod menoj je snežna kotanja. Mika me, da bi se zapeljala navzdol. Raje ne tvegam. Nekaj sekund »smučanja« bi me stalo uro ali dve poštene hoje navkreber.

Stena je vedno bolj strma. Pri skalnem otočku se navežemo. Osem nas je — torej štiri naveze. Z Jožijem greva naprej, s cepinom si utirava pot. Dobro gre.

Pred nama je šest Nemcev, ozrem se — naša skupina lepo napreduje. Kaj pa je tam spodaj? Črne pike. Ljudje? Ja, koliko pa nas bo naenkrat v steni... preštejem. 22. Gneča.

... podajam vrv, do mene prisopiha Branč. Prehitevanje ni dovoljeno! Utabori se v bližini in šklepeta z zobmi. Mrzlo. Sonce nas je že zdavnaj pustilo na cedilu.

Zadnji trije raztežaji so v samem ledu. Vse je gladko. Na ledu služita le sprednja zobca derez — tako po prstih s cepinom in kladivom orjem navzgor.

Prehitro je konec vsega, kar žal mi je, da sem že na grebenu. Z razgledom ni nič. Levo megla, desno megla.

Joži izkoristi priložnost in me krsti za višinski rekord. Prusik zažvižga skozi zrak. Au! Počakava naše fante in skupaj gremo na vrh.

Na grebenu Fuscherkarja, ki je kot široka kamnita avtocesta, si privoščimo čokolado. V derezah sestopamo po skalah. Ne dolgo, kmalu jih sezujemo in se po grušču vozimo do snega. Uporabimo vse svoje smučarsko znanje; bolj ali manj uspešno smo se vsi znašli v dolini.

Do kočice ni več daleč...

Meteteletski greben

... tri, pol štiri. Kaj vem, koliko je bila ura, ko so me vrgli pokonci. Zunaj je

bilo še temno, a veter sem vseeno slišala. Vdala sem se v usodo in vstala. Zajtrk mi tako zgodaj res ni dišal. Konzerve!!!! Naša skupina, ki je štela šest ljudi, je dobila nalogo povzpeti se na vrh Grossglocknerja preko Meteteletkega grebena. Ostali so lahko smrčali še nekaj ur. Šesterica pa je že prejšnji dan šla na bivak.

Hitro smo se spustili na ledenik in ga prečili. Človek ne bi nikoli verjel, da je ta reč tako široka, ko pa smo hodili in hodili, smo takoj pritrdili uradnemu podatku. Po normalni poti smo se povzpeli do začetka skalnatega grebena.

Jutro na višini 2500 m. Megle so se vlekale nad sivo progo pod nami, više so se podile levo in desno, kazalo je na lepo vreme, saj smo že videli koščke temno modrega neba. Odkril se nam je tudi Fuscherkar — naš včerajšnji znanec. Potem smo se razšli. Jožija je glavobol pregnal nazaj v kočico, peterica je še naprej zavzemala vrh Glocknerja. Greben mi je bolj ustrežal kot navadna pot, ker sem lahko mirne duše uporabljala vse štiri okončine. Če bi se na snegu tako postavila, bi me ostali verjetno malo čudno gledali. Tako pa — veselo naprej. Samo enkrat smo še zavili s skal na sneg, pa smo se hitro vrnili nazaj, razpoke so se preveč vabljivo nastavljalje. Grozeče bobnenje v bližini nas je opominjalo, da moramo paziti. Lomili so se seraki, veliki kosi snega in ledu so se valili proti ledeniku. Ob devetih smo izstopili iz skal.

Pred menoj so se zvrstili — bela podlaga, tri živo pisane postave in modro nebo. Enkrat prizer za posnetek. Joži nam je pustil aparat. Postavila sem se v fotografsko pozo in že pritiskala na sprožilec, pa je veter vse pokvaril. Nenaden sunek me je prestavil in mi ukradel pokrov od aparata. Jure me je zagrabil, pokrov pa se je na svobodi hitro znašel in zdvijal v dolino. Ko bi vedel, kaj ga čaka spodaj, ne bi tako bežal. Žalostno sem gledala za njim. Le kaj bo rekel Joži?

No, tudi megle so se pripodile in vzpon na vrh smo preložili za eno uro. Spustili smo se malo niže h koči na Adlersruhe. Presenečeni smo se rokovali z našimi rojaki. Glej, glej, kje še slišiš slovensko besedo! Lačni želodci so krepko protestirali, Črni in Jure sta si kot dodatek privoščila pivo. Jasno, da jima je sicer osvežilna pijača v višini nad 3000 metrov vzela vso voljo za nadaljnje napore. Obsedela sta, z lepimi besedami smo ju prepričevali — nič. Kaj moreš!

Megle okoli vrha so se razčistile. Z odprtimi usti sem strmela vanj. Ponosna in mogočna konica se je dvigovala iznad meglenega morja. Sosednji vrhi so žareli v soncu, med pretrganimi kosi megle sem videla zelene doline. Lepota gorske pokrajine, ki je človek ne ceni vedno. Po sledi smo se odpravili na vrh. Prehiteli smo štiri ljudi, družinski poglavar se je odločil svoje najdražje popeljati na najvišji vrh Avstrije; Res da mu je to uspelo, a ti ljudje so se preveč igrali z življenjem. Sredi poti nas je znova zajela megla. Na malem Glocknerju smo si pritrdili dereze in se navezali. Na vrsti je bil naravni most. Sreča, megla nas je rešila vrtoglavice. Kadar je jasno, ljudje jahajo tam čez, predvsem zaradi pogleda v globino se mar-

sikomu zavrti v glavi. Mi smo ravnodušno zrlji v meglo in pričakovali, da bomo zaslišali našo šesterico, ki je prodirala po Pallaviciniju. Most smo naglo prečili in še nekaj metrov, pa smo bili na vrhu.

3798 metrov. Vesel si, da si zbral toliko moči, da si premagal sebe. Gore še nisi. Včasih se ti nasmehne sreča in si bogato poplačan s čudovitim razgledom, včasih pa se moraš zadovoljiti tudi samo z vrhom. Mi smo se znašli na cilju v popolni megli. Razen križa in prijateljev nisem videla ničesar. Pa se nisem jezila. Krstili smo se sami, ker ni bilo nikogar, ki bi imel to pravico, da bi nas tepel. Škoda, aparat sem po tistem nesrečnem posnetku spravila k Juretu, ta pa je zdaj kaj vem kje premagoval mačka. Nič slikanja, zlezli smo do mostu. Tam pa — seveda, Fižola je tu spodaj v žlebu, navdušeni se začnemo vsi povprek dreti in spraševati, res se nam oglasi: krasno napredujejo, najprej bosta izstopila z Milanom, niže so še Stanč, Branč, Edi in Rajč. Pa počakati ju moramo, ker sta lačna. Dobro, utaborili smo se pri klinu, se privarovali in čakali. Promet je bil rahlo oviran, a ker smo pomagali, ni bilo zastojev. Tisto družino smo naučili pravilno varovati, istočasno smo se izpopolnjevali v nemškem jeziku. Hitro nas je zazeblo, menciali smo na mestu in upali, da bosta kmalu izplezala. Po dolgih trenutkih čakanja, se je iz megle izvila postava. Zadnji metri so bili tudi najtežji, gledali smo Milana in ga prosili, naj pohiti. Končno je prilezel do klina in mi smo mu hitro ponudili glukozo, pa sploh ni bil lačen. No, mi smo mislili, kako je revež sestradan! Tudi Fižola ni potreboval hrane. Potegnila sta nas za nos — več kot eno uro smo zmrzovali. Uh!! Vseeno smo jima čestitali. Če bi čakali še na ostale, bi verjetno postali sneženi možje. Izstopili so kasneje.

Sestop je bil težji kot sam vzpon. Drselo je in vidljivost je bila majhna. Na koči smo pobrali še naša dva junaka, ki sta že prebolela krizo. Zaman sta zatrdjevala, da sta bila na Malem Glocknerju, nihče jima ni verjel. Sestopili smo po normalni poti. Hura! Sneg je bil pripraven za vožnjo, veternih hlač ni bilo škoda in veselo smo se peljali navzdol. Če se je ustavil prvi, smo se s kupom snega vsi nagnetli za njim.

Na ledeniku sta nam prišla nasproti tovariš Lodrant in Joži. Navdušena! Jasno, šest Korošcev je v enem dnevu preplezalo najtežji žleb Glocknerja. Kdo ne bi bil vesel! Joži se ni jezil zaradi pokrova, Jure mu je tako slikovito opisal prizor, da je bil nazadnje vesel, da me sploh še vidi. Fižola je izčrpno poročal o dogodkih: Pallavicini je žleb z velikim naklonom, dolg približno 21 razstežajev in ves čas leden.

Tistih tristo metrov do kočice je bila potem res malenkost...

Poslednje jutro

... pospravljamo naš drugi dom. Vsa oprema je zunaj in vsi vneto pakiramo. Prvo jasno jutro je, odkar smo tu. Veter brije, zebe me. Oblečem vetrovko in... zrem preko ledenika na Grossglockner. Za slovo se mi je pokazal v vsej lepoti. Žal mi je, da moram iti. Počasi odkrivam

Diamantna zvestoba

V novembru preteklega leta sta na matičnem uradu v Črni po 60 letih zakonske zveze ponovno rekla »DA« in si izmenjala poročna prstana zakonca Antonija in Gregor Krivec iz Žerjava. Le redkim je dano, da lahko v svojem življenju zabeležijo toliko let zakonske zveze. Novembrska diamantna poroka v Črni je bila bolj skromna, a toliko bolj čustvena, saj pet otrok, deset vnukov in štirje pravnuki le s težavo zadrževalo solze, ko sta se jubilanta objela.

Gregor Krivec se je rodil 4. marca 1889 v Solčavi kot najstarejši sin gozdarja Krivca med šestimi fanti in šestimi dekletii.

Ko je bilo Gregorju šele nekaj let se je družina preselila na Koroško v Koprivno. Tu je oče kupil nekaj zemlje in hišo, da bi svojji družini ustvaril boljši jutri. Že v mladosti je moral Gregor postati voznik (furman) ter je moral to težko delo opravljati vse do leta 1911, ko je šel odslužit vojaški rok. Leta 1912 se je Gregor zaposlil v mežiškem rudniku kot rudar in topilec svinca. Vsa leta je moral pošteno

opravljati svoje delo, saj takrat ni bilo lahko dobiti zaposlitev. Celih 30 let je vestno opravljal delo rudarja in topilca, leta 1950 pa je odšel v zasluženi pokoj. Danes je Gregor najstarejši upokojenec rudnika Mežica.

Antonija Krivec, roj. Vidmar, se je rodila v Črni na Koroškem 7. maja 1898. Z Gregorjem se je poročila leta 1915. V zakonu se jima je rodilo 5 otrok. Dva sinova sta bila v partizanih, hčerka Pavla pa je bila v taborišču Begunje vse do osvoboditve. Hčerka Ema je morala na dolžno-stno delo. Tudi njima vojna leta niso prizanesla. Leta 1944 so Nemci oba odpeljali v taborišče na Bavarsko, odkoder sta se vrnila avgusta 1945 leta.

Nismo mogli mimo tega, da ne bi jublantov iz Žerjava povprašali, kako jima je uspelo, da sta dočkala tako visok jubilej zakonske zveze.

»Vsa leta« je dejal Gregor, »sem bil ženi vzoren mož. Oba sva morala trdno delati, da sva lahko v težkih letih preživljala svojo družino. Z ljubeznijo lahko človek marsikaj doseže. No, midva sva dosegla to, kar sedaj slavimo.«

Antonija pa nam je povedala naslednje: »Imela sva težko življenje. Otrok je bilo 5 zaslužek pa samo eden. Če sva hotela družino preživljati, sem morala hoditi na delo po kmetijah, kjer so nas večkrat izkoriščali in gledali postrani ter nas zaničevali. Precej teh ljudi se je po osvoboditvi zaposlilo v mežiškem rudniku. Mesečna plača Gregorja ni bila zmeraj zanesljiva, saj on ni smel delati vseh šihov,« se spominja Antonija. »Danes kaj takega naši delavci ne poznajo. Najbolj me je v mojem življenju bolelo to, da nisva mogla otrok tako šolati, kot sva si želela. Če si takrat hotel dati otroka v uk, si moral zelo prositi gospode, da so ti vzeli sina. Tu seveda hčerke niso prišle v poštev, no,

kljub temu sva s trdno voljo premagala vse življenjske prepreke,« je še ob koncu dejala Antonija Krivec.

In vajine želje za prihodnje?

»Želiva si edino, da bi naju še nadalje spremljalo dobro zdravje. Gregor, ki je član zelene bratovščine, pa si želi, da bi še mnogo let hodil po bližnjih hribih nad Žerjavom ter tam lahko opazoval divjačino, ki je nikoli ni preveč rad streljal.«

Diamantna jublanta je v Črni poročil predsednik občinske skupščine Ravne tov. Rudi Vrčkovnik, ki je med drugim dejal:

SPOŠTOVANA SLAVLJENCA

Odločila sta se, da danes ponovno potrdita vajino odločitev pred šestdesetimi leti, ko sta v ljubezni sklenila zakonsko zvezo. Vajin visok jubilej in današnja slavnost -diam. poroka, je v ponos vajinim dragim v družinskem krogu, vsem sorodnikom, prijateljem in znancem, je ponos nas vseh. Le redkim je dano, da stavijo tako visok in častitljiv mejnik v svojem življenju, zato je prav, da sta se odločila, da ga proslavimo na tak slovesen način.

Zibelka vama je tekla pod našimi lepimi planinami, kjer že od nekdaj domujemo, kjer živi in ustvarja ponosen, pošten in žilav rod ponosnih in svobodoljubnih olcarjev, paurov, knapov in fužinarjev. Naš rod je trden in močan, zakoreninil se je v teh ozkih dolinah in strmih bregih; tu živi in ustvarja lepši jutri zase in za svoje potomce.

Vajino življenje in delo je vtakano v našo rast, v našo preteklost in sedanost. Živela, delala in soustvarjala sta kot poštena, zavedna in napredna oblikovalca lepše, svobodnejše in humanejše družbe, ki mora dati ljudem in njihovem delu tiste vrednote in priznanja, ki jih vidva v svoji mladosti nista okusila, kajti takratna družba je bila družba izkoriščevalcev in oblastnikov, ki jim je bil delavski razred le sredstvo za doseg njihovih ciljev, brezpravna raja, ki mora dati gospodu kar je

greben, kjer smo prejšnji dan lezli. Tako daleč je... Na zahodu se v soncu dviga Johannisberg. Snežno bel, brez temnih lis ponosno zre na Pasterzo. Zdi se mi kot kupček smetane. Ja, ravno takšno obliko ima. Gledam kočo. Zumanja oblika ni privlačna, okna so majhna, stene so prebičane od vetrov in snežnih viharjev. A prijetno je priti vanjo, ko si premražen in si želiš le topel čaj. Takrat se res ne oziraš na zunanost. Le zakaj se mi zdi zdaj grda? Sem ljubosumna? Ona bo ostala tu, jaz pa moram proč. Saj ne morem biti jezna na kup opeke, ne... Bertos se trudi okoli svojih dveh nahrbtnikov. Bo šlo vse nazaj? Naslonim se na ograjo... ledenik je še vedno siv, tudi na soncu ni spremenil barve. Daleč je... Poslavljam se od svojega tritisočaka. Ne, saj ni samo moj, od nas vseh, ki smo bili na njem, je. Ne smem si ga lastiti. Četudi samo v mislih...

Povratek

Nahrbtniki so bili pripravljeni in njihovi gospodarji smo se še enkrat slikali, potem pa — adijo Glockner. V trgovini ob koči Franza Josepha smo pokupili »vse« razglednice. Pisanje se je zavleklo. Eno pisalo in deset interesentov — seveda si čakal, da si prišel na vrsto. Naš kombi se je dobro držal, četudi so se mu do Heiligenbluta smodile gume. Do Celovca smo potrebovali komaj dve uri. Ustavili smo se ob zablatniškem jezeru. Bilo je vroče in... najbolj pogumni smo seveda zaplivali. Z veseljem smo poškopili ostale strahopetneže, ki so se namakali le do kolen (više so že pumparice). Niso verjeli, da je mrzla voda lahko prijetna za osvežitev.

Na mejnem prehodu nam niso delali težav. Carnikom se je verjetno upiralo pregledovati nahrbtnike, ki so bili nasičeni z vonjavami. Pa so nam dali mir. Dober recept, kajne?

Slovenija. Pozdravljena Peca, Uršlja gora! »Tako dolgo« se nismo videli!

»Diamantni objem«

Foto: F. Rotar

gospodarjevega in bogu kar je božjega, za delavca pa je zadosti da mu ostane le skromen kos za golotrodo življenje.

Vajina mladostna leta so tekla v času, ko mladi rod še ni okusil brezskrbnega otroštva, ko je bilo namesto veselih otroških iger, šole in izobrazbe, potic in cukrov trdo delo in močnik. Trdo življenje je sililo vajine starše, da sta jim morala že kot otroka pomagati pri vseh delih, ki sta jim bila kos, da ste se lahko preživeli. Ko sta odrasla sta se udinjala kot dekla in hlapec, ker drugje ni bilo najti dela. Uspešna vama je zaposlitev v rudniku, tu sta našla boljši kos kruha, ki pa je bil prislužen s trdim delom in šihtom, ki je trajal tudi do dvanajst ur. Ta čas je vajina ljubezen dozorevala in sklenila sta zakonsko zvezo. Žena in mati se je ubadala doma z nešteti problemi, kako obrniti vsak dinar, ki ga je mož prislužil s težkim delom ob vroči peči topilnice, da bi bilo kar najboljšje priskrbljeno za družino. Pet otrok, skrb zanje in za moža je tudi ženi nalagal nešteto dolžnosti in s skupnimi močmi sta z možem zmogla vse, ljubezen in odgovornost za družino vaju je vodila k vstrajnosti, da sta zmogla vse probleme in težave, ki jih ni bilo malo, večji so bili otroci več je bilo skrbi in dela, kajti vse zase in zanje je bilo treba zaslužiti in odslužiti s trdnim delom, nihče vam ni ničesar daroval, nihče pomagal, sami ste se morali prebiti skozi težave, sama sta morala iskati kruh za svoje otroke in odsluževati njihov uk.

Komaj da sta malo lažje zaživela ob odraščajočih otrokih vas je doletela nova nesreča, ki je bila hujša in težja od dosedanjih — vojna, okupacija in vse trpljenje, ki ga je prinesla okupacija in njena mračna kruta sila, ki je uničevala vse, kar se ni podrejalo velikonemškemu cilju tretjega rajha. Fašizmu, okupaciji in hlapčevstvu, njihovemu redu, ki je sejal smrt in suženjstvo so se uprli vsi svobodoljubni ljudje, tudi vidva in vajini otroci ste pomagali v najtežjih dneh preizkušnje naših narodov v borbi proti okupatorju, v borbi pri ustvarjanju boljšega in pravičnejšega sveta. Vajin doprinos, doprinos vajine družine v narodnoosvobodilni borbi je dragocen prispevek k naši skupni zmagi in osvoboditvi. Okupator vam je prizadejal mnogo gorja, hčer Pavlo so že 1943 zaprli v Begunje, hči Ema je morala na dolžnostno delo, Vili in Bertl sta bila v partizanih, vaju pa so zaprli v logor na Bavarskem od koder sta se vrnila avgusta 1945. Našla sta mrzlo ognjišče in pričela novo življenje v porušeni a svobodni domovini. Zopet je bilo treba trdo prijeti za delo, si ustvariti nov topel dom, ustvariti novo Jugoslavijo.

Prepričan sem, da si ob spominih na vajino življenje in delo na vajino skupno življenjsko pot, na vse doživeto zastavljata vprašanje, le kako sva vse to zmogla, le kako sva vse to prestala. Pa vesta in prav je, da povemo, da sta vse to zmogla, da sta vse prestala, ker sta bila trdna in močna, poštena in zvesta, domoljubna, uporna in revolucionarna, bila sta z vajinimi otroki tisti zdravi zavedni, delovni in ustvarjalni ter revolucionarni del nas, ki mu s ponosom in priznanjem rečemo »zaslužni so za vse, kar imamo, kar smo ustvarili«.

Vajino življenje in delo do danes in v naprej je delo in življenje dveh poštenih in zavednih ljudi in njune družine. Vsi, ki vaju poznamo, vaju imamo radi in vaju spoštujemo.

Današnja slovesnost in diamantni jubilej naj vama bo v ponos, ponos vajinemu ožjemu in širšemu sorodstvu, prijateljem in znancem, v ponos naši skupnosti. Želimo si še več takih jubilejev in takih trdnih in vzglednih zakonskih zvez kot je vajina.

Dovolita draga jubilanta, da vaju zaprosim, da vstaneta in si zamenjata zakonska prstana in s tem simbolično ponovno potrđita vajino odločitev za skupno življenje izpred šestdeset let.

V imenu skupščine občine Ravne na Koroškem in v svojem imenu vama ob diamantnem jubileju iskreno čestitam. Želim, da svojo jesen življenja preživita čim bolj srečno v krogu svojih dragih, da bo vajino zdravje trdno in da vama ničesar ne bi skalilo vajine sreče in vajinih radosti.

V spomin na današnji slavnostni dan, vajin diamantni jubilej, vama v imenu skupščine občine poklanjam skromno spominsko darilo in vama ključem še na mnoga zdrava leta.

Ob diamantnem jubileju obema zakoncema Krivec tudi naše uredništvo želi vse najlepše v njunem nadaljnjem življenju.

F. Rotar

KAMENITI RIBIČ

Na trgu tam v Celovcu,
kameniti mož stoji,
klobuk drži v roci,
pred njim bedanj leži.

Kaj pa ta mož pomeni,
se vprašajo ljudje,
v povesti izročeni,
se tole nam pove:

V Celovcu bil menih je,
pobožen mož in svet,
za božjo čast in slavo,
za rod »slovenski« vnet.

Ta gre na trg po ribe,
nek ribič tam je stal,
menihu se odkrije,
rad bil bi mu kaj prodal.

Menih slovensko vpraša:
Po čem, da ribe da,
pa ribiča s tem zdraži,
ki samo »nemško« zna.

Povejte to po nemški,
srđiti ribič — de,
»Proklet Slovenski jezik«,
ta v glavo mi ne gre.

Menih ga zdaj pogleda,
le to mu govori:
»nesrečni ribič vedi,
kaj mož ti star veli:
Boš v kamen se spremenil
in tu na trgu stal,
dokler bo kak Slovenec,
še todi stanoval.«

Ribič zdaj razdražen,
še reče mu tako:
»V petdesetih letih,
nobenga več ne bo.«

Godbeniki so se prišli zahvaliti za uniforme

Let peldeset preteče,
preteče tristo let,
pa čas še priti neče,
ko ribič bo otet.

Le Bog usodo vodi —
le on prihodnost zna,
kar revni človek blodi,
pa malo le velja.

Zato še zdaj v Celovci
kameniti mož stoji,
klobuk drži v svoj roci,
pred njim »bedanj leži.«

Iz starih knjig zapisal in popravil
Jernej Krof

VOŠČILO ZA LETO 1976 (Koroškemu fužinarju)

Koroški Fužinar —,
ki stane en dinar.
Bodi pozdravljen,
od mene proslavljen!

Za leto šestindvajseto,
pride pred dvanajsto,
vsebine še dobre,
šaljive okrogle.

Kdor mnogo prebira,
mu ne bo ovira.
Za Novo zdaj leto,
bom pisal še vneto.

Pozdrav vsej fužini,
doma pri južini,
veselja obilo,
za Vas se bo zlilo.

Jernej Krof

V času odsotnosti nadomestuje glavnega urednika član uredniškega odbora Jože Šater.

Izdaja odbor za informiranje in kulturno dejavnost Zvezarne Ravne. Ureja uredniški odbor: dipl. inž. Jože Borštner, prof. Silva Breznik, inž. Joško Kert, Marjan Kolar, Frančiška Korošec, Jože Šater, dipl. inž. Mitja Šipek, inž. Štefan Vovk, Milan Zafošnik. Odgovorni urednik Marjan Kolar. Telefon 86 031, interni 304. Tiska CGP Mariborski tisk, Maribor.

Glasilo je po 7. točki prvega odstavka 36. člena zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Ur. list SFRJ, št. 33/72) in mnenju sekretariata za informacije SRS, št. 421/72 prosto plačila prometnega davka.

»KOROŠKI-FUŽINAR«

RAZGLEDI RAVENSKIH ŽELEZARJEV

ZAPOREDNO

KAZALO

LETNIKOV XXVI IN XXVII

LETNIK XXVI. 1976

Št. 1

Gregor Klančnik, Na pragu novega leta 1976	2
Rudi Vrčkovnik, Uveljavljanje delegatskega sistema in delegatskih odnosov v temeljnih organizacijah združenega dela in drugih samoupravnih skupnostih in organizacijah v občini Ravne na Koroškem	4
Ciril Vidrih, Delo in naloge občinskega sindikalnega sveta	7
Franc Rotar, Naša železarna je dobila srednjo plaketo JLA	10
Leopold Golobinek, Krajevna skupnost Mežica	12
Franc Čuk, O položaju in delu krajevnih skupnosti Prevalje	15
Jože Borštner, Razvoj železarne Ravne	17
Mitja Šipek, Vloga in mesto kontrole kakovosti v novem sistemu TOZD	28
Jože Šegel, Procesni računalnik v jeklarni	31
Jože Pratkanar, O kmetijstvu v naši občini	36
Urbanistični biro Ravne na Koroškem, Ohranimo koroško kmečko vas Šentanel	38
Franc Mezner, Slovenski plinovod tudi na Koroškem	42
Naša kultura	42
Marija Makarovič, Medsebojna pomoč na Zelenbregu	48
Pavle Žaucer-Matjaž, Topla — naš spomenik	56
Jože Jurač, Dogodki izpred štiridesetih let	57
Zvezna gimnazija za Slovence v Celovcu pod lastno streho	58
Ervin Wlodyga, Ulica brez imena	60
Dr. B., V spomin dr. Francetu Prešernu	62
Dr. Janko Kotnik	62
Novosti naše študijske knjižnice	65
Ajnžnik, Morda pa še bo zimsko razmišljanje	70
Ajnžnik, Proslava v domačem krogu	70
Pot med brezami	71
Angleška sedanost v ogledalu preteklosti	72
-er, Telesnokulturno slavlje na Ravnah	73
-er, Bloudkova priznanja	75
Janeta Kodrin, Utrinki z Grossglocknerja	77
Franc Rotar, Diamantna zvestoba	79
Jernej Krof, Kameniti ribič	80
Jernej Krof, Voščilo za leto 1976	80

Št. 2

VI. seja OK ZKS Ravne na Koroškem	2
Filip Jelen, Troje praznovanj v Mežici	2
Gregor Klančnik, Kroji se petletni plan	6
Vinko Trafela, Nekaj o vzmeteh	8
Alenka Gorjanc, Za boljši komunalni standard	9
Milan Čurin, Krajevna skupnost Črna na Koroškem	11
Ivan Globočnik, Krajevna skupnost Ravne na Koroškem	12
Jože Perovec, Stanovanjska gradnja v številkah	14
Z. S., Prvi maj pred desetletji	17
Mirko Knez, Prvi maj — kruha nam daj	18
J. Dežman, 30 let Titove štafete	21
Proslavljanje 100-letnice Cankarjevega rojstva	22
Erih Sirk, Spomini na gradnjo prve mladinske proge	23
Ivan Kokal-Imre, Zgodovinski Kefrov mlin	24
Mitja Šipek, Kriza	25
Toné Sušnik, Slovstvena ekskurzija po Koroški	33
Dr. Marija Makarovič, Medsebojna pomoč na Zelenbregu	35
Silva Brežnik, Dr. Makarovičeva	43
Jože Koruza, Ljudska kultura v Kotljah okrog leta 1907	44
Andrej Arko, Holmec pri Prevaljah	46
Tudi kultura je del našega življenja	47
Stanko Lodrant, Šopek z Uršlje, Pece in Raduhe	50
Adolf Čebul, Spet me vleče v naravo	54
J. K., Od Pliberka do Traberka	54
Prvi koncert ravenskega mešanega zbora	56
Mitja Šipek, »Vresu« za peto obletnico	57
Blaž Kajzer, Popotni vtisi iz Črne Gore	57
-ca, Teritorialna obramba	63
M. Matvoz, Nagrada, ki obvezuje	64
-ca, Leto začetka umiranja milijonov	64
Plavanju naše čestitke	66
Karlo Krevh, V jubilejnem vzdušju	75
Zvonko Robar, Za 70-letnico Karlu Aberšku	76
Stanko Arnold — najboljši trobentač	78
Rok Gorenšek, Riharjeva mama (Bica)	78
Ervin Wlodyga, Več kot pol stoletja	79
Franc Rotar, Zlata poroka zakoncev Grubelnik	79
Rok Gorenšek, Franc Štruc — »naš dedi« — 70 let	81
Franc Rotar, Obvarujmo dolino pred požari	81

Rok Gorenšek, Jeklova mama	82	Zvonko Robar, Spomini na NOV	53
Alojz Mager, Zima	82	Ervin Wlodyga, Najstarejši Ravenčan	55
M. Potočnik, Kmet	82	Ervin Wlodyga, Karel Bevc — 80-letnik	55
Franc Rotar, Skrb za zdravje	83	Sklepi	56
Anica Brusnik, Njen rojstni dan	84	Jože Žunec, Osnovne značilnosti novih tekmovalnih sistemov	57
Andrej Stiplošek, Turistovska	84	M. Matvoz, »Montreal 76« — nepozabni vtisi Nade Šober	58
		Ervin Wlodyga, Po 45 letih se je moral umakniti	60
		Velik uspeh kotuljskih gasilcev	62
		f. u., Kako in zakaj zbiramo znamke	62
		Jolzka Krumpačnik, Samo za urednikovo uho	65
		Franc Rotar, Zlata poroka zakoncev Krevh	65
		Franc Rotar, Zlata poroka zakoncev Piko	66
		Franc Rotar, Zlata poroka zakoncev Žagar	67
		Silva Breznik, Besede Vorančevemu učitelju	67
		Peter Tomazin, V slovo	68
		Gornik, Slovenski pregovori skozi stoletja	68
		Jernej Krof, Ob koncu leta	68
Št. 3			
Djuro Haramija, Načrtno v skladnejši, celovit in hitrejši razvoj	2		
Franc Pečnik, Kako pospešiti raziskovalno dejavnost in kako povečati zanimanje zanjo v združenem delu koroške regije	6		
Alenka Gorjanc, Nova vodovodna zajetja pod Uršljo goro	7		
Valentin Polanšek, Koraki in misli 9. aprila '76 v Celovcu	8		
Štefan Borovčnik, Pismo s Korotana	10		
Mitja Šipek, Kriza	11		
Franc Vreš, Trideset in petdeset let dela šolskega centra	15		
Naš šolski center daje poročilo za šolsko leto 1975-76	17		
Naša gimnazija daje poročilo za šolsko leto 1975-76	25		
Izobraževalni center rudnikov svinca in topilnica Mežica daje poročilo za šolsko leto 1975-76	31		
Zacetki vstaje v Mežiški dolini	33		
Ivan Korak, Spomin na leto 1930	34		
Silva Breznik, Šentanelški parlament	35		
Angelca Močnik — človek z vero v življenje	36		
-ci, Ta paver pa grahovco seje	37		
Ervin Wlodyga, Naša pokopališča	37		
Mici Kotnikova, Spomini, ki so še živi	47		
Milan Vošank, Raduha v pesmi vetra	50		
Milan Vošank, Paklenica v očeh (in dejanjih) Korošca	51		
Franc Telcer, Slovenski železarji in Peca '76	53		
Danilo Pudgar, Smučarski skoki na Koroškem DA ALI NE?	53		
Karlo Krevh, Odredov izlet na Vršič in v Posočje	54		
Jože Jesenek, CUK-CUK	55		
Zlata poroka zakoncev Kotnik	56		
Franc Rotar, Zlata poroka zakoncev Kolar	57		
Franc Rotar, Zlata poroka zakoncev Povše	57		
Prof. Dobernik, Blaž Ranc — Račelov stric 1875—1976	58		
F. B., Avgustu Razgoršku v slovo	58		
Rok Gorenšek, Franc Fortin — Bogonarjev dedi	59		
F. B., Francu Medvozu v slovo	60		
Milan Vošank, Moj prvi vzpon	60		
		LETNIK XXVII. 1977	
		Št. 1	
		Edo Pogorevc, S tovarišem Titom v nove čase	2
		Dr. Matevž Grilc, Koroški Slovenci po 14. novembru	3
		Karel Prušnik-Gašper, 14. november 1976 — nova odskočna deska!	7
		Gregor Klančnik, Na poti dohodkovnih odnosov	9
		Edo Pogorevc, Dosegli smo velike uspehe — veliko dela nas še čaka	13
		Djuro Haramija, Sadovi leta 1976 v občini Ravne na Koroškem	18
		Jože Borštner, Razvoj v novem srednjeročnem načrtu	21
		Avgust Knez, Opuščeni rudniki v naši okolici	24
		U. F., Znanstveno-tehnična revolucija	25
		Bo združeno delo omogočilo redno dejavnost SIS?	27
		Edo Pogorevc, Ocena dela aktivna ZK in telesnokulturne skupnosti Ravne na Koroškem	28
		Alenka Gorjanc, Kako bomo oskrbeli Črno z zdravim pitno vodo	33
		Božo Radivojevič, Osnovna šola na Javorniku	34
		Jože Perovec, Novi magistrat v stari stavbi na Ravnah	38
		P., Idejne zasnove ureditvenega načrta za območje Ivarškega jezera	39
		M. V., Pesmi s polja	40
		Jernej Krof, Mitji Šipku	40
		Mitja Šipek, Šentanelški Pavri pojejo	41
		Mojca Potočnik, Srebrni Vres	43
		Ivan Gradišek, Ravenčan — prva trobenta Evrope in sveta	45
		Jože Štrekelj, Delo moškega in mešanega pevskega DU Prevalje v sezoni 1975/76	46
		Viktor Levovnik, Ptiček in železo	46
		Ajnžik, Blaž Mavrel je bil med nami	47
		Miroslav Osojnik, Kaj beremo	47
		Marija Suhodolčan, Novosti naše študijske knjižnice	49
		Našim nagrajencem čestitamo	60
		Jože Žunec, Kako tekmuje	61
		Jernej Krof, Voščilo za novo leto	62
		Danilo Slivnik, Bližnjevzhodna križpotja	63
		Milan Vošank, Grossglockner	68
		Ajnžik, Nočni skok	70
		Franc Rotar, Zlata poroka zakoncev Virtič	71
		Franc Pečnik, Haiku	71
		B. Florjančič, Alojziji Kotnik v spomin	72
		Mitja Šipek, Juričeva mama je odšla	72
		Flora Kotnik »Lubasinja«, V spomin Riharjevi bici	72
		Rok Gorenšek, Zlato srce	73
		B. Ž., V slovo nosilki spomenice Anici Tomazin-Pepci	73
		F. I., V slovo Miri Lednik	74
		M. K., Moja hoja na Peco	74
		Tovariša Bijedića ne bomo pozabili!	76
		Leopold Suhodolčan, Za napredek	76
Št. 4			
Franc Fale, Dan republike	2		
Josip Košuta, Razmišljanja o človeku, delu in kulturi ob tednu »Komunista«	3		
Osnutek zakona o združenem delu	6		
Filip Jelen, Enoletno delo in izkušnje frontno organizirane SZDL	9		
Mladi o svojem delu	11		
Alojz Krivograd, Kratak oris delovanja delavskih kulturnih društev Svobod v Mežiški dolini od 1929. do 1935. leta	17		
J. Dežman, Ob prehodu v novo obdobje samoupravljanja v železarni Ravne	26		
Jurij Glavica, Za boljše varstvo pri delu	27		
Avgust Knez, Ropot: pojmi, vrednotenja, merjenja	29		
F. K., Alkoholizem v Železarni Ravne	31		
Javorniški graščaki	32		
Miroslav Osojnik, Eniga koratanskega pavra Drabosnjaka razstava	35		
Aleš Mrdavšič, Ne pozabimo Cankarja	36		
Dr. Franc Sušnik, Mitja Šipek 50 let	37		
Mitja Šipek, Kriza	37		
Ivan Kokal »Imre«, Velika želja Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca	39		
Jože Logar, Nova cesta na Strojno	40		
Ajnžek, Tovarišice in tovariši! (Zahvala ob prevzemu ceste)	40		
Ervin Wlodyga, Zvonovi na Selah na Koroškem	41		
Mirko Knez, 90 let gasilstva v Črni na Koroškem	45		
Ivanka Komprej, Na Mont Blanc	49		
Zveza tabornikov Odred Ruševca — Mežica, S kolesom v ČSSR	50		

Št. 2

Ciril Vidrih, Za praznik dela	2	Načrt telesnokulturne dejavnosti v občini Ravne na Koroškem za leto 1977	16
Mag. Franc Pečnik, Izhodišča za povezovanje in uresničevanje interesov delovnih ljudi in občanov v koroških občinah	2	Naš šolski center daje poročilo za šolsko leto 1976-77	21
Gregor Pungartnik, Razvoj rudnikov svinca in topilnice Mežica v srednjeročnem načrtu	6	Naša gimnazija daje poročilo za šolsko leto 1976-77	30
Milan Čurin, Gozdarstvo v Mežiški dolini	8	Izobrazevalni center rudnikov svinca in topilnica Mežica daje poročilo za šolsko leto 1976-77	38
Janez Žnidar, Kako smo gospodarili v preteklem letu in kako kaže za naprej	9	Franc Kamnik, Pesem — naš boj in naša moč	40
Jože Pratkanar, Kmetijstvo v ravenski občini	10	Jože Prašnički, Ob košnji	40
Fanika Korošec, Problematika socialnega skrbstva	12	Valentin Polanšek, O dveh pisateljskih srečanjih	41
Vida Potočnik, Analiza o utemeljenosti združitve zdravstvenih delovnih organizacij v koroški pokrajini	16	Silva Breznik, Prehodili smo Vorančevo pot	42
Filip Jelen, Delovanje krajevnih skupnosti	18	Silva Breznik, Po sledih Bernarde Albe	44
Gregor Klančnik, Delo oblikuje človeka	19	Gustav Broman, Zgodbe starih kmečkih poslov	45
Pavle Žaucer-Matjaž, Zapisi o prvem maju	25	Gregor Klančnik, S poti po Nepalju	49
Franc Fale	26	Mitja Šipek, Sedem dni na otoku sonca — Rhodosu	51
Ivan Kokal-Imre	27	Ervin Wlodyga, Večerov prvomajski družinski izlet 1977 Španija	55
Marija Knez	28	Milan Vošank, Mosoraška	57
Rudi Vrčkovnik	29	Franc Kamnik, Obiskali smo Dobrač, Osoje in grad Ostrovico	60
Martina Podričnik	29	Justina Petrač, Utrinki iz starega Guštanja	61
Maja Celcer, Pesem	30	Emica Danič, Ljubezen na Hribarjevi domačiji	62
Ivan Močnik, Delo sindikalnih organizacij takoj po osvoboditvi	30	Joško Kert, Vresovo šesto leto	63
Elizabeta Podričnik, Pesem	30	Ajnžik, V kresni noči	64
Vida Gregor, Čebine so še žive	31	Ajnžik, Gruntovci	66
Miroslav Osojnik, Pomen in dejavnost študijske knjižnice na Ravnah	31	Jernej Krof, Milki Hartman za 75-letnico	67
Miroslav Osojnik, Po poti spominov na Voranca	34	Franc Rotar, Zlata poroka zakoncev Rac	68
Ajnžik, Odprto pismo Vorancu	36	Franc Rotar, Zlata poroka zakoncev Juteršek	68
Mitja Šipek, Kriza	37	Rok Gorenšek, Stoletnica rojstva hotuljskega župnika Ivana Serajnika-»Vireja« iz Prežihove »Jamnice«	69
Joško Kert, Koroška poje	39	Jože Lodrant, Ivan Hojnik	70
M. V., Zahajanje	40	Andrej Stiplovšek, V Rožu	71
M. V., Morje	40	Ajnžik, Blažu Mavrelu v spomin	72
Joško Kert, Portreti glasbenikov naše doline	41	Mitja Šipek, Mavrelemu Pvožlenu na grobu	72
Silva Breznik, Ob rob razstave Filipa Večka-Lipija	44	Jernej Krof, Pevcu Strojne	72
Rok Mak-Ludvik, Spomini na narodnoosvobodilno borbo	44	Rok Gorenšek, Stoletni bori žalostno šumijo	73
Zvonko Robar, Španerjeva domačije ni več	49	Flora Kotnik, Odšla je Kančeva mama	74
Zvonko Robar, Konferenca na Starotrški planini	49	Mitja Šipek, Pavliju Domeju v spomin	74
Mirko Vastl-Božo, Moje prvo srečanje s partizani	50	Franc Čegovnik, Varnostni ukrepi pri gradnji najvišje stavbe na svetu	75
Ivan Kokal-Imre, Srečanje interbrigadistov v Firencah	52	Mirko Knez, Naša Rjavčka	77
Zvonko Robar, Popravek k sestavku »Splet dogodkov okoli bolnice Mirte«	52	Jernej Krof, Pesem Koroških Slovencev	79
Kolar Meta, Ob petdesetletnici lekarne na Prevaljah	53	Alojz Mager, Spomin na prvi maj	80
Franc Rotar, Solze za domom	55		
Rudi Ranc, Problemi, ki nas spremljajo	56		
Jože Pratkanar, Kmečkim ženam za 8. marec	57		
Rok Gorenšek, Slavje pri Zvodniku	58		
Rok Gorenšek, Marija Petrič-»Tonijka« — 80 let	59		
Ervin Wlodyga, Ivan Petrač	60		
Franc Ivartnik, Petdeset let mg. dr. med. Janka Sušnika	61		
Dani Šipek, Janko Praprotnik, Niko Brumen, Ali smo dovolj osveščeni?	61		
Ajnžik, Več solidarnosti	62		
Anica Kumer, V pomladnem jutru	62		
Renata Picej, Križem kražem po Evropi	63		
Milan Vošank, Uršlja gora	70		
Vili Strel, Konkretizirajmo načela	72		
Jože Samec, Javno posojilo za ceste	73		
Jernej Krof, Za kmečko mladino	74		
Ivan Močnik, Zapustil nas je borec in sodelavec	75		
Rok Gorenšek, »Zagrški Pep«	76		
Ajnžik, Andrej se je preselil — poslednjič Čisto na robu	76		

Št. 3

Železarji čestitamo	2
Edo Pogorevc, Štirideset let s Titom	3
Ivan Kokal-Imre, 25. maj 1977	5
Nikoli ne bomo pozabili — nikogar ne bomo pozabili	7
Naša tri vprašanja	9
Djuro Haramija, Sporazumeli smo se o razvoju družbenih dejavnosti do leta 1980	12

Št. 4

Franc Fale, Ob dnevu republike	2
Bogdan Žolnir, Naši aktivisti OF	3
NOB v Mežiški dolini do Belopeške konference	10
Ivan Kokal-Imre, Ob 60. obletnici velike oktobrske revolucije	16
Ivan Kokal-Imre, Tudi naši rodoljubi so se izkazali v veliki Oktobrski revoluciji leta 1917	18
Silva Breznik, Sutjeska popotniku	18
O splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti	20
Mirko Knez, Napredno gibanje Mežiških rudarjev	27
Ožbe Lodrant, Koroška imena in števila	29
Franc Pečnik, Izhodišča za povezovanje in uresničevanje interesov delovnih ljudi in občanov v Koroških občinah	32
Naša tri vprašanja	40
Rudi Ranc, Prva pridobitev samoprispjevka	41
Franc Volentar, Obisk delegacij osnovnih šol Prežihov Voranc iz doline pri Trstu in Doberdoba	42
Ervin Wlodyga, Lastniki naše tovarne	43
Dr. Marija Makarovič, Strojna in Strojanci	53
Mitja Šipek, Turistična vas — Sentanel	54
Ajnžik, Od Dravograda do Pece	55
Jernej Krof, Kmečki kruh	57
Ervin Wlodyga, Pol stoletja reševalne službe na Ravnah	58
Ervin Wlodyga, Anekdote	59
Mitja Šipek, »Človek, delo, kultura«	60
Franc Kamnik, Ob 8. obletnici pevskega zbora Fužinar	60
Ervin Wlodyga, Anekdota	61
Miroslav Osojnik, Knjiga išče bralca, bralec knjigo	62
Ivan Modrej, Bom oglarja vzela, bom tolarje štela	63
Mici Kotnikova, Žena z zlatim srcem	64
Franc Kamnik, Slovenske gore se začenjajo pri morju in segajo do prekmurskih ravnice	66

Marko Pogorelčnik, Vzpon	67	Francka Cimperman, Ravne v očeh nekdanje Vorančeve sekretarke	79
Milan Vošank, Deževni bivak v triglavski steni	69	Franc Golob, Amalija Srebre — 80 let	80
Jernej Krof, Vzdihi	71	Ivan Modrej, Punt ali rebelijon v Koprivni in Solčavi	80
Krešimir Petrovič, Slovenci o aktualnem trenutku telesne kulture	72	Mici Kotnikova, Čakijevemu Tiniju ob obletnici njegove smrti	82
Jože Šater, Športno srečanje Slovencev ob meji	76	Zorko Kotnik, Poslanica doktorju Francetu Kotniku ob njegovih 70-letnici	83
Milena Zagernik, Tekmujmo za športno značko	77	Rok Gorenšek, Mlatejeva Micka	84
Franc Rotar, Zlata poroka zakoncev Sekavčnik	78	Franc Kamnik, Pevcu Feliksu Vrhovniku v slovo	84
Franc Rotar, Zlata poroka zakoncev Ramšak	79		